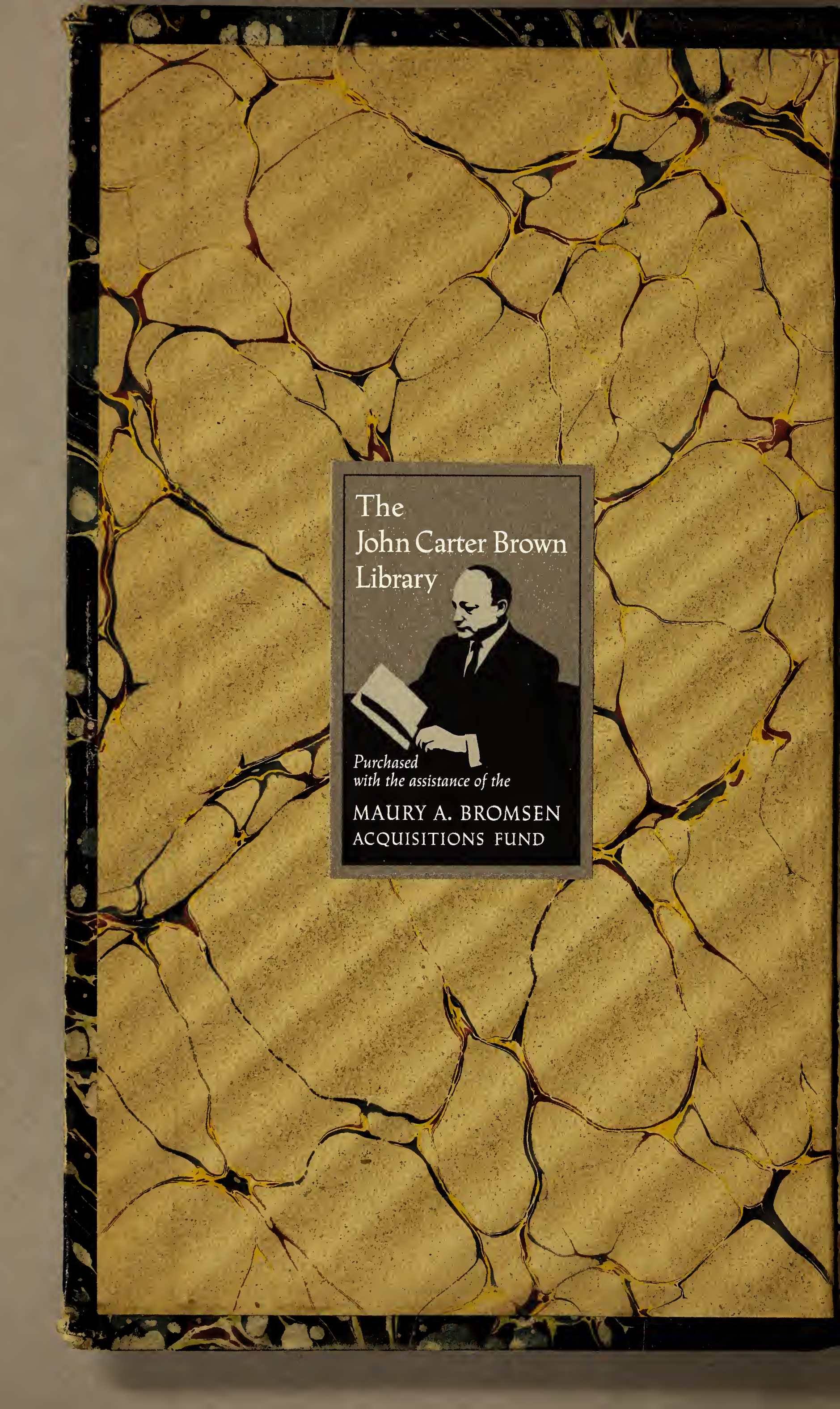
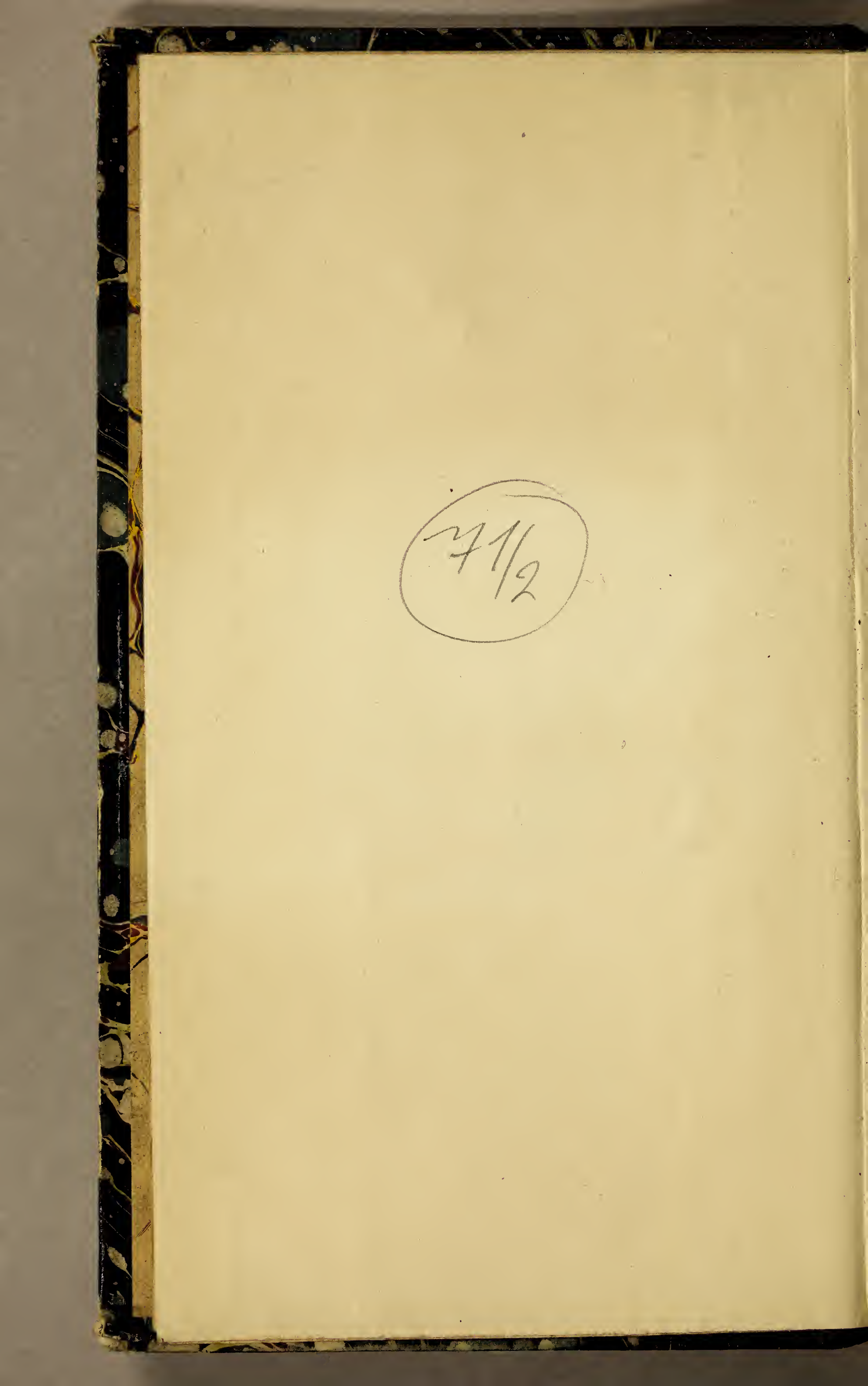

The
John Carter Brown
Library
Purchased
with the assistance of the
MAURY A. BROMSEN
ACQUISITIONS FUND

71/2

REIZE
NAAR BRAZILIË,

in de jaren 1815 tot 1817,

DOOR

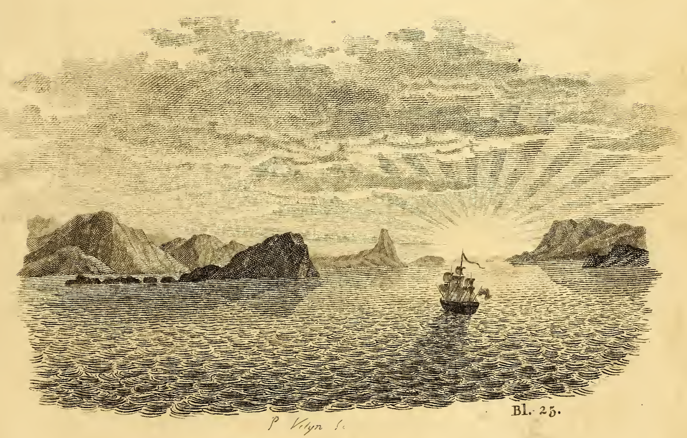
MAXIMILIAAN,

PRINS VAN WIED-NEUWIED.

Uit het Hoogduitsch.

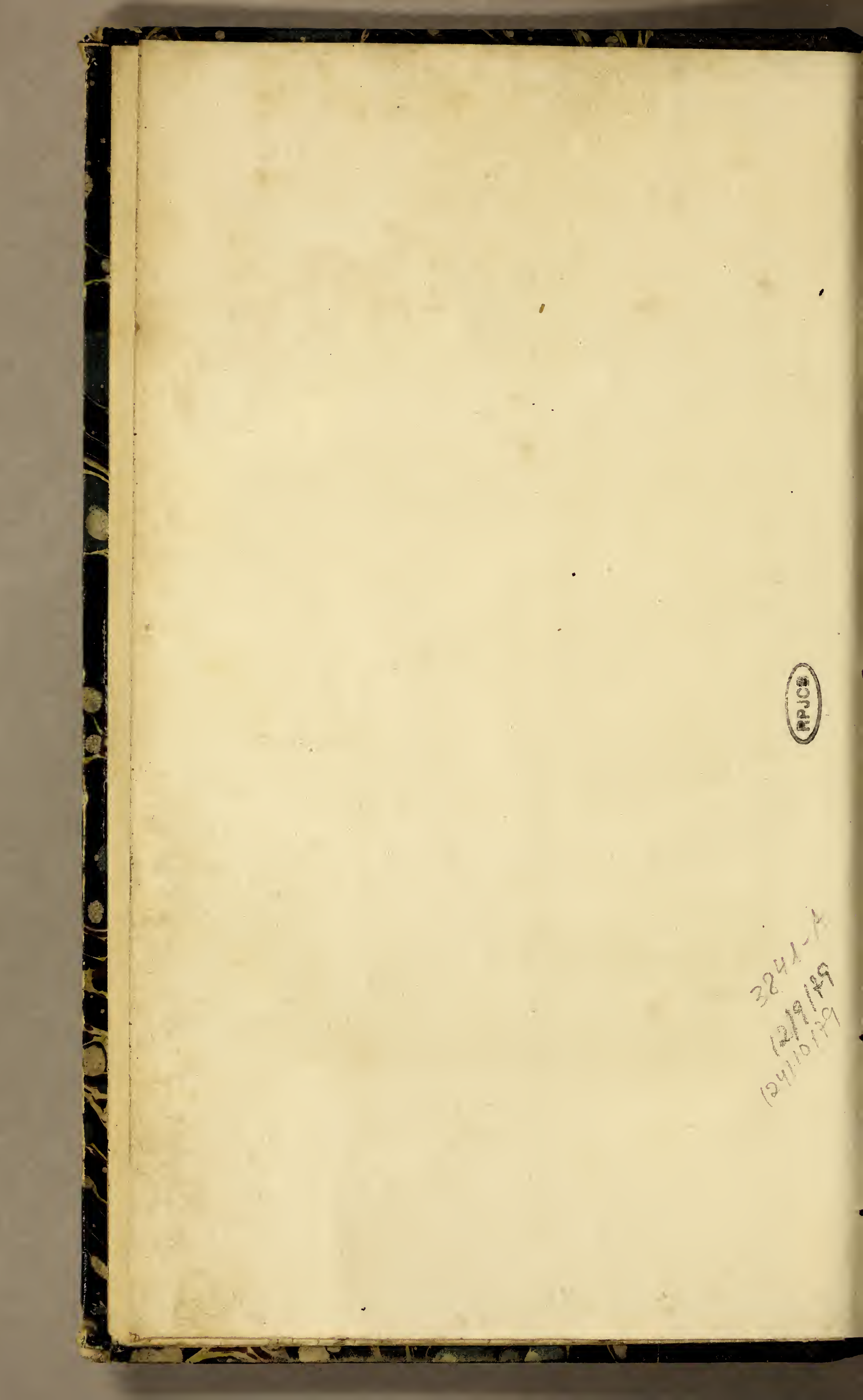
MET PLATEN.

EERSTE DEEL.

Bl. 25.

Te GRONINGEN, bij
W. VAN BOEKEREN,
MDCCCXXII.

RPJCB

VOORBERIGT

VAN DEN

VERTALER.

H*oezeer ook in onze tijden de* Nieuwe Wereld *meer dan immer de aandacht van* Europa *tot zich getrokken heeft*, *is nogtans geen gedeelte derzelve*, *de* Vereenigde Staten *uitgezonderd*, *hetwelk die aandacht zoo zeer verdient optewekken*, *en ook opwekt*, *als* Brazilië. *Door deszelfs vooruitstekende ligging het naast bij* Afrika, *op den weg naar* Oostindië, *geplaatst*, *rijk aan goede havens*, *ja aan geheele diep in 't land dringende zeeboezems*, *overvloeijende van de kostbaarste voortbrengsels der keerkringen uit het plantenrijk*, *van goud en diamanten; door de verbazende uitgestrektheid nog grootendeels een maagdelijk*, *niet ontgonnen land*, *met eeuwige bosschen bezet*, *maar wier schoot voor den kruid- en dierkenner nog onbekende schatten biedt*, *terwijl de landbouwer*

nergens grootere uitzigten heeft, om zijn zweet met dertigvoudigen woeker door de rijkste oogsten vergolden te zien; sedert 1807 *de Zetel van een nieuw Rijk, waarvan* Portugal *eene Volkplanting scheen te zullen worden, en hetwelk zich ook na de omwenteling in dat Rijk niet meer aan hetzelve schijnt te zullen onderwerpen; door vrijen handel en gemeenschap voor* Europa *toegankelijk; — moest* Brazilië *in onze dagen algemeen het voorwerp der onderzoekingen van Natuur- en Aardrijkskundigen, vooral van ondernemende Reizigers worden. Drie derzelve komen hier vooral in aanmerking, de beide* Engelschen MAWE *en* KOSTER, *en de* Duitsche *Prins van* Wied-Neuwied. MAWE *bepaalde zich tot de zuidelijke kust, de hoofdstad, en het binnenlandsche gewigtige Kapiteinschap van* Minas Geraës, *den hoofdzetel der goud- en diamantmijnen; hij gaf verder belangrijke berigten wegens het nog meer landinwaarts gelegene landschap* Matto Grosso. KOSTER *volgde een' anderen weg. Hij bezocht de oude* Hollandsche *veroveringen in het Noorden van* Brazilië, *namelijk de Kapiteinschappen* Pernambucco, Seara *en* Maranham, *en deelde wegens de zeden der op het land levende* Portugeesche *Volkplanters en der beschaafde* Indianen *belangrijke berigten mede. Dan nog schoot de groote oostelijke zoom van* Brazilië *langs de zeekust over, van* Rio de Janeiro *tot* Pernambucco, *eene*

uit-

uitgestrektheid van 23 *Graden Z. B., die zelfs door de* Portugeezen *nog schaars gekend, althans weinig bezet, maar juist daarom merkwaardig was*, als de laatste schuilplaats der onafhankelijke inboorlingen van Braziliё. *Men weet toch, hoe de* Europeërs *zich het Regt aanmatigden, van alle door hen ontdekte landen, hetzij uit kracht hunner meerderheid naar ligchaam of ziel, hetzij ten gevolge eener Pauselijke* bul, *hetzij als meer verlicht in den Godsdienst, als hun* wettig eigendom *te beschouwen. Van de gruwelen nogtans, waaraan de* Spanjaarden *zich in het Westen schuldig maakten, bleven de* Portugeezen *zoowel hier als in* Oost-Indië *grootendeels vrij. Na eenige vijandelijkheden schijnen de* Indianen *zich, hetzij onder de wetten van* Portugal *gevleid en een' zekeren trap van beschaving aangenomen te hebben, hetzij naar de groote bosschen aan de Oostkust geweken te zijn. Tot de beschaving dier ingezetenen droeg, gelijk in* Paraguay, *de orde der* Jezuïten *veel bij. Deze vereeniging, vernielender dan oorlog of pest in eenen* reeds beschaafden *en meer of min vrijen staat, waar hij alle levensdeelen van denkkracht, van vrij Godsdienstig en Staatkundig onderzoek doorknaagt, en een' geesteloozen romp over zou laten, wanneer hij niet in tijds geweerd ware: — deze zelfde orde is van zeer veel nut, om* zekere eerste beginselen van beschaving *aan nog ruwe Volken bijtebrengen.*

Eensdeels bragt zulks het doel en belang der orde mede, die door bekeering buitenlands zoowel te Rome *haar aanzien beter vestigen, als andere orden verdringen, en zich eene eigene magt kon aanmatigen; doch anderdeels willen wij gaarne erkennen, dat die edele zielen, welke zich door* Godsdienstijver *gedrongen in deze orde begaven, wars van hare verfoeijelijke leerstellingen en gruweldaden in* Europa, *hier in de bosschen der Nieuwe Wereld, gelijk in* Indostan, China *en* Japan, *een beter veld ter ontwikkeling van hunne krachten voor de eer des Christendoms zochten. Van dáár dan ook (gewis niet uit hebzucht) die voorbeelden van bovenmenschelijken moed, door sommige* Jezuïtsche *Zendelingen betoond, waarvan ons* SOUTHEY *in zijne* History of Brazil (*) *het volgende voorbeeld geeft. De* Jezuït ORTEGA „*werd eens in* Paraguay *door eene plotselinge* „*overstrooming (den zamenloop van twee ri-* „*vieren) verrast; de geheele vlakte scheen* „*eene bare zee. De Zendeling en een nieuw-* „*bekeerde, die hem verzelde, waren hieraan* „*gewoon, en meenden, met ten halven lijve door* „*'t water te stappen wel te zullen ontkomen;* „*maar de vloed bleef rijzen, en zij moesten* „*de toevlugt nemen op boomen. Reeds na-* „*dert onder de talrijke* Amerikaansche *krui-* „*pen-*

(*) *V.* II. *p.* 256, 257.

„ *pende dieren, die het water ontvlugten, eene*
„ *groote slang den boom, waarop* ORTEGA *met*
„ *zijn' leerling zat, klimt naar boven, en*
„ *beiden, tot geene verdediging noch ontsnapping*
„ *in staat, gaven hun leven verloren, toen*
„ *de tak, langs welken het monster omhoog*
„ *kroop, door de zwaarte brak, en de slang*
„ *naar beneden stortte. Doch schoon aan dit*
„ *gevaar ontsnapt, waren de beide mannen*
„ *nog niet gered. Twee dagen en twee nach-*
„ *ten moesten zij in dien geduchten staat door-*
„ *brengen. Te midden van den tweeden nacht*
„ *komt een* Indiaan *bij het licht van den blik-*
„ *sem naar den boom zwemmen, roept* ORTEGA
„ *bij name, en zegt hem, dat zes zijner med-*
„ *gezellen op het punt waren van te bezwijken,*
„ *en dat de nog ongedoopten gaarne den doop,*
„ *en de gedoopten* absolutie *verlangden, eer zij*
„ *stierven. De* Jezuit *bindt daarop zijnen me-*
„ *dehelper aan den tak vast, die hem hield,*
„ *en zwom naar die Ongelukkigen, om zij-*
„ *nen pligt als Priester te vervullen; naauwe-*
„ *lijks waren zij met de kerkgeregten voor-*
„ *zien, of vijf van deze zes nieuwe Christenen*
„ *verdronken jammerlijk. De Zendeling, naar*
„ *zijn' boom teruggekeerd zijnde, vond dat het*
„ *water reeds den tak van zijn eigen' mede-*
„ *helper bereikt had, dien hij nu losbond, en*
„ *naar een' hoogeren tak hielp klimmen. Dan*
„ *nu begon het water te zakken.* ORTEGA

„ *ontving, bij 't zwemmen tusschen de door-*
„ *nige takken, eene wond in het been, die in*
„ *de 22 jaren, welke hij na dat vreesselijk*
„ *voorval nog leefde, nimmer geheeld werd.*"

CHATEAUBRIANT *verhaalt naar* CHARLEVOIX, *dat de* Jezuiten *zich, gelijk de* Orpheussen *en* Amphions *der Oudheid, van de* muzijk *bedienden, om de ruwe Barbaren, die echter niet ongevoelig waren voor deze klanken, te lokken. In een vaartuig gezeten, voer de Zendeling langzaam den stroom af, deed de bosschen van zijne zoete toonen weêrgalmen, en de* Indianen *liepen van alle zijden toe, om die optevangen; en dus drongen, de eerste beginselen der beschaving in hunne ziel. Zelfs* RAYNAL, *hoewel den* Jezuiten *geheel niet gunstig, verhaalt wonderen van hunne verrigtingen in* Braziliё, *en schrijft hun grootendeels de bevestiging en uitbreiding der* Portugeesche *Volkplanting toe* (*). „ *De*
„ *zucht, zegt hij, der* Indianen *voor de Zen-*
„ *delingen, die hen slechts schenen op te zoe-*
„ *ken, om hen gelukkig te maken, werd eene*
„ *wezenlijke hartstogt; bij hunne nadering ver-*
„ *vulde zang en dans hunne dorpen; de Oud-*
„ *sten, de Vrouwen, de Meisjes, alles kwam*
„ *uit, en verzelde den Geestelijken, die hen*
„ *in de leerstellingen van den Godsdienst onder-*
„ *rigt-*

(*) Hist. Philosophique et Politiq. des Europ. dans les Deux Indes, *L.* IX, *Ch.* 46.

„ *rigtte; en tot geregelde zeden, regtvaardig-* „ *heid, broederliefde, en afkeer voor men-* „ *schenbloed vermaande, en hen doopte.*"

Op deze wijze werd Braziliё *grootendeels door de* Jezuiten *aan* Portugal *onderworpen. Men leest in de verhalen zoowel der* Portugeesche *als* Fransche *zeereizigers berigten van de eerste inboorlingen, die vrij wat natuurlijk verstand en zedelijk gevoel in hen moeten doen onderstellen. De daarop volgende Oorlog met de* Portugeezen, *en de vlugt in de bosschen, waartoe allen genoodzaakt waren, die de onderwerping en beschaving versmaadden, (want de gedoopte* Indianen *werden; althans in* Braziliё, *tevens Onderdanen van* Portugal), *moeten deze Volksstammen hebben doen verwilderen. Nogtans schijnen de verfoeijelijke maaltijden van menschenvleesch sints onheugelijke tijden bij deze stammen te hebben plaats gehad.*

In de daarop volgende Oorlogen tusschen de Portugeezen *en* Nederlanders *trokken de* Indianen *nu deze, dan geene partij. (Van deze Oorlogen heeft de Vertaler van* MAWE's *Reizen in zijne inleiding een kort, maar voldoend verslag gegeven). Doch de plaatselijke ligging der schuilhoeken, die zij gekozen hadden, belette de* Europische *Volkplanters, dit gedeelte van het groote vaste land elders, dan aan den uitloop der rivieren, te bezetten. Eenige weinige berigten uitgezonderd, bleef dus deze tak*

 van

van den Amerikaanschen *menschenstam en hun land den* Europeanen *onbekend; tot de Prins* MAXIMILIAAN *van* Neuwied *het heldhaftig besluit nam, in hunne schuilhoeken door te dringen.*

De Reis, die wij hiermede den Nederlandschen *Lezer aanbieden, zal hem alle de moeijelijkheden doen kennen, waaraan zich een jongeling van een weleer* (*) Souverein *Vorstenhuis ten behoeve der wetenschap, en ter uitbreiding onzer kundigheden, onderwierp. Immers, het was niet genoeg, om deze moeijelijkheden te boven te komen, dat de* Portugeesche *Regering hem alle mogelijke ondersteuning verleende. De onderdanen van* Portugal *zijn op deze kusten ongemeen dun gezaaid. De* Indianen, *grootendeels in gedurige vijandschap met de* Europeërs, *toefden met hunne pijlen in deze bosschen, aan die stranden, waar zij reeds menigen Reiziger onverhoeds ter neêr geveld hadden, op elken Blanken, die hunne schuilplaats genaakte. De plasregens, de stortvloeden, troffen of belemmerden hem en zijn reisgezelschap vaak in oorden, waar zij zich niet dan met luchtige takken tegen het weder konden beveiligen. Meermalen tusschen de branding*

(*) Het Vorstendom *Wied-Neuwied* was voorheen een onmiddellijk en onafhankelijk gedeelte des *Duitschen* Rijks; thans is het een gedeelte der *Pruissische* Monarchie, en de Vorst heeft niet meer dan zijne Domeinen.

ding der zee en de steile rotsen des oevers bekneld, moesten zij hun behoud in de meest mogelijke snelheid zoeken, om niet door den vloed bedolven te worden. Alle deze zwarigheden kwam nogtans de standvastigheid des Prinsen en zijner reisgenooten te boven; en de vrucht zijner onderzoekingen voor de Aardrijks-, Menschen- en vooral voor de Natuurkunde is door alle kenners in Europa *voor zeer belangrijk verklaard.*

Behalve de voorwerpen der Natuurlijke Historie uit het hier zoo rijke planten- en dierenrijk, heeft zich de aandacht des Prinsen vooral tot den mensch *bepaald; en hij heeft zelfs een' jongeling uit de Natie der* Botocoedos *met zich naar* Europa *gebragt, eene Natie, van welke zeer onlangs een man en eene vrouw voor het kabinet van zeldzaamheden des Keizers van* Oostenrijk *te* Amsterdam *aangekomen, en verder naar* Weenen *opgezonden zijn. Uit de berigten omtrent dit Volk blijkt op nieuws ten overvloede, hoe weinig* geweld, *en hoe veel* zachtheid *en* overreding *op den mensch vermogen. Terwijl de* Botocoedos *aan de groote rivier* Doce *volstrekt geene gemeenschap met de Blanken hebben, maar door hen als wilde dieren vervolgd worden, en hen op hunne beurt ter neêrschieten, waar zich de gelegenheid aanbiedt; terwijl zij in de diepste barbaarschheid verkwijnen, en naauwelijks boven de dieren*

ver-

verheven zijn; — heeft zich eene vreedzame en vriendelijke verkeering geopend tusschen de blanke en bruine menschen aan den Rio de Belmonte, *welke laatsten daardoor ten minste eene schrede meer tot de beschaving genaderd schijnen.* Hier *doet zich het gemis van de orde der* Jezuïten *gevoelen; maar ook hier alleen. Het ware te wenschen, dat men de leden dezer orde algemeen uit* Europa *naar* America *gezonden had, waar zij op hunne regte plaats stonden. Integendeel heeft men hen juist dáár, waar zij zooveel goeds stichtten, onbarmhartig vervolgd, hunne goederen verbeurd verklaard, en hunne boekerijen verstrooid; waardoor verscheidene steden en vlekken vervallen zijn. Sedert deze gebeurtenis schijnt het werk van beschaving en bekeering der* Indianen *veel meer achter - dan voorwaarts te gaan.*

Onder de trekken van belang voor de Geschiedenis der menschheid in deze Reis behoort de opmerking, dat de bijna tot ruwe dierlijkheid vervallene Brazilianen *toch een denkbeeld van het Opperwezen hebben, 't welk zij in den donder vereeren, en de kundige Schrijver houdt het zelfs voor eene waarheid, die boven alle bedenking verheven is,* dat er geen enkel Volk op Aarde zonder Godsdienstige denkbeelden is; — *eene zaak van zeer veel belang! Voor het overige schijnen de* Indiaansche *Volks-*

stam-

stammen in de ontwikkeling der hoogere ziels-vermogens nog bijna geene vorderingen gemaakt te hebben. Eten, *en telkens weder* eten, *is al het doel van hun leven en streven. Vreemd is het, dat deze lieden in het schoonste klimaat en het vruchtbaarste land der Aarde zoo menigmaal aan gebrek blootstaan; doch dit is met een jagersvolk, dat nog niet eens huisdieren kent, laat staan den landbouw beoefent, altijd het geval. Het is dus niet waar, 't geen het* Indiaansche *Opperhoofd tot* LERY *zeide.* De Aarde voedt ons genoegzaam, wij zorgen dus niet voor het bestaan onzer kinderen (*), *of deze Volken zijn sedert dien tijd in de eerste kunsten des levens teruggegaan.*

Ten slotte dezer Voorrede zullen wij uit de Corografia Brasilica, *een uitvoerig* Portugeesch *werk over* Brazilië, *in* 1807 *te* Rio de Janeiro, *gedrukt ter Koninklijke Drukkerij, 't welk ook de Prins van* NEUWIED *meermalen aanhaalt, het volgende verslag wegens de tegenwoordige verdeeling van* Brazilië *mededeelen, opklimmende van het Zuiden naar het Noorden:*

1. Rio Grande del Sul (*Zuiden*) of de Saö Pedro. *Hoofdst.* Portalegre, S. Pedro. *Hoofdvoortbrengsels. Rundvee, huiden.*
2. Parana. *Door de* Jezuïten *ontdekt. Hoofdpl.* Assumpçao, Corientes, Coraguaty, Villa Uc-

(*) RAYNAL *L.* IX. *Ch.* 47.

Ucce. *Hoofdvoortbrengsel. Thee van Paraguay.*

3. Urugua. *Ook eene* Jezuiten-*Colonie*, *in* 1801 *door de* Portugeezen *aan de* Spanjaarden *ontnomen.*

4. Santa Catharina. *Het eiland en de stad met* 60 *mijlen op het vaste land. Zie daarvan de beschrijving in de reizen van* LANGSDORF, I. D. bl. 52, *bij* MAWE, I. D. bl. 94. *en verv.*, *en bij* ZIMMERMANN de Aarde en hare bewoners, VII. D. bl. 42., *die ook de afbeelding levert.*

5. S. Paul. (*Eene zonderling ontstane Volkplanting. De inwoners, meest gelukzoekers, hebben zich door hunne ontdekkingen omtrent de kroon van* Portugal *zeer verdienstelijk gemaakt. De berigten in de* Corografia *komen meest overeen met* MAWE, I. D. bl. 176 et 177.)

6. Mato Grosso. (*Diep in de binnenlanden en hoog, waar vele groote rivieren ontspringen*). *Bij de ontdekking zoo rijk aan goud, dat de* Indianen 6 *pond daarvan voor eene tinnen plaat, en* 4 *pond voor eene kat gaven, om de verwoestingen der rotten.*

7. Goyaz. (*Mede in de binnenlanden*). *De eerst zeer rijke goudmijnen zijn thans meest uitgeput.*

8. Minas Geraes. *In de binnenlanden. Het land van goud en vooral van diamanten.* MAWE *heeft zulks uitvoerig beschreven.*

9. Rio de Janeiro. *De hoofdstad en hare omstreken. Hoofdvoortbrengsel: Porcelein aarde.*

10.

10. Espiritù Santo. *Hoofdp.* Nossa Senhora do Victoria. *De* Poeris *wonen ten Westen en in het midden van hetzelve.* (*De Prins van* NEUWIED *beschrijft zulks in het 7 Hoofdstuk*).

11. Porto Seguro. *Het eerste land, waar de* Portugeezen *zich neêrzetten, en toch het meeste verwaarloosd; bijna geheel bosch.* (*Hierover handelt deze reis in de* 8, 9 *en* 10 *Hoofdstukken*).

12. Bahia. *Hoofdpl.* S. Salvador *aan de groote* Allerheiligenbaai, *met* 100,000 *inwoners, boekdrukkerij en glasfabriek, de oude Hoofdstad van* Braziliё. (*Hiertoe behoort* Rio Grande del Belmonte, *waar de Prins de* Botocoedos *vond; zie het* 11 *Hoofdstuk*).

13. Seregipe del Rey. *Hoofdpl.* Seregipe *of* S. Christoval. *Moordzieke inwoners.*

14 Pernambucco. *Het hoofdland der oude* Nederlandsche *bezittingen. Hoofdplaats*, Recife *met* Olinda *en* Boa Vista, *eigenlijk drie steden uitmakende, door* KOSTER *naauwkeurig beschreven. Hoofdvoortbrengsel: katoen, ook suiker, huiden, kokosnoten,* Ipecacuanha *enz.*

15. Parahyba (Paraiba). *Hoofdpl. van denzelfden naam. Hier zijn vele bekeerde* Indianen. *De droogte belet de suikerteelt, maar die van katoen is vermeerderd; dit is ook elders het geval.* (*Ook dit Kapiteinschap is door* KOSTER *bereisd*).

16.

16. Rio Grande do Norte. *Hoofdpl.* Natal. (*Door* KOSTER *bezocht*).

17. Ciara *of* Seara. *Hoofdpl.* Aracaty. *Voortbrengselen: vee, katoen, zout, eertijds* Ambra.

18. Pranhy. *Hoofdpl.* Oeyras.

19. Maranham *of* Maranhao *Hoofdpl. van denzelfden naam*, (*de vierde koopstad in* Braziliё, *op een eiland, met* 12,000 *inwoners.*) *Hoofdvoortbrengsels: katoen, zijdewormen. Hier zijn vele Negers, en ook nog vele Wilden.* (KOSTER *was ook hier*).

20. Para. *Hoofdst.* Belem *of* Para *aan de groote rivier* Tocantin. *Deze Provincie is de Westelijkste van* Braziliё. *Ondergeschikt aan dezelve zijn, de Provincien* Salimoes *en* Guyanna.

Men ziet uit deze opgave, dat MAWE *het Zuiden en midden,* KOSTER *het Noorden, en de Prins van* NEUWIED *het Oosten van* Braziliё *bezocht heeft. Uit hunne vereenigde opgaven kan men zich dus een vrij volledig denkbeeld van* Braziliё *maken, hetwelk ook sedert nog door* Beijersche *en* Oostenrijksche *Natuurkundigen bezocht is, die reeds gedeeltelijk de slotsom hunner onderzoekingen aan het Algemeen hebben medegedeeld. Wij hebben de al te groote uitvoerigheid dezer Reize een weinig bekort. Omtrent de spelling merken wij aan, dat wij de* Nederlandsche *gevolgd zijn, en dus geene* Puris, Botocoedos *enz. maar* Poeris, Botocoedos *enz. schrijven.*

N. G. VAN KAMPEN.

INLEIDING.

De zucht tot uitbreiding van het gebied der Aardrijks- en Natuurkunde, door reizen naar vreemde werelddeelen, werd in eene reeks van noodlottige jaren door herhaalde oorlogen op meer dan ééne wijze gestremd. *Engeland* alleen, door deze hinderpalen minder belemmerd, kon dezen tak der wetenschap nog eenigermate verrijken. De eindelijk herstelde Vrede der Volken voegt bij zoo menig aangenaam vooruitzigt ook de hoop, dat nu weder mannen, welke de zucht naar nieuwe ontdekkingen in de Natuur bezielt, met een' gunstigen uitslag reizen van belang kunnen ondernemen, en de gevondene schatten aan hunne landslieden mededeelen, welke betrekkingen, neigingen of beroep aan den vaderlandschen grond boeijen. Mogt eene lange duurzaamheid van den Vrede ons deze genoegzame uitzigten verzekeren!

Langen tijd was de blik der Natuuronderzoe-

kers bij voorkeur op *Brazilië* gevestigd, dit gelukkige land, hetwelk de weetgierigheid zulk een' rijken oogst belooft, en toch den onderzoeker tot hiertoe zorgvuldig gesloten was.

De oude berigten van eenige Reizigers; die van *Spaansche* en *Portugeesche* Zeevaarders, de eenigzins meer gegronde bescheiden der *Jesuiten*, en de opmerkingen van MARCGRAF en PISO: Zie daar de gebrekkige bronnen ter kennis van dit reeds voorlang ontdekte belangrijke Gewest. Doch sedert korten tijd hebben zich die betrekkingen, die weleer de kennis van *Brazilië* zoo moeijelijk maakten, zeer gelukkig veranderd. De Monarch van *Portugal* werd door ongunstige omstandigheden genoopt, zich zelf naar de heerlijke, door hem nog nooit geziene bron zijner schatten met der woon te begeven: eene landverhuizing, die den grootsten invloed op dat land moest hebben. 't Was nu uit met het drukkende stelsel van geheimhouding en sluiting des lands; vertrouwen trad in de plaats van bekrompene vrees, en vreemde reizigers erlangden den toegang tot dit veld van nieuwe ontdekkingen. De milde gezindheden van eenen wijzen koning, ondersteund door een verlicht Ministerie, verleenden aan buitenlanders niet enkel den toegang, maar bevorderden ook hunne onderzoekingen op de grootmoedigste wijze. Zoo bekwam de *Engelschman* MAWE vergunning, die rijke diamantmijnen te mogen bezoeken, tot welke voor dien tijd geen

vreem-

vreemdeling was toegelaten, en doorkruiste een gedeelte van *Minas Geraës*, ter kennis van de delfstoffen aldaar. Sedert hebben eenige Duitsche Reizigers dat gewest doorreisd. De Lt. Kolonel *von* ESCHWEGE, die te *Villa Rica* in het *Corps* der Koninklijke *Ingenieurs* geplaatst is, begunstigd door vele jaren verblijfs in *Brazilië*, heeft reeds eenige belangrijke verhandelingen bekend gemaakt, en met volle regt mogen wij van dezen, met grondige kundigheden toegerusten man, nog vele gunstige ontdekkingen wachten. Hij heeft de hoogere bergketenen van *Minas* gemeten, en op zijne delfstofkundige Reizen de onderscheidene voortbrengselen dier hooge bergruggen ontdekt, waar hij onder anderen nog onlangs bronnen van zwavellever ontdekte. Met voorkomende goedheid ondersteunt hij vreemde reizigers met raad en daad. Eenige andere Duitschers, door gelijken ijver bezield, hebben zich nu daarheen begeven, en ook hun zal het zekerlijk niet aan rijke stof tot opmerkingen ontbreken. Door den beschermer der Wetenschappen, den Minister Grave DE BARCA, den Koning aanbevolen zijnde, bekwamen zij niet alleen verlof, de onderscheidene Kapiteinschappen der Monarchie onbelemmerd door te reizen, maar men ondersteunde hen ook op het edelmoedigst door eene jaarlijksche somme gelds, als mede door gunstige passen en nadrukkelijke aanbevelingsbrieven aan de Kapiteins, — Generaal der verscheidene Gewesten. Hoe

steekt dit af bij het vroegere stelsel, toen de Reiziger bij zijne komst in *Braziliё* angstig door soldaten omringd en bewaakt werd! In den naam van mijne landslieden en alle *Europische* Reizigers worde hiermede de schatting van dankbaarheid aan den Monarch betaald, die zulke milde beschikkingen maakte! Den Reiziger in verren lande, van de vaderlandsche kusten verwijderd, is zulk een minzaam onthaal onuitsprekelijk dierbaar, en zekerlijk brengt het aan de wetenschappen een voordeel, 't welk bij de geheele beschaafde wereld belang wekt.

Wie de Binnenlanden van *Zuid-Amerika* met behoorlijk nut wil doorreizen, moet daartoe verscheidene jaren bepalen, en zijn plan dienvolgens opmaken. Om b. v. naar *Goyaz* en *Cuiabà* doortedringen, zijn twee jaren niet genoegzaam; maar hoe lang zal men wel noodig hebben, om *Braziliё* tot aan de grenzen van *Paraguay* dwars te doorkruisen, en zóó de oevers van den *Uraguay*, en de uiterste grenzen van *Matto Grosso* te bereiken, waar eene in *Lisbon* gehouwene marmeren piramide aan den mond van den *Jaurà* de grenzen afbakent. *Minas Geraës* was door MAWE en ESCHWEGE reeds bereisd, en wanneer ook al niet uitgeput, toch grootendeels bekend. Ik vond dus bij mijne komst in *Braziliё* geraden, liever de nog geheel onbekende, of veeleer nog niet beschrevene Oostkust te kiezen. Hier leven verscheidene stammen der oorspronkelijke bewoners, nog onbestreden door de allengs meer

en

en meer veld winnende *Europeanen*. De hooge, naakte bergrug van *Middel-Braziliё*, de Provincien *Minas Geraës*, *Goyaz* en *Pernambuco*, worden van de Oostkust door een' breeden zoom van eeuwige wouden gescheiden, die zich te *Rio de Janeiro* tot de streek der Allerheiligen-Baai (*Bahia de todos los santos*) omtrent 11 graden of 198 *Portugeesche* (165 *Geographische*) mijlen uitstrekken, en van de *Portugeesche* volkplanters nog niet in bezit genomen zijn: want men heeft nog slechts enkelde wegen door deze bosschen geopend, langs de rivieren, die dezelve doorstroomen. Hier, in deze bosschen, waar den overal elders benaauwden inboorling tot hiertoe een gerust verblijf is vergund, kan men deze menschen in hunnen oorspronkelijken staat leeren kennen. Zou niet zulk een oord boven alles aantrekkelijk zijn voor eenen Reiziger, die niet van zins was, vele jaren in deze heete luchtstreek te vertoeven?

De stammen der inboorlingen, die deze wouden bevolken, zijn zelfs met hunne namen tot hiertoe aan *Europa* onbekend, *Portugal* misschien uitgezonderd. De Jesuiten, en onder hun VASCONCELLOS in zijne *Noticias curiosas do Brazil*, verdeelden alle wilde stammen, die niet zoo zeer deze kust als die boschrijke streeken bewonen, in twee klassen, in zulken die de kust bevolkten, en door de *Portugeezen*, vooral de *Jesuiten*, meer of min beschaafd werden, (*Indios*

mansôs,) en in de ruwe onbekende Barbaren, welke de bosschen en binnenlandsche woestijnen bewonen (*Tapuyas*); en deze laatsten zijn het, die nog heden ten dage in hunnen ruwen natuurstaat aanwezig zijn, en wel eene nadere kennismaking verdienen. Al hadden wij ook van deze aaneengeschakelde kustwouden door de schriften der *Jesuiten* en andere oudere Schrijvers eenige narigten, zoo was dit alles toch gebrekkig, ten deele fabelachtig, en geheel ontbloot van alle berigten omtrent de Natuurlijke Historie. Van de menschen, de dierlijke, groeijende en levenlooze schepping dezer oorden wisten wij dus weinig of niets, en nogtans is er zoo oneindig veel merkwaardigs en nieuws, vooral voor den liefhebber der kruid- en insektenkunde te vinden. Maar even groot als deze voordeelen zijn ook de bezwaren en hinderpalen, b. v. gebrek aan levensmiddelen, aan voeder voor de lastdieren, moeijelijkheid van vervoer der gevondene voorwerpen, aanhoudende regentijd en vocht, en wat dies meer zij. Hierop moet zich de Reiziger voorbereiden, en er is nog een niet minder groot bezwaar: volkomen gebrek aan bruikbare kaarten. Die van ARROWSMITH, tot hiertoe de beste van *Brazilië*, is vol misslagen, en heeft zelfs geheele aanzienlijke rivieren op de Oostkust niet, of op verkeerde plaatsen. De *Portugeesche* Regering, dit gebrek willende verhelpen, heeft onlangs gelast de kust naauwkeurig optenemen, om den Zeevaarder voor het ge-

vaar

vaar te bewaren, dat hem zou kunnen bedreigen. Bekwame mannen, Kapt. Lieutenant JOSÉ DE TRINDADE en A. SILVEYRA de ARAUJO hebben reeds de kust van *Mucui*, *St. Mattheus*, *Vicoza* en *Caravellas* tot *Porto Seguro* en *St. Cruz* opgenomen.

Aan de onbekrompenheid en de verlichte denkwijze der *Portugeesche* Regering heb ik het mede te danken, dat ik in staat ben, aan mijne landslieden dit verhaal eener reis langs de Oostkust, van den 22 tot den 13 graad Zuiderbreedte te kunnen voorleggen. Twee *Duitschers*, de Heeren FREYREISS en SELLOW, die nog verscheidene jaren in *Brazilië* denken doortebrengen, hebben in den Koning van *Portugal* en *Brazilië* eenen grootmoedigen beschermer gevonden: niet ligt zal een vreemdeling beter dan zij in dit land kunnen indringen, met welks taal en zeden zij door veelvuldige reizen gemeenzaam bekend zijn. Een gedeelte dezer reis deed ik in hun gezelschap, en van den Heer FREYREISS bekwam ik zelfs menige gewigtige ophelderingen, waarvoor ik hem hier openlijk mijnen dank betuige. De Heer FREYREISS zal mij ook nog het verhaal zijner verdere reizen, en natuurkundige opmerkingen toezenden, en het zal mij tot genoegen strekken, dezelve alsdan aan liefhebbers der wetenschap medetedeelen. Mijn tegenwoordig reisverhaal is derhalve slechts als de voorlooper van meer belangrijke waarnemingen aan te zien, die de gapingen zullen moeten aanvullen, welke men

in deze bladen te wachten heeft, en die ik hoop, dat de goedgunstige lezer zal over 't hoofd zien. Ik gevoel zeer wel, hoe veel het gewaagd is, om na de schitterende verschijning van die helderlichtende star aan den gezigteinder onzer wetenschap, onzen grooten landgenoot ALEXANDER VON HUMBOLDT, nog met deze reisberigten omtrent een deel van *Zuid-Amerika* openlijk te voorschijn te komen. Doch de zuivere goede wil heeft, ook bij een minder vermogen, toch eenige waarde, en hoe verre ik ook van de minste aanspraak op volmaaktheid van mijn werk af ben, mag ik toch hopen, dat vrienden der Natuur- Aardrijks- en Volkenkunde in mijne berigten eenige niet onbelangrijke bijdragen tot verrijking dier Wetenschappen zullen ontmoeten.

I. HOOFDSTUK.

REIS VAN ENGELAND NAAR RIO DE JANEIRO IN BRAZILIE.

Brazilië, naar hetwelk sints eene reeks van jaren eene menigte Reizigers het oog wendt, heeft het voordeel van door eene vreedzame Zee van *Europa* gescheiden te worden. De onmetelijke Oceaan heeft wel zekere maanden, vooral omtrent den tijd der nachtevening, waar in stormen tot de gewone verschijnselen behooren; dezelve zijn echter in deze streeken minder gevaarlijk, dan elders, b. v. bij de Kaap de Goede Hoop, Kaap *Hoorn*, enz. — Juist toen ik *Londen* verliet, was het ergste jaargetij der stormen verloopen, en dus mogten wij met vertrouwen eene geruste en aangename vaart te ge-

moet zien. Ook verliet ons schip, de *Janus* van 320 tonnen, de *Theems* bij het helderste, schoonste weder, en met eene frissche koelte, die echter reeds tegen den avond ging leggen, zoo dat men de ankers moest laten vallen. Den tweeden dag, toen de morgen aanbrak, had men de meest gegronde hoop op eene gunstige reis. Trotsche driemastschepen voeren met ons in gezelschap; reusachtige Oostindievaarders gleden, met zwellende zeilen bedekt, ons voorbij onder afvuren van het geschut; glad als een spiegel was de groene oppervlakte der Zee, doch reeds tegen den middag keerde de wind, zoo dat wij laveren moesten. Na het nette Stadje *Margate*, en de steile krijtbergen van *Noord-Voorland* te zijn voorbij gevaren, ankerden wij des avonds (reeds in het Kanaal) in *Duins* tegen over *Deal*, Hieromstreeks is geen inham, geene hoogte, die den Zeeman bij storm kan beschutten. Wij zagen eene menigte Schepen met ons voor anker liggen, ook de Oostindievaarders, en verscheidene Oorlogschepen. Van dezen tegenwind, die ons eenige dagen ophield, maakte de Kapitein gebruik, om onzen voorraad van groenten, versch vleesch en eenig levend gedierte te vermeerderen. Toen wij eenige dagen later, met schijnbaar gunstiger weder, de Kaap van *Zuid-Voorland* waren omgezeild, (in gezelschap van de *Albatros*, Kapt. HARRISON) stak de wind steeds heviger op, en dreef ons naar *Deal* terug. Al

meer

meer en meer werd de Hemel bewolkt; wij konden de nabijzijnde kaap niet meer zien; de donkergroene golven krulden zich, en waren met wilt schuim bedekt; de storm begon te gieren; en zoo sukkelden wij eenige dagen, hetwelk voor een' reiziger die de eerstemaal zee bouwde, juist geen' aangenamen voorsmaak van eenen togt op dit grillig Element opleverde. Op eenen namiddag, toen de wind iets gunstiger scheen, gaf een Oorlogschip het sein, en daarop ligtte de gansche vloot de ankers. Maar een nieuw gevaar bedreigde ons met de schemering, de schepen zeilden zoo digt bijeen dat zij veel kans liepen, tegen elkander te stooten. Tegen middernacht was het nog erger; een groot schip kwam met volle zeilen op ons af, werd door de dikke duisternis niet bespeurd, en streek ons zoo vlak voorbij, dat wij slechts te naauwer nood de gedreigde schipbreuk ontkwamen. Ondertusschen stak de wind al feller en feller op; met den morgen vertoonde zich voor ons een zonderling schouwspel. De Hemel was zonder wolken, maar stond geheel als in rook, door welken men de zonneschijf zien kon, en intusschen huilde de storm. Ons schip, geheel op zijde, bestreed dien nog slechts met weinige zeilen, en des morgens om tien uren waren wij tegen over de baak van *Dungeness*. In het ruim lag alles ziek: eene treurige stilte werd slechts door het bulderen van den storm in het want, en door

het

het bruisen der holgaande baren verpoosd. Vergeefs waren alle pogingen van den Kapitein, om verder te komen: Hij moest andermaal naar *Deal* terug keeren, hetwelk, daar wij de wind nu van achter hadden, pijlsnel voortging, hoewel bij geminderd zeil; ja eene lage brik die met ons zeilde, was geheel en al door de hooge Zee bedekt; wij bleven op het hoogere schip nog droog. Bij *Deal* moesten wij, om niet door den storm op de kust geworpen te worden, in aller ijl het anker uitwerpen; dit ging echter niet gemakkelijk, want de wrijving was zoo sterk, dat het kabeltouw reeds dampte, en op het punt stond in brand te vliegen, zonder stroomen waters, die de matroozen daarop wierpen, waardoor wij ook dat gevaar gelukkig ontkwamen. Over 't algemeen had ons schip best nieuw want, en was een der beste zeilders, hetwelk ons zeer goed kwam. Onze vele lotgenooten strekten ons tot troost, (de mensch is toch niet gaarn alleen in verdriet). De groote schepen hadden hare bovenste masten en raâs afgenomen om zich tegen den storm te beveiligen, en de Oorlogschepen lagen voor twee ankers. Wij waren nu wel buiten gevaar, maar als in eene kas opgesloten, die nog altijd deerlijk door de golven geschokt werd; en dit toeven, zonder een hair breed te vorderen, was alles behalve vermakelijk. Dubbeld gevoelden wij dan ons geluk, toen eindelijk het geweld van storm en golven bedaarde, en wij weder

der onze bestemming te gemoet gingen. Wij liepen *Dungeness* voorbij, tegen de schoone rotsige kusten van *Beachyhead*, eene Kaap in *Sussex* tusschen *Hastings* en *Shoreham*, waar de *Fransche* vloot in 1690 de vereenigde *Engelsche* en *Nederlandsche* sloeg; zagen des middags de wegens hare Zeebaden zoo beroemde stad *Brighthelmstone* (*Brighton*) 56 *Engelsche* mijlen van *Londen*, en hadden des avonds bij eene spiegelgladde Zee, en den heldersten maneschijn, het Eiland *Wight* in 't oog. De vrolijkheid was bij het scheepsvolk teruggekeerd, de viool ging weder, en de jonge manschap vergat de geledene angst onder 't dansen.

Den 20. Mei voeren wij *Portland Point* in *Dorsetshire* voorbij, van waar de schoone steen gehaald wordt voor de gebouwen te *Londen*. Den volgenden nacht was de storm weder zoo hevig, dat men alle moeite moest doen, om niet op de rotsige kusten van *Engeland* te vervallen. Des avonds van den volgenden dag liepen wij, uit hoofde der hooge Zee, en van den ongunstigen wind, in de ruime, en tusschen rotsen veilige bogt van *Torbay* binnen, tusschen de Kapen van *Portland* en *Start Point*. Hier meenden wij beter weder af te wachten, en van de geledene bezwaren uitterusten. Maar twee schepen, die met ons dezelfde bestemming hadden, seinden ons, en wilden dat wij dadelijk mede zeilden. Dus moesten wij de gewenschte rust

vaar-

vaarwel zeggen, en de brieven naar het Vaderland, die reeds gereed lagen, mede in Zee nemen. Tegen den avond zeilden wij de ten zuiden uitstekende Kaap *Start-Point* om; hooge puntige rotsen vormen een wild voorgebergte, op welks hoogten, gelijk op alle kusten van *Devonshire*, zich eene schoone groene vlakte vertoont. De bergen waren ten deele geel geverwd door de ver uitstekende bloemen van den *Ulex*, eene in *Engeland* en *Frankrijk* zeer gemeene struik. In de Zee ziet men kleine rotsige Eilanden, tegen welke de golven al schuimend breken, een schouwspel 't welk de liefelijke ondergaande Zon heden nog bekoorlijker maakte. De Zee ging nog hol, toen wij bij de Kaap *Lizzard*, dat zich door zijne beide witte lichttorens doet opmerken, (in de verte vertoonde zich *Port Pendennis* bij *Falmouth*) het Kanaal verlieten. De kusten van *Devonshire* en *Cornwallis* hebben niet de witte kleur van *Noord-* en *Zuid-Voorland*, maar zijn rooder. *Falmouth* in *Cornwallis* is eene kleine, maar belangrijke haven, van waar paketbooten naar allerlei oorden der wereld vertrekken. In de eerste dagen van iedere maand vindt men hier schepen naar *Lisbon*, *Brazilië*, *Westindië*, *Noord-America*, *Indië* enz. Zoo waren wij dan nu in den onmetelijken Oceaan. Al het land verdween uit onze oogen, ook de laatste westpunt van Engeland, Kaap *Lands-End*, op den middag, van den

22.

22. Mei. Van dit oogenblik af moest men alle genoégens vaarwel zeggen, die de aangename verscheidenheid der afwisselende voorwerpen den Reiziger aanbiedt. Men ziet niets dan Zee en lucht, en leert deze beiden vrij spoedig kennen. Men neemt dus toevlugt tot de schrijftafel, en mag zich gelukkig rekenen, wanneer men genoegzaam van goede boeken voorzien is.

Zonder bijzondere toevallen ging onze reis tot *Madera* (Portugeesch *Madeira*) Wij vermaakten ons somtijds met visschen, doch vingen niets dan de *Trigla Gurnardus*, een' goeden eetbaren visch. Als de golven eenigszins hoog gingen, omringden ons scharen van bruinvisschen (*Delphinius Phocaenal*). Wij konden er echter met ons schietgeweer geenen treffen. Tot onze geleiders behoorden ook de kleine zwarte stormvogel (*Procellaria pelagica*) Portugeesch *Alma di Mestre:* die door de Zeelieden als een voorbode van storm beschouwd, en daarom zeer ongaarne gezien wordt. Een Oorlogskotter bragt ons de tijding der Oorlogsverklaring van *Engeland* tegen NAPOLEON BUONAPARTE, welke ons weldra ongerust maakte, toen wij van de *Spaansche* kust regtstreeks een schip op het onze zagen afkomen. Wij erkenden zulks echter weldra voor een *Engelsch* schip, 't welk onze brieven naar *Europa* medenam, Den 1. Junij tegen den middag zag men duidelijk in 't verschiet een hoog bergachtig land. Dit was het schoone groo-

te

te Eiland *Madera*, waarvan wij des avonds met een' frisschen stoker de Westpunt (*Ponta Pargo*) omzeilden, terwijl de Zee door eene groote menigte stormvogels, meeuwen en andere watervogels verlevendigd werd. Schoon is het gezigt van *Madera* tusschen de hooge rotsen en klippen, die zich tot in de wolken verheffen, en steil, zwartachtig, met diepe kloven en scheuren omhoog rijzen. Tusschen dezelve breidt de wijngaard zijne groene ranken naar alle zijden uit, en schitteren de witte woningen en landhoeven der ingezetenen. Op den rug der hoogten, die geene wolken omsluijerden, vertoonden zich groene weiden, gelijk op de *Alpen*, en donkere groepen van hoog geboomte overschaduwden de kleine woningen. Dit schoone eiland heeft een bijzonder gelukkig klimaat: de gewassen des heeten, zoowel als die des gematigden Aardgordels komen er voort; groote warmte paart zich met vochtigheid, en er moet veel regen vallen, want de stortregens, waaruit beken ontstaan, hebben van tijd tot tijd de steile wanden der rotsen gegroefd. Tachtigduizend inwoners leven hier grootendeels van de wijnteelt, en van de kweeking van fijne vruchten, als oranjeappels, citroenen, *Bananen* en andere meer.

Daar het oogmerk niet was, de Hoofdstad der Eilanden, *Funchal*, te bezoeken, zoo hielden wij ons hier niet op, maar lieten, onder begunstiging eener frissche koelte, het Eiland spoe-

dig

dig achter ons liggen. De gunstige Passaatwind deed ons den keerkring naderen, zonder dat bijzondere gevallen onze reis kenmerkten. Vliegende visschen fladderden in zilveren scharen aan weêrszijde van het schip voor ons uit. Hoe nader men den Evenaar komt, des te talrijker verschijnen deze visschen: ten Noorden van den keerkring zijn zij nog schaars.

Den 9. Junij doorsneden wij den noordelijken Keerkring, en bekwamen van nu af eenig onderhoud door de verscheidene *Mollusken*, die zich aan ons vertoonden. Onder den 22. Gr. 17. Min. N. B. ontdekten wij de eerste *Physalis*, een allerzonderlingst schepsel (*) het welk van hier af naar de evennachtslijn al meer en meer talrijk zich opdoet, zoo dat men verder ten Zuiden honderden daarvan op éénen dag kan zien. Daar zeer vele reisbeschrijvers daarvan gesproken hadden, was ik zeer nieuwsgierig, hetzelve van naderbij te beschouwen. Het grootere deel, dat op het water zwemt, is eene gevulde luchtblaas, die tot niets schijnt te dienen, dan om hetzelze boven te houden; aan het kleinere en onderste deel staan acht of negen bossen lange vleeschdraden, die aan den wortel in korte dikke draden zamengroeijen, en hier, aan de *basis* der blaas, één geheel maken. In dit gedeelte ligt het leven van

(*) Beschreven door den Hofraad TILESIUS in KRUSENSTERN's Reizen, III. B. I. 108. I.

van het dier; de draden zijn prikkelbaar (maar niet de blaas). Zij verlengen, verkorten zich, vangen ook den roof, en zijn met eene menigte zuigwratten en andere zuigwerktuigen bedekt. De blaas schijnt onveranderlijk; ik heb geene kanalen kunnen vinden, die daarheen geleiden; zij valt ook niet toe bij den dood van het dier, maar behoudt hare gedaante *zelfs* in wijngeest. Haar vermogen tot beweging is flaauw; zij kromt zich als eene halve maan, en buigt hare beide einden naar boven en beneden; door beide bewegingen rigt zij zich overeinde, wanneer eene aanvallende golf haar omver' heeft geworpen. De blaas kan men zonder pijn aanraken, maar de zuigdraden verwekken eene brandende pijn. Dit merkwaardige Zeedier wordt door de *Engelschen Portuguese man of war* (*Portugeesch Oorlogschip*), door de *Franschen Galère*, en door de *Portugeezen Agoa viva* (levend water) of *caravela* (*) genoemd. Nader bij de Evennachtslijn verminderde het getal der *Mollusken;* hier vonden wij daarentegen de *Medusa pelagia* zeer veel. Ook werden wij somtijds door Zeevogels omringd; onze stuurman COOK ving na eene bui met de handen eene zeezwaluw (*Sterna stolida* L.) die zich vermoeid op het dek had neêrgezet; ook vertoonden zich fregatvogels (*Pele-*

(*) Karveel (Zeker Vaartuig, bij de *Portugeezen* in gebruik.)

lecanus aquilas L.) over de klippen herwaarts gedreven.

Het weêr bleef, terwijl wij den heeten Aardgordel ten Noorden der Linie doorsneden, doorgaans goed; maar nu werd ons de drukkende hette in 't schip zeer bezwaarlijk; somtijds rezen er eensklaps donkere regenwolken aan den gezigteinder, breidden zich uit, en overstroomden het schip, onder een' geweldigen storm; doch in eén half uur scheen de zon weder volkomen helder. Deze buijen waren ons op het laatst, toen wij gebrek aan versch water begonnen te krijgen, zeer welkom. Onvoorzigtige schippers, die bij zulke windvlagen niet de zeilen inhalen, kunnen wel eens schade daar door lijden, of zelfs verongelukken; volgens berigt van een' onzer Schippers was het laatste nog onlangs gebeurd. Ook op ons Schip werden eenige zeilen gescheurd, doch de buijen deden anders geene schade, men was er op voorbereid.

Den 22 Junij passeerden wij de linie, waarbij dan NEPTUNUS, zoo als gewoonlijk, aan boord eén bezoek maakte (*). Reeds des avonds te voren had men ons een' afgevaardigden van den Beheerscher der Zee aangekondigd; deze kwam bo-

(*) De bekende plegtigheid, bij de *Hollandsche* Zeelieden *doopen* genaamd, waaraan zich alle nieuwelingen moeten onderwerpen, die het eerst de linie passeren, of anders schatting aan de matrozen betalen.

boven, en onderhield zich met den Kapitein door de spreektrompet, waarop hij met een brandend schip weder afzeilde. Zijn fregat, eene brandende teerton, leverde ons in het donker van den nacht een prachtig gezigt.

Ten Zuiden de Evennachtslijn vonden wij het weder minder goed; korte regenbuijen, met stormvlagen verzeld, werden meer algemeen; de Zee was woeliger, en de voorboden of medgezellen van slecht weêr, stormvogels en bruinvisschen, benevens grootere waterdieren (*Cetacea*) vertoonden zich menigmaal. Daar wij, om de onweêren nabij de *Africaansche* kust te mijden, den Evenaar op 28°25 Westerlengte van *Greenwich* hadden doorsneden, vervielen wij in de stroomingen, die ons naar de *Americaansche* kusten voerden.

Des morgens van den 27 Junij, bij het ontbijt, werd ons gemeld dat men land zag. Alles liep naar het dek, en zie! daar rees *Brazilië* voor ons verrukt gezigt uit den blaauwen waterspiegel omhoog. Weldra zagen wij twee soorten van wier (*fucus*) en velerlei blijken der kust; weldra een visschersvlot met drie menschen. Deze vlotten (*jangadas*) worden uit vijf of zes boomstammen van eene ligte houtsoort gemaakt, in *Brazilië pao de jangada* genaamd, waarvan KOSTER in zijne reis naar *Brazilië* de teekening gegeven heeft. Zij gaan vrij veilig in Zee, dienen tot de vischvangst of het voortbrengen

van

van allerlei voorwerpen langs de kust, en vorderen zeer spoedig, daar zij een sterk zeil aan eene lage mast voeren. Gaarne zouden wij na eene lange vaart deze gelegenheid hebben gebruikt, om versche visch te bekomen: maar wij wilden er den tijd niet afnemen, om de *jangada* na te zeilen. Reeds tegen den middag waren wij digt bij de kust, die wij voor de streek van *Goiana* of *Paraiba de Norte*, in het Kapiteinschap van *Pernambucco*, erkenden. Toen wij bij sterken wind of bij nacht in deze rigting zoo nabij land gekomen waren, hadden wij in groot gevaar kunnen geraken. Gelukkig konden wij in tijds omkeeren, en het weder naar de hooge zee wenden. Reeds in den nacht noodzaakte ons zware regen met storm, verscheidene dagen op dezelfde plek te kruissen. De wind huilde, het schip werd her- en derwaart geslingerd, de regen viel stroomsgewijs van den hemel, zoo dat wij zelfs in ons bed niet meer veilig waren. Onze matrozen leden het meest door het aanhoudende nat; zij moesten dag en nacht op het dek zijn, en zelfs de rum kon hen naauwelijks meer te vrede stellen. Schrikbarend was het gezigt der zee in deze sombere, stormachtige nachten; de bruisende golven, als torens opgestapeld, braken tegen het schip: de geheele onoverzienbare watervlakte scheen in brand te staan; duizend schitterende punten, ja geheele velden glinsterden om ons heen, en veranderden ieder oogenblik van ge-

gedaante en plaats. Dit licht gelijkt volkomen naar dat van rottend hout, hetgeen men somtijds in de bosschen ziet. Men hoopt gewoonlijk, dat zulk een buijige nacht een' helderen dag zal aanbrengen, maar dikwijls gebeurde het tegendeel. Zwart en akelig brak hij om ons aan, gelijk de nacht die hem voorging, en de zeelieden gaven dan hunne vrees te kennen voor nog geweldiger' storm. Dan nam men de noodige voorbehoedmiddelen te baat, haalde sommige touwen sterker aan, zette de masten, de boegspriet vaster, deed de pompen werken, om de digtheid van het schip te onderzoeken, enz.

Dergelijke toebereidselen zijn voor de Passagiers ten uiterste verontrustend en angstverwekkend. Wij hadden verkeerd gedaan, bij *Pernambucco* de kust zoo zeer te naderen, waar in den winter des heeten Aardgordels (onzen zomer) dergelijke stormvlagen gedurig heerschen; lang sukkelde de Kapitein, om, tegen den wind op, de hooge zee te bereiken, hetwelk dan eindelijk na acht dagen gelukte. Somtijds werd de strooming der zee uit voorzorg gemeten, om niet op de kust te vervallen; groote zeevogels omzweefden ons een voor een, *Physalien* of Zeeblazen omgaven ons schip, vliegende visschen ontvloden ons, en groote dieren van het Walvischgeslacht deden onder 't zwemmen hunne waterkolom in de lucht rijzen.

Den 8. tegen den middag zagen wij weder

de

de *Brazilische* kust omstreeks de *Allerheiligenbaai.* Zij toonde ons schoon gevormde bergen, over welke dikke wolken in geheele lagen broeiden, of regenstreepen, uit die wolken neêrdalende; terwijl de zee nog gestadig onstuimig bleef. Wij zeilden namelijk over dag naar de kust om den landwind te vatten, die zich 's avonds moest verheffen, doch altijd weg bleef, zoo dat wij 's nachts dan weder de ruime zee kozen, en aldus over dag gedurig de kust in het oog hielden. Eindelijk werd den 10 het weêr goed en de wind gunstig. Wij waren de gevaarlijke rotsige eilanden *Abrolhos* (*abra os olhos*, *open de oogen*) voorbij, en stuurden thans regelregt op *Cabo Frio* aan. Onder den 22°23, Br. zag ik menigvuldig eene tweede veel kleinere soort der reeds beschrevene zeeblaas of *Physalis*, die niets roods in de kleur heeft. Zij is buiten twijfel dezelfde, die BOSC in het tweede Deel zijner *Histoire Naturelle des Vers* (§. 19) heeft afgebeeld. De hitte werd thans ondragelijk, doch de nachten bij den helderen maneschijn en den schitterenden glans der gestarnten zeer aangenaam. Al meer en meer kenteekens van land deden zich op; wier, planten, hout en dergelijken vertoonden zich in menigte, tot wij des namiddags van den 14 de kust weder zagen, en duidelijk vóór ons Kaap *Frio* met een klein uitstekend rotsig eiland erkenden. Luid en levendig was de algemeene vreugde, want wij wa-

 ren

ren (sedert onze inscheping) nu reeds 70 dagen in zee, en van hier tot *Rio de Janeiro* was het niet verre meer. Tegen den morgen zeilde de *Janus* met goeden wind Kaap *Frio* om, en den 15 Julij hadden wij de Zuidkust van *Brazilië* in 't gezigt, welke door dit voorgebergte van de Oostkust gescheiden wordt. De Zee had hier, gelijk op de *Europische* stranden, reeds de heldergroene strandkleur aangenomen. Het gezigt der *Brazilische* bergen, van de schoonste afwisselende vormen, alle groen, met heerlijke bosschen bedekt, die zich thans juist in het bekoorlijkste licht voor ons opdeden, en in eene onafgebrokene reeks langs de kust heentrokken, verplaatste ons in eene regt vrolijke stemming: onze verbeelding schilderde zich nooit geziene tooneelen, en wij konden naauwelijks het oogenblik der aankomst afwachten. De oorspronkelijke bergen, die wij ontdekten, hebben allerlei gedaanten, nu eens van kegels, dan van piramiden, hier zijn zij met wolken omhuld en bedekt, slechts even door nevel of damp zacht gekleurd. De hette was zeer dragelijk; op den middag (doch in de schaduw) bij schier onmerkbaren wind niet hooger dan 19 Gr. *Reaumur* of 74 *Fahrenheit*. Bij eene kort daarop volgende windstilte, die ons tot den avond ophield, stond de *thermometer* ten 9 ure op 17 Graden; iets later stak de wind nog sterker op, het schip zeilde snel door, en den volgenden

mor-

morgen waren wij aan den ingang der groote baai van *Rio de Janeiro.* De wind ging weder leggen, en boeide ons aan de plaats waar wij lagen: waar echter de golven ons genoeg deden schommelen. Digt vóór ons was de naauwe ingang der baai, waarin eene menigte kleine rotsige eilanden verstrooid liggen, die gedeeltelijk door zeer afstekende vormen het oog treffen, en met de afgelegene kustgebergten een zeer schilderachtig gezigt opleveren Het *vignet* voor de tweede Afdeeling geeft daarvan een getrouw afbeeldsel; de zon gaat op, en verlicht met hare sterke stralen den glansrijken spiegel der stille, effene zee, door geen windje gekruld, en de schilderachtige gebergten aan weerszijden tot in een ver verschiet, onder welken zich het suikerbrood (*Pao d' assucar*) door zijne kegelvormige gedaante vooral onderscheidt: regt daar tegen over in de verte is de vooruitstekende punt, waarop tot bescherming der hoofdstad het Fort *Sta Cruz*, eene kleine, maar sterke en met veel kanon voorziene vesting gebouwd is.

De nog naauwelijks merkbare verheffing van den wind gaf ons tijd om die rotsige eilanden te onderzoeken, en dus kennis te maken met den grond van *Braziliё.* Met den Kapitein, twee andere Passagiers en eenige matrozen voeren wij in de boot derwaarts. Men roeide onbezorgd vooruit, en zag niet, dat de boot veel water schepte, daar dezelve, achter aan 't schip opgehan-

gen, door de brandende hitte gespleten was. Na een half uur worstelens tegen de golven moesten wij het water uitscheppen; het ontbrak ons echter daartoe aan werktuigen, en zoo moesten wij het met de schoenen doen. Door de hooge zee hadden wij zelfs het schip uit het oog verloren; na tweemaal de boot te hebben uitgeschept, kwamen wij aan het *vlakke eiland* (*Ilha Raza*,) dus tot onderscheiding van het bolronde, *Ilha rotunda* genaamd,) doch zagen tot ons leedwezen, dat wij hier den oever niet konden beklimmen, want rondom ons heen waren steile, afgebrokkelde, veelkleurige rotsen, door eene menige knobbelige planten met een net van wortels en takken omvlochten: de onstuimige branding, die ons met het witte zeeschuim bespatte, raasde zóó sterk, dat wij, met eerbied voor dit natuurtooneel vol majesteit doordrongen, ons met de stille bewondering der schoone boomgroepen, in de digte bosschaadjen des eilands, en van het liefelijk gezang der vogelen, dat tot ons van verre over klonk, moesten vergenoegen. Deze eersteling der gezigten uit de wereld der keerkringen was ons een geheel nieuw en belangrijk schouwspel. Paar aan paar op de rotsen stonden de witte meeuwen met zwarte ruggen, die volkomen naar onze *larus marinus* in de *Europische* zeeën gelijken. Wij schoten naar dezelven zonder eene te treffen, want terstond bij ons eerste schot rezen zij hoog in de lucht, en vlogen en sjilpten daar als

zwa-

zwaluwen om ons heen. Na een uur staken wij van het Eiland af, en zagen naar het schip om, doch het was verdwenen. Onze toestand werd thans bedenkelijk: want er heerschen in de invaart van de groote baai van *Rio* stroomingen in Zee, welke de schepen van lieverleede zijdwaarts afleiden, en waardoor reeds velen gestrand zijn (*). Onze matrozen moesten tegen de holgaande zee uit al hun vermogen worstelen, zonder bepaaldelijk de rigting van den *Janus* te weten. Uit alle krachten werkten wij mede, schepten weder een paarmaal met onze schoenen het water uit, en hadden eindelijk het geluk, boven de hooge golven uit, de toppen der masten van ons schip te ontdekken, hetwelk wij eindelijk bereikten, en waar men ook over ons ongerust was geweest. De labberkoelte deed ons nog bij uit-

(*) Bij windstilte worden deze stroomingen dikwijls gevaarlijk. Kort voor mijne aankomst was een merkwaardig geval van dien aard gebeurd. Een *Amerikaansch* schip liep de haven binnen, en kort daarna een *Engelsche* Kaper; de *Amerikaan* draalde met uitloopen; doch moest eindelijk afzeilen; de *Engelschman* wilde hem dadelijk volgen, om hem te nemen. Volgens de wetten der haven van *Rio* moet een schip drie uren in zee geweest zijn, eer een vijandelijk vaartuig hetzelve mag volgen. De *Engelschman* moest dus ook drie uren wachten, doch zette toen ook alle zeilen bij, om zijne bedoelde prooi intehalen. Naauwelijks was hij bij het zoogenaamde ronde eiland (*ilha rotunda*) gekomen, of de wind ging volmaakt leggen; de strooming wierp nu het schip met volle kracht tegen de rots, het strandde en verging met man en muis, terwijl de *Amerikaan* reeds lang de ruimte gekozen had.

uitstek weinig vorderen; des avonds echter kwamen wij in de naauwe sleuf van den zeeboezem der stad *Rio de Janeiro*, oudtijds door de inboorlingen *Ganabara* genoemd, voor anker. Deze ingang levert een treffend, en bij uitstek schilderachtig gezigt op. Aan weêrszijden verheffen zich steile hooge rotsgebergten, naar die van *Zwitserland* gelijkende, met menigerlei ronde kruinen of steile toppen, die ten deele hunne eigene namen hebben. Zoo heeten twee dier naast elkander staande punten *Duos Irmãos*, (de beide broeders) eene andere bij de *Engelschen parrotbeak* (papegaaisbek), en verder binnenwaarts ligt de hooge *Corcovado*, dien men uit *Rio* beklimt, om het geheele schoone oord te overzien. Toen wij omtrent eene *Engelsche* mijl van het kasteel waren voor anker gekomen, vloog onze bespiedende blik door de nieuwe grootsche Natuur, die om ons lag, henen. De hooge spitse bergen zijn ten deele met bosch bedekt, uit wier donkergroen de kokospalmen trotsch en rijzig het hoofd op steken. Des morgens en des avonds lagen wolken op die oorspronkelijke gebergten, en omsluijerden hunne toppen, terwijl aan den voet de branding des Oceaans schuimde, waarvan wij het geruisch den geheelen nacht om ons heen konden hooren. In den glans der ondergaande zon speelden op de spiegelgladde vlakte der zee fraaije, veelkleurige visschen, wier prachtig rood ons een zonderling schouwspel verschafte.

te. Het zeewier (*fucus*) en eenige *mollusken* door ons opgevischt, hielden ons tot den invallenden nacht bezig, wanneer de sterke dauw, die in deze luchtstreeken zoo gewoon is, ons van het dek naar het ruim dreef. Op het punt om ons dus ter rust te begeven werden wij door het hooren van een schieten in de verte weder naar boven gedreven. In den achtergrond der baai, waar de menigte van groote schepen ons reeds de ligging van *Rio de Janeiro* had doen vermoeden, verraste ons nu in het donker een waarlijk prachtig gezigt: een schoon en groot vuurwerk. Met ongeduld verwachtten wij den morgen; ook schoot naauwelijks de zon hare eerste brandende stralen, of wij ligtten het anker, en zeilden met een labberkoeltje naar de haven. Allen hadden wij ons op het dek vereenigd; trotsch wapperde boven ons hoofd de *Engelsche* vlag, en alle zeilen waren majestueus gespannen. Nu naderde eene boot met acht *Indiaansche* roeijers (*), en bragt twee lootsen, om den *Janus* naar de Stad *Rio* voor anker te brengen. Als een proefje van hun heerlijk land gaven zij ons eenige schoone oranjeappels, die ons zoo veel te meer wellekom waren, daar wij nu in de 72 dagen

(*) De *Portugeezen* noemen alle oorspronkelijke stammen van *Brazilië Indianen* (*Indios*), gelijk men in 't algemeen dezen naam verkeerdelijk aan alle *Amerikaansche* volksstammen in het geheele groote vaste land der Nieuwe Wereld geeft.

gen onzer zeereis geene versche vruchten hadden geproefd. Thans zeilden wij van den eenen oever naar den ander in den naauwen ingang des zeeboezems, telkens verder naar de Stad op. Aan weêrszijden verdwenen de gebergten, dan het tooneel bleef nog altijd vol schoonheid. Wij zagen nette huizen met aanvallige roode daken, in bergkloven, door donkere bosschen belommerd, en waaruit de kokospalm nog altijd het hoofd verhief; schepen zeilden heen en weder, wij voeren kleine eilanden voorbij, op een van welken de *Franschman* VILLEGAGNON in de zestiende Eeuw het Fort *Coligny* had gebouwd, hetwelk nog zijnen naam draagt; in 1560 werden de *Franschen* van daar verdreven. Van hier omvat het gezigt een groot gedeelte der baai of kom van *Rio*, die in een blaauw verschiet door hooge gebergten wordt ingesloten, onde welken de *Serra dos Orgaos* (het orgelgebergte) zich door de merkwaardigste kegelvormige punten, even als vele *Zwitsersche* bergen, onderscheidt. Over 't geheel liggen er vele eilanden in deze schoonste en veiligste haven der nieuwe wereld, waarvan de ingang aan weêrszijde door sterke batterijen beschermd wordt. Nu is men vlak tegen over de stad *Rio de Janeiro* (*Januarius-Rivier*) of eigenlijk *St. Sebastiaan*, die op verscheidene heuvelen vlak aan zee is gebouwd, en met hare kerken en kloosters op de hoogten een bekoorlijk gezigt oplevert. Nabij de stad in den

ach-

achtergrond ziet men schoone, boschrijke, groene gebergten, bijna kegelvormig en van boven rond, die het landschap oneindig verfraaijen, waarvan de voorgrond door eene menigte schepen van allerlei Natien zeer wordt verlevendigd. Hier heerscht leven en werkzaamheid. *Europische* booten, *Indische* kanos varen heen en weder, en de kleine kustvaarders der naburige havens vullen de ruimte tusschen de trotsche driemasters der *Europische* volken.

Naauwelijks lag ons schip voor anker, of wij waren reeds van verscheidene booten omringd: op een van welken soldaten waren, die terstond het dek bezetteden; de dienaars der *Alfandega* (*douaniers*, tollenaars) kwamen terstond, benevens eene Commissie van gezondheid, die omtrent dit punt de nieuw aangekomenen moet onderzoeken, en Officieren, die onze passen nazagen; eindelijk *Engelschen*, die nieuws uit het Vaderland verlangden. Zoo vervloog ons in eene aangename drukte de laatste avond aan boord, na eene gevangenis van twee en zeventig dagen; en terwijl wij ons bij heldere maneschijn, in eene aangename, warme lucht tot laat in den nacht op het dek onderhielden, deelden wij elkander weêrkeerig de ongeduldige verwachtingen voor den volgenden dag mede. Onze verbeeldingskracht hield zich met de levendigste beelden eener kort aanstaande toekomst bezig: en toch kon ik daarbij niet zonder belangstelling terug

zien

zien op de hooge masten van het goede schip; hetwelk ons zoo veilig, en na zoo menige gelukkig doorgestane beproeving uit verren lande herwaarts gevoerd had. De Reiziger die op den onmetelijken Oceaan langen tijd zijne woning in zulk eene kunstrijke ark heeft gevonden gevoeld jegens dezelve wanneer hij op 't punt staat haar te verlaten, zekere dankbaarheid, en den ruwen maar ronden Zeeman die zoo lang zijn steun was, wenscht hij een hartelijk vaarwel! en geluk tot zijne verdere togten op dat onveilige, bedriegelijke Element, waaraan hij zijn leven heeft toegewijd.

TWEEDE HOOFDSTUK.

VERBLIJF TE RIO DE JANEIRO.

De Stad en hare omstreeken; de Indianen te S. Lourenzo. Toebereidselen tot eene Reis naar de binnenlanden.

Rio de Janeiro, hetwelk in de laatste helft der zeventiende Eeuw slechts 2500 inwoners met omtrent 600 soldaten bevatte, (*) heeft zich nu tot den rang van eene der eerste Steden der nieuwe Wereld verheven. Daar men reeds verscheidene beschrijvingen dezer Hoofdstad bezit, zou het nuttelooze herhaling zijn, wanneer ik dezelve uitvoering wilde schilderen. BARROW, die aangename Reisbeschrijver, gaf in zijnen tijd een

(*) SOUTHEY Hist. of Brazil, Vol. II. p. 669.

een vrij duidelijk denkbeeld van haar; thans is zij echter over 't algemeen merkelijk veranderd, daar met den Koning bijna 20,000 *Europëers* uit *Portugal* herwaarts kwamen, hetwelk natuurlijk ten gevolge had, dat *Brazilische* zeden en gebruiken nu voor *Europische* moesten wijken. De Hoofdstad werd op allerlei wijze verbeterd, en gelijkvormiger aan *Europische* steden; maar verloor daardoor tevens veel van hare oorspronkelijkheid. Natuurlijk bevreemdt het den nieuwen aankomeling, op straat meest, zwarte of donkerbruine gezigten te zien; want onder de talrijke bevolking van *Rio* zijn meer zwarten en lieden van kleur dan blanken. De handel vereenigt hier allerlei Natiën, en uit deze verbindtenis ontstaan ook meer dan eene soort van vermengde geslachten. Echte *Europische Portugeezen* (*Filhos Do Reino*) maken het grootste gedeelte der bewoners van alle *Portugeesch-Brazilische* bezittingen uit; vervolgens *Brazileiros* (*Brazilianen* of *Portugeezen* in *Brazilië* gegeboren, van meer of minder zuiver bloed); *Mulatten*, uit de vermenging van Blanken met Negers; *Mameloeken* of *Mestizen*, (van Blanken en *Indianen*, *Negers* uit *Africa*, ook wel *Muleccos* genoemd; *Creolen*, van *Negers* in *Brazilië* geboren; *Caribocos*, kinderen van *Negers* en *Indianen*) en *Indios*, of oorspronkelijke *Indianen* van *Braziliën*, onder welken men de beschaafden, *Caboclos*, en de nog ru-

we-

we wilden, *Gentios*, *Tapuijas* of *Bugres* noemt.

Van alle deze kleurverscheidenheden ziet men staaltjes te *Rio de Janeiro*, doch slechts enkel en zeldzaam van de *Tapuijas*.

Reeds bij de eerste intrede in de straten der Stad treft het den Reiziger, zoo velerlei gemengde Natiën uit drie Werelddeelen, in drukke werkzaamheid naast elkander te zien. Want ook *Europeërs*, met name *Engelschen*, *Spanjaarden* en *Italianen* zijn hier zeer talrijk: de *Franschen* verhuizen thans derwaarts in menigte uit hun Vaderland. *Duitschers*, *Hollanders*, *Zweden*, *Deenen* en *Russen* vindt men in geringeren getale. Negers, ten deele half naakt, trekken zware lasten, en deze nuttige klasse van menschen brengt alle koopgoederen uit de havens in de stad; zij dragen met hun tienen of twaalven vereenigd op de maat van een gezang (of liever gejoel) zware lasten aan groote staken. Men vervoert namelijk geene goederen op karren, doch ziet wel koetsen en andere rijtuigen door muilezels getrokken, die de straten doorkruisen, welke doorgaans slecht geplaveid, maar toch met zijpaden voor voetgangers voorzien zijn. De straten doorsnijden elkander meest in regte hoeken, de huizen zijn meest laag (1 of 2 verdiepingen.) Echter zijn er in eenige gedeelten der Stad aanzienlijke huizen, vooral bij de haven, de *Rua direita*, en het juist niet zeer prachtige, maar schoon gelegene Koninklijke Paleis, hetwelk een

heerlijk uitzigt op de zee heeft. Tot de voornaamste gebouwen behooren vooral de menigvuldige kerken, van binnen ten deele prachtig versierd. Kerkfeesten, optogten en dergelijke plegtigheden hebben hier menigvuldig plaats, en men heeft de zonderlinge gewoonte, bij alle gelegenheden van dien aard in de straten voor de kerkdeuren vuurwerken met veel geratel en geknap aftesteken.

Rio bezit een' vrij aanzienlijken schouwburg voor *Italiaansche* Opera's en *Fransche* Balletten. Een gewigtig werk is de waterleiding, en zeer aangenaam is de wandeling naar de hoogte, van waar dezelve in de Stad binnenloopt; heerlijk is van daar het uitzigt op de haven, en op de stad, die gedeeltelijk een dal beslaat, waaruit kokospalmen (*Cocos butyracea*) omhoog rijzen. Aan de landzijde is de stad omringd door moerassen, begroeid met *Mangel* - of zoo als de *Portugeezen* zeggen, *Mangi*-boomen (*Rhizophora*) eene nabuurschap, welke, even als de geheele ligging der Stad, voor de gezondheid der inwoners juist niet voordeelig moet zijn.

Maar dit gebrek wordt vergoed door uitstekende vruchtbaarheid. De *Europëer*, die zich voor het eerst in deze keerkringslanden verplaatst ziet, wordt aan alle zijden door de schoone natuur en vooral den weligen plantengroei bekoord. In alle hoven tieren de heerlijkste boomen, b. v, hooge, kolossale *Mango's* (*Mangifera indica*, LINN.) die

die zwaar lommer en eene aangename vrucht geven; hooge rijzige kokospalmen, waarvan de melk zoo verkwikkelijk is, banaanboomen (*Musa*) in digte groepen, en van verscheidene soorten, vooral die van *St. Tomé*, met eene voedzame en smakelijke vrucht, en de *Banana de Terra* die men voor nog gezonder houdt; donkergroene oranjeboomen met gouden vruchten beladen, meloenboomen (*Carica*), de prachtige scharlakenrood bloeijende *Erythrina* enz. Deze, en verscheidene andere fraaije gewassen in den omtrek der stad, leveren eene menigte voortreffelijke wandelingen op: de verbaasde vreemdeling beschouwt in de takken van dit geboomte nooit geziene vlinders en vogels, onder welken ik slechts den vergulden *Colibri*, als den meest bekenden zal op noemen. Heerlijk zijn ook de wandeldreven aan den oever der Zee, in het gezigt der schepen uit verre werelddeelen, en de *Passejo publico*, eene belommerde dreef met terrassen op het einde. Tot nu toe heeft in *Brazilië* de Natuur meer gedaan dan de mensch; doch sedert de komst des Konings is reeds veel tot verbetering geschied, vooral te *Rio*, alsmede tot bevordering van den werkzamen koophandel, waarbij echter *Grootbrittannie* tot nadeel der eigene Ingezetenen bevoordeeld is, want zelfs *Portugeesche* Schepen moeten meer lasten betalen dan *Britsche*. Intusschen hebben de vele gelden, die in omloop gekomen zijn, de welvaart der Stad zeer ver-

meerderd, waarbij dan nog het verblijf van het Hof komt, door het welk vele menschen onderhoud vinden; voorts hebben de Gezanten der *Europische* hoven en andere daardoor herwaarts gelokte vreemdelingen veel weelde onder de verschillende klassen der inwooners verspreid. Kleeding en Mode is volkomen als in onze *Europische* Hoofdsteden; ook vindt men reeds zoo vele kunstenaars en handwerkers van allerlei aard uit andere landen, dat men hier in weinige jaren niet ligtelijk iets van de genoegens des levens zal missen. Hierbij komt de rijkdom aan vruchten en andere voortbrengselen, die het heerlijke klimaat oplevert, en die de mensch slechts moet weten te waarderen en te gebruiken. Oranjeappels, *Mangos*, vijgen, druiven, *Goyaven*, (*Psidium pyriferum*, LINN.) *Ananassen* (*Bromelia ananas*, LINN) tieren voortreffelijk; de *Jacas* (*Artocarpus integrifolia*) met een' malzoeten smaak, de watermeloenen (*Melancias*) de noten van den *Sapucaya*-boom (*Lecythis ollaria*, LINN.) van den *Brazilischen* pijnboom (*Araucaria*) en andere vruchten zijn altijd op straat te koop; men wil dat het suikerriet, vooral in de streek van *Rio*, in 't wilde wordt gevonden Even zoo rijk zijn de markten aan allerlei visch, van de zonderlingste gedaanten en fraaiste kleuren. Deze overvloed wordt vermeerderd door gevogelte en wild van allerlei soorten. Men heeft hier hoenders met gelen bek en pooten, die uit *Afrika* moeten

ge-

gekomen zijn. Eene talrijke bezetting verschaft insgelijks een bestaan aan vele menschen. Het onderscheid tusschen de troepen uit *Portugal* herwaarts overgescheept (na onder WELLINGTON in *Spanje* te hebben gediend) en de *Brazilische* militairen loopt zeer in het oog. De eersten onderscheiden zich door krijgshaftige deftigheid; de laatsten zijn door het warme klimaat verwijfder en gemakkelijker, en laten hunne geweeren van de Exercitieplaats door Negerslaven naar huis dragen.

Ik betrad *Rio* in den winter dezer streeken (onzen zomer) en nogtans was de warmte gelijk aan de hette onzer zomermaanden. Er viel geen regen, gelijk ik gedacht had, een bewijs hoe ongegrond het algemeene denkbeeld is, dat bij het koele jaargetij in de heete luchtstreek van America gedurig regen zou vallen. Mijne brieven van aanbeveling bezorgden mij in eenige huizen een zeer minzaam onthaal. Met gevoel van innige dankbaarheid moet ik hier den *Zweedschen* Consul Generaal WESTIN, den *Russischen* Consul VON LANGSDORFF, den *Engelschen* zaakgelastigden CHAMBERLAIN, en den *Russischen* SWERTSKOFF vermelden. Deze Heeren zochten om strijd mijn verblijf aangenaam te maken, en mijn landsman, de Ingenieur Major FELDNER, overlaadde mij met bewijzen van goedheid. Aan hen heb ik verscheidene uitstapjes te danken, die mij de schoone streeken van *Rio* leerden ken-

kennen. Eéne daarvan was voor mij van het hoogste belang, daar zij mij het eerste gezigt der *Indianen* verschafte. Het dorpje *St. Lourenzo* is de eenige plaats omstreeks *Rio de Janeiro*, waar nog overblijfselen der eertijds zoo talrijke oorspronkelijke stammen van *Brazilië* te vinden zijn. Om deze nader te leeren kennen, verlieten wij in een aangenaam gezelschap de stad, onder geleide van Kapt. PERREIRA, die de streeken goed kende, en staken een gedeelte der baai van *Rio* over. Begunstigd door het fraaiste weder, werden wij ieder oogenblik verrast door de aangenaamste gezigten en natuurtooneelen, door de bekoorlijkste boschjes aan de oevers, waar vorm en kleur en groepéring in bevalligheid wedijverden. Wij klommen bij *St. Lourenzo* aan land, en door een digtbegroeid pad omhoog, ter zijde van schoone gewassen, zoo als *Lautanen* met hunne vuurkleurige, karmozijne of rozenroode bloemen, *Heliconiën*, enz. Op de hoogten liggen de woningen der *Indianen* verstrooid in boschjes van oranje-, bananen-, meloen- en andere boomen, in wier donkere schaduw de fraaigekleurde, saprijke vruchten schitteren. Hier zou een schilder gelegenheid vinden, zijn penseel aan den overvloed der keerkringsplanten, en de landelijke tooneelen eener verhevene Natuur te oefenen. De bewoners waren in hunne hutten bezig met vervaardigen van aarden potten, uit eene donkergrijze klei, die bij 't branden roodachtig uitvalt,

en

en wel alleen met de handen zonder pottebakkers-wiel. Zij maken die glad met eene kleine zee-schelp, die zij met den mond bevochtigen; jong en oud zat daarbij op den grond. De mannen werken in 's Konings dienst op de schepen. De meeste dezer lieden hebben nog de onmiskenbare gelaatstrekken van hun Volk: anderen daarentegen schijnen van gemengde afkomst. Het *Brazilische* menschenras onderscheidt zich, zoo als ik ook naderhand bevestigd vond, door een slechts matig groot, en wel eens klein, doch welgemaakt, en bij de mannen gezet of gespierd ligchaam; eene rood- of geelachtig bruine kleur; sterk, hard, lang, gitzwart, sluik hair; een breed gezigt, waarvan de beenderen een weinig uitsteken, dikwijls met schele oogen, nogtans ook meermalen met krachtige trekken; een' dikken mond, en kleine, nette handen en voeten, bij de mannen doorgaans een' dunnen harden baard.

Dit kleine getal *Indianen* is het geheele overblijfsel der oude talrijke bevolking van dit oord, 't welk echter hare oorspronkelijke woonplaats niet is. Eertijds werd *Rio* en de omstreeken door den krijgshaftigen stam der *Tamoyos* bewoond. Dezen, door de *Tupin-Imba* (de *Portugeezen* noemen hen *Tupinambas*,) gedeeltelijk verdrongen, verbonden zich naderhand met hen, en vervolgens met de *Franschen*, die hier eene Volkplanting wilden stichten, tegen de *Portugeezen*; toen echter de *Franschen* in 1567 van hier ver-

dreven werden, trof ook de *Tamoyos* het lot, van door de *Portugeezen*, en de met hun vereenigde *Indianen* deels uitgeroeid, deels naar de bosschen van het harte des lands verdreven te worden. Men wil (hoewel het ongeloofelijk schijnt) dat de *Tupinambas* zich dwars door die wouden heen een pad tot naar de *Amazonenrivier* gebaand, en daar hunne woonplaats zouden gevestigd hebben. Dit is ten minste zeker, dat nog heden op een eiland in dien verbazenden stroom, aan den mond der *Madeira*, in een vlek *Tupinambara* (later *Topayos* genaamd) een overschot van dien stam wordt gevonden, waaruit men de verre uitbreiding van denzelven kan opmaken (*) Over den toestand, de levenswijs en zeden der *Tupinambas* vonden wij bij LERY en HANS STADE ware en treffende schilderingen, die thans nog toepasselijk zijn op alle de door de *Portugeezen* eenigermate beschaafde of ten minste getemde kust-*Indianen* (*Indios mansos*). Ook heeft SOUTHEY in zijne belangrijke, en BEAU-

CHAMP

(*) Volgens D'ACUNHA bij DE LA CONDAMINE *p.* 137. Nog een bewijs van de verre verspreiding der *Tupinambas* en der andere kust-*Indianen* leveren de benamingen, uit hunne taal ontleend, aan de geheele Oostkust, aan de *Amazonen*-Rivier en zelfs in *Paraguay*, alwaar AZARA hen *Guaranis* noemt. (Vol. II. p. 52.). Men vindt wel in de woorden, welken die Schrijver uit de taal der *Guaranis* ontleende, menige afwijking van de *algemeene Volks-taal* der *Indianen* (*Lingoa geral*) maar toch ook genoegzame overeenkomst, om tot naauwe verwantschap te doen besluiten.

CHAMP in zijne romaneske Geschiedenis van *Brazilië* van die oude berigten veel gebruik gemaakt. VASCONCELLOS verdeelt in zijne *Noticies Curiosas dos Brazil*, alle oorspronkelijke stammen van oostelijk *Braziliën* in de beide klassen der tamme *Indianen* (*Indios mansos*) en der wilde horden (*Tapuyas.*) De eerste bewoonden bij de landing de *Europeërs* enkel de Zeekust. Zij waren in vele stammen verdeeld, maar door taal, zeden en gebruiken zeer weinig van elkander onderscheiden. Bij hen heerschte het gebruik de gevangenen te mesten, op een' feestdag met eene knods (*Tacapé* of *Jwera Temme*) die zij met bonte vederen versierden, dood te slaan, en als dan te verslinden. Onder hun noemt men de stammen der *Tamoyos*, *Tupinambas*, *Tupinaquins*, *Tobayaras*, *Tupis*, enz. Hunne algemeene taal, door de *Portugeezen lingoa geral* of *matriz* genoemd, waarvan ons de *Jesuïten*, vooral P JOSE DE ANCHIETA, eene te Lisbon gedrukte zeer volledige spraakkunst geleverd hebben, is thans nog, hoewel de *Indianen* beschaafd zijn, en *Portugeesch* spreken, niet geheel bij hen vergeten; eenige woorden worden nog vrij algemeen verstaan, en menig grijsaard spreekt die zelfs nog tamelijk volledig; maar die taal geraakt nogtans dagelijks meer in 't vergeetboek. Alle namen van dieren, planten, rivieren enz. die men in de Reisbeschrijvingen naar *Brazilië* vindt, zijn uit die taal ontleend. Daar de-

dezelve van *S. Paulo* tot *Para*, langs de kust gesproken wordt, zoo vinden wij de benamingen vooral der dieren uit die taal, onder anderen in de *Natuurlijke Geschiedenis van Brazilië* door MARCGRAF. Dit heeft nogtans vele schadelijke dwalingen in de *systema's* der Natuurlijke Historie veroorzaakt; want deze taal, hoe algemeen ook gesproken, is aan groote en zeer aanmerkelijke veranderingen onderhevig. Eenige thans nog algemeen geldende, uit dezelve ontleende woorden zijn de *jaguar* of de bekende *Americaansche* panther (eigenlijk *Jaiiarete*, *Ftelis Onca* LINN.) de *tamandua* (miereneter of *Myrmecophaga*) het *Americaansche* zwijn (*Peçari*,) en de *Tapir* (*Tapiireté*) De namen der dieren in *Paraguay*, in de taal der *Guaranis*, en door AZARA in zijne Natuurlijke Historie van dat land opgenomen, stemmen ten deele volkomen over een met die der *Lingoa geral*. Zie hier nog een paar andere woorden uit die taal: *Cuia* (*kalabasschotel*, (*) *Tapyyia* (Barbaar of vijand, waaruit naderhand door de *Europeërs* *Tapuyas* gemaakt is). *Panacum*, (langwerpige mand,) *tin-*

(*) Of doorgesnedene kalabasschalen, waarvan men goedligte schotels maakt, en daaruit eet en drinkt; is de uitgeholde kalabas nog geheel in de gedaante eener flesch, zoo noemt men die *Cabaca*. Dit woord, zoo wel als *Cuia*, stamt uit de *lingoa geral*, en wordt ook door de *Europëers in Braziliën* aangenomen.

tinga (wit) *Oeasoè* of *assoè* (groot) *miri* (klein) enz. Even zoo hebben de *Portugeezen* voor de verscheidene eetbare planten en daaruit bereide spijzen de oude *Indische* benamingen behouden; zoo eten zij b. v. de *Mingau* der oude kustbewoners.

De eerste klasse der *Indianen* (volgens de verdeeling van VASCONCELLOS,) heeft dus hare levenswijze geheel veranderd, en hare oorspronkelijkheid verloren. Anders is het met de tweeden, de *Tapuyas* gelegen, die nog geheel ruw zijn. Door hunne woonplaatsen in het dikste der groote wouden op de kust aan het oog en den invloed der *Europeërs* onttrokken, leefden deze barbaren geruster dan hunne broeders, die, onmiddellijk aan zee wonende, met de *Europeërs* zoo wel als met de *Indianen* der bosschen gedurige Oorlogen voerden. Zij verdeelen zich in verscheidene stammen, en, 't geen zeer merkwaardig is, zij spreken geheel onderscheidene talen. Een eenige zeer wilde stam der *Tapuijas*, de *Uetacas* (*) of *Goyatacases*, (zoo als de *Portugeezen* hen noemen) woonde wel aan de oostkust tusschen de Volken der *lingoa geral*, maar verschilde geheel en al van hen in taal, en maakte zich in gedurige Oorlogen bij hen zoowel als bij de *Europeërs* geducht, tot het den *Jesuiten* (wier kunst, om door moed, geduld en volharding Barbaren te temmen, ontegen-

(*) LERY p. 15.

genzeggelijk is) gelukte, om ook dien wilden stam te beschaven. — Het is van dezen dat de bewoners van *St. Lourenzo* afkomstig zijn. Dit dorp was in 1567 door MENDO DE SÀ, den stichter van *St. Sebastiaan* of *Rio de Janeiro* onder zekeren MARTIN AFONSO ten behoeve der *Indianen* gesticht, welke met de *Portugeezen* tegen de *Franschen* en hunne Bondgenooten, de *Tupinambos*, hadden gestreden. Naderhand voerden de *Jesuiten* eenige *Goaijatacases* daarheen.

Keeren wij thans tot de stille woningen hunner afstammelingen, der ingezetenen van *St. Lourenzo*, terug. De muren bestaan uit houten tralien, waarvan de tusschenruimten met leem bestreken zijn; de daken zijn kokosbladen. Het huisraad is zeer eenvoudig; rieten matten (*esteiras*,) op houten britsen gelegd, dienen voor bedden; hier en daar ziet men ook slaapnetten (*Rede*) van katoenen snoeren zamengeknoopt, die in vroegeren tijd onder hen in zwang waren. Deze beide soorten van legersteden zijn in geheel *Braziliën* ook bij de lagere klassen der *Portugeezen* in gebruik; voorts groote potten waarin men het water steeds koel houdt, (*Talha* genoemd). Zij worden van eene soort van klei gemaakt, door welken het water langzaam heen druipt, aan de buitenzijde verdampt, en zoo van binnen bekoelt; daarbij behoort alsdan de scheplepel, eene doorgesnedene kokosnoot met een' houten steel; het overige huisraad bestaat in aarden potten

het

om te koken (*Panellas*) en de reeds genoemde kalabasschotels of *cuias*, als borden gebruikt; voorts eenige kleedingstukken, opschik, geweer, boog en pijl voor de jagt.

Alle deze lieden bestaan deels van hunne plantaadjen van *mandiocca* (*Jatropha manihot*, L.) en *Indiaansch* koren of *mais* (*Milho*), die ik niet behoef te beschrijven, daar KOSTER en MAWE (*) daarvan reeds uitvoerig gesproken hebben. Buiten deze gewassen, waar van alle geslachten en volksstammen in *Brazilië* leven, plant men om de woningen heen nog verscheidene soorten van *Capsoor siccum*, waarvan die met eene ronde (roode of gele) vrucht *Pimenta di Cheiro* genaamd wordt, en bosschen van *ricinus* (*Baga*) (†) met hoekige bladen; wier uitgeperst zaad aan de huishouding de noodige olie verschaft. Onze kruidkenner, de Heer SELLOW vond nabij de woningen der *Indianen* eene soort van waterkers (*lepidium*) in 't wild groeijen, wier smaak met de onze overeenkomt, en die volgens de *Indianen* goed is voor ongemak op de borst. Ondertusschen zag ik eenige fraaije vogels te bekomen, die ons de *Indianen* in houten kooijen ten verkoope aanboden; onder

(*) KOSTER heeft een afzonderlijk Hoofdstuk over den *Brazilischen* landbouw, en MAWE spreekt (bl. 73) van de *Maniok*-plantaadjen.

(†) Volgens KOSTER in *Pernambuco Carrapato* genoemd.

der anderen de violet- en oranjekleurde *Tangara* (*Tanagra violacea*) in dezen omtrek *Gatturama* genoemd.

Na dezen belangrijken uitstap keerden wij te scheep terug, en stapten niet verre van het buitengoed des Heeren CHAMBERLAIN aan land. Het huis ligt in eene kleine rotsige kom tusschen liefelijke boschjes van oranje- en cacaobomen, (*Theobroma*) wier liefelijke vrucht onmiddellijk uit den stam voortkomt; van trotsche *mango*-boomen, (*Mangifera Indica* LINN.) hooger dan onze grootste eiken, die eene koele bron overschaduwen, en hier een aangenaam rustpunt bieden. Aan den oever bewonderden wij de vele soorten van vruchten, peul- en schilgewassen en noten, waaronder de groote komkommervormige vrucht van den *Bombax*, die zich door zijne vele takken en scherpe prikkels onderscheidt, vooral talrijk is. Op deze boomsoort leeft, volgens de ontdekking van den Heer SELLOW, de prachtige brillanttor, *Curculio imperialis* een der schoonste insekten van *Braziliën*, omtrent wiens merkwaardige wijze van gedaanteverwisseling die Reiziger ons nadere berigten zal mededeelen. Op de naburige bergen, digt bij de kust, waren geheele zeer hooge rotsmuren met groote soorten van de *Cactus* en *Agave foetida* (stinkende *Aloë*) bewassen, en aan hunnen voet verrezen schilderachtige, donkere bosschen. Op den terugweg naar *Rio* zagen wij ook nog de *Armaçao des Baleiias* of de Magazijnen voor de walvischvangst.

De

De walvisschen houden zich in menigte aan de kusten van *Brazilië* op; doch worden thans te zeer vervolgd: eertijds kwamen zij volgens LERY tot binnen de baai van *Rio de Janeiro.*

Hoe aangenaam ook een lang verblijf in de Hoofdstad voor mij had moeten zijn, dreef mij nogtans mijn plan ter bezigtiging der vrije Natuur naar velden en bosschen. Door de Regering, wier onbekrompene gezindheden zich in het welwillend gedrag des Ministers Graven DA BARCA duidelijk openbaarden, werd ik in staat gesteld, om mijne toebereidselen tot de reis naar de binnenlanden te kunnen bespoedigen. Mijne passen en aanbevelingsbrieven aan de Kapiteins-Generaal der onderscheidene gewesten werden gunstiger en ruimer gesteld, dan misschien voor eenigen anderen vroegeren Reiziger het geval is geweest; de Overheden werden gelast ons behulpzaam te zijn, onze verzamelingen over *Rio* te bezorgen, en ons des noods met lastdieren, soldaten en ander Volk te ondersteunen. Twee jonge *Duitschers,* de Heeren SELLOW en FREYREISS, met 's lands taal en zeden bekend, hadden zich met mij tot hetzelfde doel der onderzoekingsreis langs de Oostkust naar *Caravellas* verbonden. Wij hadden 16 muildieren bij ons, waarvan elk twee kisten droeg, tegen regen en vocht met ruw ossenleder bekleed; en tien menschen, het zij als oppassers onzer dieren, het zij als jagers. Allen waren gewapend, en zoo ondernamen wij de reis, met ge-

noegzaam kruid en lood en alle benoodigdheden voor de inzameling van natuurlijke voorwerpen wel voorzien, die ik ten deele onnoodig uit *Europa* had medegebragt.

DERDE HOOFDSTUK.

REIS VAN RIO JANEIRO NAAR CABO FRIO: OVER PRAYA GRANDA, S. GONZALVES, RIVIER GUAJINTIBO, SERRA DE INUA, FREGUESIA DE MARICA, GURAPINA, PONTA NEGRA, SAGOAREMA, LAGOA DE ARARUAMA, EN S. PEDRO DOS INDIOS.

Nadat wij te *St. Christoffel*, een plaatsje in de nabijheid van *Rio*, de noodige voorbereidingen tot ons vertrek hadden gemaakt, werden onze dieren in eene groote schuit ingescheept. Men kent de halstarrigheid der muilezels; ook ons kostte het veel moeite, eer wij hen tot den sprong in de schuit konden brengen, te meer, daar

hiertoe in dit land alle hulpmiddelen ontbreken. Van *St. Christoffel* op 4. Augustus scheep gegaan, staken wij de baai over naar *Praya Granda.* Het was middernacht, en alles in diepe rust; toen wij er kwamen; eenige Negers lagen onder den blooten Hemel in het zand te slapen, over hun naakte lijf slechts met een' dunnen katoenen doek bedekt, door welken zelfs de dauw heen drong. Na lange bestorming eener herberg opende ons eindelijk de waard, in zijnen mantel gehuld, dronken van slaap, de deur. Het ondiepe water, waardoor onze *Tropa* (troep muildieren) eerst laat op den middag, en niet zonder duchtige slagen kon worden ontscheept, hield ons daar den geheelen dag op. Bij die ontscheping hadden wij veel dienst van twee muilezeldrijvers (*Tropeiros*) bewoners van het landschap *St. Paulo*, waar men met deze dieren bijzonder goed weet omtegaan. Ook des anderen daags, toen wij *Praya Granda* verlieten, ondervonden wij hoe lastig de reis met muildieren is. De moeite was voor ons des te grooter, daar deze dieren, ten deele nog niet getemd, en meer in de haast bij elkander gekocht, hunne zadels en pakkaadje nog niet kenden. Hier was een riem, die drukte, daar eene last, die niet goed lag. Naauwelijks waren wij opgebroken, of er ontstond een tooneel, waarbij alle toeschouwers lachten, behalven wij. Men laat namelijk op zulke reizen zijne lastdieren, die

spoe-

spoedig aan elkander gewennen, op eene reeks, achter een heengaan: maar nu maakten de onzen eerst vervaarlijke sprongen, smeten hunnen last gedeeltelijk weg, en ontsnapten naar het bosch. Wij moesten rondrijden, de afgeworpene pakkaadje weder opzoeken en geduldig bewaken, tot onze *tropeiros* de koppige dieren weder bij een hadden. Wij verloren dus andermaal, ten gevalle onzer muilezels, bijkans een' geheelen dag, althans wij kwamen slechts twee uren verder, tot aan een fraai, effen, door bosschen van smalbladerige *Mimosa's*, ingesloten weiland, waar wij onder den vrijen hemel vertoefden, om ons aan deze manier van reizen te gewennen, hoewel er woonplaatsen in de nabijheid waren. Onze bagaadje werd ter bewaring voor de koude nachtlucht in een' kring geplaatst, en ossenhuiden voor dezelve in onze legerplaats uitgespreid; in het midden stookten wij een helder vuurtje. Door digte wollen dekens beschermden wij ons tegen den sterken dauw dezer luchtstreek; onze mantelzakken moesten tot hoofdkussens dienen. Ons matig avondeten van rijst en vleesch, waartoe wij de gereedschappen bij een droegen, was spoedig gereed, en werd onder den heerlijken starrenhemel der keerkringen met onbeschrijfelijke blijgeestigheid gebruikt. De naburige planters, die ons voorbijgingen, om hunne woningen te bereiken, maakten *glossen* over de zonderlinge bende van *heidens*,

dens, die hier gelegerd was (*). Om voor diefstal in deze welbewoonde streeken veilig te zijn, hadden wij ons in troepen verdeeld. Mijne *Duitsche* jagthonden waren daarbij van veel nut, want zij liepen, bij het minste gerucht in de nabijheid, met sterk geblaf daarop los. Dus smaakten wij een' gerusten heerlijken nacht: dikwerf zagen wij vrolijk op naar den prachtigen hemel: in de boschjes riep de kleine roode uil (*caburé*); uit de poelen, die ons omringden, schitterden glimwormen, en men vernam ook, doch zachtelijk, het geluid der kikvorschen. De helder aanbrekende morgen verschafte mij voor de eerstemaal eene jagt, zoo als ik die slechts uit LA VAILLANTS schilderingen van *Africa* kende. Toen wij namelijk ontwaakten, waren onze dekens en pakkaadje door den dauw doornat: maar droogden spoedig weder door de brandende Zon. Na het ontbijt nam elk zijn geweer, voorzag zich van kruid en kogels, en drong naar den schoonen omtrek door. De bosschen in het rond waren door eene menigte pas ontwakende Vogels, wier morgenlied ons streelde, bij uitstek levendig. Hier trok het zonderlinge geluid, dáár de schoone vederen van eenen vogel ons aan. In een nabu-

(*) Men wil dat er in *Braziliё Heidens* (*Zigeuners*, *Bohémiens*, *Gypsies*) zijn. Ook KOSTER spreekt daarvan bl. 199. ik heb er nogtans geene gezien.

burig moerassig bosch schoot ik nu eens een aardig waterhoen (*Gallinula*) dan weder verscheidene soorten van *Tangara* (*Tanagra*) mede van de schoonste kleuren, en een' allerliefsten kleinen *Colibri.* Met de brandende hette keerde ik naar onze legerplaats terug; en hier toonden wij elkander onzen buit. De Heer FREYREISS had onder andere vogelen de prachtige blaauwe *Nectarinia cyanea* (*Certhia cyanea*, LINN.) medegebragt.

Nu belaadde men onzen troep. Het begon nu langzamerhand beter te gaan, en de lastdieren werden gewend. Onze weg bragt ons tusschen bergen heen, wier heerlijke plantengroei ons oog bekoorde; beplantingen van *maniok* en suikerriet wisselden af met boschjes oranjeboomen, die de huizen omheinen, met banaanstammen in digte bosschaadjen, met kleine poelen, met mammonboomen en hooge rijzige kokospalmen, die de enkeld staande woningen versieren: onder lagere heesters bloeiden prachtige veelkleurige bloemen, zoo als de gloeijende scharlakenroode *Erythrina* met hare lange pijpvormige bloemen, de zachtgele groote trompetbloem (*bignonia*) door den Heer SELLOW met den bijnaam *coriacea* gekenschetst. Midden uit deze struiken staken *Cactus*, *Agave foetida*, en hooge bosschen van een waaijervormig riet uit. Aan de wegen groeit somtijds, 10 tot 12 voet hoog, het bloemriet (*Can-*

 na

na indica L.) met donkerroode bloemen, en meer dan dit alles verheugt den vreemdeling het gezigt der *Buginvillaea brasiliensis*, een' eenigszins stekeligen, ruigen boom, die geheel en al met een zacht rood is geverwd. Het is nogtans niet de bloem zelve, maar de groote *Bractea's*, welke dezelve bedekken, die dit schoone gezigt opleveren.

Bewoners van dit oord, in ligte jakjes van dunne zomerstof, met groote, ronde, vlakke hoeden op het hoofd, reden heen en weder, en staarden ons aan. De paarden, die men in *Brazilië* kweekt, zijn ten deele zeer goed en ligt, van middelbare grootte, ja meer klein dan groot, van het *Spaansche* ras, en meest fraai over 't kruis met schoone pooten. De zadels zijn nog als in den ouden tijd, groot en zwaar met fluweel bekleed, en dikwijls kunstig genaaid; aan dezelve zijn een paar zware ouderwetsche stijgbeugels van brons of ijzer vast, waarin zich eene sleuf voor den voet, ja somtijds een volmaakte houten kast of schoen bevindt om er vast in te zitten. De *Portugeezen* zijn over 't algemeen veel te paard, en onder hen zijn zeer goede ruiters; zij houden bijzonder veel van den telgang, en binden hunne paarden zekere houten aan de voeten, om dezelve daaraan te gewennen. Wij reden door het dorpje *St. Gonzalves*, 't welk eene kleine kerk heeft, en

kwamen des namiddags bij het Riviertje *Guajintibo*, waar wij ons bij eene enkelde *Venta* legerden (*).

De *Guajintibo* is eene beek, die zich door sombere bosschen heen slingert, en eene zandige bedding heeft. De weilanden beloofden goed voedsel aan onze dieren, en de bosschen waren vol vogelen; daarom kozen wij deze plaats tot nachtverblijf. Met den dageraad verdeelden zich de jagers; ik zocht de oevers van het riviertje op, in het lommer van hooge, oude *Mimosa's*. Dit geslacht van boomen is zeer algemeen in de *Brazilische*, gelijk in alle bosschen der keerkringen. Weldra ontdekte ik de schoonste vogelen. In de sombere schaduw van het koele riviertje stak gloeijendrood de prachtige *Tijé*, (*Tanagra Brasilica* LINN.) de donkerbruine koekoek (*Cuculus cayanus*, L.) met zijnen langen staart, en andere schoone vogelsoorten uit. Ik schoot weldra een tamelijk aantal vogelen, en leerde daarbij de moeijelijkheid der jagt in deze streeken kennen; want alle bosschen, vooral de *Mimosa*, zijn vol kleine doornen en prikkels, en de slingerplanten (*cipo's*) zijn zoo digt in elkander rondom de stammen der boomen gevlochten, dat men zonder een groot hak- of snoeimes,

(*) Dus worden huizen aan de groote wegen, en in de plaatsen zelve genoemd, waar men allerlei behoeften, vooral levensmiddelen en drank, kan bekomen.

mes (*Façao*) en sterke laarzen of jagtschoenen met dikke zolen, hier niet binnen kan dringen. De kleine soort van *Moskiten* of steekvliegen zijn hier aan de oevers der beek voor den jager zeer lastig, daar zij, hoe klein ook, door hunnen steek een hevig jeuken veroorzaken. *Engelschen* hebben mij verzekerd; dat dezelve met de *zandvlieg* der *Westindische* Eilanden over een komen. De pijn die zij ons veroorzaakten werd echter rijkelijk opgewogen door de nieuwheid der voorwerpen rondom ons, en vooral door de schoonheid der vogelen. In een droog weiland, waar wij de vochtigheid van het bosch ontweken, fladderden eene menigte *Colibri's*, rondom de bloemen met een gonzend geluid gelijk bijen. Op den terugweg schoot ik vele dier bevallige vogeltjes, b. v. den vliegenvogel met den blaauwen hals en den koraalrooden bek (*Trochilus saphirinus* LINN.) die hier zeer gemeen is, als mede de kleine allerliefste *kraag-Colibri* met eene donkerroode kuif (*Trochilus ornatus.* Geene viervoetige dieren kwamen ons voor behalven een kleine *Tapiti* (*Lepus Brasiliënsis* L.) dien de jonge *Coropo*, *Indiaan* van den Heer FREYREISS, FRANCISCO, neêrleide. Deze kleine haas is zeer gemeen in *Zuidamerica* (hij gelijkt naar ons wild konijn) en smaakt goed. De inboorling FRANCISCO overtrof alle onze jagers zoowel in 't schieten (hij wist met het geweer zoo goed om te gaan als met de *Indiaansche*

boog

boog en pijlen) als in het doorkruisen van moeijelijke bosschen en struweelen. Daarom gaven wij hem ook altijd het vleesch der afgestroopte vogels, hetwelk hij zeer goed aan een houten spit wist te braden, en 't welk hem uitmuntend scheen te smaken. Wij vonden hier in het bosch ook heerlijke planten, onder anderen in de schaduw eene bloeijende donkerroode *salvira* (salie,) aan welke soort de Heer SELLOW den naam van *splendens* (schitterend) gaf, eene fraaije *Justicia* met rozenroode bloemen, en in het weiland de *Lantana* en de *Asclepias curassavica* met oranjekleurde bloemen. Wij verlieten nu den *Guajintibo*, en bereikten een digt bosch van 10 of 12 voet hooge *Rhexia*'s met hoogstammen en weiland tusschen beiden, deze lage oorden waren geheel omringd door hooge blaauwe gebergten, met eeuwige wouden en kokospalmen begroeid. Hier huppelde, te midden der grazende runderkudden, de vogel, genoemd de zwarte madeneter (*Crotophaga Ani* L.) en de *Bentavi*, (*Lanius Pitangua* L.) die gedurig zijnen naam, *Bentavi* of *Tictur* gelijk de koekoek herhaalt. In de nabijheid eener *Fazenda* (*) vond de Heer SELLOW eene fraaije nieuwe soort van bloemriet (*Canna*) met gele bloesems. Iets verder bereikten wij eene eenzame plaats, door wilde boschrijke heuvelen ingesloten, en met struiken be-

(*) Landgoed of buitenplaats.

bedekt, waar in de koele schaduw poelen van helder water lagen. Eene menigte vogelen verlevendigde deze plaats. De donkerroode Vetzanger met puntige staartvederen (*l'Inondé*, AZARA *Voyages T.* III. *p.* 461) bouwde juist in het riet zijn nest, en droeg daartoe bouwstoffen aan. Achter deze plaats werden wij door een woud, zoo oud als de wereld, in verrukking gebragt. Hemelhooge, rijzige, witte *Mimosa-Cecropia-*, benevens kokos- en andere boomen waren door ontelbare slingerplanten (*Lianen* bij de *Spanjaarden*, en *Cipo's* bij de *Portugeezen*) zoo digt in elkander geweven, dat het voorkwam als een onafscheidelijk geheel; in de sombere toppen der boomen straalde de bloemtros der rankenschietende *Bignonie Bellas* (dus door den Heer SELLOW naar deszelfs ontdekster, de Markgravin van BELLAS genoemd,) en andere heerlijke bloemen als vuur: beneden vlogen *Colibri's* en vlinders in 't rond. Dit bosch was echter slechts een flaauw afbeeldsel van de wildernis, die wij nu weldra in de *Serra de Inuà* leerden kennen.

Wij vonden nu streeken, waar aan sommige plaatsen het bosch afgebrand was, om den bodem te bebouwen; of, zoo als men hier zegt, een *Roçado* of eene *Roça* aanteleggen. De geweldige afgebrande stammen stonden daar als overblijfsels van rijen kolommen, door verdorde slingerplanten, als bloemfestoenen nog ten deele omwonden. Toen wij hier ophielden deed zich

eens-

eensklaps een ondragelijk geknars hooren: het was de toon der karren, waarvan men zich op de landhoeven of *Fazenda's* bedient. De nijverheid is nog zoo verre niet gekomen, om wielen gelijk de *Europische*, aan die rijtuigen vast te maken. Eene zware, dikke, houten schijf met twee ronde gaatjes maakt het wiel uit, hetwelk met de geweldigste wrijving rondom zijne as draait, en een alleronaangenaamst geluid maakt, dat wijd en zijd door het land klinkt. Het schijnt zelfs, als of het den planteren tot eene soort van behoefte geworden is, deze liefelijke muzijk te hooren; zoo ver gaat de kracht der gewoonte. Zelfs in *Portugal* bedient men zich nog van deze afgrijsselijke karren. Maar was het voertuig slecht, de ossen, die het trokken, waren des te schooner van stuk, en van het edelste ras; hunne horens zijn zeer lang en sterk, zij worden door eenen Neger geleid, met een' stok in de hand.

Thans naderden wij de bergketen *Serra de Inuá.* Deze wildernis overtrof alle mijne denkbeelden van grootsche en betooverende natuurtooneelen. Wij daalden af in eene lage streek met veel helder water besproeid, het zij stroomend op een' rotsigen grond, of in staande vijvertjes verzameld. Iets verder verrees een eeuwig woud zonder weêrga in schoonheid; de palmboomen en alle de veelsoortige pronkgewassen der wouden (alle doet hen de zon tot boomen of

hoo-

(hooge heesters verrijzen) waren met slingerplanten zoodanig ineengewonden, dat het oog, laat staan de voet, door dezen digten muur van groen niet kon heen dringen. Overal, zelfs op dunne lage stammen, groeijen eene menigte dikke, vleeschige planten, *Epidendron*, *Cactus*, *Bromelia* enz. waarvan sommige de verrukkelijkste bloemen dragen, b. v. eene soort *Bromelia* met eene hooge koraalroode bloemkruin en heerlijke violetblaauwe punten der bladen; en de *Heliconia*, eene plant niet ongelijk aan de *Strelitzia*, met donkerroode bloemkelken en witte bloemen, uit het bananengeslacht. In dit digte duistere lommer, aan koele bronnen die uit rotsen opborrelen, wordt de verhitte wandelaar eensklaps door koude bevangen. Ons Noordlanders behaagde deze verkwikkende verandering; zij verhoogde onze verrukking in het aanschouwen dezer verhevene, huivering wekkende Natuur. Elk oogenblik vond ieder van ons iets nieuws, dat zijne geheele oplettendheid boeide, en haastte zich met eenen vreugdekreet, het aan zijne makkers mede te deelen. Zelfs de rotsen zijn hier met duizendvoudige vleeschige planten en *Cryptogamia* bedekt; vooral vindt men de heerlijkste varenkruiden (*Filix*) die ten deele, als gestrikte linten, zeer schilderachtig van de boomen nederhangen. Op de dorre stammen prijkt een donkerrood *horizontaal* sponsgewas: boomen, die nog in volle kracht staan, dragen

kar-

karmozijnroode *lichens* of vlechten, met fraaije ronde vlekken (*).

De reuzenstammen der *Brazilische* wouden zijn zoo hoog, dat onze geweren de toppen niet konden bereiken; daarom schoten wij zoo dikwijls vergeefs naar de heerlijkste vogels, doch belaadden ons des te meer met schoone bloesems van sappige gewassen, die wij, helaas! naderhand wegwerpen moesten, omdat zij spoedig bedierven en in ons *Herbarium* niet konden bewaard worden. Een kruidkenner als REDOUTÉ zou hier rijke stof tot een der schoonste en nuttigste pronkwerken kunnen verzamelen.

De weelderige, saprijke groei der *Americaansche* gewassen is een gevolg der verbazende vochtigheid, die deze bosschen doordringt. *America* heeft daarin het voordeel boven alle andere gewesten der brandende luchtstreek, en HUMBOLDT drukt zich daar over in zijne *Natuurtafereelen* aldus uit: « De versmalling van « het zeer ingekorvene vaste land, deszelfs ruime « uitbreiding naar den kant der met eeuwig ijs « omschorste Polen; de wereldzee, door den Pas- « saatwind bekoeld; de vlakheid der Oostkust; « koude stroomen, die van het vuurland tot « *Peru* rondwaarts op de zee bewegen; tal-

rij-

(*) Deze schoone karmozijnroode vlecht bragt reeds de *Engelschman* MAWE met zich naar *Europa* (Zie deszelfs *Reis*, bl. 27. van het Oorspronkelijke,) en men heeft in *Engeland* bereids proeven genomen, om de verwstof daarvan te gebruiken.

« rijke bergketenen, wier besneeuwde toppen, ver « boven alle wolken heen uitsteken, en zoo groot een « schat van water in bronnen uitstorten, wier zamen- « vloeijing de geweldige stroomen vormt, die na « vele kronkelingen steeds de verstafgelegene « Zee zoeken; woestijnen zonder zand, en daar- « om minder heet; ondoordringbare bosschen, « die de waterrijke vlakten aan den evenaar be- « slaan, en in de binnenlanden, waar de Oceaan « en de gebergten hunne kracht niet kun- « nen betoonen, verbazende hoeveelheden water, « deels ingezogen, deels uit zich zelve voort- « gebragt, uitdampen; dit alles brengt in het « vlakke gedeelte van *America* een klimaat « voort, hetgeen door vochtigheid en koelte bij « dat van *Africa* merkelijk afsteekt. Daar- « in alleen ligt de grond van dien weligen sap- « vollen groei en die loverrijkheid, welke het « nieuwe vaste land eigenaardiglijk kenschetst."

Toen wij de hoogte der *Serra* (*) *de Inuá* bereikt hadden, zagen wij boven de hooge boomen de papegaaijen paar aan paar, onder luid geschreeuw, rondvliegen: het was de soort met het roode voorhoofd (*Psittacus coronatus* van het *Berlijnsche Museum*, of de *Perroquet Du Fresne* van VAILLANT) in deze oorden *Camutanga*, en elders *sjaüa* genoemd, hetgeen zijn ge-

(*) *Serra* in 't *Portgeesch* voor gebergte, in 't *Spaansch* *Sierra*.

geluid uitdrukt. Wij hebben hem later veel gegeten. Wij daalden nu af in eene vlakke, bekoorlijke landstreek, en vernachtten in de *Fazenda de Inuà.* De eigenaar, een Kapitein, wien dit bezoek niet weinig verraste, hield vee en gevogelte op zijne landhoeve. Wij zagen bij hem ongemeen groote runderen, en zeer vette varkens. Van dit dier is hier eene kleine zwarte verscheidenheid met hoogen rug, lange snuit, en hangende ooren; voorts hoenderen, parelhoenderen, ten deele met witte pluimen, kalkoenen, *Europische* ganzen en muskus-eenden (*Anas moschata* L.) die somtijds uitvliegen en weder komen. De laatsten vindt men ook, zoo als bekend is, wild in *Brazilië.*

De *Serra de Inuà* is een vooruitschietende en met de kust gelijkloopende tak van de grootere bergketen. Zij is van hooge ongerepte bosschen bedekt, waarin vele nuttige boomsoorten groeijen, en waarin vooral de jager veel wild vindt. Een ziek geworden lastdier deed ons hier een' dag vertoeven, dien wij dan ook met jagen doorbragten. Wij schoten eene menigte fraaije vogels, doch misten den kleinen, roodachtig goudkleurden Aap *Marikina* (*Simia Rosalia* L.) Dit bevallige dier wordt hier roode sahui (*sahui vermelho*) genoemd; het woont in de dikste bosschen, wordt alleen ten zuiden, in de nabijheid van *Rio de Janeiro* en *Cabo Frio* gevonden: verder noordelijk hebben wij het ten minste nergens

aangetroffen. In deze boschrijke bergen zijn de papegaaijen ten uiterste talrijk: vooral eenige soorten met een' langen wiggevormigen staart, die men hier *Maracaná* noemt, zoo als de *Psittacus Macavuanna* en *Guianensis;* geheele zwermen daarvan vervulden de naburige *mais*-plantaadjen.

Nu toefde ons op nieuws het lommer van een woud (*) van hooge, wild door eengevlochtene reusachtige hoogstammen, alwaar wij op nieuw verscheidene nooit geziene voorwerpen ontwaarden. Vooreerst, op den grond de vreesselijke, geheel

(*) Het oorspronkelijke heeft hier doorgaans *Urwald*, en een bosch nog onaangetast door 'smenschen hand, afgeleid van de wortel *ur*, *oir*, die wij ook in nog enkele (te weinige) woorden behouden hebben, doch doorgaans met het lange bijvoegelijk naamwoord *oorspronkelijk* moeten vertalen. Nu eens heb ik dit *Urwald* door *eeuwig woud*, dan weder door *ongerept bosch* vertaald: dan men gevoelt de moeijelijkheid, en het stijve, om hiervoor telkens een gepast bijvoegelijk naamwoord te vinden. Voorts moge deze fraaije schildering der bosschen alleen door de Natuur, niet door de hand des menschen verfraaid, beslissen wie gelijk heeft: BUFFON, in zijne algemeen bekende, zekerlijk bij uitstek welsprekende schildering der wilde Natuur (zie *ces Plages désertes etc.*) of BERNARDIS DE ST. PIERRE. (*Etudes de la Nature*; Etude V. p. 268.) waar hij een door hemzelven gezien natuurtooneel op het eiland *Mauritius* afschetst. De eerste ziet uit zijne studeerkamer in Gods vrije Schepping niets dan wanorde; de tweede, die haar tusschen de keerkringen en in *Finland* bezocht had, niets dan schoonheid en *Harmonie*. Het blijkt, dat de Prins van *Neuwied* het met dezen eens is: ook hij toch was zelf in die verhevene wildernissen. *Vert.*

heel en al hairige boschspin (*Aranea avicularia* L.) hier *aranha caranguexeira* genoemd, wier beet een pijnlijk gezwel moet verwekken. Zij leeft, zoo als de Heer von LANGSDORFF reeds gezegd heeft, meerendeels onder de aarde Ten tweede eene menigte groote, breede padden, nogtans niet zoo talrijk als in de pas verlatene *Serra:* immers daar was de grond des avonds volkomen met deze afzigtige dieren bedekt, onder welken ik eene waarschijnlijk nog onbeschrevene soort (*Bufo bimaculatus*) met twee groote donkere vlakken op den rug, ontdekte. Aan de hooge witte *Mimosa*- stammen van het woud hingen verbazende lange staarten of draden van het baardmos (*Tillandsia*) neder; in den glans der heldere zon blonk op den top van een' hoogen dorren tak een vogel, wit als melk (de *Procnias nudicollis*) bekend door zijne galmende stem, die volkomen het geluid van een' hamer op een aambeeld of eene gebarstene klok schijnt natebootsen. De naam van *Procnias*, is aan dit geslacht door ILLIGER gegeven; de bedoelde vogel is niet de *Ampelis carunculata* van LINNEUS, hoezeer hij ook daarop gelijkt; maar wordt door de naakte groene keel, en het gemis van den vleeschknobbel op het voorhoofd daarvan genoeg onderscheiden. Hier op de Oostkust noemt men hem *Araponga.* Ongemeen bevallig bleef intusschen onze weg door het bosch; scharen van papegaaijen omringden ons al schreeuwend, waar onder de

aardige parkiet (hier *Tiriba*) met een' staart als eene wigge gevormd, vooral zeer talrijk was. Ik schoot een eekhorentje (*Sciurus aestuans* L.) Van dit diertje heb ik op deze geheele reis niet meer dan deze eene soort gezien, zijnde van eene bruinachtig graauw met geel gemengelde kleur. Geheele treinen van lastdieren trokken ons voorbij, wier geleiders door het vele schieten onzer jagers aan weerszijden van den weg in 't rond, een geheel nieuw geluid in deze wildernissen, niet weinig versteld stonden.

Nu kwamen wij uit de ruwe weder in de bebouwde Natuur, trokken door beplante en afgebrande bosschen, en weilanden, van hooge, lommerrijke rotsen schilderachtig omgeven, en aan groote moerassige broeklanden, met biezen begroeid, waar de sneeuwwitte reiger, de *Americaansche* kiewiet (*Vanellus cayennensis*) *jassanas*, (*Parra jacana* L.) hier *Piasacca* enz. in scharen rond liepen. Ook weidde in deze lagchende dreven horenvee, en tusschen hetzelve wandelde de violetkleurde *Pirol* (*Oriolus violaceus*, in menigte rond, waarvan ik er velen met één schot neerleide, want onze muildieren waren thans zoo gewend, dat ik schieten kon zonder afteklimmen. Even talrijk vonden wij de madeneters (*Crotophaga Ani* L.) op de hagen en op de weilanden zitten, even als bij ons de spreeuwen, doch zij waren daarbij zoo weinig schuw, dat men vlak op hen toe kon rijden.

Des

Des avonds bereikten wij het dorp of kerspel *Marica* van omtrent 800 zielen aan het meir van denzelfden naam. De bewoners van een vrij eenzaam gelegen huis, waar wij stil hielden, sloten zorgvuldig de deur. Terstond kwamen alle buren te voorschijn, om ons aantegapen; maar toen wij de geschotene beesten begonnen aftestroopen en op te zetten, toen schudde oud en jong het hoofd, en lachten overluid over die malle vreemdelingen. Onze dubbelde geweren, voor hun eene geheel nieuwe verschijning, boezemden hun intusschen meer belang in dan wij (*).

Het meir *Marica*, waar wij rustdag hielden, om deszelfs zandige oevers te leeren kennen, is groot, en moet omtrent zes uren in den omtrek hebben. Deszelfs oevers zijn laag en moerassig; het meir zelve is vischrijk; ik zag hier veel eene kleine soort meirval (*silurus*) vangen, dit ge-

(*) De eerste stap tot verwildering is de volslagene afscheiding van menschen, door eenzaam in de bosschen rond te dolen. Den eersten stap daartoe hebben reeds de jagers van *Paraguay* (zie de Reis van AZARA) en gelijk men hier ziet, ook de *Brazilianen*, zelfs niet zeer verre van *Rio de Janeiro*, gedaan. (Dat hetzelfde geval niet in *Noord America* plaats heeft, daarvoor zorgt de weldadige drukkunst, aldaar algemeen, tot diep in de wildernissen, waar slechts een vijftigtal huizen bij een staan, verspreid.) Zien dan sommige zich noemende *Wijsgeeren* deze verwilderde menschen, door de lucht bruin of zwart, en het hair door de sterke uitwaseming kroes geworden, zoo is het aanstonds een afzonderlijk ras, uit den grond gegroeid, en aan de dierlijkheid ontworsteld. Voorbeelden van deze redenering bieden zich op elken voetstap aan. *Vert.*

geslacht schijnt in de wateren van *Brazilië* talrijk aan soorten te zijn. Aan de oevers van het meir vonden wij eenige schelpdieren, maar van eene zeer bekende soort, en in de naburige moerassen eene land- of moerasslak, waarvan ik elders zal spreken. Voorts vonden wij aan den oever nog meeuwen, met aschgraauwen kop, rooden bek en pooten, en eene fraaije soort zeezwaluwen (*sterna*), kiewieten, plevieren (*charadrius*) en boven de bosschen en moerassen zweefde de *Urubus* in de lucht. Van dezen heeft AZARA alleen de *Acabiray* (*Vultur Aura* L.) zeer juist onderscheiden, en ik had het genoegen, een' dezer laatste vogels te schieten. De gelijkenis met den grijshoofdigen *Iribu* van AZARA is wel groot op het eerste gezigt: maar bij nadere beschouwing is hij bij de vlugt hoog in de lucht reeds van genen onderscheiden. Deze gieren zijn eene weldaad der Natuur voor alle heete landen, want zij zuiveren de aarde van al, wat dezelve met verrotte dampen zou vervullen. Hun reuk is zoo scherp, dat men, op het oogenblik dat een dier gestorven is, gansche scharen daarvan ziet toeschieten, zelfs al was er te voren niet één te zien. Om die reden worden zij ook niet vervolgd, en zij zijn even talrijk in opene als in boschrijke oorden. Uit hoofde van den zandigen grond schijnen de naaste omstreeken van het meir juist niet zeer vruchtbaar te zijn. Alle drooge plaatsen zijn, of dre-

ven

ven met kort gras, waar vee ter weide gaat, of bergen met bosch en rotsen. Het tuk der paarden (die hier vrij talrijk zijn) is slecht en klein. De geiten hebben kort, schitterend geelachtig rood hair met zwarte plekken. Niet ver van het meir, door geboomte en zand, komt men aan de hoofdplaats van het kerspel, het dorp *St. Maria de Marica*, uit huizen van éene verdieping met eene kerk bestaande. De straten zijn regelmatig, maar ongeplaveid. Vensters hebben de huizen niet, maar slechts openingen, met houten traliën voor dezelve, even als in geheel *Brazilië*. Men kweekt hier omstreeks *mandiocca* of *maniok*, boonen, *mais*, een weinig koffij, en vooral suikerriet, dat, naar men zegt, op vruchtbare plaatsen hoog opschiet, doch in den zandgrond geene zes palmen te boven gaat.

Op onzen verderen weg ontmoetten wij telkens weder schoone bosschen; in de struiken prijkte vooral de trompetbloem (*Bignonia*) met de heerlijkste bloesems. Ook zagen wij eenige zonderlinge vruchten. Over 't geheel zijn de peulvruchten of peuldragende gewassen (*Plantae leguminosae*) verre weg de talrijkste in *Braziliën*. In weerwil der vele landhoeven (*Fazendas*) bleef het oord nogtans woest, eene breede vallei tusschen schilderachtige bergen met een' heuvelgrond, waaruit de kostbaarste hooggaande boomen tusschen het omringende kreupelhout uitsteken. In de toppen van alle deze

boomen ziet men aan de takken groote, donkerbruine klompen, zijnde nesten van eene soort van kleine gele *Termieten* (*), *Cupi* of *Cupim* genoemd. Mieren en dergelijke insekten zijn in *Brazilië* zeer schadelijk voor de beplantingen. Het aantal der mieren- en termitensoorten is hier zoo talrijk, dat zij een' natuuronderzoeker stof tot een groot werk zouden kunnen opleveren. De grootte is verschillend; eene der grootsten is bijna een' duim lang, bovenmatig dik, en wordt hier en daar, vooral in *Menas Geraës*, geroosterd gegeten. Eene andere kleinere roode soort is ongemeen lastig, en was het ook voor ons. Zij verslond in korten tijd eene menigte verzamelde insekten, vooral vlinders. Zij dringen menigmaal in geheele hoopen in de woningen, en verslinden daar al wat eetbaar, vooral wat zoet is. Men kan haar daar van alleen afhouden door den voet der tafel in eene groote schotel met water te zetten, of met teer te bestrijken; maar men heeft haar menigmaal ook deze hinderpalen zien te boven komen. Eenige soorten bouwen aan de muren der kamers uit een' door haar toebereiden aardklomp lange bedekte gan-

(*) Doorgaans (hoewel te onregt, daar men hier ook eene *gele* soort aantreft) *witte mieren* genoemd. De beste en belangrijkste beschrijving van dit merkwaardig insekt, die ik ken, vindt men bij *Zimmermann de Aarde en hare Bewoners*, I. *D.* bl. 323—341. *Ned. Vert.* *Vert.*

gangen met allerlei zijpaden, waarin zij op- en nedergaan. In de bosschen ziet men geheele optogten van groote mieren, die gezamenlijk stukken van groene bladen mede naar huis nemen.

Een wild bosch, hetwelk wij thans binnentraden, toonde ons weder nieuwe belangrijke tooneelen. De *Toecan* (*Ramphastus dicolorus L.*) met zijn' geweldigen bek, gitzwart ligchaam, en daar bij fraai afstekende hoog oranjekleurde keel, tergde voor het eerst het ongeduld onzer jagers, en stelde hen te leur, want de vogels bleven alle zoo hoog in de toppen der boomen, dat er geen bereiken aan was. De grond was vet en vruchtbaar, nu zwart, dan rood. Al heerlijker en heerlijker werd het woud, en maakte nu eene sombere wildernis uit, maar van het eêlste donkergroen, de krachtigste boomen, en de meest verschillende soorten van loof. Een *Europeër*, die uit het Noorden komt, kan zich geen denkbeeld van zulke bosschen maken, en de taal schiet veel te kort voor eene beschrijving, die aan den indruk beantwoordt. Hier groeide die soort van kokospalm, omtrent 30 voet hoog, welke *Aïri assoe* in de *algemeene taal* der inboorlingen, en *Brejeüba* in *Minas Geraës* genoemd wordt. De wilden gebruiken denzelven tot het maken van bogen; de stam is donkerbruin, en geheel en al digt met lange *horizontale* prikkels bezet. De bladeren zijn lang en schoon, in de gedaante van veeren: (zoo als alle Kokossoorten); aan den wortel der bladen hangt

de geelachtige bloemtros, waaruit naderhand schitterend donkerbruine, zeer harde noten, spits eivormig, en zoo groot als duiveneijeren, te voorschijn komen. Men ziet in alle deze bosschen ook nog eenen dergelijken dwergstekelpalmboom, *Airi mirim* genoemd. Beide vindt men tot nu toe niet in de stelsels van kruidkunde, maar ARRUDA vermeldt ze. Aan alle stammen winden zich houtige, en kruipende gewassen, *Cactus*, *Agave* en *Epidendron* omhoog, en schenken aan de digt in een gevlochten zijtakken bloesems van de heerlijkste kleuren. Waar immer een stam eene door ouderdom of vochtigheid gemaakte opening of slechts eene scheur heeft, daar prijken *Arums*, *dracontiums* en andere dergelijke soorten met groote sappige, donkergroene bladeren in schoone trossen, in den vorm van harten of pijlen: zoo dat men verscheidene gewassen over en door elkander meent te zien groeijen. *Dracontium pertusum* (met zonderling doorboorde bladeren) was hier zeer gemeen; ook trok eene prachtige blaauwe *Maranta* de opmerkzaamheid van onze kruidkenners.

Op onze wandeling van heden hadden wij een onderhoudend tooneel met onzen jongen *Indiaan* FRANCISCO. Iemand van ons gezelschap meende op een' hoogen, dorren boom eenen vogel te zien, en schoot daar naar; maar zag nu eerst, dat hetgeen hij voor een' vogel had aange-

gezien, het uitwas van eenen tak was. FRANCISCO, die bij zijn scherp gezigt (iets dat aan alle *Indianen* gemeen is) de dwaling terstond bespeurd had, wachtte het schot gerust af, maar begon toen zoo geweldig te lagchen, dat hij een' tijd lang niet weder kon bijkomen. Alle *Indianen* hebben namelijk zulke geoefende zintuigen, dat zulk eene misvatting, als die van onzen reisgenoot, hun ten uiterste bespottelijk voorkomt. FRANCISCO vermaakte ons menigwerf door zijne goedhartigheid, maar aan eigenzin en inbeelding gepaard. Zoo wilde hij altijd de meeste en beste vogels geschoten hebben. Van zekere *Indiaansche* eigenaardigheden was hij niet af te brengen; zoo ging hij b. v. nooit, gelijk de andere jagers, nuchter op de jagt, maar wachtte veel meer (al had het ook nog zoo lang geduurd) op het ontbijt, en zou het zijnen Heer ten hoogste kwalijk genomen hebben, wanneer hij hem had willen dwingen, zich naar de anderen te voegen.

Wij meenden heden nog *Ponta Negra* te bereiken, maar geraakten in het digte woud aan het dwalen. Dus moesten wij onzen intrek nemen te *Gurapina*, de landhoeve van den Heer ALFERES DA CUNHA VIEIRA, met eene aanzienlijke suikerfabriek. Het riet wordt tusschen drie loodregt staande, door houten tanden in elkander grijpende rollen geschoven, door ossen, muilezels of paarden aan eene lange staak omgedraaid, welke rollen het dan uitpersen,

sen, waarop het aan de andere zijde weder als stroo plat gedrukt te voorschijn komt. Het sap loopt in een' houten bak, en wordt daarna in suikerpannen afgekookt; heeft het zich dan in kristallen aan de pan gezet, zoo wordt het in groote spitse potten gebragt, van onder met eene opening voorzien, waardoor het overtollige vocht wegloopt; op de oppervlakte van de suiker in den pot wordt graauwe klei (*barro*) gelegd, om dezelve te bleeken. De Heer DA CUNHA VIEIRA verzekerde ons, dat hij thans met 20 slaven omtrent 600 *Arroben* (elke tegen 32 pond) dus 19,200 pond suiker jaarlijks won; doch, wanneer er meer arbeiders hier gebruikt werden, 90 tot 100,000 pond kon maken. In vroeger tijd werd hier het suikerriet van *Cayenne* gebruikt, doch toen men later dat van *Otahiti* leerde kennen en veel voordeeliger vond, zoo werd daardoor de vroegere soort bijna geheel verdrongen. Onze vriendelijke huisheer had ons voor de vele menschen, en de zeer aanzienlijke bagaadje eene groote zaal aangewezen, waar wij op ons gemak verscheidene vuren aanleggen, en koken konden. Hij bezocht ons dikwijls (even als zijne huisgenooten) en kon zich niet genoeg over onze werkzaamheden, tot de Natuurlijke Historie betrekkelijk, verwonderen. Regenachtige dagen hielden ons hier lang op, en na het einde derzelven verschaften ons de hooge boschrijke bergen van dit oord eene zeer goede

jagt,

jagt, waartoe ons de dienst van een' jongen *Portugees*, ook FRANCISCO genoemd en een bewoner dezer hoeve, uitnemend te stade kwam. Hij was rijzig en vlug, een zeer goed schutter, gehard tegen moeite en daarbij een goedaardig mensch, die tevens de streek en het gedierte daarin door en door kende. Door hem bekwamen wij dus eene menigte belangrijke voorwerpen, onder anderen de *Marikina* (*Simia Rosalia* LINN.) eene voor ons nog nieuwe aapsoort, alsmede den reeds bovengemelden, luidruchtigen vogel *Araponga* (*Procnias nudicollis*) die in deze woudbergen zeer algemeen is. Goede *Brazilische* jagers zijn zeer behendig in het doorsnuffelen van groote bosschen, waartoe hun een zeer gehard ligchaam, en de gewoonte, altijd barrevoets te gaan, bijzonder van dienst zijn. In de plaat voor deze afdeeling zijn een paar zulke lieden, van de jagt terugkeerend, afgebeeld. De kleeding bestaat in een ligt hemd en katoenen broek, en een' vilten of strroohoed; over den schouder hangen zij soms een wollen jak, tegen den regen of de koude des nachts, en in een' lederen riem den kruidhoren en het hagelzakje; het slot van de lange bus wordt gewoonlijk door een beestenvel tegen het nat bewaard.

De een der hier afgebeelde jagers draagt eenen zoogenoemden brullenden aap, *Guariba*, aan de hand: de ander heeft aan zijn' snaphaan de groote hagedis *Teioe* (*Lacerta Teguixin*, LINN.) han-

hangen; in de hand heeft hij eenige vogels, waaronder vooral de *Toecan*. De honden, welke deze landlieden verzellen, dienen vooral tot de ree- -en wilde zwijnenjagt.

Te *Gurapina* wisselde de luchtsgesteldheid af; eenige dagen waren zoo koud dat de *Thermometer* des middags op 13° *Reaumur* viel: doch tusschen beiden was het weêr vrij warm en aangenaam. Menigmaal verdiepte ik mij in deze bergachtige verhevene wildernissen; verrukt door de hier heerschende diepe stilte en rust, slechts nu en dan door scharen van schreeuwende papegaaijen afgebroken, had ik dagen lang hier kunnen vertoeven. Zoo leefden wij vrolijk en opgeruimd te *Gurapina*, te meer daar wij overvloed van versche levensmiddelen hadden.

De Reiziger in *Braziliё* kan gevoegelijk medenemen: *Maniok* of *Mandiocca* - meel (hier eenvoudig *farinha* genoemd), zwarte boonen (*feijas*), *mais* (*milho*), rijst, en gedroogd pekelvleesch. In plaats van het laatste bekwamen wij hier goed versch vleesch: daarenboven verschafte ons de eigenaar der landhoeve eene groote menigte overheerlijke Oranje-appelen met brandewijn (*agoa ardente de canna*) door hem uit het suikersap gekookt, uit suiker, rijst, *farinha*, mais, en katoen; voor dit alles wilde hij niets aannemen. Dit was ons tegen de borst, en dreef ons, dit bekoorlijk oord, dat tevens zoo veel stof tot bevrediging onzer weetlust bood, vroeger te verlaten, dan wij anders gedaan zouden hebben.

ben. Wij namen dus afscheid van onzen vriendelijken gastheer, en sloegen den weg naar *Ponta Negra in.*

De slechte wegen dreigden menigwerf onze lastdieren geheel te doen inzakken. De digte bosschaadjen die wij doortrokken, waren van hoog, rietachtig gras, *Rhexia* en lage palmboomen; met wegruiming dezer struiken zagen wij hier en daar Negers met een sikkelvormig ijzer bezig. Bij eenige landhoeven zagen wij heggen van oranjeboomen. Met zakken vol vogelen en rijpe zaden, bereikten wij eindelijk de *Lagoa da Ponta Negra*, een fraai meir, welks moerassige oevers vol biezen, scharen van *jassanas* (*Parre jacana*) en witte reigers huisvesten, wier melkwitte pluimaadje door de lange voeten der vogels zelfs in het diepe water schitterend helder blijft. Aan eene alleen staande herberg (men verfrischt zich daar met eene teug *Limonade* of koude *punch*) vernamen wij, dat het gerucht onzer komst ons reeds verre voorafgegaan was, en uit de ondervinding bleek, dat de herbergiers op onze beurs hadden *gespeculeerd.* Nabij dit huis toefde ons het heerlijkste uitzigt op het meir, de zee, en de achter ons liggende streek van *Rio de Janeiro.* Verder in het digte geboomte, dat onzen weg doorsneed, vonden wij een' voor ons nog nieuwen vogel, de groote *Annoe* (*Crotophaga major* LINN.) met zwarte veeren in een' kopergroenen en staalblaauwen gloed overgaande, in grooten getale. Wij hoorden

den er de branding der naburige zee, zagen spoedig de duinen in het spattende schuim der golven tegen die zandbergen vlak aan de kust. Vlak achter het witte zand des oevers verrijst een digt ineengeweven kreupelbosch van de meest verschillende boomsoorten, die echter door de zeewinden en stormen belet worden, hooger, dan 20 of 30 voet te groeijen. Hier wassen ook *Cactussen* en *Bromelia's*, met de heerlijkste bloemen. In het dorre loof tusschen de struiken hoorde men hagedissen ruischen, en zag er den bloedrooden *Tije*, (*Tanagra Brasilica*) een in *Brazilië* aan het water zeer gemeenzamen vogel. Ook de lijster met den roestkleurden buik (*Turtus rufiventris*, hier *sabiah;*) floot liefelijk haren avondzang; op de toppen der struiken nabij een groot moerassig rietveld in de schemering vloog de geitenmelker (*Caprimulgus*) (*) digt bij onze paarden heen, gelijk een groote leiblaauwe avondvlinder, *Papilio cias idomeneus* FABR. waarvan wij er velen hadden kunnen vangen, zoo ons niet juist nu het vereischte net had ontbroken. Aan een' tak hing eene doode vleêrmuis, die blijken droeg, van in deze houding gestorven te zijn. Zij behoorde tot het geslacht der *Phyllostoma*, en is mij op de geheele reis niet verder

(*) Een kleine, alleen bij nacht vliegende, fraai gesprikkelde vogel, wien de naam van geitenmelker naar eene fabel gegeven wordt, zie BLUMENBACH, Handboek der Natuurlijke Historie, *Ned. Vert.* bl. 269. Het blijkt uit deze reis, dat hij niet enkel in de oude wereld te huis is. *Vert.*

der voorgekomen. Bij het onderzoek van de bloesem eens lagen palmbooms zagen wij aan een' kleinen tak het keurige nestje van den vliegenden vogel met den blaauwen kop, die veel naar de *smaragdsaphir* van BUFFON (*Trochilus bicolor*) zweemt, (*) netjes met mos belegd, even als bij ons de nesten van verscheidene vogeltjes. In alle nesten der vliegenvogels zijn twee witte langwerpige eijeren, bij sommige soorten ongemeen klein. Nog altijd liep deze weg tusschen moerassige meiren, bestraald door lichtende insekten, en aan wier boorden kikvorschen een zacht geluid aanhieven. Na eene zware dagreis bereikten wij eene *venda* aan het meir *Sagoarema*, waar ons volk ons reeds met de lastdieren wachtte. Gebrek aan levensmiddelen deed ons eenige lieden uitzenden, die zoo lang uitbleven, dat wij hen anderen te paard nazonden; met welken zij eindelijk terug kwamen, niets dan eenige lederzakken met versche visch medebrengende. Wij hadden intusschen zoo lang moeten wachten, dat ons avondmaal een ontbijt werd.

Het meir *Sagoarema* is met de zee verbonden, en een aanzienlijk binnenwater van omtrent 6 uren (*Legoa's*,) in de lengte, en ¾ in de breed-

(*) Het is de *trochilus pileatus*, 4 duim 8 streek lang met een' heerlijken groenen gloed, donkerblaauwen kop, groot en staartvederen, wit achterste, en regten bek.

breedte; waarvan het zoute water hier en daar een' onaangenamen geur van zich geeft, maar nogtans vischrijk is. Hier wonen eenige visschers in leemen hutten, doch verstrooid uit elkander. Ieder huis heeft een' gegraven regenbak. De visschers zijn ligt gekleed, gelijk alle *Braziliannen*, dragen groote strookoeden, dunne wijde broeken en hemden, gaan met ongedekten hals, en bloote voeten; elk heeft in den gordel een' spitsen dolk, met geel koper of zilver beslagen. Deze laatste is onder de *Portugeezen* algemeen in gebruik, maar een gevaarlijk wapen, dat tot vele moorden aanleiding geeft, vooral bij zulke ruwe menschen, als de visschers te *Sagoarema*. De herberg hier aan het meir is een gemeenschappelijk eigendom dezer menschen, die zich zeer duur laten betalen. Een uur van hier ligt het groote Dorp (*Freguesia*, kerspel) van *Sagoarema*, met eene kerk. De tijd, dien onze troep noodig had om den mond der *Lagoa* in de zee overtetrekken, gebruikten wij tot het beschouwen der omstreeken.

Nabij het kerspel rijst aan het strand een heuvel, waarop de kerk, het kerkhof en een telegraaf staan. Wij beklommen deze hoogte juist bij het ondergaan der zon. Welk een grootsch en heerlijk gezigt! vóór ons de onoverzienbare zee, die met een dof gebruis en witte, schuimende golven tegen den berg, waarop wij stonden, rolde en brak: regt in de verte verhie-

ven zich de gebergten van *Rio*; nader bij zagen wij de bogtige kust, en nog digter de *Ponta Negro*; achter ons vertoonden zich gebergten met woud bedekt, een boschrijk dal, en de zilverglans der meiren; aan onze voeten het kerspel van *Sagoarema*, en links de geweldige branding der kust. Dit veelomvattende, grootsche tafereel, bestraald door de juist in zee duikende zon, en straks daarop in den nevel der schemering wegdrijvende, deed ons aan het verwijderde, geliefde Vaderland denken. Aan het beenderhuis eens kerkhofs geleund, naast de schedels, die onder een kruis aan de grijze muur waren opeengestapeld, verloren wij ons zwijgend in onze mijmeringen. In deze ernstige oogenblikken gevoelden wij levendig, hoe veel de Reiziger moet leeren ontberen, die, door het onweêrstaanbaar verlangen naar uitbreiding zijner kundigheden weggesleept, daar nu eenzaam staat in eene vreemde wereld. Vergeefs trachtten wij den sluijer der toekomst opteligten; de bezwaren, die ons nog toefden, lagen verontrustend voor ons gezigt. Immers, wat was er nog te doen en te lijden, eer wij de ruime plas, die voor ons lag, andermaal zouden klieven om de dierbare kusten des Vaderlands weder te zien! De nacht maakte een eind aan onze bespiegelingen.

Wij keerden naar *Sagoarema* terug. Het is een dorp meest van visschers, die echter ook ten deele van hunne plantsoenen bestaan. Men bouw-

de hier eertijds veel *Cochenille*, thans echter niet meer. De Koning betaalde voor het pond ½ doble (6400 REIS of omtrent 18 Guldens) maar de planters bedierven dit voordeelig vertier, door de *Cochenille* met *mandiocca*-meel te mengen, en zoo te vervalschen, dat zij alle waarde verloor. — Terwijl den volgenden dag, (een Zondag) mijne reisgenooten de mis bijwoonden, liet ik onze *tropa* over het meir zetten; de bagaadje werd op kano's overgebragt, en onze lastdieren traden door het ondiepe water. De bosschen die wij nu weder intraden, waren met schoone bloemen versierd, maar het voornaamste sieraad van dit oord zijn de heerlijke spiegels der meiren, die zich van *Marica* tot omstreeks *Cabo Frio* uitstrekken. Eene menigte watervogels leeft aan derzelver oevers, vooral zeezwaluwen, meeuwen en reigers. De meeste dier watervogelen komen met *Europische* soorten overeen: zelfs is het onderscheid tusschen de *Americaansche* en *Europische* vogels slechts onbeduidend. De kleine zeezwaluw, (*) door mij *sterna argentea* genoemd, doch die men zeer ligt met onze *sterna minuta* kan verwisselen, wien zij slechts in grootte overtreft, was aan de duinen

(*) Bek en pooten zijn geel, de eerste heeft eene zwarte punt, het voorhoofd en alle benedenste gedeelten zijn wit; kop en nek zwart, rug, vleugels en staart fraai zilvergrijs, lengte 9 duim 1 streek.

nen der zeekust zeer veelvuldig; hier vlogen de bevallige kleine meeuwen, wier schitterend witte pluimen bij de sombere wolken des onstuimigen hemels afstaken, als zwaluwen rond. Achter de duinen der kust lagen moerassen, en tusschen beiden groeiden in het zand dwerg-kokospalmen, drie voet hoog. Dit gewas heeft geene steng, maar gepluimde, opgerolde of neêrwaarts gebogene bladeren en kleine noten, zoo groot als hazelnoten, die als de korrels aan de *mais* zitten, en aan den wortel een geelrood, eetbaar, zoetachtig vleesch hebben. Deze plant noemt men daar te lande *Cocos de Guriri* of *de Pissando*. Tot ons nachtkwartier bepaalden wij de hoeve *Pitanga*, die, als eene oude ridderburgt, door de heldere maneschijn verlicht, op eene hoogte voor ons lag. De minzame rentmeester (*Feitor*) dien wij opklopten, nam ons terstond in het huis, waarin het meel (*Farinha*) wordt toebereid. Wij vonden hier met al ons volk en bagaadje een goed en ruim kwartier, en bleven dus eenige dagen, om het geheele oord te doorkruisen.

Deze fabriek van meel was eene der meest volledigen. Het wordt op de volgende wijze bereid. De wortels der *mandiocca* plant (*Jatropha manihot* L.) worden eerst met schaven van schors ontdaan, en daarop aan een groot wiel, dat men rond draait, tot eene soort van brei fijngestampt. Deze *massa* gaat dan in lange en

 rui-

ruime zakken van riet of bast, die men ophangt, en in de lengte uitrekt, waardoor de zak vernaauwd, en het sap uitgeperst wordt. De vaste *massa* die overblijft, gaat in groote vastgemetselde koperen of aarden pannen, waarin de hette haar nu verder droogt; doch hierbij moet men vlijtig roeren met een' langen stok, die van voren eene kleine loodregte plank heeft, op dat het niet aanbrande. Dit aldus bereide drooge meel is nu de *Farinha*. Op de pannen dier zelfde ovens droogden wij bij vochtig weder *preparaten*, maar hoewel er des nachts dan altijd bij gewaakt werd, verbrandden nogtans somtijds eenige onzer zeldzame dieren.

Het weêr was thans zeer koud; een hevige wind blies uit zee, en de *Thermometer* stond des middags niet hooger dan 63° *Reaumur*. Het oord, door moerassen, weiden, kreupelbosch en hoog opgaand geboomte afgewisseld, leverde ons menig zeldzaam dier op. Voor het eerst bragten onze jagers de *Jacupamba* (*Penelopé Merail* L.) een zeer eetbaar dier, en den groenen *Toucan* of *Arassaris* (*Ramphastos Aracari* L) een' schoonen vogel. Het uitzigt van de gebouwen af was fraai en ruim: er was een telegraaf welke aan dien van *Sagoarema*, die nog in de verte zigtbaar was, beantwoordde. *Pitanga* is eertijds een klooster geweest, gelijk nog onder anderen aan de oude Kerk blijkt. Omtrent den middag was onze *Tropa* beladen, en

de

de rentmeester ging te paard mede, om ons den weg te wijzen. Dit was een groot geluk, want onze koppige muildieren zouden anders in het donker dat ons overviel, en in den slechten weg vol water, waarschijnlijk een gedeelte onzer bagaadje verloren hebben, daar zij thans reeds op de naauwe wegen niet voort konden, tegen de boomen liepen, hunne lading afwierpen, en in het geboomte wegliepen. Het weder opvangen en op nieuws beladen hield ons zeer lang op: wij moesten nu voorzigtiger te werk gaan, en alle boomstammen, die ons in den weg stonden, afhouwen. Eindelijk bereikten wij opene weilanden met groote moerassen, struiken, en breede poelen, die wij door moesten; eene onaangename verschijning voor onze voetgangers, allermeest voor onze *Europische* jagers, die aan zulke waadpartijen niet gewoon waren. Door dezen tegenspoed opgehouden, bereikten wij niet voor laat in den nacht de hoeve *Tiririca*, waarheen wij eenen ruiter om kwartier hadden vooraf gezonden. De eigenaar, de *Capitam Mor*, wees ons in 't begin zijnen suikermolen tot nachtleger aan, doch toen wij hem onzen pas van den Minister toonden, werd hij zeer beleefd, en noodigde ons in zijne woning, doch wij verkozen bij onze lieden te blijven. *Tiririca* is eene aanzienlijke suikerfabriek in eene aangename ligging; de molen ligt aan den voet eens groenen heuvels, en op deszelfs top het woonhuis van den bezitter, met om-

omstreeks 20 kleine hutten zijner bedienden en slaven omringd. De groote suikerplantaadjen omringen de hoeve: aan gene kant zijn digte, hooge bosschen, en nabij den suikermolen een weiland vol poelen en staande waters, zeer levendig door watervogelen, die men uit de vensters kon bereiken. Na het ontbijt gingen wij het bosch in. De Heer SELLOW bezocht met mij de suikerplantaadjen en eenige andere kleine landhoeven, tusschen bevallige oranjeboschjes gelegen, en wij verdiepten ons dan in een der aloude sombere bosschen, die mij in *Brazilië* altijd het rijkste genot verschaften. Dorre stammen aan den ingang getuigden nog van den grooten brand, waardoor men het land der hoeve aan dit woud, zoo oud als de schepping, ontrukt had. Het bosch zelve was eene sombere wildernis van *kolossale* stammen, de *Mimosa Jacaranda*, *Bombak*, *Bignonia*, *Caesalpinia Brasiliënsis*, en andere boomen, en daarop de *Cactus*, *Bromelia*, *Epidendron*, *Passiflora*, *Bauhinia*, *Banisteria* en andere geslachten, wier kruipende stammen beneden in de aarde wortel schieten, terwijl de bladeren en bloemen tot de hoogste toppen der boomen opklimmen; die wij dus ook niet anders onderzoeken konden, dan door deze reuzenboomen omverre te houwen, waarbij echter dikwijls door het harde hout de beste bijl aan stukken breekt. Op de zonderlingste wijs vlechten slingerplanten deze boomen in een. Onder dezelven onderscheidt zich eene *bauhinia*, wier

ste-

stevige, houtachtige ranken steeds boogsgewijs groeijen, bij beurten naar omlaag, en naar omhoog gekeerd, en waarvan elke boog zoo kunstig uitgehold is, als of de beitel eens beeldhouwers daartoe gebruikt ware. Aan de andere of bolle zijde staat een korte stompe doren. Dit zonderlinge gewas, 't welk men ligt voor een gewrocht der kunst zou houden, rijst ook tot op de hoogste toppen der boomen; zijn blad is klein, van twee lappen (*bilobum*); maar, hoewel de plant zeer gemeen is, de bloem heb ik nimmer gezien. Andere soorten van slingerboomen onderscheiden zich door een' sterken, deels aangenamen, deels onaangenamen reuk. De *Cipo Cravo* heeft den geur der kruidnagelen; eene andere daarentegen, van welke reeds LA CONDAMINE (*) spreekt, als groeijend aan de *Amazonenrivier*, ruikt als knoflook. Vele dezer zonderlinge gewassen zenden lange takken naar den grond, die weder wortel vatten, en aldus den reiziger den weg sluiten, en die hij, om voorbij te komen, moet afhouwen. Andere takken die, wanneer de wind of iets anders dezelve beweegt, den reiziger tegen het hoofd slaan, vindt men in alle bosschen van *Brazilië*. De plantengroei is in dezen aardgordel zoo ongemeen welig, dat elke hooge boom eene kleine wereld is, een kruidtuin van grootendeels onbekende gewas-

(*) *Voyage p.* 74.

wassen die dikwijls moeijelijk elders te bekomen zijn. Wij schoten hier ook menigen schoonen vogel. Zeer algemeen was de *Surucua* met den gelen buik (*Trogon viridis* L.) overal weêrgalmt zijne stem, een dikwijls herhaald gefluit, van hooge tot lagen toonen afdalend. Spoedig leerden wij hem nabootsen, en lokten hem dus in het net. Met eene zachte doch snelle vlugt nadert hij, van menschelijke streeken onkundig, en zet zich in de nabijheid op eenen lagen tak, van waar men hem zonder moeite neêrschiet. Even zoo veelvuldig was de *Dendrocolaptes* (ILLIGERI) die met verscheidene soorten van spechten (met de bleeke kuif, den rooden kop enz.) aan de bast der groote stammen klopte, en de kleine papegaaijen met wigvormige staarten, hier *Tiribas* genaamd. Wij bekwamen ook de *Pavó* (*Pie à gorge ensanglantée* of *bloedkeelekster* van AZARA,) een' fraaijen zwarten Vogel zoo groot als eene kraai, aan den voorhals levendig rood. Eene slang vond de Heer SELLOW, die hier wel gemeen is, maar toch het grootste sieraad van haar

(*) De Papegaai die aan het grootste gedeelte der Oostkust onder den naam *Tiriba* bekend is, schijnt eene nog onbeschrevene soort te zijn, door mij *Psittacus creuntatus* genoemd, zoo groot als eene lijster, staart als eene wigge, 8 duim 11 streek lang; groene vleugels, bruingrijze kop, groene wangen en kin; bruinrood tusschen oog en oor, achter het oor oranje, aan den hals hemelblaauw, aan den buik een bloedroode vlek. *Psittacus erythrogaster* BERL. MIS.

haar geslacht uitmaakt. Hier noemt men haar *Cobre Coral* of *Coraës;* zij verschilt echter van de *Coraës* die in de werken van LACEPÉDE, DAUDIN en anderen voorkomt. Den naam van *Koraalslang* verdient de eerstgenoemde met het grootste regt; zuiver, gloeijend scharlakenrood wisselt op haar gladde ligchaam met zwarte, en groenachtig witte ringen af, zoo dat dit schoone en daarbij volkomen onschadelijke dier met eene veelkleurige koraalsnoer kan worden vergeleken. Ik heb meermalen dit prachtige schepsel op wijngeest gezet, maar nooit de schoone roode kleur kunnen goed houden. Van daar dan ook (namelijk naar zulke slangen, die de kleur verloren hadden) de naam van *Coluber fulvus* bij LINNÉ. Vele nieuwe planten vond de Heer SELLOW heden niet, maar toch de *Alstraemeria Ligtu* van LINNÉ, met eene fraai rood en witgestreepte bloem.

Des avonds verzocht ons de gastheer aan tafel, waarbij, naar 's lands gewoonte, de vrouwelijke huisgenooten niet tegenwoordig waren, maar wel door de spleten van deuren en luiken naar de zonderlinge gasten keken. Wij werden door Negerslaven en Negerinnen bediend. (Men zie, over dit en dergelijke gebruiken, de reizen van MAWE en KOSTER). Onder den eten leidden wij het gesprek op allerlei inrigtingen en voorwerpen van het land, waaromtrent echter on-

onze anders vriendelijke gastheer niets scheen te kunnen of te willen zeggen.

Den volgenden dag (een' zondag) reisden wij af, na dat ons volk de vroegmis gehoord had. De hette was groot; wij verfrischten ons dus met koude *punch* en voortreffelijke oranjeappelen, die hier in vele streeken voor niet te bekomen zijn; eene heerlijke vrucht, wier overvloedig gebruik, zelfs bij de grootste inwendige hette, geen nadeel doet, mits men zich des avonds, daarvoor wacht. In het genot der kokosnoten, en andere verkoelende vruchten moet men veel omzigtiger zijn.

Door moerassen en zandige bosschen bereikten wij na drie uren het landgoed *Fareti*, voor heen een klooster, met eene aanzienlijke nieuwe Kerk, en groote daartoe behoorende gebouwen. Hier zagen wij het eerst eene ziekte, zeer gemeen bij de Negers in het zuiden van *Braziliё*, namelijk dikgezwollene voeten, die, even als bij de *Elephantiasis* (de ergste soort van melaatschheid) met eene harde huid bedekt worden. Onze vorige gastheer had ons hier een zeer vriendelijk onthaal beloofd; hoe groot was dus onze teleurstelling, toen men ons eene zeer slechte loots of stal aanwees, waar wij van boven tegen den regen gedekt, doch van terzijde aan alle wind en weder blootgesteld waren! ook de gastheer liet zich niet zien, en weigerde ons

plat

plat of een weinig rijst voor ons, en *mais* voor onze dieren te verkoopen, onder voorwendsel dat hij niets had; hij liet er bij weten, dat hij eens zien zou of hij ons water zou geven. (Wij moeten echter aanmerken, dat dit eene uitzondering op de gewone handelwijze der *Brazilische* planters is, die wij tot hiertoe slechts van de voordeeligste zijde hadden leeren kennen.) Wij zonden nu lieden te paard in de buurt, om op andere landhoeven ons benoodigde op te doen. Den volgenden morgen lieten wij onzen troep vroeg laden en opbreken: wij zelve reden aan het huis van Mijnheer den Kapitein, en deden hem zeggen dat wij verlangden afscheid te nemen. Toen hij te voorschijn kwam, bedankten wij hem met de grootste beleefdheid voor zijn ongemeen vriendelijk onthaal, met bijvoeging, dat wij niet in gebreke zouden blijven, den Prins Regent te *Rio de Janeiro* te melden, hoe goed hij aan het verzoek der Regering, in onze papieren uitgedrukt, had beantwoord. Dit trof hem een oogenblik, maar terstond riep hij uit, schuimbekkend van woede! « Wat stoor ik mij aan den « Prins Regent. "

In de omliggende belommerde poelen is de *Quer-Quer* of *Brazilische* kiewit: (*vanellus cayennensis*) ook bij MAWE voorkomende, zeer gemeen. Zijn' naam heeft deze schoone vogel, van het geluid, dat hij bij het gezigt van menschen of andere voor hem, vreem-

vreemde voorwerpen aanheft, en daar door alle andere vogels opjaagt. Hij is in natte streeken en weilanden te huis. Even zoo gemeen is de groote zwaluw met den witten kraag (*Hirundo collaris*) (*).

De hette werd thans zoo drukkend, als ik die nog nooit ondervonden had; er was geen luchtje, en het diepe zand, dat de zonnestralen weêrkaatste, vermeerderde den gloed van den dampkring. Onze jagers vermaakten zich intusschen met eene soort van papegaai (*Psittacus guianensis*) te schieten, die hier *Maracana* heet, en in ontelbare scharen voorhanden is. Aan gene zijde van het woud zagen wij eene menigte *Indianen* van *St. Pedro* aan het verbeteren van den weg arbeiden; het waren bruine menschen, wier gezigt ons nieuw en belangrijk was. Achter eenige heuvelen zagen wij nu eensklaps het groote binnenmeir (*Lago*) van *Araruama*, *Iraruama* of *Aruama* voor ons, zes uren (*) lang en zeer breed, anderhalf uur van *Cabo Frio* met de zee te zamenhangende, en uit welks vischrijke wateren men wil, dat op sommige plaatsen zout gewonnen wordt.

(*) Eene fraaije nieuwe soort, bruin zwart met een' groenen weerschijn, en een witte kraag om den hals; puntige staartpennen, sterke teenen met scherpe kromme nagels, die zeer dienstig zijn om zich aan de rotsen vast te houden, in welke ik dezen vogel ook het eerst bij *Rio de Janeiro* gevonden heb.

(*) Of *Portugeesche* mijlen (*Leguas*).

wordt. De overzijde werd door bosch en eenige woonhuizen versiaaid, en op eene kleine hoogte in 't verschiet zag men de kerk van het dorp *St. Pedro*, aan welks herberg wij afstapten, en naar onze reisgenooten wachtten, die weldra zeer afgemat bij ons kwamen, en ons menig belangrijk dier medebragten, door hen intusschen geschoten.

St. Pedro dos Indios is een dorp der *Indianen* (*Aldea*) hetwelk, naar men zegt, oorspronkelijk de *Jesuiten* uit de *Goyataca - Indianen* hebben opgerigt (*). De kerk is aanzienlijk, en de plaats heeft verscheidene straten, maar slechts leemen hutten, alle, gelijk de meeste alleenstaande woningen in dezen oord, door *Indianen* bewoond. Zij hebben hier in het dorp eenen *Capitam Mor*, (zoo veel als Schout) van hunne eigene Natie, welke zich echter door niets, dan door dien titel onderscheidt. Behalve den Geestelijke zijn hier weinig *Portugeezen*. De *Indianen* hebben grootendeels het zuivere *Indische* uitzigt, hetwelk reeds te *St. Lourenzo* beschreven is, doch zich hier nog meer kenschetst dan daar. Kleeding en taal is even als die der gemeene *Portugeezen*; hunne eigene oude taal kennen zij nog slechts ten deele.

Zij

(*) Volgens de *Corografia Brasilica* (T. II. p. 45). Toen in den Jare 1629. SALVADOR CORREA DU SA met drie Broeders in deze streek een groot stuk land op de *Goyatacasis - Indianen* innamen, 't welk aan de hunnen reeds in 1553. geschonken was.

Zij willen zich voor *Portugeezen* doen doorgaan, en zien met verachting neêr op hunne onbeschaafde broeders in de bosschen, die zij *Caboclos* of *Tapuyas* noemen Volgens het *Portugeesche* gebruik binden de vrouwen haar lang en koolzwart hair boven op het hoofd in een' knoop vast. In de hoeken der hutten ziet men de hangmatten of liever slaapnetten des huisgezins hangen; het huisraad is van grijze klei. De mannen zijn meest geoefende jagers en goede schutters: de jongens schieten, in plaats van met een geweer, met den kleinen boog van *Airi*-hout, *Bodoe* genaamd. Deze boog heeft twee peezen, die door een paar korte stukjes hout gescheiden worden; in het midden is eene plaats waar de beide peezen door netwerk zijn tezamen gevlochten, geschikt om den kogel van klei, of den kleinen ronden steen (*Pelotte*) aan te leggen. Men trekt hierop met de voorste vingers der regterhand de pees en de kogel tegelijk achterwaarts, en laat dan de eerste eensklaps los, waardoor de kogel vooruit vliegt. Reeds de Reiziger LANGSDORFF heeft zulke bogen te *St. Catharina* gezien; ook zijn zij overal op deze kust in gebruik; ja te *Rio Doces* verdedigen zich zelfs volwassenen daarmede, bij gebrek van vuurroers, tegen de *Botocoedas*. Dit volk is in deze manier van schieten zeer geoefend, en velt een' kleinen vogel op een' aanzienlijken afstand, ja zelfs volgens LANGSDORFF, vlin-

ders

ders en bloemen te treffen. AZARA zegt, in zijne beschrijving van *Paraguay* (*), dat men aldaar verscheidene kogels tegelijk met dien boog afschiet.

KOSTER heeft in zijne reis door het kapiteinschap van *Pernambucco* de tamme *Indianen* (beschaafde kan men ze niet noemen) van *Seara* tamelijk juist, doch een weinig te ongunstig geschilderd: het is echter mogelijk, dat zij daar nog op een' lageren trap van beschaving staan. Ook moet ik hier vooraf aanmerken, dat de geringe beschaving en het te meermalen slechte gedrag van dit volk gedeeltelijk aan de mishandeling en verdrukking der vroegere *Europeërs* moet worden toegeschreven, welke hen dikwijls naauwelijks voor menschen hielden, en met den naam *Caboclos* of *Papuyas* het denkbeeld verbonden van wezens, geschapen ter behoeve hunner dwingelandij. In de hoofdzaak echter heeft KOSTER volkomen gelijk; zij beminnen nog sterken drank, een traag en ongebonden leven, en haten den arbeid; op hun woord kan men zich weinig verlaten, en men vindt onder hen tot nu toe weinig uitstekende mannen. Het ontbreekt hun intusschen niet aan vatbaarheid; zij begrijpen alles zeer gereedelijk, wat men hun leert, en zijn daarbij loos en doortrapt. Onbuigzame trotschheid en groote zucht voor hunne bosschen is een trek, die hen kenschetst. Velen van hun kle-

(*) *Voyages etc.* Vol. II. p. 67

kleven nog hunne oude vooroordeelen aan, en de Geestelijken beschuldigen hen, van slechte Christenen te zijn. Priesters mogen zij worden, doch worden het ongemeen zelden; in de Provincie *Minas Geraes* bevond zich echter een algemeen geacht Geestelijke, een *Indiaan* uit een der nog ruwe stammen. Na eene ambtsbediening van verscheidene jaren wordt de man vermist, hij had de priesterkleeding weggeworpen en was des nachts onder zijne broeders gegaan, waar hij verscheidene vrouwen nam, schoon hij geschenen had van de leer des Christendoms doordrongen te zijn. Zeer verschillend van deze *Indianen* zijn de Negers in *Brazilië;* velen van hun bezitten bekwaamheid en volharding genoeg, om alle kunsten en wetenschappen te leeren: ja men heeft onder hen mannen gevonden, die verdienen genoemd te worden (*).

Wanneer de *Indianen* genoeg te eten hebben, zoo krijgt men hen niet ligt aan het werk; dan dansen en brassen zij liever Hunne tegenwoordige dansen zijn van de *Portugeezen* ontleend; een onder anderen, met name *Baducca*, beminnen zij bij uitstek. Op het geluid der guitar (*Viola*) maken de dansers allerlei zedelooze gebaarden tegen elkander, klappen in de hand, en

(*) Verg. BLUMENBACH *Beiträge zur Naturgeschichte* p. 94. als bevestiging der geestvermogens der *Negers*, de aantrekkende kracht van den Vaderlandschen grond, en de gewone levenswijs van ruwe Volken.

en bewegen de tong (*); daarbij wordt de geliefkoosde drank *Cauy* niet vergeten; waarvan voorheen volgens sommigen wel 32 soorten waren, gemaakt van *mais*, ananassen, zoete aardappels, maniok, wilden honig, suiker of *acaju*, thans slechts van maniokwortel, mais of zoete aardappels. De genoemde wortel wordt geschaafd, klein gesneden, gekookt, gekaauwd, met den vinger uit den mond genomen en in een' pot gestoken, waar dezelve, met water begoten, begint te gisten, en als dan een' dronkenmakenden, zuurachtigen en tevens voedzamen drank geeft, die veel naar zoete wei smaakt. Gewoonlijk drinkt men dien warm.

De levenswijze dezer *Indianen* gelijkt nog zeer naar die van de oude bewoners der kusten. De *Portugeezen* hebben veel van dit volk overgenomen, b. v. het bereiden van het *maniok*-meel. Zij hadden voorheen eene grovere soort, genaamd *Uy-Entan*, en eene fijnere *Uy-Poe*, en nog heden kennen deze tamme *Indianen* den naam van *Uy* zeer wel. Ook maakten hunne voorzaten eene soort van voedzamen brij door *maniok*-meel in het afgekookte vleeschnat te werpen: ook hierin hebben de *Portugeezen* hen nagevolgd. Bij het eten wisten zij het drooge *maniok*-meel zoo behendig in den mond te werpen, dat er geen korrel van verloren ging; een gebruik nog bij hunne nakomelingen, gelijk

(*) V. Eschwege *Journal von Brasiliën*, I Hist. p. 59.

lijk bij de *Europische* planters in wezen, *Aypi* genaamd. De oude *Tupinambas* wisten eene bijzonder goede soort *maniok*-wortel (*) onder de assche te braden en in water af te kooken (†); beide geschiedt nog heden onder hunne nakomelingen; ook heet de wortel nog even zoo, of *Mandiocca doce.* Hoewel zij thans Christenen heeten, zoo gaan velen toch slechts voor de leus, en zelden in de kerk; ook zijn zij bijgeloovig, ongemeen met vooroordeelen bezet, en nog aan de gebruiken hunner heidensche voorvaderen verkleefd (§). Met dat alles gaat de beschaving van dit Volk, hoewel langzaam, vooruit: maar daarmede verliest het dan ook deszelfs oorspronkelijkheid, en zal eerlang het laatste overschot der oude zeden en gewoonten verdwenen zijn, zoo dat op de plaats zijner woning eerlang geen spoor meer van de oude *Brazilische* inboorlingen zal worden gevonden, die men nog alleen uit de werken van LERY en HANS STADE zal moeten leeren kennen; hun nakroost zal onder de *Portugeezen* versmolten zijn.

Te *St. Pedro* hadden wij een lang gesprek met de inwoners, die in de aangename avondkoelte voor hunne hutten zaten. De *Capitam Mor*

(*) JEAN DE LERY *Voyage* p. 116. 118. 119.

(†) J. DE LERY, p. 119.

(§) KOSTER *Travels* p. 314. Zie ook de oude Reis van HANS STADE Caput XVII.

Mor, een oudachtig, verstandig *Indiaan* en met hem alle bewoners der plaats, konden hunnen argwaan niet verbergen, dat wij misschien *Engelsche* spions waren, en zelfs toen wij hun onzen reispas toonden, was hij niet volkomen gerust. De *Engelschen* zijn in *Brazilië* zeer gehaat, en ongelukkig ziet men alle vreemdelingen met blond hair en blanke huid voor leden dier Natie aan.

Daar de omstreken rijke stof tot onderzoek schenen te bevatten, vertoefden wij hier eenige dagen, waarin wij door onze jagers eenige gehorende *Sahui's* (*), en den luijaard met den zwarten halskraag opdeden (†); deze laatste soort vonden wij naderhand in de zuidelijker streken veelvuldig, meer noordelijk niet meer. De volgende dag was een Zondag; alle bewoners der omstreken kwamen ter mis naar *St. Pedro.* Voor de kerk staken verdorde palmtakken in den grond, als eene laan, ter gelegenheid van een feest daar gesteld. Zekere Kapitein CARVALHO kwam ook, en was zeer lastig door beleefdheden, die

(*) Eene soort van apen, of liever (gelijk alle *Americaansche* zoogenoemde apen) *Meerkatten* met lange staarten (*Cercopitheci*); deze soort wordt ook wel *sagoïns* genoemd. *Vert.*

(†) (*Bradypus torquatus*, ILLEGERI) eene nieuwe nog onbeschrevene soort, doch weinig in gedaante en gestalte van den echten luijaard, behalve in de kleur verschillend; deze is grijs roodachtig, de kop rood- en witachtig; boven op den hals is een vlek van lange zwarte hairen: en met drie teenen gelijk de *Aï*, geene twee volgens ILLIGER.

die wij hem gaarne zouden hebben kwijtgescholden. Zijne plantaadjen had hij in de nabijheid, en in de *Villa* van *Cabo Frio*, (niet verre van daar) een huis, 't welk hij ons ter woning opdrong. Hier te *St. Pedro* bragt hij ons overal rond, en noodde ons herhaalde reizen op zijne woning in de nabijheid, waarvan de Heer SELLOW gebruik maakte. In de mis zagen wij de vele donkerbruine *Indianen* met hunne oorspronkelijke gelaatstrekken, een zonderling maar belangrijk schouwspel. Zij dansten dien avond, ten huize van hunnen Schout (*) (*Capitam Mor*) en waren onder hunnen *cauy*-drank zeer vrolijk. De Geestelijke was er bij, doch scheen buiten de kerk juist geene groote achting te genieten.

Door het bezoek van den Heer SELLOW in de woning van Kapitein CARVALHO leerden wij de onderscheidene voortbrengselen der groote bosschen bij *St. Pedro* eenigermate kennen. Deze bosschen zijn vol werkhout van de schoonste soorten, (die aan de kroon toebehooren, en van wier geheime uitvoer de Heer CARVALHO beschuldigd, doch vrijgesproken was) alsmede van geneeskruiden. Hier vindt men het braziliehout (*Caesalpinia Brasiliensis L.*) (†) in menigte, en

(*) Aldus zullen wij (hoewel het denkbeeld misschien niet volkomen uitdrukkende) de *Capitam Mor* voortaan noemen.

(†) Naar dit hout, om deszelfs roode kleur dus genoemd, (*Pao Brazil*) is, zegt men, de naam aan het geheele land gegeven. *Vert.*

en *Ipé*-hout (*Bignonia*) van verschillende soorten, met groote gele en witte bloemen, waarvan de eene soort *Ipé-amarello* heet; de andere, die een der sterkste houtsoorten voor den scheepsbouw levert, wordt *Ipé-Tabacco* genoemd, omdat haar gespletene kern eene ligtgroene stof bevat; vervolgens *Pekea*, het gewone voedsel der apen, en eetbaar voor menschen; *Pitoma Oleo Pardo* (*Laurus*) en *Ipeuna*, het hardste hout van allen, en toch zeer ligt en veerkrachtig, zoodat de *Indianen* daaruit hunne boogen vervaardigen; voorts nog wel vijf andere soorten, eene van welke, in haar melkachtig sap tusschen het hout en de schors, aan de *Indianen* vogellijm verschaft, en de *Sergeira*, (eene soort *Cassia* of *Mimosa*, die van loof verandert) een der schoonste en dikste boomen. Het hout is ligt, vervangt linden en populierenhout, en men maakt er kano's uit. Nog een andere boom heeft een' geurigen bast, een geneesmiddel der *Indianen*, de *Jacaranda* of *bois de rose* (*Mimosa*), fraai zwartbruin, vast en zwaar, dienstig voor schrijnwerkers, en met een' zwakken maar aangenamen rozegeur: het witte splint wordt niet gebruikt, maar slechts de binnenste donkerbruine kern: het ligte hout der *Gardenia*, goed voor lepels en borden, en waarvan de schors een melkachtig sap geeft; het harde, vaste scheepstimmerhout der *Peroba*, dat de Regering zich uitsluitend heeft toegeeigend, en voor den scheeps-

bouw gebruikt enz. Onder de geneeskruiden noem ik slechts *Herva moeira do Sertam*, dat als kruidnagels smaakt, de *Costus arabicus*, welke men tegen eene zekere soort van venusziekte gebruikt (*), de *Ipecacuanha officinalis*, *Ipecacuanha branca* (*Viola Ipecacuanha L.*) en de *Buta*, welke, zegt men, de kina zou kunnen vervangen enz.

Na dikwijls omstreeks *St. Pedro* met de *Indianen* te hebben gejaagd, verlieten wij hen in den namiddag, en begaven ons naar *Cabo Frio*, een paar uren verder gelegen. Laat in den avond staken wij het meir bij *Cabo Frio* over, en werden aldaar door den genoemden Kapitein CARVALHO ten zijnen huize ontvangen. *Cabo Frio* is het bekende voorgebergte, waarvan reeds vroeger gesproken is, bestaande uit hooge rotsbergen, en eenige rotsige eilanden vóór dezelve. Op een dier eilanden is, in eene baai nabij de kust, eene kleine verschansing aangelegd. Eene *Lagoa* (een meir) treedt hier in een' halven kring landwaarts in, en aan hetzelve ligt het steedje (*Villa*) *Cabo do Frio*, met verscheidene ongeplaveide straten en lage, maar zeer nette huizen. De landtong waarop deze *Villa* ligt, is moerassig of met diep zand bedekt, waarop aller-

(*) Wij hebben deze krachtige plant noch in bloei noch de vrucht gezien, om te kunnen bepalen, tot welk geslacht zij behoort. Misschien is zij een *Convolvulus*.

lerlei boomen en heesters groeijen. Hier ontdekten wij onder eenige nieuwe gewassen, twee heesterachtige *Andromeda's*, de eene met bleekgele, de andere met rozeroode bloemen. De overvloed van stilstaand water in de meiren en moerassen maakt de luchtsgesteldheid koortsig, hoewel de inwoners beweren, dat de sterke zeewinden den dampkring zeer verbeteren.

De *Villa* bestaat van den uitvoer harer voortbrengselen, zoo als *maniok*-meel en suiker, waarmede eenige schuiten (*lanchas*) kusthandel drijven. In vroeger tijden was dit oord, gelijk dat te *Rio de Janeiro*, door de magtige stammen der *Tupinambas* en *Tamoyos* bewoond, die ten tijde van LERY met de *Franschen* tegen de *Portugeezen* verbonden waren (*). SALEMA viel hen in 1572 te *Cabo Frio* aan, en bragt hun eene groote nederlaag toe, waarop zij zich naar de binnenlanden terug begaven. Naderhand zetteden zich hier *Portugeezen* met der woon neder. In de laatste helft der zeventiende eeuw woonden hier eenige derzelven; ook was reeds het dorp *St. Pedro* gebouwd; volgens SOUTHEY (*History of Brazil*) was eene kleine verschansing toen bijna zonder bezetting.

Op de uitnoodiging van eenen hier wonenden Kapitein, om zijne Suikerfabriek te zien, gingen wij op eenen zondag des morgens vroeg scheep,

(*) Zie boven bl. 46.

scheep, in gezelschap van onzen Gastheer CARVALHO en eenen Geestelijken. Men zette zich volgens gewoonte in de kano's op rieten matten (*Esteiras*), neder. Reeds de oude *Tupinambas* en de verwante stammen gebruikten die kano's: de *Portugeezen* behielden die slechts in gebruik. Zij zijn van een' enkelden boomstam gemaakt, bij uitstek ligt, en de *Indianen* weten die uitnemend te besturen. Men heeft ze van allerlei grootte; in sommigen kan men zich niet bewegen, zonder gevaar van omslaan, andere daarentegen zijn uit geweldig dikke stammen gemaakt, en kunnen zelfs zee bouwen, wanneer die niet al te onstuimig is. De stuurman staat voor aan de schuit, en houdt haar zoo in evenwigt, dat zijne bewegingen niet de minste schommeling baren. De riemen zijn van voren als eene langwerpige spade uitgehold; bij kleine kano's bestuurt men die met de vrije hand; een paar bekwame roeijers kunnen zulk een Vaartuig zoo snel als een' pijl doen voortschieten. Wij vonden het water van het meir (*Lagoa*) zoo ondiep, dat de witte zandgrond met zijne koraalgewassen duidelijk te zien was; bij de geringe diepte zaten wij dikwijls vast. Rondom de *Lagoas* vlogen meeuwen, zeezwaluwen, witte reigers en strandloopers. Twee soorten van waterraven (*Cormorans*) zijn hier zeer gemeen; beide visschen hier in de wateren, en komen zeer nabij de huizen der *Villa*. Het buitengoed

van

van den Kapitein, door deszelfs negerhutten omringd, is op een' groenen heuvel gebouwd, en heeft eene heerlijke ligging. Rondom ziet men boschrijke bergen en hoogten, die bij de ligtgroene suikerplantaadjen aangenaam afsteken: links werd het landschap bepaald door vijvers, bevallig gelegene woningen en blaauwe bergen in 't verschiet. De suikerfabriek scheen zeer goed ingerigt. Om het suikervocht, waaruit men ruim bereiden wil, te verdikken en te zuiveren, giet men er eene scherpe loog op, bereid uit het opgietsel van warm water op de asch eener soort *Polygonum*, in de taal der *Indiers Cataya*, bij de *Portugeezen Herva de Bichu.* Deze plant heeft een' zeer bitteren pepersmaak, en wordt in menigerlei ziekten gebruikt; (*) men zegt dat dezelve bij het maken van den rum zeer nuttig is.

De meeste *Fazenda's* of buitengoederen van eenig belang hebben eene kerk, eene kapel, of toch een ruim vertrek, geschikt om op Zon- en Feestdagen mis te lezen. Het is den Reiziger vooral niet geraden, de mis te verzuimen, waaraan de inwoners zeer veel waarde hechten. Men behandelde ons ten minste altijd zeer minzaam,

(*) Onder anderen aan de rivier *St. Francisco* in de zoogenaamde *O Largo*, of verwijdering, namelijk van den aarsdarm, het gevolg van zwakte volgens een' *Hongaarschen'* arts, aldaar wonende, en die de landsziekten beschreven heeft. De plant wordt alsdan gekookt, dit afkooksel laat men koud worden, en gebruikt het als lavement en bad.

zaam, wanneer wij op kerkdagen den dienst bezochten, en met zeer blijkbare koelheid, ja tegenzin, wanneer wij dit verzuimden.

Na de mis verzelden wij den huisheer weder naar de *Villa*, waar wij heden nog eene zeldzaamheid, den echten Kokospalm (*Cocos nucifera* L.) beschouwden. Deze boom is verder op naar het Noorden, zoo als wij zien zullen, zeer algemeen, doch zeer zeldzaam hier in het zuiden Aan de Oostkust draagt hij den naam van *Cocos da Bahia.* Ook waren in de nabijheid van *Cabo Frio*, naar men mij verzekerde, een paar dadelpalmen, (*Phoenix dactylifera* LINN.) die vrucht droegen, maar sedert een der beide boomen gekapt is, draagt de andere geene vrucht meer.

Wij deden nu kleine jagtpartijen, naar alle rigtingen, en hadden ten dien einde twee nieuwe Jagers, die het land kenden, JOAO en YGNACIO, in dienst genomen. Zij bragten ons spoedig verscheidene dieren, vooral brullende apen (*Guariba*) zonder twijfel die soort, welke men onder den naam van *Stentor* of *Mycetes Ursinus* beschreven heeft, en wier luid geschreeuw men hier vooral in de bosschen hoort. Deze zonderlinge schepsels onderscheiden zich door eene groote holligheid in de keel, door HUMBOLDT afgebeeld. De mannelijke *Guariba* draagt naar den langen sterken baard aan deze kust den naam *Barbado*, te *St. Paul* noemt men hem *Bujio* en

meer

meer ten Noorden *Guariba.* Benevens dezen aap bekwamen wij ook dien met de beide verlengde haartrensen op het hoofd (*Simia fatuellus L.*) en den kleinen rooden *Sahui* (*S. Rosalia L.*) Beide zijn hier niet zelden, doch verder ten Noorden geheel niet. Aan den rand der *Lagoa's* en der moerassen, vooral in de nabijheid der *Mangi*-bosschen vonden wij eene groote menigte gaten in de aarde, in welke krabben leven.

Deze soort wordt hier *Guayamu* genaamd, eene andere soort (*Ciri*) vindt men aan de Zeekust in 't Land: van beiden spreekt de oude MARCGRAF reeds. De eerste soort is de grootste, en heeft eene ongevlakte, vuile blaauwachtige lood- of leikleur. Deze dieren zijn moeijelijk te vangen; want bij het minste gerucht kruipen zij in hunne holen terug; ik nam het middel ter hand, ze met een windroer te dooden. De smaak is ellendig, gelijk wij bij ondervinding hebben; nogtans zijn de *Braziliërs* zoo traag, dat zij zich bij gebrek aan visch daar mede behelpen. In de zandige bosschen vond ik vele hagedissen van twee soorten; de eene (*Lacerta Ameiva*, DAUDIN) had een' groenen rug en bontgevlakte zijden; en de huid der bekende Reuzenslang (*Boa Constrictor*), die DAUDIN ten onregte bij uitsluiting aan *Afrika* toekent; integendeel is zij in *Brazilië* de gemeenste soort van het *Boa*-geslacht, waarvan de meesten aan de Oostkust den naam *Jiboya* dragen.

On-

Onze verzameling van natuurlijke voorwerpen die te *Cabo Frio* nog aanmerkelijk met water- en moerasvogelen vermeerderd was, beloofde ons Kapitein CARVALHO naar *Rio de Janeiro* te zenden. Wij hadden intusschen weldra reden, jegens de opgedrongene vriendelijkheid van dezen man wantrouwig te worden, wiens drijfveêr de grofste eigenbaat was, die zelfs zoo ver ging, dat hij ons tot een getuigschrift drong voor zijne bewezene gewigtige diensten. Even zoo ongelukkig waren wij in de kennismaking van den Apotheker alhier, een' man die veel belang voor onze werkzaamheden scheen te toonen, en in wien wij eenige beschaving meenden te vinden. Maar spoedig bleek het, dat hij niet volkomen wel bij het hoofd was, en schoon wij met zijne zwakheid geduld hadden, moesten wij hem toch eindelijk met meer ernst behandelen, daar hij in de *Villa* verscheidene voor ons nadeelige geruchten verspreidde, waarvoor hij intusschen, zoo als wij naderhand vernamen, door de Politie eenige dagen hechtenis bekomen heeft.

VIERDE HOOFDSTUK.

REIS VAN CABO FRIO TOT VILLA DE ST. SALVADOR DOS CAMPOS DOS GOYATACASES.

Den 7. September lieten wij onze bagaadje bij de *Villa* over het meir zetten, en de Muildieren bijeen drijven, die gedurende ons verblijf aldaar aan gene zijde van het meir op een afgezonderd weiland gegraasd hadden, en den 8. verlieten wij, door den Heer CARVALHO verzeld, de streek van *Cabo Frio*, en volgden het meir. De schichtigheid onzer Muildieren, die op de goede weide te *Cabo Frio* verdarteld waren, veroorzaakte ons een onaangenaam avontuur. Zij waren weder doorgegaan, en slechts met moeite teruggekregen, toen ik, in een' hollen weg voortrijdende, eensklaps alle onze met groote houten kisten zwaar bepakte dieren achter mij hoor komen aanhollen. Dit geeft het voorbeeld aan mijnen

nen muilezel, die zich terstond met gelijke drift op den loop begeeft. Opdat nu de beladene dieren ons niet knieën en beenen zouden verbrijzelen, moest ik met alle kracht het mijne op zijde trekken, waarop de geheele troep langs mij voorbij naar alle kanten het bosch in vliegt; vier of vijf wierpen hunne lading af, en braken het tuig. Hijgend stonden wij daar, en konden de reden van dit blijeindend treurspel niet gissen. Het gelukte ons na groote moeite, met de hulp onzer knappe bedienden, en de teregtwijzing van *Portugeesche* jagers, die hier reeën jaagden en een' verloren hond zochten, alle de verstrooide dieren terug te vinden. De reeën van deze streek zijn van twee verschillende soorten, door AZARA *Guazupita* en *Guazubira* genoemd, (*Antilopen*, waarvan er KOSTER eene zegt geschoten te hebben, zijn, gelijk men weet, in de geheele Nieuwe Wereld niet). De *Guazupita* of het *roode Ree* is door dien Schrijver zeer goed beschreven, en in alle bosschen en wouden verspreid; het wordt zeer veel gegeten, doch het vleesch is droog en taai. Met deze beide mede gerekend vindt men vier soorten van het hertengeslacht in *Braziliё*; dezelve schijnen over een groot gedeelte van *Zuid-Amerika* verspreid.

Na het verhaalde avontuur ging de reis ongestoord door bosschen van hoogstammen voort, welke veel afwisselden met opene plaatsen, waar zich in moerassige weilanden en rietvelden eene

me-

menigte reigers, eenden, kieviten en dergelijk gevogelte ophoudt. Overal weêrgalmt hier de klank *quer-quer*, en in het digte woud de schelle stem van den *Araponga*. Verscheidene soorten *Eugenia's* droegen rijpe, zeer smakelijke vruchten, zoo groot als kleine kersen. Trotsch was het gezigt der rijzige eerbiedwekkende boomen met witachtige of donkerbruine schors; schoon en liefelijk dat der bloeijende *Mimosa* en *Justicia's*, die aan haren voet aangename geuren verspreidden. Hier bloeide de heerlijke volkomen roode *Buginvillaea Brasiliensis*; en hooge trompetboomen (*Bignonia*) geheel beladen met groote goudgele bloemen, versierden de sombere toppen. Groote *Termiten* of witte mierenhoopen van 8 tot 10 voet hoog, (een bewijs huns ouderdoms) wisselden het gezigt af; maar zeer onaangenaam was het uitzakken onzer lastdieren in het broekland, en de prikkel eener kwaadaardige soort van wespen (*Marimbondos*) die eene wel niet lang aanhoudende, maar toch hevige pijn doet ontstaan, en eene buil achterlaat (*).

In een groot verdronken land stapten de *Jabirù* (*Ciconia Americana*, of *Tantalus loculator* LINN.) en verscheidene soorten van reigers, waaronder sneeuwwitten, tot diep in het water rond, en voedden zich van het oevergras. Eene slang

(*) Zie over dit zeer merkwaardige Dier: ZIMMERMANN de Aarde en hare bewoneren, I. D. bl. 323—341. *Vert.*

slang, 6 tot 8 voet lang, de groene *Cipo* (*Coluberribiccarinatus*) genoemd, schoot pijlsnel voor ons heen in het hooge gras, en op de bosschen aan den rand van het weiland daalde een troep *Maracanas* (*psittacus Macavuanna* L.) neder. Wij verkwikten ons diep in het bosch met wilde oranjeappelen (*Laranja di terra*) met een lafzoeten smaak; keurig was de geur hunner bloesems en lokte eene menigte *Colibris* (*). Buiten het bosch was een open weiland, en bij hetzelve op eene glooijende hoogte het groote landgoed van *Campos Novos*, eigenlijk *Fazenda do Ré* (koningsbuiten) genaamd. Naast het woonhuis van den bezitter, eenen Kapitein, was een klein vierkant Dorp van Negerhutten. Deze aanleg is het werk der *Jesuiten.*

Door het wachten naar een achtergebleven muildier werden wij hier verscheidene dagen opgehouden, en bezochten intusschen het omliggend oord. Een jager, uit *Napels* geboortig, kwam tot ons in de *Venda*, en toonde ons het vel van een aap, dien ik naderhand voor eene soort van het geslacht *Ateles* (†) herkende, den grootsten in de

(*) De Oranjeappelen moeten in *Brazilië* geënt worden; laat men dezelve in 't wild wassen, zoo wordt de vrucht laf en bitterachtig.

(†) *Ateles Hypoxanthus*, lang van leden en staart, graauwachtig geel, aangezigt vleeschkleur met zwartachtige vlekken en stippen: van den top der neus tot de punt van den staart 46 duim 8 streek. De duim der voorhanden is slechts een stomp-

de door ons bereisde streeken, met wiens vel de jagers het slot van hun geweer tegen den regen bedekken. Deze aap bevindt zich in menigte in de bosschen van *Campos Novos*. Ook bragten onze jagers een' ouden mannetjes-aap met een' langen baard (*Guariba* of *Barbado*) van wien MAWE vertelt, dat hij zoo luid zou snorken, dat zulks den Reiziger tot verwondering strekt. Eene slak der moerassen, door dien Reiziger onder den naam van *Helix Ampullacea* afgebeeld, legt schoone rozenroode eijeren, die wij in de poelen aan de riet- en grashalmen in bosschen bijeenvonden. Deze slak is in alle uitgedroogde moerassen van *Brazilië* zeer gemeen; haar huisje is donker olijfkleurd; ook vinden wij in alle tot hiertoe bezochte bosschen veel eene andere bleek oranjekleurde slak, met een ligtbruin geelachtig huisje, die MAWE als eene verscheidenheid van de *Helix ovalis* heeft afgebeeld. Aan de boventakken schenen peren te zitten: het waren wespennesten van aarde. Breekt men die open, zoo vindt men daarin 5, 6 of 7 poppen of reeds gevormde dieren. AZARA (*) beschrijft eene wesp, die kleine huisjes of cellen van klei aan de muren der gebouwen hecht; dit heeft ook op de Oostkust van *Brazilië* in de mees-

stompje; de *Arachnoides* van den Heer GEOFFROY heeft dien geheel niet.

(*) Vol. I. p. 173.

meeste woningen plaats, en ik houd deze slak voor dezelfde, of toch slechts voor eene verscheidenheid van de zoo even gemelde.

Bij onze afreis verscheen ons de bekoorlijke streek in een regt aangenaam licht. Het lage weiland was door boschrijke heuvelen omheind; het levendige groen dier bosschen herinnerde ons de lente in *Europa*. Zij bestonden uit eene soort van *Gardenia*, hier *Cuiranura* genoemd, waarschijnlijk eene nog niet beschrevene soort, waarvan de boom tot werkhout dient. Wegens den tamelijk grooten afstand der zee zijn de bosschen met apen en wild vervuld. Het verhevene, prachtige *maagdelijke* of nooit ontgonnen woud (*mato virgem*) hetwelk zich van *Campos Novos* bijna onafgebroken tot aan de Rivier *S Joao*, vier uren verre, uitstrekt, en in welks donkere koelte wij ons thans verdiepten, verdient hier eenige melding. Wij bereikten weldra een schilderachtig moeras tusschen jonge kokospalmen en *heliconias*. Dezelve maken het kreupelhout uit, boven 't welk zich statige, rijkbelommerde, breedgetakte hoogstammen verheffen. De groen, blaauw en gele *surucuà* (*Trogon viridis* L.) was hier gelijk overal in deze streeken in grooten getale, en riep in de digte takken; wij bootsten zijne stem na, en schoten weldra verscheidenen zoo wel mannetjes als wijfjes. Treffend dooreengeslingerde *cipós* (*Lianen*) fraaije *banisteria's* meestal met gele bloemen, merkwaardige stammen, en een prach

prachtig weefsel van kokosboomen, een onbeschrijflijk sieraad der bosschen, versierden dit tooneel; boven in de takken bloeiden de *Bromelias*. Nieuwe lokstemmen der vogelen wekten onze nieuwsgierigheid, vooral was hier de witte *Procnias* of *Araponga* gemeen. De weg op den zandgrond was vermoeijend: maar de luister van het woud stelde ons rijkelijk voor die moeite schadeloos. Op eenen scheef gewassen stam vond ik eene loodkleurde slang, 6 tot 7 voet lang, die ik *Coluber Plumbeus* (*) noemde.

Een mijner jagers schoot haar: een Neger liet zich niet dan met de uiterste moeite bewegen, het geheel onschadelijke dier, dat wij in een' doek gepakt hadden, aan het einde van een' langen stok op den schouder te dragen. Naauwelijks bespeurde hij eene kleine beweging van hetzelve, of hij wierp het vol schrik ver van zich af, en nam de vlugt. Aan den voet eens overouden boomstams vonden wij onze jagers: die onder anderen verscheidene *Toucans* (dikbekken) en een klein rood aapje (*Simia Rosalia*) geschoten hadden. De Rivier *S. Joao* die wij thans bereikten, vloeit bij de *Villa da barra da S. Joao* in Zee, en is 3 of 400 schreden breed; deze *Villa* heeft verscheidene straten, en vrij goede gebouwen.

(*) Zij was 6 voet 1 duim 4 streek lang; had 224 schilden op den buik, en 79 paar schubben op den staart: is van boven donker loodkleur, van onder geelachtig wit, schitterend als porcelein.

wen (naar 's lands wijze): eene kerk op rotsen aan Zee is nog uit den tijd der *Jesuiten*. Hier is eene der plaatsen, waar de Reizigers en goederen, die van *Minas Geraës* komen, onderzocht worden, of zij ook edelgesteenten mede brengen. Daar de rivier eenigermate bevaarbaar is, zoo vonden wij hier 5 à 6 brikken voor anker. Een *Engelschman* alhier woonachtig (een smid) verhaalde ons, dat zich in dien eenzamen hoek ook reeds Engelsche Schepen vertoond hadden, weshalve hij het plan had, zich hier tot *Vice-Consul* te doen aanstellen De Heer *Vice-Consul* was ten minste zeer bekwaam in het herstellen onzer geweren. Dit is een kostbaar en zeldzaam talent in *Brazilië*, waarvan het doorgaande gemis voor den Reiziger zeer lastig is. Bij *S. Joao* wordt er veel rijst en *maniok* gebouwd; vooral hooger de Rivier op moet het land zeer vruchtbaar zijn, en zelfs het zand, mits wel besproeid, moet rijke oogsten geven.

Wij volgden van de zandige landtong tusschen de Rivier en de Zee de kust verder noordwaarts. In eene vlakte, met velerlei struiken begroeid, bloeiden scharlakenroode *Amaryllissen*, gele *Banisteria's* en fraaije mirten. Links was een hooge berg, ook *S Joäo* genoemd; en naar de zee toe bosschen en moerassen.

Wij bereikten het strand door eenige pas ontgonnen *maniok*-plantsoenen, en stonden nu op een schoon, met kokospalmen begroeid, en rotsig

zig voorgebergte, bij 't welk de beek *Rio das Ostras*, welke wij overtrokken, in Zee valt. Het water van dit riviertje is klaar, en de oevers zijn schoon, dienende ten verblijve van een huisgezin, namelijk een *Portugees* met eene *Indiaansche* Vrouw getrouwd; de man is Soldaat van de landmilitie, en tevens veerman, een dubbelde post, die hem lastig schijnt te vallen, en ontevreden met zijn' toestand te maken. Men kon hier ook gemakkelijk eene kleine brug aanleggen, hetwelk den Reiziger veel tijd zou besparen; want naauwelijks heeft men des morgens te *S. Joao* met moeite den troep muilezels beladen, zoo moet men na een paar uren alles weder ontpakken.

Aan de overzijde waren eenige leeme hutten met kokosbladen gedekt, die ons tegen een' opkomenden regen beschermden, en verder eenige heuvels, grootendeels bedekt met eene soort van riet, 30 of 40 voet hoog het groote riet, (*Taquarussù*) genoemd. Deze reusachtige stammen, 6 duim middellijns dik, zijn van boven een weinig gebogen, hebben vederachtig loof, en aan de takken sterke doornen, welke hetzelve ondoordringbaar maken. De vele dorre of afvallende bladen maken bij den minsten wind een zeldzaam ratelend geluid. Voor den jager zijn deze bosschen zeer wellekom: want indien men dit gewas onder den knoop afhakt, zoo vindt men den hollen tronk vol koel, aangenaam en

zoetachtig, hoewel eenigzins flaauw water, hetwelk den brandenden dorst terstond lescht. Deze merkwaardige plant bemint bergachtige drooge streeken; weshalve men die veel in het Kapiteinschap van *Minas Geraës* vindt, waar men de stammen tot drinkbekers bewerkt. Bij eenige verstrooide woningen aan Zee vonden wij eene andere, insgelijks nuttige plant, de *Agave foetida*, wier stijve bladen van 8 tot 10 voet lang, glad van rand zijn, en tot heggen dienen; uit het midden schiet een hooge sterke stam van 30 voet, die aan den top gele groenachtige bloesems heeft, en aan het landschap een oorspronkelijk voorkomen geeft. Het pit van den stam (*pitta*) dient den verzamelaar van Insekten als kurk. Aan het strand maken lagere dwergpalmen, *bromelia's* en andere gewassen, die de wind belet hoog op te groeijen, een ondoordringbaar kreupelbosch. Wij bereikten nu de *Fazenda* of landhoeve van *Tapebuçu* aan de Zee, wier bezitter, een vaandrig der landmilitie (*Alferes*) ons zeer wel ontving. De ligging dezer hoeve is zeer aangenaam, aan een meirtje (*Lagoa*) waarin zich aan de overzijde eeuwige wouden spiegelen.

Van de hoogte, waarop het huis ligt, ziet men over eene ruime vlakte heen, met ondoordringbare bosschen bedekt, uit wier midden de *Serra de Iriri*, een alleen staand merkwaardig

ge-

gebergte van vier of vijf kegelvormige koepels verrijst; meer links ten zuiden is de *Monte de S. Joao*, van andere bergen afgescheiden.

Het land, tot dit goed behoorende, is eene *Portugeesche* mijl lang, en ten deele met *maniok*, ten deele met maïs bebouwd; ook teelt men een weinig koffij. Het meir is vischrijk. Rondom de woningen staan oranjeboomen, wier geurige bloemen eene menigte Kolibris lokken. Onze Jagers vonden eene rijke buit in de nabijgelegene bosschen: zoo als papegaaijen, *Toucans*, *Maracana's*, en andere schoone vogels: ook onze kruidboeken werden zeer verrijkt. Ik vond vele soorten van Kokospalmen, onder anderen de *Aïri*, wier vruchttrossen juist rijp waren, en de stekelige moeraspalm, *Tucum*, waarvan de stam omtrent 15 vademen hoog, even als de bladsteelen met dunne spitse prikkels voorzien is. Dit gewas wordt door MAWE vermeld, (*) die aan hetzelve zaag- of lancetvormige bladen toekent, terwijl het loof nogtans gepluimd is (†). ARRUDA geeft daarvan eene betere beschrijving, doch had de bloesems ook niet onderzocht; voor 't overige schijnt het volgens den Heer SELLOW zeker te zijn, dat deze boom niet tot het geslacht der Kokospalmen behoort. Hij is hier zeer algemeen. Deszelfs nut is uit MARCGRAF, MAWE en

(*) MAWE *Travels* etc. *p.* 127.
(†) Bij KOSTER in Appendice *p.* 484.

en KOSTER genoegzaam bekend. De groene loof-pluimtjes (*pinnulae*) hebben zeer sterke en vaste draden, breekt men het blad, zoo valt het bovenste groene deksel af; en de draden hangen los; deze worden gedraaid, en verschaffen alsdan sterke fijne koorden, waarvan men vooral fraaije vischnetten maakt. De kleine harde en zwarte noot heeft eene eetbare pit. Van eene andere soort neemt men het blad, wanneer het zich van boven begint te ontwikkelen, trekt den bladkoker er af, scheidt als dan de bladen, die met een kleverig vocht aan elkander vast zijn, van een, en bedient zich daarvan tot het dekken der huizen, of maakt er gevlochten werk van. Bovendien waren hier heerlijke woudboomen. De *Ipé* zat van boven tot onder vol donkergele groote bloemen; eene andere *Bignonia* met groote witte bloesems groeide in de moerassen. Hoog boven de kroonen dezer kolossen des wouds steekt de trotsche *Sapucya*-boom (*Lecythis ollaria* LINN.) met klein loof en groote nederhangende bloemen uit, die gelijk een pot een volkomen deksel hebben, hetwelk zich naar onder opent, en als dan de groote, eetbare kernen uitschudt; de apen en vooral de groote, roode en blaauwe *Araras* (eene Papegaai-soort, *Psittacus Macao* en *Ararauna* LINN.) zijn daarop zeer belust; doch er behooren ook vleugels van papegaaijen, en de behendigheid der apen in het klauteren toe, om de

de zeer hooghangende vruchten van dezen stam te bekomen; gewoonlijk wordt daar toe de boom omverre gehakt. De *Indianen* beklimmen denzelven vooral met behulp der slingerplanten (*Lianen* of *Cipo's*) die wezenlijk het klouteren zeer verligten. Op eene andere jagtpartij onderzochten wij de bloesems van een' trotschen palmboom, die volgens den Heer SELLOW, een nieuw geslacht moet vormen. Zachtelijk gekromd hing zijn schoone, gele bloemtros neder: de *Spatha* was groot, in de gedaante eener schuit, en, gelijk de gepluimde bladen, zeer schoon. Bij het kappen van den boom bleek het hout zeer hard te zijn: doch aan den *poreusen* kern gekomen zijnde, viel de boom terstond.

Den 16. September namen wij afscheid van het huisgezin onzes goeden gastheers, en namen de reis naar *Macahé* aan. Regen en wind benevelden het woest verhevene uitzigt, op het landschap, waar zich het gebergte (*Serra*) van *Iriri* trotsch uit sombere wouden verhief, en de *Morro de S. Joao* in de verte ons oog trof. De weg was vier uren lang; men moest de Zeekust langs het diepe zand doorwaden, 't welk slechts hier en daar door kleine in Zee uitstekende rotsen, met ronde toppen en met mos en schelpen bedekt, werd afgebroken. De wind stak hevig op, en wild bruisten de golven. Dit strand (*Praya*) strekte zich uit tot eene rei heuvelen, waarop schoone boomen en heesters door den wind in hunn' wasdom belet

wer-

werden en als kaalgeschoren er uitzien; onder dezelve bespeurden wij eene groote, witbloeijende passiebloem en den vierhoekigen *Cactus*, insgelijks met een' witten bloesem.

Het was in deze luchtstreek thans lente, en wij hadden het weder meestal koel, en nooit heeter gevonden dan in warme zomerdagen in *Duitschland*. De laatste twee uren van den weg moesten wij een bijkans ondoordringbaar eeuwig woud door, waar in wij *Toucan's*, *Arassaris* en den kleinen zwartachtigen koekoek (*Cuculus tenebrosus*) schoten. De boomen hadden nog niet al hun loof terug bekomen; want men moet zich niet verbeelden dat de winter dezer gewesten *alle* boomen verschoont; 't is waar, de meesten behouden haar blad: maar vele teedere soorten verliezen hetzelve. De meesten nogtans van dezen begonnen thans uittespruiten, en toonden aan de punten der donkergroene takken de jonge geelachtige, of geelachtig groene, of somtijds ook ligt-of donkerroode bladen, die het bosch ongemeen versierden. Andere stonden in bloem: nog anderen droegen bloemen en vruchten te gelijk. Zoo geeft in deze schoone bosschen der keerkringen het vereenigd gezigt van lente en herfst aan den noordelijken Reiziger het aangenaamste schouwspel. Doornat van den regen bereikten wij *Villa de Maçahé*, aan de rivier van dien naam, welke zich hier na een' loop van omtrent 15 *Portugeesche* mijlen in zee werpt, en van

eenig

eenig belang is. Reeds LERY vermeldt in zijne reis (*) deze streek, die de oorspronkelijke bewoners *Maghé* noemden. Zij was toenmaal nog door wilden bewoond, die met de *Uetacas* of *Goyatacasés* aan de *Paraiba* streden

De kleine *Villa de S. Joao de Macahé* ligt in bosschen verstrooid aan den oever der Rivier, die aan haren uitloop eene boog rondom eene uitstekende landtong maakt. De lage huizen dezer *Villa* zijn ten deele zeer net en bevallig, van leem met houten palen, en eenige gewit. In opene vakken (*Quintaës*) met kokosstammen omheind, loopen de geiten, varkens, en het pluimgedierte rond. De inwoners drijven eenigen handel met voortbrengselen der plantaadjen, namelijk *farinhas* (maniok-meel) boonen, maïs, rijst, en een weinig suiker; ook voert men eenige boschvruchten uit; zoo dat er gewoonlijk eenige kustvaarders (*Sumacas* of *Lanchas*) voor anker liggen. Hooger opwaarts aan de rivier moeten de *Gorulhos* of *Guarulhos*, een stam der inboorlingen, in *aldeas* of dorpen vereenigd wonen. In de *Corografia Brazilica* wordt deze stam vermeld onder den naam van *Guarù*, en beweert, dat in de *Servados Orgaös* (het orgelgebergte) nog overblijfsels van dezelve leven onder den naam van *Sacurus*. Dezelve zijn intusschen volkomen beschaafd, en thans bijna geheel

(*) *Voyage* p. 49.

heel verdwenen: men zou dezelve onder anderen nog in de *Freguasia de Nossa Senhora das Neves* vinden (*). Wij vertoefden hier eenige dagen om den regen; en verzamelden aldaar fraaije zaden van trompetboomen en andere peulgewassen.

Bij het opbreken werden wij weder door den regen verzeld tot aan de *Fazenda do Baretto*, waar wij des nachts aankwamen, en een ledig huis betrokken. In de moerassige weilanden en bosschen, door welke onze weg ging, vloog eene menigte lichtgevende insekten, onder andere de *Elater nocturnus*, dien ook AZARA vermeldt, met twee heldere groene lichtende punten op het borstschild.

De nachtzwaluw of geitenmelker (*Caprimulgus*) (†) wiens luide stem volgens de *Portugeezen* de woorden *Joao corto pao* uitgalmt, vloog hier in grooten getale met eene zachte vlugt in de donkere paden der bosschen rond, en zette zich dikwijs op den grond voor onze voeten neder. Zij herinnerde ons de kreet der

(*) *Corografia Brasilica*, T. II. p. 45.

(†) Een schoon gemarmelde vogel, die alleen bij nacht op aas uitgaat, en terwijl hij vliegt gedurig een snorrend geluid maakt. Hij leeft van nachtvlinders en andere insekten. Het bekende oude sprookje, dat hij aan de geiten hare melk zou afzuigen, is van allen grond ontbloot. BLUMENBACH, *Handboek der Natuurlijke Historie* door BENNET en OLIVIER bl. 209. Het aldaar bijgevoegde *in de oude Wereld*, blijkt uit deze reis niet volkomen naauwkeurig, althans te uitsluitend te zijn. *Vert.*

der uilen in *Europa* bij schemeravond; deze vogel bekleedt hier ook de plaats der uilen.

Daar het slechte weder niet veranderde, bleven wij den 18 September te *Baretto*, en vermeerderden aldaar onze verzameling met eenige belangrijke vogelen. Bij gelegenheid, dat ik de soort van koekoek door AZARA *Chochi* genoemd, zocht te betrappen, zweefde plotselijk boven mij een heerlijk paar havikken met den gevorkten staart, (*Falco furcatus L.*) wiens schitterend wit ligchaam fraai afstak bij de donkere wolken. Het gelukte mij beide te schieten.

Wij waren blijde *Baretto* te kunnen verlaten, daar twee kroegen (*vendas*) ons volk tot een ernstig vuistgevecht hadden aanleiding gegeven. De reis meer noordelijk langs de zee loopt gedeeltelijk door gul zand, en is dus zeer moeijelijk, zoo dat wij ook eerst laat de plaats onzer bestemming bereikten. Wij vonden onder weg fraaije heggen van *Mimosa's* rondom sommige tuinen, en ook een' tammen kokosboom (*Cocos nucifera*) eene ware zeldzaamheid in deze oorden. Onze weg liep door maniokvelden, waarvan de planten tusschen het gekapte en verbrande hout gepoot, en regelmatig zoo als onze aardappelen behandeld waren; als dan kwamen wij door moerassige plaatsen met regtopstaande dwerg-*bignonia's* en een hoog bosch. Wij zagen de bouwvallen van een aanzienlijk huis; dit, en alle de omstreeken schenen eene voormaals veel

be-

betere bebouwing dezer streek aanteduiden. Wij hadden hier ook gelegenheid eene ongeloofelijke menigte van gieren, *urubus* genaamd, (*Vultur aura* LINN.) te beschouwen, die rondom een dood stuk vee zamenschoolden, en zoo weinig schuw waren, dat zij haren buit eendragtiglijk met een' grooten hond deelden, en zich door onze tegenwoordigheid volstrekt niet lieten verjagen. Wij zagen hier verder groote langstaartige papegaaijen (*maracana's* en *perikittos*) die onder luid geschreeuw rondfladderden; allen, die wij schoten, hadden blaauw geverwde bekken van zekere pas rijpe vrucht. Op de hoogste dorre takken der boomen was, onder andere alleen zittende, loerende roofvogels, ook de loodkleurde valk, die met stoute, snelle vlugt op zijne prooi neerschiet. Een dezer boomen (*tento Portug. Ormosia coccinea* JACKSON) heeft donkergroene gepluimde bladeren, en draagt in korte breede doppen donkerroode boonen die de *Portugeezen* bij het spel als viesjes (*lentos*) gebruiken. De bloem zagen wij niet. De zandbosschen in deze streek brengen over 't geheel eene menigte belangrijke gewassen voort. Uit het moeras stak een boom uit, 8 of 10 voet hoog, schijnbaar met de *bonnetia palestris* overeenkomende, met witte groote bloemen; wij vonden er een' schoonen *evolvulus* (eene nieuwe soort door PERSOON, WILDENOW noch RUIZ en PAVON beschreven) eene kleine bloe-

bloeijende gele *cassia*, eene bevallige *Asclepiadea* of *Echites* met liefelijke witte en rozeroode bloemen, eene nieuwe *Andromeda* met donkerroode bloemen, twee andere soorten, reeds in *Cabo Frio* gevonden, enz.

Tegen den avond bereikte onze karavaan het strand, waar de puinhoopen eener oude kapel in een treurig, woest, zandig landschap volkomen overeenstemden met het bruisen en bulderen der kokende zee: het lage kreupelhout getuigde van de hevigheid der winden, die allen groei beletten. Op eene smalle landtong tusschen de schuimende baren en een zich ver uitstrekkend meir reisden wij tot in den nacht, en bereikten als toen eene alleenstaande herderwoning, met name *Paulista*, waar onze uitgehongerde magen niets vonden dan een weinig *mandiocca*-meel en *maïs* voor onze dieren: gelukkig hadden wij ons te *Baretto* met een weinig gedroogd pekelvleesch en boonen verzorgd. Daar het huis tamelijk ruim was, bleven wij er den volgenden dag uitrusten.

Scharen van den *Brazilischen* oestereter (*Haematopus* (*)) liepen hier aan de kust rond, en wij doodden er velen. In de nabijzijnde bosschen,

(*) *Scholaakster*, Blumenbachs Handboek der Nat. Hist. Ned. Uitg. bl. 298. Een Vogel van de orde der steltloopers aan de Zeeoevers van alle werelddeelen, den bek zamengedrukt en aan deszelfs staart als een wigge: pooten met drie vingeren; zijn voedsel bestaat meest in schulpdieren.

schen, waar in ook vele kokospalmen waren, schoten wij verscheidene zeer kleine uilen, van die soort, welke de inwoners *caburé* noemen (*), doch die men niet met de soort mag verwisselen, die MARCGRAF even zoo noemt. Den hier zeer algemeenen *palmitto*-palmboom velden wij om het merg. Deze boom behoort tot de sierlijkste en rijzigste der kokossoorten; zijn stam is dun, lang en met ringen voorzien: hoog in de lucht wiegt zich eene bladerkroon van acht of tien gepluimde, schitterend groene bladeren; onder dit fraaije hoofdsieraad staat op den zilvergrijzen stam een bovenstuk, levendig groen zoo als het loof, in hetwelk de jonge bladen zamengerold en opgevouwen liggen, bevattende in het midden de latere nog niet ontwikkelde bloesem; de reeds ontwikkelde komen beneden het groene bedeksel te voorschijn. Zoo men dit bovenstuk, of bedeksel der versche bladeren afhouwt, zoo vindt men van binnen zulke teêre, mergachtige deelen, dat men die zelfs ruw kan eten, doch gekookt geven zij eene nog aangenamere spijs. Het hout vonden wij zeer hard, en het koste ons veel moeite den boom met het hakmes (*facaö*) voor deze bosschen geschikt, omverre te houwen. De *Tucum*-palm bloeide insgelijk thans in moerassen, gelijk in opene zandstreeken eene fraaije nieuwe soort der *Sta-*

(*) *Strix ferruginea.*

Stachytarpheta, en een fraaije kogelronde *cactus*, met den *cactus mammillaris* overeenkomende, die op de oppervlakte witte wol, en daarin de kleine donkerroode bloemen bevat. De Heer SELLOW hield dit gewas voor nieuw. Onze verzamelingen van vogelen werden juist niet veel vermeerderd; behalve eenige moerasvogels was hier niets nieuws. Op de lagere struiken langs deze geheele kust zingt de *Sabiah da Praya*, de kustlijster (*Tardus Orpheus* L.) die bij een weinig aanzienlijk uiterlijk voorkomen eene heerlijke stem heeft, en daarom als een der eerste zingvogels van *Brazilië* mag geroemd worden. Aan de gebouwen was de kleine *gecko* (eene soort van hagedis) zeer algemeen, die tegen de loodregte muren oploopt, even als de hagedis met den zwarten halsband (*); dezelve zijn over de geheele streek die ik gezien heb, verspreid. Aan de oevers vonden wij zeer weinig schelpen, en in de moerassen ook hier het boven reeds vermelde nest eener soort van wespen (*pelopaeus lunatus* FABR.) zijnde van klei, in de gedaante eener peer, van onderen spits, aan de takken der struiken gehecht.

Van *Paulista* af volgden wij de duinen. Wijde moerassen en meiren met riet begroeid, waarin

(*) *Stellio torquatus*: zij schijnt verwant met *Stellio quetzpaleo*. DAUDIN *Hist. Nat. des Reptiles T.* IV. *p.* 26. zeer verschillend van kleur in de jeugd, donkere streepen op den rug,

in rundvee en paarden in grooten getale ten halven lijve in het gras weiden, strekken zich uit tot ver in het land. Kievitten (*vanellus cayennensis*) reigers, meeuwen, zeezwaluwen en eenden waren hier menigvuldig: de kievitten hebben dezelfde geaardheid als in *Europa*, van om het hoofd des jagers heen te vliegen, wanneer hij hun kroost genaakt. Het kreupelbosch aan de duinen bestaat gewoonlijk uit *Bromelia's* en *Cactus*-struiken met allerlei loofdragende gewassen. Hier openden thans overeind staande *Cactus*-stammen hunne witte bloemen; zij hadden takken met vier tot vijf en zes hoeken; doch schenen slechts tot eene, of op zijn hoogst twee soorten te behooren, want deze zonderlinge vleeschige stekelplanten verschillen naar den ouderdom zeer in het aantal hunner kanten. De *Cactus*-gewassen zijn voor de voeten der muildieren en paarden op reis ongemeen gevaarlijk: want een prikkel, die in den hoef of een gewricht binnendringt, verlamt het dier zeer ligt. Wij vonden hier in het zand de *Turnerea ulmifolia*, en in de moerassen twee bloeijende soorten

ring, die in den ouderdom verdwijnen; als dan zilvergrijsachtig met een' purper- en kopergloed, ten deele met heldere punten, als droppels gespikkeld: het soortelijk kenteeken is eene langwerpig zwarte vlek ter zijde van den hals vóór den schouder, even als drie donkere streepen, loodregt boven de geslotene oogleden heenloopende. De hagedis met de zwarte halskraag heet aan de Oostkust *Lagartas*.

ten van witte *Nymphaea's*, de *indica*, en de *erosa* (dus noemde haar de Heer SELLOW) met zeer groote bloemen, voorts eene hooge, waarschijnlijk ook nieuwe witte *Alisma* met smal langwerpig blad, eene plant die in het diepe slijk niet gemakkelijk te bekomen was: de heer SELLOW viel, zoowel als ik (terwijl ik de moerasvogels wilde betrappen,) diep in den zwarten modder. Groote runderkudden zwerven wijd en zijd in deze ruime vlakke wildernis, tot 5 ja 6 mijlen verre van alle woningen der menschen. Zij worden jaarlijks hier een of tweemaal door de eigenaars, bezitters der naburige *fazenda's*, in eene omheining van palen, die men hier *coral* noemt, bij een gedreven, geteld en gemerkt. (*) In een dezer *Corals*, dien van

(*) Het rundvee, van eenige weinige runderen, die de *Spanjaarden* terstond na de ontdekking naar *Paraguay* bragten afkomstig, is aldaar en in de zuidelijke gedeelten van *Brazilië* zoo vermenigvuldigd, dat in het midden der vorige Eeuw de reiziger zich in de verbazende weilanden met ruiters een' weg door het rundvee moest laten banen, dat men in weinige weken 10.000 stuks ossen en koeijen kon vangen; dat een gebeeldhouwd altaar, het werk van *Indianen*, 30,000 ossen kostte, en dat het vleesch van een' os naauwelijks iets waardig is. Zoo is het in *Paraguay*; ook in het bovengemelde gedeelte van *Brazilië* worden jaarlijks wel 300,000 huiden, benevens zeer veel gedroogd vleesch, uitgevoerd; in de streek door den Prins van *Neuwied* bezocht, schijnt het rundvee veel schaarscher te zijn. En toch is men zoo min in *Paraguay*, als in *Rio Grande* op het maken van boter en kaas, ja niet eens op het melken van het zoo overvloedige rundvee, bedacht,

van *Battuba*, die eene ruime leemen hut insluit, namen wij ons nachtverblijf. Het oord in de rondte is eene ruime onoverzienbare vlakte (*Campo*). In de laagten heeft men vele stilstaande poelen, het beginsel van meiren of *lagoas*, en het geheel is met kort gras, voedsel voor het omzwervende rundvee, bedekt. Nadert men deze dieren, zoo steken zij den kop in de hoogte, snuiven, en ontvlugten in volle galop met den staart omhoog. Het is zekerlijk merkwaardig, hoe de uitstekende werkzaamheid en zorg der *Europeërs* deze nuttige diersoort bereids over het grootste gedeelte der Aarde verspreid heeft. In het Noorden weidt de stier in de bevrozen berkenbosschen, in den gematigden aardgordel in grazige dalen tusschen beukenbosschen, (of in de onoverzienbare weilanden langs de Noordzee,) in de keerkringslanden onder palmen en banaangewassen, en op de eilanden der Zuidzee onder *Melaleuca-Metrosideros-* en *Casuarina-* stammen. Overal tiert dit voor den beschaafden mensch onontbeerlijke schepsel, en verschaft hem grootere welvaart.

Bij het vallen van den avond schoolden alle onze bij dag verstrooide jagers om het vriendelijke keukenvuur bij een, en elk van ons scheen het loon voor zijne uitgestane moeijelijkheden in de

geweest. Zie ZIMMERMANN *de Aarde en hare bewoners* IV. *D. bl.* 253 MAWE *Reize in de binnenlanden van Braziliё*, II. *D. bl.* 274, 275 en 280.

de bevrediging der behoeften van zijne maag te zoeken; doch ongelukkig was onze voorraad van levensmiddelen nooit schraalder dan juist op dit oogenblik. Een gezelschap van jagers kon echter hier, midden onder kudden van verwilderd vee, onmogelijk gebrek lijden; wij gingen dus naar de vlakte, verdeelden ons in eene lange reeks, en hoopten een jong rund te schieten, doch vergeefs; de nacht viel, het vee was te schuw, en enkelde *Cactus*-planten op de heide, verstrooid, kwetsten ons aan den voet. Wij moesten dus voor heden ons plan opgeven, en de jagt, waartoe de honger ons aandreef, tot morgen verschuiven. De bouwvallige hut, die door het dak den regen inliet, huisvestte tevens eene onnoemelijke menigte vlooijen en zandvlooijen (*pulex penetrans*) die ons in onze slaapnetten genoegzaam geene rust gunden; en waarvan wij ontelbaar velen in de volgende dagen uit onze voeten trokken. Dit insekt, hetwelk vooral zeer talrijk is in alle huizen die in het zand ledig staan, dringt tusschen vel en vleesch in de voeten, nabij de voetzool, en aan de teenen, ook wel in de nagels der handen, doch nimmer tot in het vleesch door. Eerst bespeurt men het aan een geweldig jeuken, en daarna aan eene geringe pijn; het is dus goed het terstond met eene naald uit te halen, zonder het blaasachtige met eijeren gevulde ligchaam te kwetsen. Om alle ontsteking voor te komen, doet men wel, na

dat het dier er uitgenomen is, in de wond een weinig snuif of *Basilicum* te wrijven, welk laatste in *Brazilië* in alle Apotheken gevonden wordt.

Op dezen onaangenamen nacht volgde een droeve regenachtige dag, doch onze magen schreven ons niettemin gebiedend de jagt voor. Wij lieten dus onze jagers opzitten, en zonden hen naar de vlakte, waar het vee vol schrik naar alle kanten uit een liep: en ofschoon de muilezels hun best deden, was het niet mogelijk, om meer dan één rund te dooden. Men bevredigde hiermede zoo snel als mogelijk de hongerige menigte, en ging dan voor liefhebberij jagen. Er waren verscheidene merkwaardige vogels. Zoo had FRANCISCO de *Indiaan* den *Ibis* met een naakt vleeschkleurd gelaat geschoten, dien AZARA (*) onder den naam van *Curucau rasé* beschrijft: andere jagers schoten twee soorten van valken; eene schoone nieuwe soort van havik, met een' kring om het hoofd, gelijk de uilen en onzen *blaauwen valk*, en den *Falco busarellus* met een dof rood ligchaam en geelachtigen witten kop. Digt bij onze hut vond ik ook een nest met eijeren van de *bentavi* (*Lanius Pitangua* L.), 't welk de gedaante van een' bakoven heeft, en boven gesloten is. Ten Noorden van *Battuba* zijn de vlakten vol meiren (*Lagoas*) door ontelbaar

ve-

(*) *Voyages Vol.* IV. *p.* 222.

vele eenden en reigers, benevens andere moeras- en watervogelen bezocht, die men hier het best kan leeren kennen. Wij zagen hier wel dertig rozeroode lepelaars (*Platalea Ajaja* L.) die aan eene moerassige plaats digt bij elkander als 't ware eene roode plek uitmaakten: doch onze jagers konden, hoewel met de grootste voorzigtigheid naderende, deze vogelen niet bereiken; zij zweefden in eene statige vlugt over hunne hoofden en het bereik hunner geweren omhoog. Eenige hunner fraaije rozeroode vleugelveren ter versiering onzer hoeden waren het eenige dat wij opdeden. Reigers, zwarte *ibissen*, eenden, strandloopers en waterraven verlevendigden het oord. De *Lagoas* waren door dijken gescheiden, vol bosschen, die van roofvogelen bezocht werden. Vier of vijf uren wegs van *Battuba* bereikt men eene plaats (*Barra do Furado*) waar de *Lagoa Feia* met de zee gemeenschap heeft, volgens de kaart van ARROWSMITH (*).

Wij

(*) De *Lagoa Feia* (die op mijne kaart niet juist omschreven is; daar ik dezelve slechts ben overgevaren,) bestaat uit twee door een kanaal vereenigde deelen; het noordelijke gedeelte is volgens de *Corografia Brasilica* (*T.* II. *p.* 49) omtrent 6 uren van het Oosten naar het Westen lang en omtrent 4 uren breed: het zuidelijke omtrent 5 uren lang, en 1½ breed. Dit meir van zoet water is vischrijk, doch woelig, ondiep voor grootere, en gevaarlijk voor kleinere vaartuigen. De sleuf die het met de zee verbindt (*Barra do Furado*) verdwijnt bij laag water. Deze geheele streek bevat langs de kust eene

 mo-

Wij lieten hier onze bagaadje en eenige onzer nog achtergeblevene jagers vooraf naar onze bepaalde legerplaats brengen, doch wij zelve vermaakten ons met het gezigt der ontelbare watervogelen, geheele scharen van zwartachtige eenden, (*anas viduata*) en fluitende eenden met groene schouders (*Ipecutiri* AZARA *Vol.* IV, *p.* 345.) die alhier de gemeenste soort van eenden is, en oestervangers (*Haematopus*) die hier na elken terugrollenden golfslag eene menigte kleine insekten oplezen; eindelijk weder drasse weilanden vol rundvee en paarden.

Daar de avond begon te vallen, geleidde onze wegwijzer, een *Neger*, ons dwars door het water naar een moerassig eiland. Hij zeide ons dat zijn heer met de kano hier zou komen, om ons over de *Lagoa Feia* te zetten, doch deze verscheen niet. Ondertusschen bedreigde ons een sterke regen, zoo dat eenigen van ons gezelschap voorsloegen, naar eene kleine hut, omtrent een half uur verre terug te rijden, waar vijf of zes soldaten tegen het sluiken van diamanten uit *Minas Geraes* de wacht hielden. Wij deden zulks, en werden door deze lieden minzaam op *Mandiocca* - meel, en droog pekel-

menigte meiren, waarvan er verscheidenen op de kaart ontbreken. Bij dezen overvloed aan water, en den weligen grond zou deze streek lands eene der vruchtbaarsten van *Brazilië* kunnen worden, zoo het volk slechts werkzamer en ijveriger was.

kelvleesch onthaald; wij verpraatten dien avond in hun gezelschap. Deze soldaten van de landmilitie, eenigzins bruin van kleur, gaan in witte katoenen hemden en broeken, met blooten hals en barrevoets; ieder een draagt, gelijk alle *Braziliërs*, zijnen rozenkrans om den hals. Een geweer zonder bajonet is hun eenig wapen. Zij visschen bij dag in de meiren; en zoeken behalve het meel en pekelvleesch, dat hun gegeven wordt, hun onderhoud in het water. Men ziet dus aan hunne hutten, op touwen van ineengedraaide ossenhuiden, de visschen te droogen hangen. Het wachthuis heeft verscheidene kamers, en eenige slaapnetten met houten britsen. Den volgenden morgen verscheen de kano met de jagers, die in de vele eenden eene zoo rijke buit gevonden hadden, dat de nacht hen verraste. De jagt werd na het overzetten terstond aan de andere zijde voortgezet: men schoot onder anderen den *Ibis* met een roodachtig gezigt (*Carao*) en den schoonen *Braziliaanschen* valk (*Caracara*). Maar aan de overzijde waren wij, door gemis onzer muildieren, die zich door paarden hadden laten wegslepen, den geheelen dag aan een' stortregen blootgesteld, tot ons des avonds een visscher in zijne kleine hut, aan den oever der rivier *Barganza* bragt die uit het *Feia*-meir naar zee vloeit. Er waren twee dezer zeer armoedige hutten, doch het onthaal was minzaam en hartelijk. Zij bestonden alleen uit een

rie-

rieten dak, dat tot den grond toe reikte, en hadden van binnen slechts een paar kleine vertrekken; onze talrijke manschap kon daarin dus niet geheel plaats vinden; de *Brazilianen* moesten buiten blijven; alleen de *Europeërs*, minder aan de luchtstreek gewoon, vonden er nachtverblijf. Wij moesten ons met stroo behelpen, want ook de twee huisgezinnen der visschers hadden niets beters; in het midden brandde een vuur, en men onthaalde ons op gebakken visch en *Mandiocca*-meel. De goedwilligheid dezer brave lieden verzachtte ons het harde leger. In mijne hut was eene dikke, taangele, ligt gekleede vrouw, die het gebied en ook gedurig het woord voerde, en tevens op de wijze der meeste gemeene vrouwen in *Braziliё* de pijp niet uit den mond leide. Anders rookt men hier meer cigaren, die van papier gemaakt en achter 't oor gestoken worden. Het rooken van cigaren is geene uitvinding der *Europeanen*, maar van de *Tupinambas* en andere stammen der kust-*Indianen*. Zij wikkelen zekere geurige bladen in een grooter blad, en steken dit aan het eene einde in den brand (*). Bij de visschers, Negers en andere mindere volksklassen daarentegen heerscht hier te lande de pijp. Dezelve heeft een' kleinen kop van zwartachtige klei, en een' dunnen gladden steel, waartoe de stengel van een hoog

(*) J. DE LERY *Voyage etc. p.* 189.

hoog varenkruid, de *mertensia dichotoma* (*Jamambaya*) dient. Ondertusschen is bij alle klassen van inwoners in *Brazilië* het snuiven nog veel meer in trek dan het rooken, want de armste slaaf heeft zijne snuifdoos, gewoonlijk van blik of horen, dikwijls slechts een koehoren met een' prop.

Toen de dag naauwelijks in de gestampt volle hutten begon te schijnen, zeiden de visschers terstond hun morgengebed op, en wieschen dan hunne kinderen met laauw water, een gewoon gebruik bij de *Portugeezen*, waarop de kleinen zich met ongeduld schenen te verheugen. Daarop spreidde men rieten matten voor de hutten uit; de gekookte visch kwam voor den dag, en wij gingen op den grond zitten om te ontbijten. Vervolgens maakten de visschers hunne kano's gereed, om onze muildieren al zwemmend over de *Barganza* te brengen, die hier bij de hutten sterk met riet bezet is, een waar paradijs voor duizenden der reeds gemelde watervogelen, onder anderen der schoone roode lepelaars. Onder de visschers, die ons overzetteden, onderscheidde zich een' grijsaard met een' langen baard en een' sabel op zijde; een jong man beklom zijn paardje, en beloofde ons den weg over het verdronkene land te wijzen. Deszelfs kleeding was vreemd: hij droeg eene kleine lakensche kap voor de nevels, een' korten rok en broek, welke hem de knieën bloot lieten,

en

en sporen aan de onbekleede voeten. Voorts was dit mannetje zeer goedhartig en dienstvaardig, want hij zocht, niet zonder gevaar, altijd den besten weg, die ons nogtans, onder gedurige vrees voor onze koppige muilezels, door het water heen, en onder een' plasregen, zwaar genoeg viel.

Bij de eenzame kerk van *St. Amaro* was eindelijk de laatste overvaart afgeloopen, en wij trokken met onze karavane thans voort op de onoverzienbare groene vlakten. Dit geheele vlakke oord behoort reeds tot de vlakten van *Goyatacases*, die zich tot aan de *Paraiba* uitstrekken, en van welken de stad *San Salvador* den naam *dos Campos dos Goyatacases* heeft bekomen. Op deze grasvlakte, gelijk op alle dreven der *Brazilische* Oostkust groeit eene heester (*) met houtachtigen stam en gele bloem, waarop een Vogel (†) vertoeft, die hier de patrijs (*perdiza*) heet. Deze nog weinig bekende vogel gelijkt in de kleur naar onzen kwartel, doch is iets grooter, en ontwijkt den jagthond zoo goed als onze patrijs, gelijk ik dikwijls ondervond. Ook rundvee is in menigte in deze onoverzienbare dreven. Des avonds kwamen wij aan de aanzienlijke abdij van *St. Bento*, waar wij een lang ontbeerd gemak en overvloed hoopten te vinden. Dit klooster

(*) *Sida carpinifolia.*

(†) Eene soort van *Inamu.* Door den Heer TEMMINCK is hij beschreven onder den naam van *Tinamus maculossus Histoire Naturelle générale des Pigeons et des Gallinacés.* T. III, p. 557.

ter behoort aan de Abdij van dien naam te *Rio de Janeiro*, en heeft aanzienlijke goederen en landerijen. Het gebouw zelf is groot, heeft eene schoone kerk, twee binnenplaatsen en een' kleinen tuin, met steenen bloembedden voor balsaminen, tuberozen enz. Op een der binnenplaatsen stonden vruchtdragende kokospalmen. Het klooster bezit 50 slaven, welke vóór hetzelve in een groot vierkant hunne hutten hebben opgeslagen; in het midden der plaats staat een hoog kruis op een voetstuk. Daarenboven is er nog eene groote suikertrafiek, en verscheidene gebouwen voor allerlei gebruik. Tot dit klooster behooren ook aanzienlijke landerijen, groote kudden van paarden en rundvee, verscheidene landgoederen in den omtrek, en zelfs trekt het vele suikertienden uit de nabuurschap.

Wij werden door den geestelijken, die hier het opzigt had, den Heer JOSÉ IGNACIO DE ST. MAFALDAS zeer gastvrij onthaald. Men wees ons goede kamers en bedden in de lange galerijen des kloosters, waar wij uit de groote vensters (die ook hier zonder glas waren) het schoone uitzigt in de ruime vlakte hadden. In de benedenverdieping van het gebouw was de keuken en de *Mandiocca*-trafiek, op wier pannen wij onze verzamelingen droogden. Tot het reinigen van het voor onzen arbeid benoodigde katoen voor de pitten bedient men zich van het kleine werktuig, 't welk LANGSDORFF te *St. Catharina* gezien heeft. Wij verdreven hier den tijd met de jagt der

der eenden, die weder in onnoemelijk aantal voorhanden waren.

Op onze verdere reis hadden wij eenen Mulat tot wegwijzer met eenen dolk in het knoopsgat, eenen sabel op zijde, en sporen aan de blote voeten, volgens 's lands wijze. Hij geleidde ons door de groote vlakte, waar van uur tot uur de woningen talrijker werden, en waar het wagenspoor ons herinnerde, dat wij een bewoonde streek naderden. Wij zagen langs den weg heggen van *Agavé's* (*Aloë's*) en *Mimosa's*; achter dezelve bloeijen de oranje- en banaanstammen, en bij de huizen de koffijboomen met sneeuwwitte bloemen. Niet alleen de landgoederen, maar ook de herbergen vermeerderden nu aan den weg, waar de hospes in de deur stond, en de voorbijgangers zeer vriendelijk groette, maar slechts om hunne zakken te legen. De zon stond nog hoog, toen wij de *Villa* de *St. Salvador* bereikten, die aan den zuideroever van de schoone *Paraiba*-rivier, in eene aangename, vruchtbare en door veelvuldig groen zeer levendige streek ligt. Hier had onze vriendelijke gastheer van *St. Bento* ons zijn huis voor den tijd van ons verblijf afgestaan, waarin wij thans afstapten, en de eerste nieuwspapieren sedert ons vertrek van *Rio de Janeiro* zagen. Dezelve bevatteden het voor ons zeer belangrijke nieuws van de nederlaag der *Franschen* te *Belle Alliance* (*Waterloo*) waaraan ook de inwoners van *Rio* het levendigst aandeel hadden genomen.

VIJF-

VIJFDE HOOFDSTUK.

VERBLIJF TE VILLA ST. SALVADOR, UITSTAP NAAR ST. FIDELIS; EN BEZOEK BIJ DE COROADOS- EN POERIS-INDIANEN.

De vlakten ten zuiden van de rivier *Paraiba* werden oudtijds door den wilden krijgshaftigen stam der *Uetacas* (*) of *Goyatacases* bewoond, die VASCONCELLOS tot de *Tapuyas* rekent, daar zij eene andere taal spraken, dan de volken der *lingoa geral* (algemeene spraak). Zij smaldeelden zich in drie stammen, de *Goyataca assoè*, *Jacorito* en *Mopi* (†), en leefden in gedurige vijandschap met elkander en hunne naburen. Hunne hairen lieten zij, tegen de gewoonte der andere *Indische* stammen, lang groeijen, en onderscheid-

(*) JEAN DE LERY *Voyage p.* 45.

(†) J. DE VASCONCELLOS *Noticias p.* 39.

scheidden zich van dezelve door eene lichtere kleur, sterker ligchaamsgestel, en grootere wildheid; ook streden zij dapperder in 't opene veld. Wij vernemen zulks uit de levensbeschrijving van P. JOSEPH DE ANCHIETA, die onder anderen het volgende zegt. « Dit slach van volk was het « wildste en onmenschelijkste op de geheele kust. « Zij hadden reusachtige ligchamen van ongemeene « sterkte, waren behendig in 't boogschieten, en « vijanden aller andere Natien enz." Het district, hetwelk zij bewoonden was klein, en bepaald tusschen de rivieren *Paraiba* en *Maccahé*. *Pater* JOÄO DE ALMEIDA (*) vond bij hun in een bosch tot zijn' grooten schrik een geheel menschelijk geraamte staan. Hunne hutten bouwden zij als duivetillen op een' enkelden paal in de lucht, sliepen enkel op een' hoop bladeren, en dronken niet uit rivieren of bronnen, maar water hetwelk zij in kuilen in het zand gemaakt verzamelden (†). De *Portugeesche* volkplanting aan de rivier *Espirito santo* leed veel door hun. Doch in het jaar 1630 ondergingen zij eene zware nederlaag (§), en werden naderhand uitgeroeid, of onder 't juk gebragt, en (meer of min) beschaafd, waardoor de volkplantingen aan de *Paraiba*-rivier ontstonden, die thans de rijkste en

(*) Zie zijne levensbeschrijving.
(†) SOUTHEY *History* of *Brazil* V. II. *p.* 665.
(§) *Ald. p.* 666.

en bloeijendste landstreek tusschen *Rio de Janeiro* en *Bahia* uitmaken. De geheele streek is met enkelde landgoederen en plantaadjen bedekt, en aan den zuideroever der rivier *Paraiba*, die deze vruchtbare vlakte doorsnijdt, verrijst omtrent 8 uren van de zee een aanzienlijk vlek (*Villa*) hetwelk wel den naam eener stad (*Cidade*) verdient. *Villa de S. Salvador* (*dos Campos dos Goyatacases*) telt omtrent 4 a 5000 inwoners, en de geheele streek wordt op 24,000 zielen gerekend. Men noemt de stad in de wandeling slechts *Campos;* zij is vrij goed gebouwd, met regelmatige, grootendeels geplaveide straten, en nette vrolijke huizen, waar onder sommige van verscheidene verdiepingen. Men ziet hier nog de ouderwetsche *Portugeesche* balkons met houten tralien gesloten. In de nabijheid der rivier is een plein, waarop het openbare gebouw staat, hetwelk zoo wel tot de stadsregering en het geregt, als tot de gevangenis dient. In deze stad zijn 7 Kerken, 5 Apotheken en een Hospitaal, met omtrent 20 zieken. Een heelmeester voorziet het hospitaal: voorts wil men, dat dit distrikt betere Geneesheeren bezit, dan andere streeken der kust, waar men de geneeskundige hulp dikwijls te vergeefs zoekt. De stad ligt zeer aangenaam langs de schoone rivier *Paraiba*, is vrij lang, en levert een aangenaam gezigt op, vooral nederwaarts de rivier af. Overal heerscht leven en werkzaamheid aan den oever, en de bevolking,

grootendeels uit lieden van de kleur bestaande, ziet men druk bezig. *Campos* drijft tamelijken handel met de voortbrengselen der omstreeken, vooral met veel aldaar groeijende suiker; (aan het riviertje *Muriahé*, dat tegen over *S. Salvador* in de *Paraiba* valt, zijn aanzienlijke suikertrafieken). De koffij, het katoen, en alle andere coloniale goederen, tieren hier voortreffelijk, en men ziet op de markten zelfs *Europische* groenten. Suiker nogtans, en daaruit gestookte *rum* blijven de stapelwaar. Onder de inwoners zijn rijke lieden, welke in de nabijheid der rivier plantaadjen hebben van 150 en meer slaven; waarop (behalve de rum) in een jaar 4 à 5000 *arroben* suiker gewonnen worden. Reeds denkt men aan verbeteringen der fabrikaadje, en staat op het punt van stoommachines aanteleggen. De suikertrafiek van Kapitein NETTO FIZ, die ons vele beleefdheid betoonde, is zeer net en doelmatig ingerigt; zijne suikerplantingen zijn van belang, en hij bezit buitendien nog twee andere goederen aan de *Muriahé*. Aan deze rivier en aan de *Paraiba* telde men in den jare 1801 reeds 280 suikermolens, waaronder 89 groote, en zeer aanzienlijke waren. Reeds ziet men in de stad een' hoogen graad van weelde, meest in de kleederen, waaraan de *Portugeezen* veel geld besteden; want zindelijkheid en netheid is dit volk, zelfs in de mindere standen (althans in *Brazilië*) algemeen eigen. Doch wanneer men

de

de binnenlanden of de geringere vlekken bezoekt, zoo blijkt het algemeen, dat de planters bij hunne oude gewoonte blijven, zonder in 't minst bedacht te zijn op verbetering van hunnen toestand. Men vindt daar lieden, die jaarlijks geheele karavanen (*tropa's*) met koopgoederen naar de hoofdstad zenden, en daar misschien 1000 of 1500 stuks rundvee verkoopen, terwijl hunne hutten slechter zijn, dan die onzer armste *Duitsche* boeren (*), laag, van eene verdieping, van bloote klei, en niet eens gewit; naar denzelfden maatstaf is de geheele levenswijs. En ook daar nogtans mist men zelden eene zindelijke kleeding. Men wil, dat de streek aan de *Paraiba* geene genoegzame veeteelt bezit, hoewel deze vlakte daartoe zoo bijzonder geschikt is; men ziet echter eenige muildieren, die nogtans in kracht en schoonheid voor die van *Minas Geraës* en *Rio Grande* in kracht en schoonheid onderdoen. Schapen en geiten zijn klein, en de varkens komen niet zoo goed voort als in andere streeken. Ik had *Campos dos Goyatacases* bezocht, niet om statistieke berigten optedoen, (waaromtrent ik den lezer op andere werken moet wijzen) maar om de merkwaardigheden der natuur en der menschen te leeren kennen. Daar ik dit doel hier spoedig bereikt had, zoo was mijn

(*) *Duitsche* boeren. Hoe moeten zij dan wel bij de *Hollandsche* boeren afsteken! *Vert.*

mijn verblijf van korten duur, en wij haastten ons, eene voor ons hoogst belangrijke zeldzaamheid, een' stam wilde *Tapuyas* in de nabijheid der stad aan de rivier *Paraiba* te leeren kennen.

De Overste MANOEL CARVALHO DOS SANTOS, bevelhebber van het Distrikt van *St Salvador*, en Opperhoofd van het Regiment Landmilitie, had ons met ongemeene vriendelijkheid ontvangen Toen wij hem onzen wensch te kennen gaven, de zending van *St. Fidelis*, hooger de rivier op, te bezoeken, had hij de goedheid ons een' Officier met eenen soldaat en gids meê te geven. Wij maakten spoedig alle noodige toebereidselen, en verlieten *St. Salvador* op den 7. October, onze bagaadje achterlatende.

De Rivier *Paraiba* ontspringt in het Kapiteinschap (de *Capitania*) van *Minas Geraes*, vloeit tusschen de gebergten *dos Orgaos* en van *Mantiqueira* in eene oostelijke rigting, en is reeds op de kleine kaart afgeteekend, die de *Engelschman* MAWE van zijne reis naar *Tejuco* gegeven heeft Zij neemt verscheidene zijstroomen, den *Parahibuna*, *Rio Pomba*, en anderen op, en vloeit door de groote wouden tusschen bergachtige oevers, tot zij eindelijk, nabij haren mond, in de vlakte der *Indianen* van *Goyataca* treedt. Hier is thans alles vol leven, en alles bebouwd en beschaafd; maar in die groote bosschen ontmoet men aan de oevers van de *Paraiba* nog oorspronkelijke volken, die slechts ten dee-

deele aan de wildheid en het zwervende leven onttrokken zijn. Onze weg ging eerst langs de rivier, welker oevers met heerlijke bosschen van *mimosa's*, *bignonia's*, en dergelijk geboomte prijken. Nabij de stad staan enkelde hooge kokospalmen; dan volgen fraaije bosschen en weilanden met enkelde hoven (*fazendas*) Weldra verloren wij de schoone rivier uit het oog, die bezaaid is met groote landgoederen, terwijl in de vlakten suikerplantaadjen met weilanden afwisselen, in welke men schoon, groot rundvee en paarden in menigte, ook eenige muildieren vindt. (*) Daar huppelt ook de madeneter (*Crotophaga Ani* L.) (†) en de gevlakte koekoek, (*Cuculus Guira* L.) of *Annu branco* der *Portugeezen*, die in zijne levenswijze en gedaante met evengenoemden de grootste overeenkomst heeft. Deze vogel (de *Piririgua* van AZARA) is nog niet lang in de streeken van *Campos* bekend, en moet eerst sedert weinige jaren uit het hooge land van *Minas* in deze vlakte aan zee zijn gekomen. In de nabijheid van verscheidene woningen bewonderden wij op een wei-

(*) Hoe strookt dit met het kort te voren gezegde, dat de veeteelt in deze oorden niet genoegzaam is? *Vert*

(†) Volgens de *Nederd.* Vertaling van BLUMENBACH bl. 228, *de viervingerige teekëter*, behoorende tot de Orde der *Raven*. Zij leven in gemeenschap: een aantal wijfjes houdt zich (tegen de gewoonte der andere vogels) in gezelschap, bouwen met elkander een nest, en voeden de jongen te zamen op.

weiland een der colossale wilde vijgenboomen (*Figueiras*) die tot de aangenaamste geschenken der Natuur voor de heete landen behooren. Het lommer van zulk een' prachtigen boom verkwikt den wandelaar, wanneer hij zich onder deszelfs ongeloofelijk ver uitgebreide takken met donkergroen schitterend loof nederlegt. De vijgenboomen van alle heete landen worden gewoonlijk zeer dik, en breiden eene *kolossale* kroon met zeer sterke takken uit, die in *Brazilië* waarlijk majestueus is; nogtans was er geene die den beroemden drakenboom van *Oratava* (volgens de meting van HUMBOLDT 45 voet in den omtrek) evenaarde. In de hoogere takken van dien vijgenboom vonden wij het merkwaardige nestje van den kleinen groenen platbek met gelen buik (*Todus*) van wol tot een' kogel gevormd, die van boven toe was met een' naauwen ingang. In *Brazilië* maken veel meer vogels zulke geslotene nestjes dan bij ons, waarschijnlijk omdat de teere jongen hier meer vijanden hebben.

Eenige uren van *St. Salvador* beginnen de gebergten zich te verheffen, en voorbij de suikervelden zagen wij reeds de hooge wouden der *Indianen* met roode vlakken, die door het jonge loof van den *Sapucaya*-boom ontstaan, hetwelk bij 't uitbotten in de lente rozenrood is. Thans was het voor onze reis het gunstigste jaargetijde, want het jonge loof schitter-

ţerde in de heerlijkste tinten van het eerste groen; de liefelijke koele lucht was daarbij een waar genot voor ons Noordlanders. Na drie uren gaans bereikten wij op nieuw de *Paraiba*, op eene plaats wier schoonheid ons waarlijk verraste. Drie eilanden, ten deele met hooge oude bosschen begroeid, worden door de takken der rivier omarmd. De stroom, zoo breed als de *Rhijn* in *Duitschland*, glijdt snellijk voort, en aan zijne oevers verrijzen nu eens hooge wouden of kreupelbosch, dan groote *fazenda's*, wier breede roode leijen daken aangenaam afsteken bij het groene loof, en met de negerhutten kleine dorpen uitmaken: de dalen op zijde tusschen de heuvelen des oevers zijn vol moerassen, waarin een hooge trompetboom (*bignonia*) veelal het treurige beeld van een verdord bosch aanbiedt. Stam en takken zijn ligt aschgraauw, het loof is dun en donkergroen in 't bruine vallende: daar nu deze boom ook zeer digt in *massa's* bij een staat, geeft zulks hem een zeer doodsch en treurig aanzien; de witte bloem is echter schoon en groot. Er zijn hier ook gele *bignonia's*, en andere schoone gewassen in menigte, onder anderen eene *Cleome* tot de hoogte van een' boom opgroeijende, met zeer groote, schoone, wit- en rozenroode bloemtrossen, digt bij elkander, geheel bezaaid; aan den oever prijkten de struiken der *allamanda cathartica* L. met groote donkergele bloesems.

Omtrent ter helfte van den weg bragt onze leidsman ons in eene naburige *Fazenda*, waar de huisheer (een Kaptein der militie) ons zeer gastvrij ten eten noodigde. Voor zijn huis, 't welk van eene glooijende hoogte het schoonste uitzigt op de rivier had, stond een dier heerlijke *bignonia's* (*ipé amarello*) met groote gele bloemen, die vóór het loof uitbotten; het hout is zeer vast en goed ter bewerking. Onze reis werd des namiddags door een onweder een weinig belemmerd. Wij beklommen nu een' hoogen berg aan den oever (*Morro de Gambà*), reden op denzelven door een somber woud, en werden op nieuws aan de rivier verrukt door een heerlijk uitzigt. Boven het ruige, hooge geboomte, de groene bekoorlijke heuvels, waarop de huizen en plantaadjen der inwoners verspreid zijn, steekt het zonderlinge kale rotsgebergte *Morro de Sapateira* uit; dit contrast echter vermindert geenszins, maar verhoogt veeleer de aanvalligheid van dit landschap. Vlak onder onze voeten (wij stonden op den rand eener steile rotsmuur) was aan den oever der rivier een klein effen weiland, waar eenige woningen onder kokospalmen allerliefste groepen uitmaakten. De smalle weg loopt hoog langs dien bergmuur, en daalt als dan weder in de vallei, waar men bij elke *fazenda* door de heerlijke geur der oranjebloesems verkwikt wordt. Wij bereikten nu een moeras met riet en 20 tot 30 voet hooge *Bignonia's*

(grijs

(grijs met witte bloemen) begroeid: op de stammen der laatste hadden zeer vele nachtreigers (*Ardea Nycticorax*) hunne nesten gebouwd. Deze reiger gelijkt zeer naar den onzen van dien naam, doch is een weinig grooter: het schijnt echter dezelfde soort. Op ieder nest zag men ouden en jongen bijeen, nieuwsgierig om de vreemdelingen te beschouwen, zoo dat onze jagers er velen konden schieten, doch niet zoo gemakkelijk medenemen, doordien het moeras te diep was. Men spreekt van eene menigte krokodillen (*jacarés*) in deze poelen: wij hebben er echter geenen gezien. Nog eer de nacht volkomen inviel, bereikten wij de kleine rivier (*Rio*) *do Collegio*, die wij over moesten. De helling naar het water was steil en glibberig door den regen: zoodat onze paarden en muildieren de overkant niet gemakkelijk bereikten. Nu treedt men in een digt woud, hetwelk zich anderhalf uur, tot *St. Fidelis*, uitstrekt. De overvaart had ons zoo lang tegengehouden, dat de nacht nu volkomen gevallen was Het pad langs de rivier was zeer smal, soms loodregt boven de steile oevers, hobbelig, en niet zelden met droog hout en omgevallen boomen gesloten. De soldaat, die den weg kende, klom met onze lieden te meermalen af, om de hinderpalen uit den weg te ruimen, en wij moesten geheele einden verre de paarden bij den toom leiden: maar eindelijk sloot een steile diepe af-

groad

grond ons volkomen den weg. Slechts een paadje van drie afgekapte boomen geleidde over denzelven, waarin men dwarsgaten gehouwen had, om de hoeven der dieren eenigen steun te geven; dit hielp echter niet veel, zij gleden meermalen uit, en eenigen zouden bijna in de diepte gestort zijn Met geduld kwamen wij intusschen ook deze belemmering te boven. In de duistere dreven van dit eeuwige woud schitterden eene menigte rondvliegende insekten; de *Caprimulgus* riep; groote krekels (*cigarras*) deden hun geluid op een' buitengewoon verren afstand hooren, en tevens weêrgalmde het zonderlinge geschreeuw der kikvorschen door de wildernis in den eenzamen nacht. Eindelijk bereikten wij weder een effen weiland aan de rivier, en bevonden ons nu eensklaps te midden van de hutten der *Coroados-Indianen* te *St. Fidelis*, het doel onzer reize Onze gids reed terstond naar de pastorij, doch kon bij den Geestelijken, Pater JOAO, geen nachtverblijf bekomen: men scheepte ons met korte woorden af, en alle verdere pogingen waren vruchteloos. Zonder de goedheid van den Kapitein, die ons ook des middags zoo minzaam onthaald had, zouden wij den nacht onder den blooten hemel hebben moeten doorbrengen. In zijne ledig staande woning vonden wij eene slaapplaats, (doch niet het minste huisraad): wij maakten onze slaapmatten vast, en rustten zeer zacht.

St. Fidelis, aan den oever der (hier vrij breede) *Paraiba*-rivier is eene zending (*missie*); een dorp der *Coroados*- en *Coropo Indianen*; en werd voor omtrent 30 jaren door eenige kapucijnermonniken uit *Italien* aangelegd. Toenmaals waren er slechts vier zendelingen, waarvan nog een als Geestelijke hier is, een tweede woont 7 of 8 uren verder de rivier op, te *Aldea da Petra*; de beide anderen zijn overleden. De *Indianen* alhier behooren tot de stammen der *Coroados*, *Coropos* en *Poeris*, van welken de laatsten thans nog wild en vrij tusschen de zee en den noorderoever van den *Paraiba* in de groote wildernissen omdolen, en zich westelijk tot aan den *Rio Pomba* in *Minas Geraës* (het goud- en diamantenland) uitstrekken (*). Met *St. Fidelis* (aan den overkant der rivier) leven zij thans wel in vrede, maar verder opwaarts te *Aldea da Pedra* hebben zij nog onlangs met de *Coroados* oorlog gevoerd. Eigenlijk is *Minas Geraës* de hoofdzetel dezer twee stammen, die zich echter tot hier aan de *Paraiba*, en tot aan de zeekust uitbreiden. Op den regter of zuideroever der rivier wonen de *Coroados*, en te *St. Fidelis* ook eenige *Coropos*, die nu alle beschaafd zijn, dat wil zeggen, vaste woningen heb-

(*) De *Corografia Brasilica* T. II. p. 59 schildert den toestand der *Poeris* aan den Beneden-*Paraiba* niet juist, zeggende dat deze Wilden reeds in eenige dorpen vereenigd zijn, hetwelk niet het geval is.

hebben. Hunne woonplaatsen strekken zich uit langs den zuideroever der *Paraiba* tot den *Rio Pomba*; aan den linker oever van laatstgemelde rivier zijn zij nog wel onbeschaafd, maar bouwen toch betere hutten dan de *Poeris*, met welken zij in oorlog leven, en welke men zegt, dat hen vreezen. De Heer FREYREISS (*) had hen op eene vroegere reis in *Minas* bezocht, en hen niet meer volkomen wild, maar toch in een' ruweren staat dan hunne landgenooten aan de *Paraiba* gevonden. De *Coropos* betrekken dus geheel, de *Coroados* grootendeels vaste woonplaatsen, nogtans hebben zij naauwelijks begonnen hunne ruwe zeden, gebruiken en denkwijze afteleggen, waarvan zich nog vier weken voor onze aankomst een voorbeeld getoond had, toen de *Coroados* te *Aldea da Pedra* op een' strooptogt een' *Poeri* hadden doodgeschoten, en daarover verscheidene dagen achtereen groote vreugdefeesten gevierd (†). Deze drie stammen zijn oorspronkelijk met elkander verwant, gelijk uit de overeenkomst hun-

(*) J. V. ESCHWEGE *Journal von Brasiliën. Heft.* I. *p.* 119.

(†) Het is zekerlijk een groot blijk van woestheid, dat men deze feesten over *eenen* dooden vijand vierde. Daarentegen is het één onbetwistbaar bewijs eener hoogere beschaving, wanneer men over duizende en tienduizende verslagene vijanden plegtige dankfeesten, *te Déums*, enz. viert. De maatstaf der beschaving is dus evenredig aan het grooter aantal verslagene vijanden.

Vert.

hunner talen blijkt (*) zij bouwen *mais*, *mandiocca*, zoete aardappelen (*pataten*), kalabassen en dergelijke, zijn geborene jagers, en weten hunne sterke bogen en pijlen zeer goed te gebruiken.

Naauwelijks was, de dag aangebroken, of wij bezochten de hutten, door de zendelingen voor de *Coroados* en *Coropos* gebouwd. Wij vonden dit een zeer oorspronkelijk slach menschen, donkerbruin, van een' geheel eigenaardig nationalen gelaatsvorm, zeer sprekende trekken, en pikzwart hair. Hunne huizen zijn zeer goed en ruim, van hout en leem opgetrokken, en met palmbladen en riet gedekt, zoo als die der *Portugeezen*. Men ziet daarin de hangende slaapnetten, en boog en pijl in een' hoek staan; hun verder zeer eenvoudig huisraad bestaat in potten en pannen, schotels of schalen (*Cuia's*) van kalabassen en den kalabasboom (*Crescentia cuiete*, *L.*) draagmandjes (*panacum*) van palmbladen gevlochten, en eenige weinige andere dingen; hunne kleeding bestaat in witte hemden en broeken van katoen; maar des zondags zien zij er beter uit, en verschillen als dan niets van de arme klasse der

(*) Von eschwege. *p.* 159. De *Corografia* zegt, dat de *Coroados* afstammelingen der oude *Goaytacases* (*T.* II *p.* 53.) zijn; dit is echter onwaarschijnlijk, daar de laatsten hun hair lang laten groeijen, terwijl de *Coroados* in vroegeren tijd hun' naam ontvingen van de gewoonte, die onder hen plaats had, hunne hairen in een rond kroontje af te snijden.

der *Portugeezen*, doch ook als dan gaan de mannen nog dikwijls blootshoofds en barrevoets: de vrouwen daarentegen zijn reeds netter, dragen somtijds eenen sluijer, en schikken zich op. Allen verstaan en spreken zij *Portugeesch*, doch onderling doorgaans hunne landtaal. Wij zagen reeds de verwantschap dezer talen. De jonge *Coropo* FRANCISCO, sprak dezelve alle drie (namelijk ook het *Poerisch*). Het verschil der talen onder de vele stammen der oorspronkelijke *Brazilianen* is een belangrijk voorwerp, wel een nader onderzoek waardig. Bijna alle stammen der *Tapuyas* hebben onderscheidene tongvallen. Men heeft uit enkelde overeenkomsten in de velerlei talen tot hunne afkomst van *Europische* Volken willen besluiten, doch waarschijnlijk ten onregte. *Papa*, *Mama*, heet wel bij de *Cambeva's* of *Omaguas* hetzelfde als bij ons, en men wil zelfs, dat in de *Coropo*-taal het woord *ja* ook dezelfde beteekenis heeft (*); maar behalve deze geringe en toevallige overeenkomsten hebben die talen en de onze niet het minste met elkander gemeen.

De eigenaardige wapenen, waarvan de *Coroados* nog veel houden, zijn boog en pijlen, die slechts in enkelde kleinigheden van die der *Poeris*

(*) De *la Condamin voyage p.* 53. Zelfs bij onze tegenvoeters, de *Nieuw Zeelanders* noemen, de kinderen hunnen vader *Pah-Pah*. Zie D. COLLINS *Accourt of the Englisch Colony, to New South-Wales. Lond.* 1798. *T.* I. *p.* 555.

ris afwijken. Zij nemen tot de wieken aan het boveneind dezer pijlen meestal de vederen der schoone roode papegaaisoort *Araras*, (*Psittacus Macaö*, LINN.) die men reeds hooger op aan de *Paraiba* te *Aldea da Padra* vindt. In het gebruik van dit wapentuig zijn zij niet minder geoefend dan hunne stamgenooten, en houden zich in de groote wouden, die reeds bij hunne hutten eenen aanvang nemen, veel met de jagt bezig. De *Corografia Brazilica* beweert, dat altijd vele huisgezinnen der *Coroados* in één huis bij elkander wonen, doch ik heb er slechts *twee* in elk derzelve gevonden. Eertijds begroef dit Volk zijne gestorvene Opperhoofden in langwerpige aarden potten, die men *Camucis* noemde, en wel in eene zittende houding; zij baadden zich ook bij zonnen opgang, doch alle deze gebruiken hebben zij reeds vaarwel gezegd.

Daar het den dag na onze aankomst te *St. Fidelis*, een Zondag was, zoo woonden wij des morgens de mis in de kloosterkerk bij, waar de bewoners der omstreken in menigte waren toegevloeid, ten deele uit nieuwsgierigheid, om de vreemde gasten te zien. P JOAO hield eene lange leerrede, waarvan ik geen enkel woord verstond. Naderhand bezagen wij de merkwaardigheden van het onbewoonde klooster. De kerk is groot, licht en ruim, en door P. VICTORIO, die eerst voor een paar maanden overleden is, be-

schilderd. Deze *Capucyner* Zendeling had zeer voor het welzijn der *Indianen* gezorgd, en zijn aandenken was bij hun in zegening gebleven; van den tegenwoordigen Geestelijken scheen men minder te houden. De *Indianen* hadden hem reeds eenmaal weggejaagd, *want*, zeiden zij, *hij kan ons geene lessen geven, hij is slechter dan wij.* De schilderijen in het binnenste der kerk kunnen wel niet schoon genaamd worden, maar zijn toch dragelijk, en reeds een groot sieraad en eene aangename verrassing voor den vreemdeling, in dit eenzame, weinig bezochte oord. Achter het altaar staan de namen der vier Zendelingen; ter zijde eene menigte *ex voto's*, of herinneringen aan wonderdadige herstellingen en genezingen: b. v., eene schilderij, waarop een slaaf is afgebeeld, wiens arm tusschen de rollen van een' suikermolen geraakt was, waarop de Neger in den angst zijner ziele een' Heiligen aanriep, met dat gevolg, dat de molen dadelijk stil stond (*). Gevallen van dien aard, dat de armen der slaven tusschen de werktuigen vastgeklemd worden, zijn helaas maar al te gemeen, want het Volk is hier nalatig en onvoorzigtig. Het klooster is wel niet groot, maar heeft toch een aantal nette heldere kamertjes, en een' kleinen toren; de moeite, dien op half vergruisde trappen te moeten beklimmen, wordt door het

(*) KOSTER verhaalt dergelijke gevallen, *p.* 348.

het aangename uitzigt op het schilderachtige dorp vergoed.

Hier, in het ruime klooster, had ons Pater JOAO zeer gemakkelijk een goed verblijf kunnen verleenen: maar zijne onvriendelijkheid ging zoo verre, dat hij ons zelfs geweigerd had, levensmiddelen te doen geworden. Maar toen hij des morgens hoorde, dat onze passen zeer goed en gunstig voor ons waren, oordeelde hij het toch raadzaam, een weinig minzaam te zijn, en liet ons dus een vet schaap uit zijne kudde aanbieden, hetwelk wij dan ook voor ons ontbijt kochten. Na de mis sprak hij ons aan, en wij sloten plegtig den vrede met hem. De bewoners van *St. Fidelis* hadden allen de geschiedenis onzer aankomst vernomen, en het bedrijf van hunnen pastoor zeer afgekeurd.

Onze gewigtigste bezigheid was thans, de kennismaking met de oorspronkelijke bewoners, de *Poeris*, in hunne bosschen. Wij begaven ons dus naar de overzijde der rivier *Paraiba*, waar wij in de *Fazenda* van zekeren Heer FURRIEL (*Fourier*) een zeer goed onthaal vonden. De huisheer zond zelf zijn' broeder naar het bosch tot de *Poeris*, en liet hun zeggen, dat er vreemden aangekomen waren, die hen wenschten te spreken. Deze uitnoodiging aan de Wilden was van hem eene gewigtige opoffering ten onzen behoeve, want deze helen brengen hem niet alleen geen voordeel, maar zelfs groote schade

 toe;

toe; zij legeren zich, wanneer men hen vreedzaam behandelt, nabij de plantaadjen neder, doch maken als dan ook van alle hare voortbrengselen hetzelfde gebruik, als of die voor hen gebouwd werden, en berooven zelfs dikwijls de Negers, die in de nabijheid der goederen in de bosschen iets te doen hebben, van hunne hemden en broeken.

Deze horde van *Poeris* (*) houdt zich eerst sedert korten tijd zeer digt bij *St. Fidelis* op, en men gelooft, dat zij tot diegene behoort, welke zich aan de zeekust bij *Muribecca* als vijanden betoonen. Zoo veel is zeker, dat zij de tijding van eenen moord, door iemand van hun Volk aan de zeekust gepleegd, hier te *St. Fidelis* in den kortst mogelijken tijd gehad hebben, hetwelk zeer blijkbaar hunne gemeenschap, dwars door deze digte bosschen heen, aanduidt; ook moeten zij van de zeekust tot *Minas Geraës* gedurig de onderlinge verbindtenis aankweeken (†).

De ligging der *Fazenda* aan de schoone *Paraiba*, die hier op meer dan eene plaats zoo breed

(*) Den naam van *Poeris* (*Pusis* of *Purys*) verklaart de Heer VON ESCHWEGE in zijn *Journal von Brasiliën*, I. *Heft*. p. 108.

(†) In *Minas* zijn zij nog talrijk: men heeft hen aldaar willen overplanten en *tot slaven maken*, *om hen te beschaven*; maar dit doel is geheel en al mislukt. VON ESCHWEGE *Heft* I. p. 98.

breed is als de *Rhijn* bij ons, was zeer aangenaam. Digte, sombere, hooge bosschen wisselen af met bevallige heuvels, die de oevers vormen, en op welke men vele *Fazenda's* ziet; op eenige plaatsen zijn deze *romaneske* wouden, zelfs aan den oever zeer uitgestrekt, en beslaan althans geheel het binnenland. Van de hooge bergketens ziet men neder op sombere, huiveringwekkende dalen, die de wildernis klieven, donker en digt met reuzenstammen bezet, en wier rust slechts zelden door den voetstap van een' eenzamen *Poeri* gestoord wordt. Achter de *Fazenda* beklommen wij een' rotsigen heuvel, en hadden daar een hemelsch schoon, en tevens zeer statig uitzigt in de groote wildernis. Naauwelijks hadden wij het overige van ons talrijk gezelschap beneden aan den voet der hoogte weder bereikt, of wij kregen uit een klein dal ter zijde de Wilden in 't oog, die op ons toekwamen. Het waren de eerste dezer menschen, die wij zagen. Onze vreugde over hunne verschijning was zoo groot als onze nieuwsgierigheid. Wij snelden hun te gemoet, en stonden verrast door de nieuwheid van dit gezigt. Vijf mannen, en drie of vier vrouwen met hunne kinderen hadden de uitnoodiging aangenomen, om ons te zien; zij waren alle klein, niet boven de 5 voet 5 duim hoog; de meeste hunner waren breed en gezet, alsme-

de de vrouwen (*). Met uitzondering van eenige weinige, die doeken om de heupen gewonden hadden, of korte broeken droegen, die zij van de *Portugeezen* hadden bekomen, waren zij geheel naakt Eenigen hadden het gansche hoofd kaal geschoren; van anderen hing het natuurlijke, gitzwarte, slechts boven de oogen en in den nek afgesnedene hair tot op den hals regt neder. Sommigen hadden den baard en de wenkbraauwen geschoren; doch over 't algemeen hebben zij weinig baard, bij de meeste maakt dezelve slechts een' dunnen kring om den mond, en hangt onder de kin omtrent drie duim neder (†). Eenige hadden zich op voorhoofd en wangen met ronde, roode vlakken van *oeroecoé* (*bixe orellana* LINN) beschilderd; op borst en armen daarentegen hadden zij alle blaauwachtig zwarte streepen, met het sap der *genipaba* vrucht (*genipa americana* L) gemaakt;

(*) Onder alle stammen der Oostkust, die ik zag, moet ik de *Poeris* voor de kleinsten houden. Volgens den Heer FREYREISS moeten in het Kapiteinschap van *Minas Geraës* deze menschen veel trotscher van gestalte zijn dan de *Coroados*. Deze opmerking vond ik te *S. Fidelis* niet bevestigd: want de laatsten waren aldaar meestal grooter en sterker van ligchaam. Zie v. ESCHWEGE *Journal Heft* I. *p.* 205.

(†) Vele Schrijvers hebben zich zeer bedrogen, wanneer zij de *Amerikanen* baardeloos noemen, hoewel hun baard dun en zwak is. Aan de *Sypotuba* moet een stam dezer menschen met een' zwaarderen baard gewoond hebben, die de *Portugeezen* daarom *Barbados* noemden.

maakt; dit zijn de beide kleuren waarvan alle *Tapuyas* zich bedienen. Om den hals of over de borst en den eenen schouder hadden zij snoeren van harde zwarte bessen, aan wier midden van voren hoektanden van apen, *oncen*, katten, of andere roofdieren hingen. Velen onder hen droegen echter ook deze snoeren zonder tanden (†). In de hand hebben de mans hunne lange bogen en pijlen, die zij op ons verlangen terstond, (even als alles wat zij bezaten) tegen kleinigheden verruilden. Wij ontvingen deze merkwaardige menschen zeer vriendelijk. Twee van hun waren als kinderen onder de *Portugeezen* opgevoed, en spraken dus derzelver taal een weinig; zij zijn daardoor zeer nuttig voor de *Fazenda's* hier in den omtrek. Men schonk hun messen, rozenkransen, kleine spiegels enz., en deelde eenige fleschen *rum* onder hen uit, waardoor zij ongemeen vrolijk en vertrouwelijk werden. Daarop kondigden wij hun tegen den volgenden dag een bezoek in hunne bosschen aan, wanneer zij ons minzaam wilden ontvangen; hierop, en toen wij hun aange-

(†) Een ander sieraad bestaat uit donkerbruine, holle, langwerpige ligchamen, die volkomen naar een *Dentalium* gelijken, en die men daarom voor eene dierlijke zelfstandigheid hield, tot een nader onderzoek getoond heeft, dat zij van denzelfden aard als boomschors, en dus zekerlijk de bast van zekere doornen zijn, zij moeten aan de *Paraiba* voorkomen.

gename geschenken beloofden, scheidden zij zeer te vrede van ons, en liepen onder geroep en gezang in hunne wildernis terug.

Naauwelijks hadden wij dien morgen het huis verlaten, of wij zagen ook reeds de *Indianen* uit hun boschrijk dal te voorschijn komen. Wij reden hun te gemoet, onthaalden hen terstond op brandewijn, en gingen met hun naar het bosch, waar de geheele horde der bruine, naakte *Poeris* in 't gras ter neder zat, hetwelk een zonderling gezigt opleverde. Mannen, vrouwen en kinderen waren digt opeengedrongen, en zagen ons nieuwsgierig doch schuw aan. Zij hadden zich naar hun beste vermogen opgeschikt; eenige weinige vrouwen met een' doek om borst of heupen, doch de meesten geheel onbedekt, eenige mannen hadden zich met een stuk apenvel van de soort die men *mono* (*ateles*) noemt, versierd; ook zag men een paar mannen met bijkans geheel afgesnedene hairen. De vrouwen droegen hare kleine kinderen deels in koorden van boomschors over den regter schouder vastgemaakt, deels op den rug met een' breeden band die om het voorhoofd ging, op dezelfde wijze, waarmede zij ook meest hunne manden met levensmiddelen dragen, wanneer zij reizen. Eenige mannen en meisjes waren sterk beschilderd, met een rood punt op voorhoofd en wangen, en ten deele met roode streepen in 't gezigt: anderen hadden zwarte punten en streepen

in

in de lengte over het geheele ligchaam, door dwarsstreepen vereenigd; verscheidene kinderen waren met zwarte kleine punten geheel en al getijgerd. Het beschilderen schijnt dus onder hun willekeurig te zijn, en van ieders liefhebberij af te hangen Van de meisjes droegen eenigen linten om het hoofd; voor 't overige echter hebben de vrouwen eene snoer van boombast stijf om de handen en enkels, om, zoo als zij zeggen, aan deze ligchaamsdeelen rijzig en net te worden. De gestalte der mannen is over 't algemeen gezet, en somtijds zeer wel in 't vleesch, het hoofd dik en rond, het gezigt breed en meestal met sterk vooruitstekende wangenbeenderen; de oogen zwart, klein, en somtijds scheef; de neus kort en breed, en de tanden zeer wit. Anderen onderscheidden zich door scherpe trekken, kleine kromme neuzen, en zeer levendige oogen, die slechts bij enkelden vriendelijk waren, doch bij de meesten zich somber en ernstig onder het vooruitstekende voorhoofd verscholen. Een onder de mannen was voor al merkwaardig door zijn *kalmukken*-gelaat, hij had een dik rond hoofd, waarvan de hairen gezamenlijk tot op een duim lang afgesneden waren: een zeer gespierd en gezet ligchaam, een' korten breeden hals, een groot en vlak gezigt; de schuinsstaande oogen waren een weinig grooter dan bij de *Kalmukken*, zeer zwart, en stonden stijf en wild in het hoofd;

de dikke zwarte wenkbraauwen waren in een grooten boog geweifd, de neus klein en met breede lappen, de mond een weinig dik. Deze knaap, wien onze geleiders verzekerden, nog nimmer hier gezien te hebben, scheen ons zoo vreesselijk, dat wij allen verklaarden, hem niet gaarn alleen ongewapend te hebben willen ontmoeten. De Heer VON ESCHWEGE geeft de kleinheid der mannelijke teeldeelen als een kenschetsend merk der *Poeris* aan, doch ik moet bekennen, hierin geen merkelijk onderscheid tusschen hun en de overige stammen te hebben gevonden. De *Poeris* zijn over 't algemeen zeer klein, en alle *Brazilische* stammen schieten in dit stuk zeer bij de *Europeërs*, en nog meer bij de *Negers* te kort.

Alle hier tegenwoordig zijnde mannen droegen hunne wapenen, lange boogen en pijlen in de hand. Eenige Volken in *Zuid-America*, vooral die aan de *Maranham* in het Noorden van *Brazilië*, hebben korte lansen van hard hout en met vederen versierd; anderen, b. v. die van *Paraguay*, van *Matto Groffo*, *Cuyaba* en *Guyana*, als mede de stammen der *Toepi's* aan de Oostkust, bedienden zich voorheen (en doen zulks ten deele nog) van korte knodsen van hard hout. Maar alle deze Volken voeren toch voornamelijk den langen pijl en boog. Slechts eenige weinige stammen in de vlakten van

Zuid-

Zuid-America, (van de *Pampas Buenos-Ayres* en *Paraguay*,) die altijd te paard zijn, zoo dat eene lange piek hun voornaamste wapen is, dragen gelijk de meeste *Afrikaansche* volken slechts een' kleinen boog en korten pijl. De *Tapuyas* der Oostkust daarentegen dragen een' kolossalen boog en pijl, gelijk de *Paraguas* in *Paraguay* niet in een' koker, maar wegens de aanzienlijke lengte slechts in de hand; zij hebben geen ander wapen. De boog der *Poeris* en der *Coroados* is 6½ voet of meer lang: glad, van het harde, taaije, donkerbruine hout des *Airi* Palmbooms gewerkt, en met eene pees van *Grawatha* (*Bromelia*) bespannen. Hunne pijlen zijn vaak meer dan 6 voet lang, en van hard, knoestig, in de drooge bosschen groeijend riet (*Taquara*), aan het benedeneind versierd met fraaije roode of blaauwe vederen; die der *Coroados* zijn van eene andere soort van riet zonder knoesten. Men heeft driederlei pijlen: 1) den eigenlijken oorlogspijl, zeer spits van voren en scherp op de zijde; gemaakt van *Taquaroessoe* (*Bambus*-riet). 2.) Met eene lange punt van *Airi*-hout, en vele weêrhaken aan den eenen kant. 3.) Met eene stompe punt, geschikt om kleine dieren te schieten. Alle stammen, door mij aan deze kust bezocht, vergiftigen hunne pijlen niet. Zoo ver is hunne nijverheid, of, zoo men wil, beschaving, nog niet

niet gevorderd. Men vindt nog minder sporen onder hen van den vergiftigden duimnagel der *Ottomakken* aan de *Orinoco* rivier (*) of van de blaaspijp door de *Indianen* uit kolossale grasspriete̋n vervaardigd, en van de *Esgravatana's* dier stammen aan de *Amazonen*-rivier (†).

Toen onze eerste nieuwsgierigheid voldaan was, verzochten wij de *Indianen*, ons naar hunne hutten te geleiden. De geheele troep toog voor af, en wij volgden te paard. De weg ging ter zijde in een dal, door de suikerplantaadjen heen; als dan werd het een smal paadje, 't welk ons midden in het bosch bragt, alwaar wij dan eenige hutten (*Cuari*) der *Poeris* ontwaarden. Dezelve behooren wel tot de meest kunsteloozen der wereld. Het slaapnet, door hun van *embira* (boomschors eener soort van *Cecropia*) gemaakt, hangt tusschen twee boo-

(*) In de Wildernissen van *Guayara* (zegt HUMBOLDT) zien wij eeuwig den mensch tegen den mensch ten strijde toegerust. Met onnatuurlijken dorst drinken hier geheele stammen het uitgezogene bloed van hunn' vijand, anderen moorden hem, schijnbaar ongewapend, en toch tot den moord voorbereid, met den vergiftigden nagel des duims. De *Ottomakken* vergiftigen dikwijls den nagel aan den duim, met *Curare*. Reeds het indrukken van dezen nagel wordt doodelijk, wanneer de *Curare* in het bloed komt. De slingerplant, uit wier sap deze *Curare* aan den Boven-*Orinoco* bereidt wordt, vonden wij, doch niet in bloei: het schijnt een *Phylanthus* te zijn. HUMBOLDT *Ansichten der Natur* p. 45 en 154.

(†) DE LA CONDAMINE *Voyage etc.* p. 65.

boomen; aan deze beide stammen is hooger met eene slingerplant of *liaan* (*Cipo*) een dwarsstaak vastgemaakt, tegen welken zij in eene schuinsche rigting groote palmbladen van de windzijde doen leunen, en deze van onderen met *Heliconia*- of *pattioba*-bladeren, en in de nabijheid der plantaadjen met banaanbladen opvullen. Op den grond, bij een klein vuur, lagen eenige fleschen van de vrucht der *Crescentia Cujete*, kalabasschalen, sieraden, riet voor pijlen of punten derzelve, eenige vederen, en levensmiddelen, zoo als bananen en andere vruchten in 't rond. Boog en pijl van den huisheer staan aan een' boom geleund, en magere honden blaffen luid den vreemdeling aan, die deze wildernis nadert. Men kan uit deze beschrijving opmaken, hoe zeer deze hutten voor weêr en wind blootstaan. Bij slecht weêr ziet men de bruine bewoners zich in een' hoop digt om het vuur heen scharen, en in de asch bescherming voor de koude zoeken; anders legt de man gerust in zijn slaapnet, terwijl de vrouw het vuur opstookt, en aan een puntig hout een weinig vleesch braadt. Het vuur, in de taal der *Poeris Poté*, is voor alle *Brazilische* stammen eene onmisbare behoefte; zij laten het nooit uitgaan, en zelfs den geheelen nacht door branden; immers, in de gure nachten dezer landen, zouden anders hunne naakte ligchamen in de luchtige woningen te veel van de koude lijden.

Daar-

Daarbij geeft hun het vuur het groote voordeel; dat zulks alle wilde dieren van hunne hutten afweert. Zulk een huis verlaten de Wilden zonder eenig leedwezen, zoodra het oord hun geen voedsel meer schenkt; zij trekken alsdan naar andere streeken waar de jagt hun meer apen, wilde reeën, varkens, *paca's*, *aguti's* enz. oplevert. Hier omstreeks moeten deze *Poeris* zeer veel brullende apen (*Mycetes* ILLIGERI) hebben geschoten; zij boden ons inderdaad vele half gebradene stukken daarvan ten verkoop aan; het eene was een kop, het ander eene borst met de armen of voorpooten zonder kop, een zeer walgelijk gezigt, vooral daar zij aan al hun wild de huid laten, en die er alsdan zwartachtig, en als verzengd uitziet. Dit harde half ruwe lekkerbeetje verscheuren zij met hunne sterke, witte tanden Dus wil men ook, dat zij uit wraakzucht menschenvleesch eten; maar dat zij hunne eigene Landgenooten zouden opeten, om hun de laatste eer, of den laatsten liefdedienst te betoonen (*), daarvan is ten minsten heden ten dage bij de *Tapuya's* der Oostkust geen spoor meer te vinden. De *Portugeezen* aan de *Paraiba* beweren algemeen, dat de *Poeris* het vleesch hunner verslagene vijanden eten, en er schijnt inderdaad iets waar aan te zijn, gelijk wij in 't vervolg zullen zien, doch

(*) SOUTHEY *History* of *Brazil*, V. I. *p.* 379.

doch zij wilden ons dit nimmer bekennen. Toen wij hen dit vroegen, was het antwoord, dat dit gebruik slechts bij de *Botocoedos* plaats had. De *Engelschman* MAWE verhaalt in zijne reisbeschrijving, dat de *Indianen* te *Canta Gallo* ongeplukte vogels zouden eten. Ik heb dit nooit van eenige Wilden gezien. Zij nemen er integendeel zelfs de ingewanden uit, en hebben waarschijnlijk den Heer MAWE slechts met een goochelstukje vermaakt (*).

Toen wij bij de hutten kwamen, begon terstond een ruilhandel. Wij gaven den vrouwen rozenkransen ten geschenke, waarvan zij (als van koralen) veel houden, hoewel zij er het kruis afnamen, en over dit heiligdom der *Roomsche* kerk lachten: voorts hebben zij vooral gaarn wollen mutsen, messen en roode zakdoeken, en gaven gaarne daarvoor hunne boogen en pijlen. De vrouwen waren ook op spiegels gesteld, maar volstrekt niet op scharen. Wij ruilden van hun eene menigte boogen, pijlen, en verscheidene draagkorven Deze laatsten zijn van grove palmbladen gevlochten, hebben, waar zij tegen den rug liggen, een' gevlochten' bodem, en ter zijde een' insgelijks gevlochten' rand; van boven zijn zij meest open, en slechts met draad of boombast ruim bespannen. Zij dragen dezelve, zoo als reeds gezegd is, gelijk de

(*) Zie MAWE, *Reis*, *Nederduit. Vert.* I. D. bl. 249.

de kinderen op den rug met een koord of band. Alle wilden brengen ons veelal groote waskogels ter verkoop, die zij in de holle boomen, het verblijf der wilde bijen, vinden. Dit donkerbruine was wordt gebruikt ter vervaardiging hunner boogen en pijlen; ook maken zij er kaarsen van, en verkoopen die aan de *Portugeezen*. Dezelve branden zeer goed. Bij de *Tapuyas* maakt men ze dus: om eene dunne pit van was wordt het katoen heengerold, en als dan vast in elkander gewoeld. Aan hun mes, dat zij aan een snoer om den hals vastmaken, en op den rug laten neêrhangen, hechten zij eene hooge waarde; dikwijls bestaat het uit niet meer dan een stukje ijzer, doch 't welk zij gedurig op steenen slijpen, en daardoor ongemeen scherp maken. Zij breken den steel terstond af, zoodra zij het mes hebben, en maken er een op hunne eigene hand, door het lemmet tusschen twee stukjes hout te leggen, en deze dan met een eindje koord digt aan elkander vast te maken.

Na het afloopen der markt gingen wij weder te paard zitten, om andere, dieper in 't bosch gelegene hutten te zien. Het pad was naauw, lastig, hobbelig door hooge boomstronken, en hoogten en diepten. Eenige Wilden gingen bij ons achterop zitten; een geheele troep van *Coroados-Indianen* uit *St. Fidelis* ging te voet met ons. Wij vonden in het digte woud, in een klein afgelegen dal, het huis van eenen *Portugees*

gees die midden onder deze menschen woonde. Hierop ging het zachtjes den berg op; en wij bevonden ons bij een ander *Indiaansch* dorp, ook weder door magere honden bewaakt. Men zegt, dat de *Poeris* dit huisdier (in hunne taal *joare*) van de *Europeërs* bekomen hebben; ik heb zulks bij alle stammen der inboorlingen aan de Oostkust gevonden (*). In de hutten waren vele vrouwen en kinderen; ook in eenigen verscheidene slaapnetten, doch in de meesten slechts een. Voor een mes kan men op staanden voet zulk een slaapnet bekomen; anderen verruilden hun hoofdband van apenvel, hunne halssnoeren en dergelijke. De Heer FREYREISS begon nu met een' *Poeri* over zijn' zoon te handelen en bood hem daarvoor allerlei aan. De vrouwen raadpleegden daarover luid in haren eigenaardigen zingenden toon, deels met bedroefde gebaarden; de meeste woorden gingen uit op *a*, en werden lang gerekt, waaruit dan een zeer luidruchtig zonderling *concert* ontstond. Men kon duidelijk zien, dat zij den knaap niet wilden overgeven: doch het hoofd des huisgezins, een oudachtig, ernstig man van een goed voorkomen, sprak eenige woorden bedachtzaam uit, en stond dan weder in gedachten verzonken met een hangend hoofd. Men gaf hem van lie-

(*) HUMBOLDT vondt in *Spaansch-Amerika* vele honden zonder hair. *Ansichten der Natur*, p. 90. Wij hebben op deze kust niets dergelijks bespeurd.

lieverlede een hemd, twee messen, een' doek, eenige snoeren bonte glaskoralen, en kleine spiegels. Deze verzoeking was te groot; hij kon die niet weêrstaan, maar ging naar het woud, en kwam spoedig met een' jongen weder, dien wij echter om zijne leelijkheid en dikken buik niet konden gebruiken. Hierop bragt hij een' ander te voorschijn, die meer aannemelijk was. Ongeloofelijk was de onverschilligheid, waarmede deze jonge zijn vonnis hoorde; hij veranderde niet van gelaat, nam geen afscheid, en sprong wel te vreden achter op het paard van den Heer FREYREISS. Deze gevoelloosheid bij vrolijke of treurige voorvallen is aan alle stammen der inboorlingen van *Amerika* eigen; vreugde en smart maakt op hun geen' levendigen indruk, men ziet hen zelden lagchen, en hoort hen niet ligt hard op spreken. Bij hun is de groote zaak eten en drinken; hun maag wil altijd gevuld zijn, en men ziet hen altijd de spijzen gulzig, haastig, met gretige blikken verslinden, waarbij hunne oplettendheid uitsluitend op het voedsel gerigt is. Maar men wil, dat zij daarentegen ook zeer lang honger kunnen verduren. De suikerplantaadjen der naburige *Fazenda's* lokken hen gewoonlijk tot bezoeken uit: daar zitten zij dan halve dagen, en zuigen aan het riet, en snijden geheele vrachten daarvan af, om naar hunne bosschen te slepen. Doch het zijn niet alleen de *Tapuyas*, die zoo veel van het suiker-

kersap houden: de lagere klasse in geheel *Brazilien* heeft het gebruik, van hetzelve uit te zuigen. Koster zegt hetzelfde van *Pernambucco.*

Toen wij nu ook hier onzen ruilhandel hadden geeindigd, reden wij, elk met een' *Poeri* achter op, weder naar onze *Fazendà.* Hier liet zich weldra de geheele troep vinden, en verlangde te eten. Onder 't rijden had mijn man achterop mij den zakdoek ontfutseld; ik betrapte hem eerst, toen hij dien wegsteken wilde, en ik eischte er een boog voor, dien hij ook gereedelijk beloofde, maar naderhand verloor hij zich onder de menigte, zoo dat ik hem niet weder zag. Eenige manschappen hadden te veel brandewijn gehad, en werden daardoor lastig (*). Met een goed woord zou men hen wel verwijderd hebben; doch deze planters behandelen de menschen geheel verkeerd, door hen als vee te beschouwen, en terstond van de *chicote* (zweep) te spreken. Natuurlijk zet dit kwaad bloed, en veroorzaakt twist en haat. Met

(*) Mawe zegt hetzelfde van de *Indianen* in *Canto Gallo.* Het is zeer onveilig, hun sterken drank te geven: want als zij dronken zijn moet men hen opsluiten. Geeft men de voorkeur aan den een, zoo zijn de overigen onbeschoft en niet te weêrhouden, voor dat men hun diezelfde gunst betoont, *bl.* 249. *Ned Vert.* Over 't algemeen komt deze Reiziger in de beschrijving der wilden met den onzen zeer wel overeen. *Vert.*

Met ons vreemden waren zij dus bijzonder in hun schik, omdat wij zoo opregt en goed met hun omgingen; ook merkten zij zeer goed aan onze blonde hairen, dat wij tot eene andere Natie behoorden. Voor 't overige noemen zij alle Blanken *Rayori.*

Daar wij geen meël meer op de *Fazenda* konden bekomen, om alle deze menschen te voeden, bedachten wij een ander middel, om hunnen zeer luiden eisch om levensmiddelen te voldoen. De huisheer gaf ons een klein varken; dit schonken wij aan onze gasten, en beduidden hen daarbij, dat zij het mogten schieten. Dit gaf ons gelegenheid, om te zien, met welke ruwe wreedheid deze menschen de dieren tot hun voedsel bereiden. Het kleine *Amerikaansche* zwijn was naast het huis aan 't eten; een *Poeri* sloop nabij hetzelve en schoot het, doch te hoog onder den ruggegraad; het liep huilend voort, en sleepte den pijl naar zich. De Wilde nam daarop een' tweeden pijl, schoot het dier in de borst en ving het nu, terwijl de Vrouwen in de haast een vuur ontstoken hadden. Toen wij alle kwamen toeloopen, schoten zij het dier nog eens in den nek, en toen in de borst. Maar het diertje was nog niet dood, het kermde en bloedde sterk; doch deze wreedaards, zonder zich daaraan te kreunen, wierpen het levend in 't vuur om het te braden, en lachten hartelijk over deszelfs pijnlijke kreeten.

Eerst

Eerst toen ons misnoegen over deze barbaarschheid gedurig luider werd, trad een van hun toe, en stak het vreesselijk gemartelde beest een mes in de borst, waarop zij hetzelve de hairen afschaafden, het terstond in stukken sneden en onderling deelden (*). Vele van hen konden niets bekomen, omdat het varken zoo klein was, en gingen dus morrend naar hunne bosschen terug. Naauwelijks waren zij weg, of er kwam van *S. Fidelis* een zak met meel voor hen aan, dien wij hen toen nazonden.

Ruwe gevoelloosheid is, gelijk uit dit en meer andere voorbeelden blijkt, de hoofdtrek in het karakter der Wilden. Hunne levenswijze brengt dit noodzakelijk met zich, want zij is dezelfde, die ook leeuwen en tijgers bloeddorstig doet worden. Naast dezen trek wil men, dat wraakzucht, en een weinig jaloersheid, alsmede eene onbedwingbare zucht tot vrijheid en een zwervend leven, de geaardheid dezer Wilden bepaalt. Zij nemen gewoonlijk verscheidene vrouwen, sommigen zelfs vier of vijf, als zij de kost daarvoor hebben. Over 't algemeen behandelen zij die niet kwalijk; maar de man beschouwt de vrouw als zijn eigendom, zij moet doen,

(*) Zoo min hier als naderhand heb ik de stelling van den Heer FREYREISS bevestigd gevonden, (VON ESCHWEGE *Journal von Brasilien*, *Heft.* I. *p.* 208,) dat de wilden nooit het vleesch der dieren aten, die zij zelven gedood hadden.

doen wat hij wil, daarom moet zij ook als een lastdier pakken dragen, terwijl hij met de wapenen in de hand naast haar gaat.

De taal der *Poeris* verschilt van die der meeste andere stammen, doch komt overeen met de *Coroados*- en *Coropos*-taal. Eenige schrijvers, onder anderen AZARA, hebben aan deze *Amerikaansche* volken alle godsdienstige denkbeelden willen ontzeggen; nogtans schijnt deze stelling des te minder gegrond, daar AZARA zelf gevoelens van eenige zijner *Indianen* uit *Paraguay* bijbrengt, die geen' anderen grond dan eenen, wel is waar nog zeer onbeschaafden, Godsdienst kunnen hebben. De vertaler dier reisbeschrijving, de Heer WALCKENAAR, maakt op verscheidene plaatsen die zelfde juiste aanmerking (*); ik zelf heb bij alle de door mij bezochte stammen der *Tapuyas* sprekende bewijzen van een godsdienstig geloof gevonden; en het is dus bij mij eene vaste en onomstootelijke waarheid, dat geen enkel volk onzer Aarde zonder eenige godsdienstige denkbeelden is (†).

De

(*) *Voyages* etc. *Vol.* II. *p.* 34. *Vert.*

(†) Dat de Geestelijke te *Joao Baptista* bij de *Coroados* geene godsdienstige denkbeelden vond, bewijst niets; want daar hij dezelve bij de nog ruwere *Poeris* erkent, hebben de *Coroados* die zekerlijk ook gehad. Het is immers zeker, dat zij een magtig bovenaardsch wezen, onder den naam van *Toepan*, vreesden. Zie *Journal van* VON ESCHWEGE *Heft.* I. alwaar *bl.* 165. het eerste woord der taalproeven de wederlegging is van hetgeen op *bl.* 106 gezegd wordt.

De wilde *Braziliers* geloven aan verscheidene magtige wezens, van welke zij het meest geduchte onder den naam van *Toepa* of *Toepan* in den donder meenen te hooren. In de benaming van dien bovenaardschen geest komen vele stammen, zelfs de *Tapuyas* met de *Tupi's* of de *Indianen* der *algemeene taal* overeen. Nog meer; den naam *Toepan* hoort men zelfs bij de *Guarani's* in *Paraguay*, een bewijs te meer voor de onderlinge verwantschap dier volken. Afgodsbeelden ziet men onder de *Tapuyas* nergens: zelfs niet de *Maraca's*, of den toovertoestel, waarvan zich de *Tupinambas* tot hunne beveiliging bedienen; slechts aan de *Amazonen*-rivier wil men zekere beelden gevonden hebben, die eenige betrekking schijnen te hebben op het geloof der inwoners (*). Van eene algemeene groote overstrooming hebben de meeste *Indianen* van *Zuid-Amerika* mede een duister denkbeeld, en verscheidene overleveringen, die men onder anderen in SIMAM DE VASCONCELLOS *Noticias curiosas do Brasil* vindt opgeteekend (†).

Wij namen de uitnoodiging van onzen vriendelijken Gastheer, om den nacht bij hem doortebrengen, niet aan, maar voeren nog dien eigen' dag over de *Paraiba* naar *S. Fidelis* terug.

Al-

(*) SOUTHEY *History of Brazil.* V. I. p. 620.

(†) S. DE VASCONCELLOS. p. 47.

Aldaar waren de *Coroados-Indianen* zeer misnoegd op ons, als hebbende, zoo als zij zeiden, zoo veel aan de *Poeris* gegeven, en niets aan hun; wij kochten hier dus, om hen eenigermate te bevredigen, nog eenige bogen en pijlen. Hierop bezochten wij den *Pater* JOAO. Voor de vensteren zijner woning vloeit de schoone *Paraiba*, waarop men het heerlijkste uitzigt heeft Zij is de aanzienlijkste rivier in het kapiteinschap (*la Capitania*) van *Rio de Janeiro*, die tusschen het *orgelgebergte* (*Serra dos Orgaos*) en de bergen van *Mantiqueira* ontspringt, en slechts in een' gedeelte van zijn' loop 72 eilanden moet tellen. De stroom was thans laag, maar in den regentijd (December en Januarij (*)) treedt zij buiten hare oevers.

Van hier geleidt een weg over het gebergte naar *Canto Gallo*, een ander naar *Minas Geraës*. *Canto Gallo*, door eenige bewoners van *St. Paul* bebouwd, bleef in de groote bosschen lang onopgemerkt, tot het eindelijk door het geroep van een' haan werd ontdekt, en daarvan den naam kreeg (†). Toen de *Jesuiten* zich in

(*) Wanneer de Zon hier in het schedelpunt staat, en door hare kracht de dampen omhoog trekt, die haar als dan geheel bedekken, en als stroomen waters nedervallen.

Vert.

(*) Men vindt de beschrijving (en de vrij zonderlinge Geschiedenis) van *Canto Gallo* in de reizen van J. MAWE, *Ned. Vert* I. *Dl. bl.* 271—273. De bijna onafhankelijke gelukzoekers die deze volkplanting stichtten, werden door het kraaijen

in *Braziliё* vestigden, moet omstreeks *Canto Gallo* een zeer blanke stam van *Indianen* gewoond hebben. De eersten vonden er goudzand, en lieten het zich door de *Indianen* in papierpatronen naar de *Paraiba* brengen, waarvoor zij hun niets beteekenende kleinigheden gaven.

Ons afscheid van Pater JOAO was vriendelijker dan de wellekomst; doch niet zoo hartelijk als van onzen goeden ouden gastheer, die ons zoo minzaam onthaald had. Wij zetteden weder over de rivier, en zagen, op de plantaadje van den Heer FURRIEL, onze vrienden de *Poeris* weder suikerriet zuigen. De gister gekochte knaap werd in hun midden gebragt om te zien of zulks eenigen indruk zou maken; doch tot onze verwondering zag niemand hunner hem slechts aan: ook hij sloeg geen' enkelden blik naar zijne ouders en bloedverwanten, maar ging in ons midden zitten, even als of die lieden hem geheel vreemd waren. Zulk eene doodelijke onverschilligheid heb ik bij geen' der andere stammen gevonden. Zij schijnt echter alleen omtrent opgeschotene knapen of jongelingen plaats te hebben; want omtrent kleine kinderen zijn zij zeer teêrhartig. Tot de jongeling zich zelve kan onderhouden, is hij geheel

jen van een' haan aan de afgezondene bespieders der Regering verraden, doch bleven nog een paar jaren alle aanvallen trotseren, tot zij eindelijk, door het verslappen der maatregelen van voorzorg, overrompeld werden. *Vert.*

heel het eigendom van zijn' Vader. Maar zoodra hij in staat is, voor zich te zorgen, bekommert zich de Vader weinig meer om hem.

Eenige *Poeris* trokken ons met hunne zwaar bepakte vrouwen voorbij, die kinderen, manden van palmbladen vol bananen, oranjeappels, *Sapucaya*-noten, rieten tot punten voor pijlen, katoenen snoeren, en eenigen opschik droegen. De man droeg echter een van de kinderen.

Wij namen nu afscheid, en reden den linker (of noorder) oever van den *Paraiba* af, om ook dezen te leeren kennen. Dezelve is even zoo afwisselend en wel bebouwd als de regter oever. Onder de heerlijke boomen der landgoederen prijkte de *Sapucaya* met versch rozenrood loof, en schoone zonderling gevormde lilakleurde bloemen in vollen bloesem. De Heer MORAES, waar wij een oogenblik vertoefden, bood ons eenige voorwerpen uit de natuurlijke historie aan, en deed terstond zijn paard zadelen, om ons te verzellen. Eenige huisgezinnen der *Poeris* naderden intusschen het huis. Zij beminnen den braven man hartelijk, die hen steeds opregt en vriendelijk behandelde, en hen op zijne oranje-banaanboomen- en suikervelden vrijelijk liet plukken of zuigen, waardoor zij hem dikwijls groote schade deden, maar daarvoor ook achting en liefde betoonden.

Zulk een man zou de beste middelen hebben, hen aan den staat der wildheid te onttrekken en in

Al-

Aldeas of dorpen te vereenigen. Wij volgden zijn geleide door bergachtige streken, dikwijls langs steile rotswanden, dan weder door een heerlijk somber bosch waarin de schoonste kapellen fladderden. Hier was een eilandje digt bij den oever rondom tusschen steile rotsen; eenige oude boomen op hetzelve waren met de nesten van den *guasch* (*cassicus haemorrhoas*) even als met beursjes, bedekt. In 't geheel verfraaijen de vele eilanden, deels bebouwd, deels boschrijk, en de plantaadjen van suikerriet, rijst, *mais*, en koffij (van deze zijn er echter niet veel) ongemeen de oevers van dezen stroom. Wij vernachtten op eene aanzienlijke hoeve en vonden er een goed onthaal. Aan gene zijde van het rivierdal verrezen hooge gebergten, onder anderen de *Morro de Sapateira*.

Wij zetteden des anderen daags de reis voort, en bereikten des middags de smalle maar diepe bedding der snelstroomende *Muriahé*, die in den regentijd vaak groote schade doet, 7 uren verre bevaarbaar is, en een' waterval en aanzienlijke suikerplantaadjen aan zijne boorden heeft. Wij zetteden in eene kleine schuit over deze rivier, en bereikten des avonds de *Villa de S. Salvador*. Hier was ook een voormaals *Indiaansch* dorp, de *Aldea de S. Antonio*, door de *Jesuiten* uit *Gorulhos-Indianen* gevormd, doch thans door geene inboorlingen meer bewoond.

ZES-

ZESDE HOOFDSTUK.

REIS VAN DE VILLA DE S. SALVADOR TOT DE RIVIER ESPIRITO SANTO. MURIBECCA. DE VIJANDELIJKHEDEN DER POERIS. QUARTEL DAS BARREWAS. IRTAPEMIRIMI. VILLA NOVA DE BENEVENTE AAN DE IRITIBA. GOARAPARIM.

Bij onze aankomst in de *Villa* vonden wij tot onze levendige vreugde het berigt der beslissende overwinning bij *Waterloo* (*Belle Alliance*) bevestigd, die ook hier door de inwoners met gejuich werd ontvangen. Wij maakten ons nu gereed verder de kust noordwaarts op te bereizen, namen nog een paar nieuwe jagers en eenen soldaat tot gids aan, en nadat wij van den vriendelijken bevelhebber, den Overste CARVALHO DOS SANTOS, en andere minzame inwoners van *S. Salvador* hadden afscheid genomen, verlieten wij op den 20 November de *Villa*, en volg-

volgden de *Paraiba* tot aan haren uitloop in zee. De stad geeft langs de rivier een schoon gezigt. De digt op een staande daken verheffen zich onmiddelijk boven den stroom: boven dezelven steken enkelde kokospalmen uit, en de verhevene achtergrond bestaat uit de verafgelegene blaauwe gebergten. De heldere waterspiegel zelve, door negerkano's gekliefd, is reeds vrij breed, en met bosschen, kleine weilanden en aangename woningen gezoomd. Van dit standpunt af zou een schilder een zeer bekoorlijk tafereel der stad en harer omstreken kunnen vervaardigen.

Wij zagen op onzen togt zeer schoon rundvee; hetzelve is in 't algemeen in *Brazilië* groot, zeer vleeschig, fraai en welgemaakt. De ossenhuiden van *Buenos-Ayros*, *Monte-Video*, *Rio Grande* en andere streken van *Portugeesch* en *Spaansch Amerika* zijn wegens hare grootte beroemd, ook hebben de stieren hier veel grootere horens, dan in *Europa*. Ook paarden fokt men hier in menigte.

De streek bleef aangenaam en afwisselend: ook ontdekten wij eenige natuurlijke zeldzaamheden, zoo als een groot aantal fraai blaauwachtige ijsvogels (*Alcedo Alcyon* L.) waarvan wij er verscheidene schoten. Tegen den middag bereikten wij het huis van een' afwezigen pachter (*Tenente*) wiens vrouw ons huisvesting gaf, en die, in den nacht aangekomen, ons des anderen daags te paard naar *Villa de S. Joaõ*

da

da Barra verzelde. Het weder was drukkend heet: de bijna opgedroogde poelen in de bosschen en rivier waren met eene dikke korst van gele witachtige kapellen bedekt, die hier naar vocht zochten. Deze opeengepakte vlinders op vochtige plaatsen zijn altijd een bewijs, dat het heete jaargetijde nadert: men ziet somtijds geheele zwermen, even als wolken, in de nabijheid des waters rondvliegen. Wij zagen hier de *Paraiba* niet, zijnde achter boomen verscholen, maar de zandige grond toonde de nabijheid der zee. Toen wij weder aan de rivier kwamen, hadden wij gelegenheid tot een geheel nieuwe jagt, namelijk van de *Jacaré* of den *Alligator*, (*Crocodilus sclerops*). Dit tweeslachtig dier woont in alle rivieren van *Braziliën*, vooral in diegenen, welke weinig val, en daartegen moerassige plaatsen en doodloopende armen hebben. Deze laatste herkent men terstond aan zekere waterplanten met groote bladen, de *Nymphaea*, *Pontederia* en anderen, waarvan de takken uit den bodem des waters oprijzen, en aan de oppervlakte hare bladen waterpas uitspreiden. Tusschen deze stilstaande wateren moet men de *Jacaré* zoeken: daar steekt hij (doch dit zien slechts geoefende oogen) zijn' kop loerend even boven het water uit. Nogtans vindt men ze somtijds ook in het midden des waters, vooral in langzaam vloeijende beken. Wil men het dier op zijn gemak beschouwen, zoo moet men tusschen het dunne, rij-

zi-

zige, digt op een staande geboomte (18 of 20 voet hoog) dat met groote, wollige, hartsvormige bladen bedekt is (*), langzaam naderen, hem dan met den kop boven water zich in de zon zien koesteren, en op buit loeren. Daar wij in den beginne, zonder aan deze dieren te denken, en de nood'ge stilte in acht te nemen, toereden, vernamen wij slechts hun plassend geluid in 't onderduiken; doch merkten weldra van waar het geluid kwam. Mijn dubbeld geweer met schroot geladen trof het, zeker doodelijk, diep in den nek, doch het dook naar de laagte, en 'er was geene kans, het boven te krijgen. Even zoo ging het ons met nog drie of vier andere dezer dieren. Doch een paar onzer jagers hadden intusschen van eene brug over eene beek een' *Jacaré* twee schoten in den hals gegeven, het dier gedood, en met behulp van eene schuit, en een' grooten ijzeren drietand van den grond opgehaald. Het was omtrent 6 voet lang, graauwachtig groen, met eenige donkere kringen op het lijf, vooral aan den staart, en aan den buik was het lichtgeel. Groot was onze vreugde, dit schoone en voor ons nog nieuwe dier te bezitten; wij laadden het op onze lastdieren, doch het verspreidde een' alleronaangenaamsten muskusgeur. Deze *Brazi-*

(*) Waarschijnlijk een *Croton*, zeer na aan de *tridesmys* (*Monoecia*) verwant.

zilische Jacaré der Oostkust evenaart geenszins de *kolossale* krokodillen der oude wereld, zelfs niet die van nader bij den evenaar gelegene streken van *Zuid - Amerika.* De Heer VON HUMBOLDT vond deze laatsten met allerlei vogelen bedekt, en op den kop van zulk een dier had zelfs de groote rijzige *Flamingo* zich eene zonderlinge standplaats gekozen (*). In de *Paraiba* vindt men de *Jacaré* zeer menigvuldig, en hij dient hier en daar aan de Negers tot voedsel. Men verhaalt sprookjes van hunne roofzucht; maar de hier bedoelde soort, op zijn hoogst 8 of 9 voet lang, vreest men niet, hoewel eenige visschers de sporen zijner beet aan hunne voeten wilden vertoonen. Dat zij echter wel eens een over de rivier zwemmenden hond verslinden, is niet onwaarschijnlijk. Het aantal der *Jacaré's* was bij deze brug zoo groot, dat men er eene menigte te gelijk telde, maar zij werden door het vele schieten schuw, en wij vingen er geene meer. Niet ver van de beek waren, in den zandgrond, bosschen der *Eugenia pedunculata*, eene bekende, schoone struik, die de smakelijke, roode, vleeschige, vierhoekige vrucht voortbrengt, welke men hier te lande *Pitanga* noemt. Zij zit enkel op den steel, en de geheele struik

(*) *Ansichten der Natur.* p. 141.

struik is daarmede bedekt. Zij verschafte ons thans eene aangename verfrissching. De malagonieboomen (*Anacardium occidentale*) stonden thans in bloei. Niet verre van daar waren weilanden, waarop zich een ram met vier horens bevond. Eindelijk bereikten wij gelukkig de *Villa de S. Joao da Barra*, niet ver van den mond der *Paraiba*. Door de zorgen van onzen geleider, wees men ons de *Casa da Camara* of het gebouw aan, voor de woning der koninklijke ambtenaren bestemd. Het is een goed, ruim huis, met vele goede kamers en eene binnenplaats, waarin oranje- en *Goyava*-boomen (*Psidium pyriferum* L.) geplant zijn, en ten deele thans bloeiden. Het genoemde vlek komt volstrekt met *S. Salvador* niet in vergelijking, heeft slechts eene kerk, lage huizen van hout en leem, uit eene verdieping bestaande, en is niet bestraat. Daar en tegen is hier de rivier ook voor vrij groote schepen, brikken en smakken bevaarbaar, die onmiddellijke gemeenschap met de zee hebben; ook moeten alle vaartuigen, die dan op de hier voorbij vloeijende rivier naar *S. Salvador* willen, hier voorbij, hoewel de arm bij *S. Joao* ondiep is, en het eigenlijke vaarwater aan gene zijde van eenige eilanden ligt. De inwoners zijn meest matrozen en visschers, die met hunne waren te *S. Salvador* handel drijven. Onze vooruitgesnelde jagers wachtten ons met verscheidene dieren, onder anderen

met een paar levende gordeldieren of *armadilles* (*Dasypus* L. (*)). Deze zonderlinge schepsels zijn in *Brazilië* zeer algemeen, en van verscheidene soorten. Die gene, welken wij thans levend bezaten, wordt hier *Tatoe-peba*, doch in de meeste streeken gewone of echte *Tatoe* (*T. Verdadeiro*) genaamd, en geeft een zeer lekker gebraad. Wij hadden deze beide dieren des nachts van elkander gescheiden, en het eene in een zak, het andere in eene hechtere gevangenis bewaard. Toen wij ze des morgens voederen wilden, had het eene dier den zak doorgekrabbeld, zich zelve door de dikke leemen muur van het huis heengewerkt, en was nu in vrijheid.

Wij zetteden te *S. Joao* onze *Jacaré* op, waarmede een geheele dag verliep. Tot overbrenging van onze pakkaadje over de *Paraiba* had de *Juiz* (Schepen of veeleer Burgemeester der plaats) ons schippers en vier *Indiaansche* schuiten (*kano's*) bijgezet. Het was ons geluk dat die vaartuigen groot waren; door den hevigen wind zouden de kleine kano's gevaar van omslaan hebben geleden. Gedurig hoorden wij het bruisen der zee, terwijl wij, de rivier af, rondom een eilandje voeren, dat met bevallig houtgewas prijkte. Hier groeide onder an-

(*) De kop en het lijf zijn met beenachtige schilden en gordels omgeven, en als geharnast. BLUMENBACH *Handb. der Nat. Hist.* IV. *bl.* 74.

anderen eene fraaije heesterachtige *cleome* met groote wit- en geelachtige bloemtrossen en purperkleurde helmstijltjes of vezelen; de *malvacea*, 12 tot 15 voet hoog, met groote lichtgele bloemen en hartvormige bladen: de *Aninga*, eene merkwaardige hoogstammige soort van *arum* (*Arum liniferum*, ARRUDA) met witachtige bloemen en groote vruchten als eijeren. Wij voeren thans over den tweeden arm der rivier, en daarop door een klein kanaal, waar het water geheel stil staat, en dus door vele *jacaré's* bewoond wordt. Zij lagen rondom ons, om zich op oude boomstammen en steenen in de zon te koesteren, maar door de schommeling der schuit mislukte mij telkens het schot. Een zonderling gezigt maken aan den oever de blootliggende boogvormige wortelboomen *Conocarpus* en *Avicennia*, die hoog uit den stam te voorschijn komen, en vreemd in elkander gevlochten zijn. Zonder hier gewigtige ontdekkingen te kunnen doen, moesten wij ons vergenoegen met twee soorten van wier (*Fucus*) die men ook bij *Rio de Janeiro* aantreft, den blaauwen ijsvogel (*Alcedo Alcyon* L.) en eene soort van waterraaf (*carbo cormoranus*). Noordwaarts van hier is de kust met menigerlei struiken begroeid, onder anderen de zeshoekige *Cactus*, en de reeds bovengenoemde *Eugenia*. Ik was onzen troep vooruitgesneld, en wij bereikten nog voor den nacht de alleenstaande *Fazenda Mandinga* aan het strand. Ons volk, door een smal kanaal

N 2 op-

opgehouden volgde eerst den anderen morgen. Wij vonden hier de brievenpost (*corréo*) van *Rio*, die tot *Villa de Victoria*, maar niet verder noordelijk gaat; de medegebragte brieven verschaften ons des avonds een aangenaam onderhoud.

Van *Mandinga* trokken wij noordwaarts het strand langs door diep vochtig zand. De menschen vinden dezen zandweg gemakkelijk en aangenaam, maar de muildieren en paarden, die aan het gezigt en gedruis der branding nog niet gewoon zijn, hebben het niet op dezen gemakkelijken weg. Een troep reizigers, die zoo over de gladde witte zandvlakte aan den rand der blaauwe zee daarheen trekt, levert, uit de verte gezien, een aangenaam schouwspel. Immers waar de kust geene aanzienlijke bogten maakt, daar ziet men zoo verre voor zich uit, dat de lastdieren als kleine stipjes verschijnen. Aan de vooruitspringende punten, waar het strand den hevigsten schok der branding moet doorstaan, ziet men steenen op de zonderlingste wijze door het water uitgehold. Deze anders doodsche kust wordt slechts door enkelde schelpdieren en vogels uit de orde der strandloopers bewoond. De dorst begon ons te kwellen: wij zagen eenige meirtjes (*lagoas*) door bosschen ingesloten, en hoopten er verkwikking te vinden, doch helaas! zij waren door het overgeloopene zeewater zout geworden, en een paar leemen hutten, waar wij

la-

lafenis hoopten te vinden, waren door de inwoners verlaten. Voor deze teleurstelling vonden wij eenige vergoeding in de saprijke *pitangas*, die in groote menigte in 't rond groeijen. Een pad, van de zee naar het digte bosch geleidende, bragt ons weldra in het oude bosch. Ik reed den troep vooruit, beschouwde de schoone gewassen, en hield mij in gedachten met de *Tapuyas* bezig, die somtijds deze streeken bezoeken, tot ik plotselijk schrikte op het zien van twee naakte bruinachtige mannen; in het eerst hield ik hen voor wilden, en meende reeds mijn geweer aanteleggen, en mij tegen een' verwachten aanval te verdedigen, toen ik bespeurde dat het hagedissenjagers waren. De eenzame planters dezer woestijnen houden namelijk veel van het vleesch der groote soort van hagedissen, die in de algemeene taal der *Indianen*, *Teioè* (*Lacerta teguxin* LINN.) genaamd wordt. Zij gaan dus met een paar afgeregte honden dikwerf in de zandbosschen om die dieren optezoeken. Wanneer de honden eene hagedis naderen, zoo vlugt deze met allen spoed in het hol dat haar tot woning dient, waar zij alsdan door den jager uitgegraven en doodgeslagen wordt. Uit hoofde der groote hette gingen deze mannen, wier huid op het geheele ligchaam door de zon zoo verbrand was, dat men hen zeer wel voor *Tapuyas* kon aanzien, geheel ongekleed. Zij droegen bijlen en een paar gedoode

hagedissen van bijna 4 voet lang, (den langen staart medegerekend). Wij spraken met deze jagers, die het oord zeer wel kenden, en ons verzekerden dat wij in minder dan een uur de *Fazenda* van *Muribecca*, tot ons nachtverblijf bepaald, zouden bereiken. Inderdaad traden wij spoedig binnen de heining, die het gebied dezer landhoeve aankondigde. In het lommerrijke hooge bosch vonden wij schoone gewassen; de heesters waren tot in den top omwonden met de heerlijke *convolvulus* met hemelsblaauwe bloemen in de gedaante van klokjes. De *Juò* (*) liet zijn diep en luid gefluit in drie of vier toonen weêrgalmen; men hoort hem in deze onmetelijke wouden op alle uren van den dag, en zelfs te middernacht. Deze vogel heeft een even zoo smakelijk vleesch als alle overige soorten van zijn geslacht, hetwelk men gewoonlijk met den naam van *tinamoe* of *inamoe* kenmerkt.

Toen wij het woud achter den rug hadden, betraden wij groote pas ontgonnen plantaadjen. Hier, op eene hoogte, waar overoude woudstammen

(*) *Tinamus noctivagus*, eene nieuwe nog niet beschrevene soort van *Timamoe* of *Inamboe*. Hij is kleiner dan de *Macuca* (*Tinamus Brasiliensis* LINN.) 13 duim 5 streek lang: bruin, donker grijs, en roodachtig bruin, de rug kastanjebruin, de schedel aschblaauw, zwart gevlakt, beneden-rug roestbruin, met donkerbruine dwarsstreepen, kin en keel witachtig, beneden-hals aschgraauw, de borst bruinachtig roestgeel, de buik lichter van kleur.

men gelijk eene verhakking naar alle rigtingen door elkander gekapt ter neêr lagen, opende zich een bekoorlijk uitzigt in de statige wildernissen aan de oevers van den *Itabapuana*, die gelijk een zilveren streep door sombere bosschen zich slingert, en eene groene vlakte doorsnijdt, waarin de groote *Fazenda* van *Muribecca* uitsteekt, door ruwe plantaadjen omgeven. In 't rond wordt de gezigteinder door vele onmetelijke wouden beperkt. De Negers, die, in de plantaadjen aan 't werk zijnde, onzen troep uit het bosch zagen komen, staarden dien aan als eene verschijning uit eene andere wereld.

Eerst bereikten wij *Gutinguti*, hetwelk met *Muribecca* vereenigd den naam van *Fazenda* der laatstgenoemde plaats draagt. Eertijds behoorde het, met deszelfs gebied van negen uren lang aan de *Jesuiten*, die deze gebouwen gesticht hebben: doch thans aan vier eigenaars gemeenschappelijk. Nu nog bevinden zich hier 300 negerslaven, waaronder intusschen slechts 50 bekwame, sterke lieden zijn, over welke een *Feitor* (factoor, zaakbezorger) het opzigt heeft. Hij was een *Portugees* van geboorte, die ons zeer minzaam ontving. Het werk is hier voor de slaven zeer bezwaarlijk, en bestaat meest in het uitroeijen der bosschen Op de plantaadjen bouwt men *mandiocca*, mais, katoen, en een weinig koffij. Niet ver van *Gutinguti* vloeit de *Itabapuana*, een riviertje, dat

N 4 bij

bij hoog water de weilanden besproeit. De *Corografia Brasilica* noemt hem valschelijk *Reritigba*, hetwelk een andere naam voor den *Benevente* is. De *Itabapuana* ontspringt in de *Serra do Pico*, niet ver van de bronnen van de *Muriahé*. De ruime bosschen rondom *Muribecca* zijn de schuilplaats van zwervende, vijandelijke *Poeris*; men vindt hen tot op eene dagreis verder ten Noorden, en waant, niet zonder grond, dat zij met de beschrevene vreedzame *Poeris* van *S Fidelis* een volk uitmaken. Hier aan de *Itabapuana* (*) overvielen zij nog in Augustus ll. de kudden der *Fazenda*, en schoten uit loutere kwaadaardigheid 30 stuks rundvee en een paard. Een jonge herdersknaap, een Neger, werd door hen van zijne gewapende makkers afgesneden, gevangen, gedood, en, zoo als men hier verzekert, gebraden en opgegeten. Men vermoedde, dat zij de armen en beenen, en het vleesch van den romp losgemaakt en medegenomen hadden; want toen men kort daarna aan de plek kwam, waar de moord geschied was, vond men niet dan het geraamte van den romp, het hoofd van den jongen Neger en de gebradene afgeknaagde handen en voeten, waaraan nog sporen der tanden zigt-

(*) Deze rivier heet op verscheidene plaatsen *Comopuam*, en bij sommige inwoners *Compapoana*, doch de ware naam is in den tekst opgegeven.

zigtbaar waren. De *feitor*, aan deze invallen der Wilden blootgesteld, toonde dus een' ongeloofelijken haat tegen dit Volk, en zeide gedurig, dat hij ook onzen jongen *Poeri* gaarne met hagel zou dood schieten. « Het is onbe- « grijpelijk," voegde hij er bij, « dat de Re- « gering geene doelmatige middelen bij de hand « neemt, om deze *beesten* uit te roeijen; men « heeft slechts even de rivier op te gaan, om « hunne *ranchos* (hutten) te vinden." Hunne nabijheid is zekerlijk zeer onaangenaam, maar men moet bedenken, dat de planters door de vroegere herhaalde mishandelingen grootendeels de schuld dragen van de vijandelijke gezindheden der inboorlingen (*). In vroegere Eeuwen onderdrukten winzucht en begeerte naar goud alle gevoelens der menschelijkheid bij de *Europische* aankomelingen. Zij zagen die bruine naakte menschen slechts als dieren aan, die enkel voor hen geschapen waren. Men heeft immers zelfs onder de *Spaansche* Geestelijkheid in *Amerika* getwist, of de Wilden zoo goed menschen waren als de *Europeëers*, of niet? (Zie AZARA in het tweede Deel zijner Reizen). Dat de *Poeris* somtijds hunne vijanden eeten, wordt hier te lande vrij algemeen beweerd.

(*) Misschien heerscht hier dezelfde betrekking als tusschen de *Kaapsche* boeren en de boschjesmannen, die ook bij eene betere behandeling (gelijk b. v. door de Zendelingen) wel te temmen zijn. *Vert.*

weerd. P. JOAO te *S. Fidelis* verzekerde ons, dat hij eens op eene reis naar de rivier *Itapamurine* een' Neger, door de *Poeris* gedood, zonder armen of beenen in het bosch had gevonden, rondom welken eene menigte roofvogels verzameld waren. Wij hebben boven gezien, dat *zij zelve* het feit nimmer bekennen wilden; doch hunne bekentenis komt bij de vele getuigenissen tegen hen niet in aanmerking. Ook onze *Poeri* bekende, dat zijne stamgenooten het hoofd hunner doode vijanden op een' staak te pronk stelden, en er om heen dansten: zelfs onder de *Coroados* in *Minas Geraës* moet, volgens den Heer FREYREISS, het gebruik heerschen om een' arm of voet des vijands in een' pot met *caui* te steken, waaraan als dan de gasten zuigen.

Ons verblijf te *Muribecca* was voor onze verzamelingen zeer voordeelig. Bij den veelvuldigen regen, die in deze dagen viel, verzuimden onze jagers geen uur, waar in het weder gunstiger was. In de groote bosschen en poelen aan de oevers der *Itabapuana* nestelt de muskuseend (*Anas moschata* L.) een voor ons nog nieuwe vogel. Dit schoone dier, waarvan men in *Europa* het tamme ras zeer veel onder den naam der *Turksche eend* op groote buitenplaatsen houdt, is kennelijk door de zwartachtig roode, naakte, wrattige huid omstreeks het oog en den bek: de vederen zijn

zwart

zwart met een' groenen en purperen gloed; de vleugels aan de schouders zijn bij de oude vogelen sneeuwwit, bij de jongen zwart. Het mannetje is zeer groot, zwaar, en hard van vleesch: doch de jonge vogel is zeer smakelijk, en den jager zeer wellekom. Wij *Europeërs* vonden in deze jagtpartijen aan de rivier door de moerassige streeken vele hinderpalen; doch onze halfnaakte inlandsche jagers kwamen overal beter teregt. Drie Negers van de hoeve boden ook aan voor ons te jagen; wij voorzagen hen met geweer, kruid en lood, en zij bragten nu dagelijks des avonds eene menigte dieren binnen, die als dan verdeeld werden; vooral reigers, onder anderen de Konings-reiger (*garça real*) met een geelachtig wit lijf en schoonen blaauwen bek, ibissen, eenden (*Anas moschata* en *viduata*) ook *Ipecatiri* van AZARA, of de eend met den groenen schouder, de groote en kleine *Egrette*, met hare schitterend witte pluimaadje, enz. Ook de rivier verschafte ons menige zeldzaamheid. Bij eene snelle vaart op dezelve, hadden de Heeren FREYREISS en SELLOW het gezigt van een' geheelen troep vischotters (*Lutra Brasiliensis*, *Portug. Loutros*) die zonder eenige teekenen van vrees onder hun wonderlijk piepend geluid in het water bleven spelen. De *Brazilische* otter onderscheidt zich van den *Europischen* vooral door zijn' eenigszins plat gedrukten staart, zoo als

als ook AZARA opmerkt, doch bij de opzetting gaat die kenschetsende trek doorgaans verloren, en is dus tot hiertoe in de werken over de Natuurlijke Historie meestal over 't hoofd gezien. Hun vel is zeer zacht en schoon. In de hoofdrivieren der binnenlanden van *Braziliën*, (b. v. in *Rio S. Francisco*) zijn deze dieren van eene *kolossale* grootte, en worden ook niet meer *Loutra*, maar *Arirauha* genoemd. Ook wij bekwamen een dier groote otters; men zeide ons, dat een groot gestorven dier met menschenhanden in het water lag. Bij onderzoek bleek het ons, zulk een otter van 5 of 6 voet lang te zijn, die wel dood, maar toch nog versch genoeg was, om voor onze verzamelingen te dienen. Hooger naar boven zijn er ook *Jacare's* in de *Itabapuana*. De bosschen weêrgalmden van den luid brullenden aap (*Mycetes ursinus*) en den luid rogchelenden *Sauaisu*, een aardig aapje, met zwarten kop, handen en pooten, vaal wit in 't bruingrijze vallende over het lijf, en geelachtig rood aan den langen slappen staart. Vele dezer apen droegen de jongen op den rug, en wij vonden weldra, dat dezelve zeer ligt tam te maken zijn. Onder de hier geschotene vogels was ook eene uitstekend schoone nieuwe soort van specht, wien ik den naam van *Picus melanopterus* gaf, met witte vederen, doch zwarte vleugelen, rug, en een gedeelte van den

staart:

staart: het oog heeft in 't rond eene naakte, oranjekleurde huid.

Wij hadden te *Campos* twee jagers aangenomen, die aan de mond der rivier *Itabapuana* vooraf gegaan waren, om te *Muribecca* weder bij ons te komen. Zij hadden onze beste geweeren bij zich, en kwamen niet terug! Wij vermoedden dus hun plan, om ons te ontsnappen, bemanden in stilte eene Kano met eenigen van ons volk, die de onvoorzigtige jagers aan den mond der rivier betrapten, hun de geweren ontnamen, doch hen zelve lieten trekken.

De reis van de *Itabapuana* noordwaarts op, vereischt eenige voorzorgen, om de wilde, vijandelijke *Poeris* tusschen die rivier en de *Itapamirim* (6 of 8 uren). Uit hoofde der verschrikkelijke moorden, hier door hun gepleegd, had men eene krijgspost, het *Quartel* of *Destacamento das Barreiras*, moeten aanleggen, waarheen de *Feitor* van *Muribecca* ons zelf geleidde. De weg was beurtelings een dik woud, eene opene zandstreek met vele sporen van *Tapirs* of *antas* en reeën, tot wij eindelijk bij een hoog houten huis het vlakke strand bereikten. Hier was eene ruime bogt, die in het verste verschiet in eene landspits eindigde; en hier was, op de hooge kust, het reeds genoemde *Quartel*. Wij waren wel gewapend, en hadden, in geval van een' aanval der Wilden, 20 schoten gereed; eenigen van ons volk

volk hadden patronen bij zich. De soldaten dezer schans komen de Reizigers te gemoet, wanneer zij van verre een' troep zien aankomen, en ook wij ontmoetten, na omtrent een uur de kust gevolgd te zijn, eene *patrouille* van 6 man, meest Negers en Mulatten, die de bevelhebber ons ter beveiliging toezond. Deze officier, een vaandrig (*Alsferes*) ontving ons zeer gunstig. Hij heeft 20 man Land-militie onder zich, met geweren zonder bajonetten. Men heeft hier op eene hoogte onmiddellijk boven de zee twee leemen hutten of huizen gebouwd, en eenige plantaadjen van *mandiocca* en *mais* aangelegd, waarvan de soldaten leven. De kust vertoont hier hooge, loodregte kleimuren (*barreiras*) op wier hoogte het *Quartel* is opgerigt. Men heeft dus van daar een ruim en heerlijk uitzigt op de zee, en kan noord- en zuidelijk langs de kust de troepen der Reizigers van verre zien aankomen. Van de landzijde is een somber, nooit ontgonnen woud; hier hadden in Augustus, dus voor 2 maanden, de *Poeris* eenen aanval gewaagd. Zij kwamen, om de plantaadjen der soldaten te plunderen, en lieten zich met dezelve achter bosschen en struiken in een gevecht in, waarvan de uitslag was, dat een soldaat en twee honden gekwetst werden, doch de *Poeris* drie man verloren, die dood of gekwetst door hunne landslieden weggesleept werden. Sedert is de post

in

in rust gebleven, en de Wilden hebben zich in deze streek der kust niet meer vertoond. Als zegeteekenen bewaart men in het *Quartel* de opgenomene pijlen der *Tapuyos*. De bevelvoerende officier geeft bestendig een' post van drie man naar *Itabapuana* aan den mond der rivier. Dit *Commando* is hier voor onbepaalden tijd, en lag er nu reeds bijna een jaar. Waarlijk! een treurig verblijf in zulk een wildernis, waar ook het voedsel zeer slecht is, en de woningen slechts uit leemenhutten, met palmbladen gedekt, bestaan. Het huis van den officier is wel ruimer, met verscheidene kamers, en houten britsen, maar het bouwvallige dak is toch niet tegen den regen bestand. De aanleiding tot het stichten van dezen post gaf de moord van 6 personen hieromstreeks op het strand; van een gezelschap van zeven menschen, die uit de kerk van *Itapemirim* terugkeerden, ontsnapte slechts een man, een jong meisje was het ook ontvlugt, maar werd ingehaald, en gruwelijk vermoord. Van hunne lijken vond men naderhand de armen en beenen, als mede het vleesch van den romp afgesneden. Kort daarna grepen de *Poeris* in dit oord een' soldaat, en doodden hem insgelijks. De bevelvoerende Officier aan het *Quartel* gaf ons belangrijke berigten wegens de *Poeris*. Onder anderen verzekerde hij dat die wilden thans wezenlijk zeer verlangden, in vrede met de *Portugeezen* te kunnen leven, hetwelk met hunne

aan

aan den Heer MORAËS bij *S. Fidelis* gedane betuigingen volkomen overeenstemt. Zulk eene goede verstandhouding zou voor deze kust zeer voordeelig zijn: want daar de inwoners zeer uiteen verspreid wonen, zijn zij steeds blootgesteld aan de aanvallen dier gevoellooze Barbaren, en de landstreek loopt gevaar van woest te worden, indien men geene andere maatregelen bij de hand neemt. De Wilden verschijnen, als Heeren dezer bosschen, eensklaps nu hier dan daar, en verdwijnen even zoo snel weder in hunne schuilhoeken, gelijk men in den overval te *Ciri* ondervonden heeft. Zij weten alle verborgene plaatsen in de bosschen naauwkeurig, zijn listig en behendig, en kennen zeer wel de zwakheid der *Portugeesche* volkplanters, in wier taal sommigen ook niet geheel onbedreven zijn.

De soldaten waren gedurende ons verblijf te *Barreiras* onze gidsen in de omliggende bosschen en moerassen, doch wij vingen niets dan eenige eenden (*Anas viduata* L.) en een' voor ons belangrijken nieuwen vogel (*), tot het geslacht der *Cotingas* behoorende. Aan de kust zwommen de groote zeeschildpadden, die in de lente den oever zoeken, en verhieven haren dikken

(*) *Procrias melanocephalus*, donker zwarten kop; de *iris* van het oog rood, de bovendeelen des ligchaams groen, de ondersten zwartachtig groen, met donkere dwarsstreepen, 8 duim 7 streek lang.

ken ronden kop langzaam boven de oppervlakte des waters. Met den nacht stak een hevig onweder op, en de regen stortte zich in stroomen neder; ons doorluchtig dak vermogt ons daartegen niet te beschermen.

Den volgenden dag ondervonden wij, hoe ongemeen nalatig de eenige weg langs de kust onderhouden is. Er zijn noch bruggen noch gangbare wegen. Onmiddellijk naast de hutten der *Quartels* was eene plaats waar wij bijna eenige onzer beste muildieren zouden hebben verloren. Wij hadden nog bijna 4 uren (*legoas*) in het land door de *Poeris* gekweld, tusschen de rivieren *Itebapuana* en *Itapemirim* te reizen: en trokken dus in goede *militaire* order, door de soldaten gedekt, op eene vaste, volkomen effene zandvlakte langs de hooge rotsmuren der kust, die uit gele of witte en bruinroode klei, en uit lagen van ijzerachtigen zandsteen bestaat. In de kloven en op de hoogten der oevers is het land overal met digte bosschen bezet, waarin niemand, uit hoofde der wilden, zich ver durft begeven. Wij van onzen kant hadden niets te vreezen, daar 20 schoten tot hun onthaal bereid waren, hoewel wij de plaats van den moord der zes ongelukkigen met ijzing beschouwden. Na eenige uren bereikten wij op eene lage plaats der kust de thans geheel verlatene *Povoaçao Ciri*. Hier deden de *Poeris* of andere *Tapuyas* voorleden Augustus een' aanval op de bewoners,

vermoordden drie personen in een huis, en verspreidden zulk een' schrik, dat alle bewoners terstond ontvloden. De wilden namen het ijzergereedschap en de gevondene levensmiddelen weg, en keerden dan weder naar de bosschen terug. Slechts een paar huizen aan gene zijde van een meirtje zijn nog bewoond, en de welgewapende bewoners houden zich daar voor veilig. Na dit treurige geval deed de Sergeant Major van *Itapemirim* met 50 gewapende mannen een' strooptogt in de bosschen, om de *Poeris* optezoeken, en vond daar wel een' breeden, voor een' ruiter toegangbaren weg, die tot eenige hunner hutten (*Ranchos*) en van daar verder naar de binnenlanden voerde, doch geene *Indianen*, en moest uit gebrek van levensmiddelen terug.

Aan gene zijde der *Lagoa* bij de bewoonde huizen, waarvan ik zoo even sprak, namen onze vier soldaten afscheid van ons. Wij verwijderden ons nu van de zee, en kwamen in een schoon bosch, waar men hier en daar bebouwde plekken zag. Deze staan ook wel bloot voor de aanvallen der wilden, doch hunne bewoners zijn welgewapend. Het woud werd al schooner, trotscher en wilder; de hooge rijzige stammen maken een heerlijk lommer, zoo dat de weg, van alle zijden en ook van boven bedekt, naar een smal en donker prieel gelijkt. Op de bovenste drooge takken van oude hooge boomen zagen wij vele loerende valken zitten, vooral de lood-

loodkleurde (*Falco plumbeus* L.) die hier zeer algemeen is. Ook de witte havik met den vorkstaart (*Falco furcatus* L.) een der schoonste roofvogels, zweefde zeer talrijk boven dat heerlijke woud. Onze jagt zou uitmuntend geweest zijn, zonder de tallooze moskieten die ons gezigt en handen bedekten; muildieren en paarden werden door de steekvliegen (*Mutuccas*) gekweld. Weldra bereikten wij opene. moerassige weilanden, van de reeds genoemde watervogels bedekt, en kwamen tegen den middag aan de rivier *Itapemirim*, aan wier zuideroever de *Villa* de *Itapemirim* ligt, 7 uren ven *Muribecca*, eene kleine, pas aangelegde plaats, en die, schoon eenige goede huizen bezittende, slechts een dorp kan genoemd worden, door arme planters, (die hun land in de nabijheid hebben) visschers of (enkelde) handwerkers bewoond. In de *Villa* ligt doorgaans slechts een Sergeant Major van de landmilitie; de kapitein, bevelhebber van het distrikt van *Itapemirim*, woont gemeenlijk op zijne nabij gelegene hoeve (*fazenda*). De rivier, waarin eenige kleine brikken lagen, is hier wel smal, maar toch aanzienlijker dan de *Itabapuana*, en geeft eenige levendigheid aan den handel met de voortbrengselen der plantaadjen, namelijk suiker, katoen, rijst, een weinig *mais*, en hout uit de bosschen. Een plasregen, bij onweder in het gebergte gevallen, gaf ons een voorbeeld, hoe

snel en gevaarlijk dikwijls de wateren in den heeten Aardgordel opzwellen: want daardoor had bijna eene overstrooming van deze rivier plaats Deze gebergten, waaruit de *Itapemirim* voortkomt, toonen zich in de verte met getakte kegelvormige punten, en worden naar de rivier genoemd. Niet ver van dezelve, 6 dagreizen opwaarts den stroom, waren eertijds goudwasschingen, met name *Minas de Castello.* Doch ook die streek werd door de *Tapuyas* zoo onveilig gemaakt, dat de weinige *Portugeezen* dezelve voor omtrent 30 jaren verlieten, en zich in de *Villa* en hare nabuurschap nederzetteden. Behalve de *Poeris* moet, de rivier hooger op, nog een andere wilde stam der *Tapuyas* wonen, namelijk de *Maracas*, (zoo als zij door de mijnwerkers genoemd worden) aan welken men ook den moord aan den *Ciri* toeschrijft. Tamelijk verre de rivier af, stroopen de *Botocoedos*, ware tirannen dezer wildernis. Men verhaalt, dat eens, op eene landhoeve aan de rivier *Muriahé*, een vreesselijk gerucht en geschreeuw in het naburige woud vernomen was, en daags daaraan eenige gekwetste *Poeris* bij de *Portugeezen* eene schuilplaats gezocht hadden, zeggende dat de *Botocoedos* hen overvallen, en velen hunner gedood hadden. Hieruit blijkt ten minste, dat die bosschen door onafhankelijke vijandige Wilden bewoond zijn. De *Tapuyas* hebben, volgens de gewone opgaven, in 15 jaren 43 *Por-*

tu-

tugeesche volkplanters vermoord. Nogtans heeft men door die onveilige wildernissen eenen weg gebaand, namelijk van de *Minas de Castello* naar *Minas Geraës*, omtrent 22 uren verder.

De Kapitein-Majoor of schout (*Capitam Mor*) dezer landstreek had ons, na vertoonen onzer passen, zeer minzaam ontvangen; hij zond ons terstond eene menigte levensmiddelen, hout, water, enz. waarover wij hem op zijne hoeve in persoon onzen dank kwamen brengen. Dit landgoed ligt aan de rivier, door schoone weilanden omgeven, waarop eene menigte vee graast.

Na een verblijf van eenige dagen verlieten wij deze streek, en zetteden over den stroom, niet verre van zijnen uitloop in zee. In de moerassen vonden wij hier zeer veel de *Jatropha urens*, die voor de bloote voeten onzer jagers nog veel gevoeliger was dan de brandnetels; daar de kleine, stekende borstels van eerstgenoemde plant zelfs door de kleederen dringen. In de moerassen en aan de oevers der rivieren is de schoone bloedroode *Tijé* (*) (*Tanagra Brasilica* L.) zeer gemeen; daartegen ziet men hem in de gebergten, en groote bosschen der binnenlanden zeldzamer. Aan den mond van den *Itapemirim* waren vele meeuwen (*Larus*), zeezwaluwen (*Sterna*); plevieren (*Charadrus*) en strandloopers (*Tringa*) bevolk-

(*) Een vogel, die met de familie der vinken verwant is.

volkten de kust; aan welke men ook zeer veelvuldig in het zand de kleine geitenmelker (*Caprimulgus*) en in de naburige bosschen eene andere grootere soort van dit geslacht vond. Volgens MARCGRAF noemen de *Braziliänen* in de streek van *Pernambucco* dezen vogel *Ibiyau*, doch aan de kust, die ik bereisd heb, wordt hij *Bacurau* genoemd.

De sterke hette wekte hevigen dorst bij ons op, waartegen onze jonge *Poeri* ons thans een onfeilbaar middel aan de hand gaf. Men breekt namelijk de middelste stijve bladen der *Bromelia*-struik af, in wier hoeken zich het regenwater en de dauw verzamelen, en zeer goed water geven. Men brengt voorts de plant in eens aan den mond, en zuigt dezen nektar uit. De vooruitspringende landspitsen der kust hebben steenachtige heuvels, op welke ongemeen vele rijzige kokospalmen groeiden, wier bladen de frissche zeewind schommelde. De scholaakster (*haematopus*) was overal gemeen, en in een heerlijk oorspronkelijk woud hadden wij een schoon *concert* van allerlei vogelen, onder welke, bij den vallenden avond, ook een uil zijn wangeluid deed hooren; papegaaijen schreeuwden daartusschen, en het zachte geroep van den *Juaò* (*Tinamus*) klonk in de verte. Wij namen ons nachtverblijf in den *Fazenda de Agà*, waar men *mandiocca*, een weinig katoen en koffij teelt. De plantaadjen wor-

worden aan de landzijde door hooge bosschen vol wilde dieren gezoomd, waar des nachts te voren eene groote once (*Yaguareté*, *Felis Onca* L.) eene merrie van den eigenaar gedood had, doch te vergeefs nagejaagd was. Niet verre van deze *Fazenda* verrijst uit de bijgelegene wouden een hooge, van boven ronde, alleenstaande berg, *Morro de Agà*, bestaande uit rotsen, en naakte steile muren, door hooge heuvelen omgeven; men zegt, dat van denzelven een heerlijk uitzigt is. Uit een klein moeras hoorde ik een zonderling geluid, even als het kloppen van een' blik- of koperslager, doch een weinig zwaarder of holler: — het was het gekwaak van een' kikvorsch, dien ik nog niet kende, en dien de *Portugeezen* om die klank den smit (*ferreiro*) noemen. Eene andere bijzonderheid was eene nog onbekende soort *heliconia*, die hare bloemscheden uit eene zekere hoogte gedurig boogsgewijze naar omlaag buigt, en alsdan met de punt weder omhoog rijst. Vele dier bloemen, met scharlakenroode bloemscheden, bedekken het even zoo aangenaam gekleurde kromme gedeelte van den steel; dit prachtige gewas maakte hier een volkomen prieel. Niet verre van *Agà* ontmoetten wij eene zeldzaamheid hier te lande, eene lange houten brug van 300 schreden over eene beek, die slechts voor *kano's* bevaarbaar is, doch somtijds zeer kan opzwellen. Dit riviertje vloeit tusschen digte bosschen, en

heeft, zoo als de meeste beken en kleine rivieren hier te lande, eene donkere koffijkleur. HUMBOLDT vond hetzelfde verschijnsel aan de *Atabapo*, *Temi*, *Tuamini*, *Guainia*, (*Rio Negro*) en andere rivieren, en schrijft zulks aan eene ontbinding van verkoolde waterstof toe, ontstaan door de weligheid van den plantengroei, en den rijkdom van den bodem, waarop zij groeijen.

Toen wij over de brug gingen, schoolden de *Indianen*, wier donkerbruine gezigten hen terstond deden kennen, uit nieuwsgierigheid toe, om de vreemdelingen te zien. Een hier gezeten *Spaansch* matroos sprak ons terstond gebroken in verscheidene talen aan, praatte daarbij lang en breed van alle landen, waarin hij geweest was, en gaf mij duidelijk te kennen, dat hij ons voor *Engelschen* hield.

Men vindt in de dalen, en zelfs op droogc heuvelen, hier vele bossen riet, hetwelk op een' eenigszins platten steel een' schoonen waaijer van lange lancetvormige bladeren draagt, die bijna alle uit een gemeenschappelijk punt ontspruiten, terwijl zich uit het midden een lange gladde steel verheft, aan welken boven de bloesems wapperen, als aan een klein vaandel. Deze schoone rietsoort (hier *ubà*, maar ten Noorden aan den *Rio Grande de Belmonte canna brava*) wordt door de Wilden gebruikt, om pijlen te maken. Zulke riethagen zijn somtijds

tijds ondoordringbaar en bedekken geheele land-streeken. In een klein aangenaam dal vonden wij een bosch van prachtige lommerrijke boomen, *cecropia*, *cocos*, *melastoma*, tusschen welke de kleine donkere beek *Miri* heenkronkelt, over welke eene schilderachtige ruwe brug van boomstammen gelegd is. Onze jagers schoten vele *Toecans* en de *Maitacca* (*Psittacus menstruus* L.) maar de apen sprongen zoo snel door de takken der boomen, dat aan deze geen bijkomen was. In de holte van een' ouden boom zagen wij de reusachtige boschspin (*Aranha caranuecheira*). Wij reden door heuvelachtig land met bosch en weiden afgewisseld, en bereikten tegen den avond de laatste hoogte aan de rivier *Benevente*, waar ons eensklaps een bekoorlijk uitzigt toefde; aan den voet van een' heuvel op den Noorderoever het vlek *Villa Nova de Benevente*, regts de ruime blaauwe spiegel der zee, links de rivier *Benevente*, zoo breed als een meir, in 't rond het donkergroen van een somber bosch, in het verste verschiet rotsige bergen.

Villa Nova de Benevente is aan de rivier *Iritiba*, of liever *Reritigba*, door de *Jesuiten* gebouwd, die hier eene menigte bekeerde *Indianen* verzamelden. Hunne kerk met het aanpalende klooster zijn nog in wezen: het laatstgemelde, 't welk ons ter woning aangewezen werd, is thans domeingoed. Het ligt op eene

hoogte buiten de *Villa*, en levert, vooral van het balkon aan de Noordzijde, een heerlijk uitzigt op. De zon dook juist in den Oceaan (*), en verwde zijne blaauwe golven met een' schitterenden vuurgloed. De kloosterklok klepte tot het avondgebed, en alles, wat haar geluid kon hooren, nam eerbiedig den hoed af, en bad. Op de ruime vlakte heerschte plegtige stilte, slechts afgebroken door de stemmen der vogelen en wilde dieren, die over den vloed heen galmden. Verscheidene kleine nette brikken lagen in de haven van *Villa Nova* voor anker, en deden ons gelooven, dat hier vrij wat handel was, doch wij vernamen spoedig het tegendeel. Er worden hier zeer weinig zaken gedaan; de gemelde schepen kwamen hier slechts eene schuilplaats zoeken. Er waren hier in vroeger' tijd door de *Jesuiten* 6000 *Indianen* verzameld, en het aanzienlijkste dorp op deze kust gesticht; maar door de zware diensten ten behoeve des Konings, en door slaafsche behandeling, werden dezen weder verdreven, en verstrooiden zich grootendeels; zoo dat hun getal thans tot een tiende verminderd was; er woonden 200 *Europeanen*. Sedert is de koophandel weder opgenomen; want de uitvoer, die nog voor omtrent 20 ja-

(*) Hoe is dit mogelijk, daar zij (blijkens de bekende ligging van *Brazilien* en alle kaarten), de zee ten *Oosten* hadden? *Vert.*

jaren niet meer dan 100,000 *reis* (omtrent 330 guldens) bedroeg, is thans reeds op 2000 *Cruzados* vermeerderd, zonder nog eens de waarde van de uitgevoerde suiker in rekening te brengen. Ook deze volkplanting werd eertijds door de vrije *Indianen* bedreigd, vooral door de *Goaytacases* en de stammen der *Tapuyas* (*Poeris* en *Maraccas*) maar de Geestelijken verzekerden, dat zich deze wilde horden niet meer vertoond hadden, sedert men jaarlijks den H. Geest een feest met optogten, enz. vierde.

Villa Nova zelve is eene kleine plaats met eenige welgebouwde huizen, doch werd des Zondags levendiger, toen alle bewoners der omstreeken alhier ter misse kwamen. De kapitein van de landmilitie in dit distrikt behoort tot het Regiment van *Espirito Santo*, waarvan de Overste FALCAO te *Capitania* het Opperhoofd is. Hij had de goedheid ons te bezoeken, en eenige goede jagers aan de hand te doen: buiten dezen vonden wij daartoe nog een' goeden *Indiaan*. Door hun bekwamen wij verscheidene belangrijke dieren, onder anderen verscheidene schreeuwende *saüassoe*-apen, en eene groote vergiftige slang, die men (daar zij in eene onbereikbare diepte lag) van een' lagen boom af moest schieten. Het is een fraai dier, 8 of 9 voet lang, zeer dik, vaal ligtrood van kleur, met eene reeks donkerbruine geruite vlakken op den rug; uit de schilden, schubben en den staart

blijkt

blijkt het dat zij de groote adder (*vipera*) der bosschen van *Cayenne* en *Suriname* is, die DAUDIN (hoewel niet volkomen juist,) onder den naam *Lachesis* beschreven heeft. Haar beet wordt zeer gevreesd, en menschen, die door denzelven gekwetst worden, moeten in minder dan 6 uren sterven (*).

Van *Iritibù* komt men het eerst aan de rivier *Goaraparim*. Moerassige weilanden en poelen strekken zich omstreeks de zee uit, die door kreupelhout, en dan weder door heerlijke hooge wouden afgewisseld worden. De zee, wier bruisen men gestadig hoorde, was door boschrijke heuvels of duinen van ons gescheiden. Ons pad was als een prieel, van boven geheel overschaduwd; ter zijde prijkten statige aloude hoogstammen, op wier bast eene wereld van planten, en in wier takken vleeschige planten hun voedsel vonden; jonge kokospalmen versierden lager dit struikwerk, dat, door slingerplanten vereenigd, een aaneengeschakeld geheel vormde, welks jonge loof met de schoonste roode of geelachtig groene kleur prijkte, en hoog in de lucht wapperden de gepluimde kroonen der oudere palmen, wier

(*) Reeds MARCGRAF vermeldt deze slang onder den naam van *Çurucucu*, maar ook in nieuwere tijden heeft de hofraad MERREM, een onzer uitstekendste kenners der kruipende dieren, in het eerste Deel der *Jaarboeken* van het *Wetterausch* Genootschap voor Natuurlijke Geschiedenis, eene onvolledige huid van dit dier beschreven en afgebeeld.

wier stammen zich kletterend her- en derwaarts beweegden. Op eene plaats bereikten wij een allerliefst boschje, geheel uit *Airi*-palmen bestaande. Jonge sterke boomen van deze soort, 20 of 30 voet hoog, verrezen met hunn' donkerbruinen, ruigen lijnregten stam vol ringen van stekels omhoog; hunne schoone gewiekte bladen beschermen den vochtigen grond tegen de stekende middagzon; andere jongeren, die nog geenen stam hadden, maakten het kreupelhout uit, boven welke oude afgesnedene palmen, verdroogd en vergaan, uitstaken gelijk gebrokene zuilen. Aan deze boomen, reeds de prooi der vermolming, klopte de eenzame geel gekuifde specht (*picus flavescens* L.) of de fraaije soort met rooden kop en hals (*Picus robustus* (*)). De bloemen der vuurroode *Heliconia* bedekten de lage bosschen in de nabijheid, en werden omarmd door een' schoonen *Convolvulus*, met de heerlijkste hemelsblaauwe klokken. Hier in dit prachtige woud vertoonden zich de houtachtige slingerplanten weder in derzelver geheele oorspronkelijkheid, in de zonderlingste gedaante en kronkels. Bewondering greep ons aan in deze verhevene wildernis, die slechts door *Toucans*, *Pavo's*, (*Pie à gorge ensanglantée*, AZARA) papegaaijen en andere vogels bewoond werd; links en regts

(*) Dezen naam heeft hij van de Natuuronderzoekers te *Berlyn*; AZARA noemt hem *Charpentier à huppe et cou rouges.*

regts deden onze jagers buit op. Uit het bosch komende, bereikten wij eenige visschershutten, door bosch of struikwerk omgeven, en somtijds nog schilderachtiger dan anderen in opene streeken. Eene *Povoaçao* (gehucht of dorp zonder kerk) met name *Miaipé*, van 60 visschershuisgezinnen bewoond, strekte onzen troep tot nachtkwartier Wij hadden onze woning in een hooggelegen huis, en wekten terstond de nieuwsgierigheid eener menigte menschen, die vooral onzen wilden *Poeri* bewonderden, en alle zijne bewegingen nagingen. Voor 't overige werden wij in deze ruime woning wel ontvangen, en hadden eene groote kamer, waarop wij onze van den regen doornatte kleederen droogden Niet verre van *Miaipé* is de *Villa de Goaraparim*, waarheen een weg over eenige rotsen gaat, die in zee vooruitsteken. Nabij de *villa* is een smalle zeearm, de *Goaraparim*, die verkeerdelijk eene rivier wordt genoemd.

De *Villa* heeft omtrent 1600, de geheele streek 3000 zielen; de eerste is dus een weinig grooter dan *Villa Nova de Benevente*. De straten zijn ongeplaveid; slechts aan de huizen heeft men slechte steenen paden; de kleine gebouwen zijn meest van eene verdieping. Over 't algemeen is de plaats arm, doch heeft eenige aanzienlijke *fazenda's* in de nabijheid; waarvan eene met 400 zwarte slaven, *de Campos* heet; eene tweede, met 200 Negers, *engenho velho*.

Toen

Toen de laatste bezitter der eerstgenoemde stierf, begonnen de slaven te muiten, en weigerden langer te werken. Een Geestelijke schreef dit aan de eigenaars van het landgoed in *Portugal*, en bood aan, tegen eenig aandeel in het bezit der hoeve, de zaak in orde te brengen. Men nam in dit aanbod genoegen: doch de belhamels van den opstand vermoordden hem in zijn bed, wapenden zich, en rigtten in die bosschen eene Republiek van zwarten op, die moeijelijk te genaken was. Zij gebruikten de *fazenda* voor zich zelven, doch, in plaats van te arbeiden, jaagden zij in de bosschen. Nu vereenigden zich ook de zwarten van de naburige *engenho velho* met deze muitelingen, en eene Compagnie soldaten vermogt niets tegen hen. Onder de bezigheden dezer Negers, wanneer zij niet jagen, behoort ook het zoeken van eenige gezochte voortbrengselen dezer bosschen, gelijk den geurigen balsem van *Peru*, den *Copaiba* en nog eene derde soort van balsem. Laatstgemelde komt van een' hoogen boom, den *pao de oleo*. Men hakt daarvan een' tak , of eene opening in denzelven, en legt bij die opening katoen, welke de harst inzuigt; daarbij heeft men het bijgeloof, dat men den boom met volle maan moet ontginnen, en de olie bij laatste kwartier inzamelen. De Negers of *Indianen*, die met deze taak belast zijn, brengen den balsem in kleine wilde kokosnoten, die boven aan de opening met was gesloten worden, te

koop.

koop. De balsem is zoo fijn, dat hij bij heet weêr door de vaste noot heendroppelt. Men schrijft hem hier te lande meer geneeskracht toe, dan hij werkelijk bezit (*).

De wilde Negers der genoemde landgoederen nemen vreemdelingen wel op, en onderscheiden zich door hun gedrag zeer voordeelig boven de ontvlugte Negers in *Minas Geraës* en elders, die naar hunne in de bosschen aangelegde dorpen *Gayamboles* genoemd worden. Deze laatsten vallen meermalen de reizigers aan, plunderen en vermoorden dezelve; men heeft aldaar dus zekere uitdrukkelijk daartoe aangestelde jagers met name *Capitaës do mato* (†), die er slechts op uit zijn, om de Negers in hunne schuilhoeken te vangen of te dooden.

Wij ontvingen te *Goaraparim* de gewone herbergzaamheid, en voeren den volgenden morgen over de rivier, die tusschen liefelijk groene bosschen van *mango*-boomen (*conocarpus*) zeer schilderachtig heen kronkelt, en zich in 't verschiet tusschen sterk begroeide bergen verliest. Op den noorderoever was een visschersdorp; voorts reden wij door groote moerassen met fraaije *Rhexia*-bosschen, door prachtige boschrijke heuvelen vol *airi* en andere kokospalmen, waarvan de

(*) Zie MURRAY *Apparatus medicaminum*. *T.* IV. *p.* 52.

(†) Letterlijk *Kapiteins van doodslag. Vert.* In *Pernambucco* worden zij *Capitans do campo* (Veldwachters) genaamd. Zie KOSTER, *Travels* etc. *p.* 359.

de vele soorten onze nieuwsgierigheid ten' sterkste bezig hielden, kwamen aan de ruime rietvelden van *Uba* of waaijerriet, gingen op eene houten brug over de kleine rivier, en volgden het zeestrand tot het gehucht *Ponta da Fruta*, waarvan de bewoners, afstammelingen van *Portugeezen* en Negers, ons zeer wel ontvingen; zij vinden een sober bestaan in hunne plantaadjen en de vischvangst. Niet verre van daar ziet men reeds op een' afgelegen' berg het klooster *Nossa Senhora da Penha* bij *Villa do Espirito-Santo*, hoewel op een' afstand van nog 5 uren. Bosschen, kreupelhout en weilanden wisselen hier met groote rietvelden af, vol witte en andere reigers, en fraaije bekoorlijke planten. In het gras vond ik zeer menigvuldig de groene *Cipo*-slang, die haren naam van de rijzige, buigzame gestalte van haar ligchaam ontleent, want *Cipo* is de *Portugeesche* naam voor eene slingerplant. Zij is donker olijfkleur, beneden geel, wordt 5 of 6 voet lang; hoewel zij volkomen onschadelijk is, dooden de *Brazilianen* haar toch, uit haat tegen alle slangen. Ik vond hier het geraamte van een bijzonder groot exemplaar van dit dier.

Bij den mond van het riviertje *Jucu* in zee, waarover hier eene lange bouwvallige brug met voorzigtigheid moest worden overgetrokken, vonden wij een visschersdorp, reden door een schoon oorspronkelijk woud, en bereikten eindelijk de *Villa do Esperito Santo* aan de rivier van dien naam.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

VERBLIJF TE CAPITANIA, EN REIS NAAR DEN RIO DOCE. DE BOTOCOEDOS, ALS VERBITTERDE VIJANDEN.

De rivier *Espirito Santo*, die bij haren uitloop in de zee een aanzienlijke stroom is, ontspringt in het gebergte op de grenzen van het Kapiteinschap van *Minas Geraës*, kronkelt in allerlei bogten door de groote, nooit ontgonnen bosschen der *Tapuyas* heen, aan welke *Poeris* en *Botocoedos* beurtelings rondzwerven, en komt aan den voet eener van die hoogere bergketen naar de zee afdalende keten, waarvan de *Monte de Mestre Alvaro* voor den hoogsten berg gehouden wordt, in de vlakte te voorschijn. De aan-

aanplantingen der *Portugeezen* aan den mond dezer fraaije rivier zijn reeds oud, maar hebben veel geleden in de oorlogen; vooral met drie stammen der *Uetacas* of *Goayatacases* aan de *Paraiba*-rivier (*) In de laatste helft der 17 Eeuw bevatte het distrikt van *Espirito Santo* niet meer dan 500 *Portugeezen* en vier *Indiaansche* dorpen. Heden ziet men op den zuideroever der rivier, niet verre van haren uitloop, in eene schoone bogt de oude ona anzienlijke opene *Villa de Espirito Santo*, grootendeels in een vierkant gebouwd. Aan het eene eind staat de kerk, en aan het andere, nabij het water, de *Casa da Camara* (het Raadhuis of Koningshof). Op een' hoogen boschrijken berg, vlak bij de *Villa*, ligt een der rijkste kloosters in *Braziliën*, *Nossa Senhora da Penha*, hetwelk van den Abt in *S. Bento* te *Rio de Janeiro* afhangt. Het wordt daar te lande geroemd, wegens een zoogenoemd wonderdadig Mariabeeld, hetwelk vele bedevaartgangers daarheen lokt. Thans waren er slechts twee Geestelijken. De moeite wordt rijkelijk beloond, wanneer

(*) In het leven van P. D' ANCHIETE wordt hieromtrent onder anderen gezegd; „ Omtrent dien tijd (1594 meer of „ min) hadden de bewoners van het Kapiteinschap van „ *Espirito-Santo*, oorlog tegen eene schadelijke, barbaar„ sche, wreede en verschrikkelijke Natie, met name *Goyg*„ *taca*, waarvan ik hier een kort berigt zal geven."

neer men die hoogte beklimt; want het uitzigt van de kloostermuren is onuitsprekelijk verheven; men overziet de ruime vlakte der zee, en binnenslands heerlijke bergketenen, of ronde bergtoppen met dalen afgewisseld, uit welke de breede vloed in een *romanesk* oord te voorschijn komt. De *Villa* bestaat uit lage hutten van klei, is ongeplaveid, en zigtbaar in verval, sedert men een half uur hooger op den noorderoever der rivier de *Villa de Victoria* gebouwd heeft, een net plaatsje, hetwelk na mijn vertrek tot *stad* (*Cidade*) verheven is. *Espirito Santo* was voorheen slechts hoofdplaats van een ondergeschikt gebied, doch is thans ook de zetel van een Kapiteinschap (*Capitania*). De stad, wier naam voluit thans *Cidade de Nossa Senhora da Victoria* (*stad van O. L. Vrouw der Overwinning*) is, mag een zindelijk plaatsje heeten, met aanzienlijke gebouwen, naar den ouden *Portugeeschen* smaak met balkons van houten tralien voorzien, geplaveide straten en een tamelijk groot Raadhuis, het (voormalige) *Jesuiten*-klooster, thans de woonplaats van den Gouverneur, die eene Compagnie geregeld krijgsvolk tot zijne beschikking heeft. Behalve verscheidene kloosters is hier eene kerk, vier kapellen en een hospitaal. De stad is echter wat doodsch, en vreemdelingen beschouwt men als eene zeldzaamheid met de grootste nieuwsgierigheid. De kusthandel is van eenig belang, zoo

dat

dat er gedurig hier verscheidene kleine vaartuigen liggen, terwijl de fregatten tot de stad kunnen opzeilen. De naburige *Fazenda's* kweeken vrij wat suiker, *mandiocca*-meel, rijst, bananen, en andere voortbrengselen, die langs de kust verzonden worden. De mond der schoone rivier *Espirito Santo* wordt door verscheidene schansen verdedigd; eene vlak aan den uitloop, eene tweede van steen hooger op met acht ijzeren stukken, en eene derde van 17 of 18 (waaronder eenige metalen) kanonnen. De stad ligt eenigzins oneffen op bevallige heuvels; de rivier is hier aan alle kanten door hooge bergen gezoomd, die deels naakte rotsen zijn, slechts met vleeschige planten bezet. Vele groene eilanden versieren den schoonen waterspiegel der breede rivier, en wanneer het oog zijnen loop volgt, vindt het naar boven een aangenaam rustpunt, en hooge rijkbewassene bergen.

Wij verkozen ons verblijf te nemen in de oude *de Espirito Santo*, omdat aldaar goede weide voor ons vee was. De overtogt van daar naar de *Cidade*, die wij in groote schuiten deden, was uit hoofde van den zwaren zeewind, en het breede water, niet zonder gevaar. Wij leiden een bezoek bij den Gouverneur af, die ons (naar het scheen) zeer beleefd ontving. Op ons verzoek om een verblijf op het land nabij de stad werd ons te *Barra de Jucù* (aan den mond der kleine *Jucù*-rivier) omtrent 4 uren

van de stad, een goed gemakkelijk huis aangewezen, behoorende aan den Overste FALCAO, bevelhebber van het Regiment Militie, en tevens een' der aanzienlijkste planters in deze streeken.

Hier vond ik weder tijdingen uit *Europa*, want de *Cidade de N. S de Victoria* is de laatste plaats, waar de landpost uit *Rio de Janeiro* komt. Terwijl wij de aangename tijdingen uit ons Vaderland doorliepen, drong zich van alle kanten eene menigte volk van alle kleuren om ons heen, en maakte de wonderlijkste aanmerkingen over ons Vaderland, en hetgeen wij hier toch wel kwamen doen; ook hier, gelijk overal, zag men ons voor *Engelschen* aan. Ondertusschen kregen eenige, en binnen weinige dagen de meesten onzer lieden de koorts, het gevolg, zoo als men denkt, van het slechte water, doch zekerlijk van de luchtstreek en het voedsel tevens. Doch spoedig waren onze zieken met kina genezen; waarop wij ons haastten naar onze woning te *Barra de Jucù;* hier voltooide eene zuivere frissche zeelucht hunne herstelling. Deze plaats was voor ons winterkwartier, of eigenlijk voor ons verblijf gedurende den regentijd bestemd. Het is een klein visschersdorp aan de rivier *Jucù*, die haren loop in vele kronkelingen uit de aanzienlijke landgoederen *Coroaba* en *Aracatibo* door de bosschen neemt. Deze stroom is vischrijk, en heeft schilderachtige partijen aan zijne oevers. Het huis van den Overste FALCAO

steekt

steekt midden over de verstrooide visschershutten uit; hem behoorden nog verscheidene *Fazenda's* (onder anderen het aanzienlijke *Araçatiba*) 4 uren van hier. De Overste gebruikte hier des zomers gewoonlijk de zeebaden, en was dus zeer misnoegd, dat de *Gouverneur* buiten hem over zijn huis had beschikt (dit vernamen wij eerst later). Hij liet intusschen te *Barra* een ander huis voor zich gereed maken, tot wij hem de plaats konden inruimen.

De belangrijke jagtpartijen, die wij ondernamen, om de streek te leeren kennen, bragten ons dus vooreerst terstond over de brug van den *Jucù* in dat schoone eeuwige woud, dat zich naar *Villa Velha* heen uitstrekt. Wij vonden hier eene nog onbekende bevallige soort van *Sahui* (*Sahuim*, *Jacchus leucocephalus Geoffroy*) die vooral nadeelig is voor zekere noten van wilde kokospalmen (*), het stekelvarken met den rolstaart (*Couy* van AZARA) en andere dieren meer. Onder de vogels waren in dit woud bijzonder talrijk de heerlijke blaauwe *Nectarinia* (of volgens LINNEUS *Certhia*), *cyanea* (eene soort boomkruipertjes) en de *Manalin*, *Pipra pareola*, *erythrocephala* en *leucocilla:* verder eene kleine nog onbeschrevene soort, die ik *Strigi-*
la-

(*) De *Sahui* is namelijk zoo klein, dat hij in eene kokosschaal leven kan. BLUMENBACH.

lata zou noemen, (*) eene nieuwe fraaije soort van *Tanagra*, (*Tanagra elegans*, (†) de schoone *Procnias cyanotropus*). (§). De kleine schoon gekleurde manakim mogt men altijd op zekere boomsoort verwachten, wier zwarte bessen haar lievelingsvoedsel uitmaken. Ook reeën waren er in deze bosschen, tot wier jagt de Heer FALCAO zijn gereedschap van *Araçatiba* deed komen. Om intusschen groote en zeldzame dieren te schieten, die 's menschen nadering meer ontvlieden, gingen wij nog twee of drie uren verder in het groote woud der *Fazenda* van *Araçatiba*, waarheen een aangename weg, eerst wel moerassig, doch daarna heuvelachtig, in het digte kokoslommer, ons geleidde. Een rietachtig gras bedekt hier de opene plaatsen, in welke de kleine vink met een' staalgloed (*Fingilla nitens* L.) zeer algemeen is. Bij eene hut, in een naauw boschachtig pad, vond ik

(*) *Pipra strigillata*, kleiner dan de *P. erythrocephalai*, schedel donkerrood, bovenlijf olijfkleur, benedenlijf witachtig met roodachtige bruine stippen.

(†) *Tanagra elegans*. Hoog gele kop, zwarte geelgestreepte rug, schitterend groenachtig hemelsblaauwe benedenhals en borst, groene buik en zijden.

(§) *Procnias cyanotrophus*. Beschouwt men hen tegen het licht, zoo is de geheele vogel prachtig hemelsblaauw; van het licht afgekeerd, schijnt hij schitterend lichtgroen. Hals en kin zijn zwart, het benedenlijf wit. In het *Berlynsche Museum* draagt hij den naam van *Procnias ventralis*.

ik hier eens eene groote slang in elkander gerold, die ons niet ontweek. Mijn muildier schrikte; ik nam dus eene met schroot geladen pistool, en schoot de slang dood. Wij bespeurde bij nader onderzoek, dat zij van eene onschadelijke soort van het geslacht *Coluber* (*Fr. Couleuvre*) was, en vernamen, dat men dezelve hier te lande *Caninana* noemt. Slechts met veel moeite kon ik den Neger van den Overste FALCAO bewegen, om de slang mede op zijn paard te nemen. Het groote woud van *Araçatiba* vertoonde ons een eerbiedwekkende wildernis; overal vlogen de papegaaijen met een luid geschreeuw weg, en men hoorde de *Saüassoe*-apen in 't ronde. De hooge reuzenstammen worden door lianen (*Cipo's*) van allerlei, ook de zonderlingste soorten tot een ondoordringbaar struikwerk ineengevlochten; de prachtige bloemen der vleeschige planten, de neerhangende ranken, de varenkruiden, die zich om de boomen heenwinden, waren thans alle in den weligsten wasdom; jonge kokospalmen versierden overal de lage, vooral de vochtige plaatsen; hier en daar vormde de *Cecropia peltata* bijzondere bosschen, met hare zilvergrijze geringde stammen. Onverwacht traden wij uit dit heilige duister in de opene lucht, en vonden ons aangenaam verrast, toen wij hier plotselijk aan den voet van het hooge rotsige woudgebergte *Morro de Araçatiba*, op eene schoone groene vlakte, het groote

witte, met twee kleine witte torentjes voorziene gebouw der *Fazenda de Araçatiba* aanschouwden. Dit goed heeft 400 Negerslaven, en in de nabijheid zeer uitgebreide plantaadjen, vooral van suikerriet. De zonen van den Overste wonen insgelijks op bijzondere *Fazenda's* niet verre van hier. *Araçatiba* in het aanzienlijkste landgoed, hetwelk ik op deze reis nog ontmoet had; het heerenhuis heeft eene breede voorpui van twee verdiepingen en eene kerk: de Negerhutten met den suikermolen en de werkhuizen liggen niet verre van de woning aan den voet van een' heuvel. Omtrent een uur van hier is in eene wilde, van hooge bosschen omringde streek aan het riviertje *Jucù*, eene tweede *Fazenda*, met name *Coroaba*, die een' anderen Heer toekomt. De Gouverneur bevond zich thans niet verre van daar te *St. Agostinho*, waar hij eene kerk liet bouwen. Alhier is een krijgspost of *Quartel* tegen de Wilden; men was thans juist bezig van daar een' weg door de bosschen naar *Minas Geraës* te banen, waartoe een officier was afgezonden. De Regering heeft te *St. Agostinho* omtrent 40 huisgezinnen van de *Azorische* eilanden, vooral van *Terceira*, *S. Miguel*, en eenige weinige van *Fayal* herwaarts doen komen. Deze volkplanters zijn er zeer arm, en beklagen zich ten sterkste over hunnen treurigen toestand, daar men hun groote beloften gedaan en niets vervuld had.

Gaar-

Gaarne hadden wij ons te *Coroaba* gevestigd, maar de onmogelijkheid, om ons groot geleide aldaar te plaatsen, dwong ons voor eerst te *Barra de Jucù* te blijven. Men had verscheidene voor ons zeer noodige voorwerpen, die wij in *Capitania* (dus noemt men de streek bij den *Espirito Santo*,) verwachtten, naar *Caravellas* gezonden, eene omstandigheid, die ons reisgezelschap in geene geringe verlegenheid bragt. Om dezelve te verhelpen namen wij, de Heer FREYREISS en ik, het besluit, om spoedig zelve naar *Caravella*, te gaan, ten einde daar onze zaken in orde te brengen. Slechts met eenige wel gewapende mannen te paard vergezeld, verlieten wij den 19 December *Barra de Jucù*; het overige van onzen troep ging te *Coroaba* werken. Wij hadden dezelfde reis veel korter ter zee kunnen doen, maar de scheepvaart langs de kust is in dezen tijd van storm en onweêr juist de aangenaamste niet. Bij de overtogt over den *Espirito Santo* te *Pedra d' Agoa* zagen wij de merkwaardige rots *Jucutucoara*, die naar den berg *Dent de Jaman* in het *Waadland* gelijkt, en reeds van verre in 't oog valt. Hij rust op glooijende groene heuvels, ten deele met bosch bedekt. Voor denzelven, nader bij de rivier, is de bevallige *Fazenda Rumao*, met het *duiveneiland* voor dezelve; zeer aangenaam was het gezigt op de schoone rivier, waar eenige schuiten nederwaarts voeren. De overvaart

was

was bij gebrek van vaartuig ondoenlijk; wij moesten dus den ouden bewoner van het alleenstaande huis *Pedra d' Agoa* om een nachtverblijf verzoeken; zijne hut was niet regendigt, maar zijn hart was welmeenend en voorkomend. Onder zijn vee merkten wij een zonderling schaap op, hetwelk bij nader onderzoek een bastaard van een ram en eene geit bleek te zijn. Het dier geleek meest naar zijne moeder, was dik, sterk en rond, van zeer zacht geitenhair en eenigszins naar buiten gebogene horens. Bij de jonge lammeren, die door de knapen binnengebragt werden, vond men in den nog niet toegegroeiden navel eene menigte maden, die men met kurk bestreek. Deze maden zijn een zeer algemeene last in heete landen: waar slechts eene wond ontstaat, vindt men tersond vliegen, die daarin eijeren leggen. Er is in *Brazilië* nog een ander insekt, dat zijn ei in het vleesch of onder het vel, zelfs van den mensch, legt; na de steek van dit dier bespeurt men eene plaatselijke doch niet zeer zware pijn; de plaats zwelt op tot zekere hoogte, waarop onze, met die kwaal zeer bekende lieden daaruit eene made of een' waterachtigen, langwerpigen worm te voorschijn haalden, waar op de wond terstond genas. Azara, die waarschijnlijk van hetzelfde insekt spreekt, meent, dat de worm zelf in de huid indringt, hetwelk tegen onze ondervinding strijdt.

Toen

Toen daags daaraan onze schuiten kwamen, zetteden wij over de bijna 1000 schreden breede rivier, trokken alsdan door een dal, voorbij de *Fazenda* van den Heer PINTO, over het riviertje *Muruim* of *Passagem*, langs eene houten brug die met eene poort gesloten is, en voorts door moerassen met *manga*-boomen aan de kust. Van hier kan men het gebergte van *Espirito Santo* duidelijk overzien. Te *Praya Molle* vonden wij nachtkwartier op eene kleine groene vlakte, boven de zee, waar eenige woningen verstrooid waren. De inwoners namen ons weder zeer vriendelijk op, en daar zij alle veel smaak van toonkunst (*) hadden, bragten wij den avond zeer aangenaam door onder muzijk en dans. De zoon des huizes, die zeer bedreven was in het maken van *guitarren* (*violas*) speelde, en de overige jonge lieden dansten de *Baduca*, bestaande in zonderlinge wendingen des ligchaams, waarbij de handen de maat sloegen, en beurtelings een paar vingers van elke hand den krakenden toon der *Spaansche Castagnetten* moesten nabootsen. Hoewel de *Portugeezen* veel

(*) Volgens berigten, die wij voor echt mogen houden, heerscht in geheel *Braziliën* bij de *Portugeesche* inwoners eene ongemeene liefhebberij niet alleen, maar ook echte smaak voor muzijk, zoodat men die *Europische* Componisten, welke door kenners bij ons op den hoogsten prijs geschat worden, ook dáár onder alle volksklassen bemint en beoefent, zoodra men ze slechts kent. *Vert.*

veel aanleg tot muzijk hebben, ziet men op het platte land toch geen ander speeltuig, dan de guitar. Is de zucht voor dans en spel algemeen onder de landlieden, zoo is het ook de herbergzaamheid, althans in de meeste streeken. Men deed ook hier al wat mogelijk was, om ons den tijd te korten.

In de bosschen van *Carapebuçú*, die de bogten omringden en de voorgebergten bekroonden, vlogen allerlei vlinders, vooral *Nymphales*. Wij vonden hier het merkwaardige beursvormige vogelnest van een' kleinen platbek (*todus*), 't welk dezelve altijd in de nabijheid van de nesten eener zekere soort wespen (*Marimbondo*) bouwt, om het, zoo als men beweert, voor de vervolgingen zijner vijanden te beveiligen. Deze wespen beletteden mij dan ook, het nest te bezigtigen. Hieromstreeks leven enkelde arme huisgezinnen van de vischvangst en hunne plantaadjen, meest Negers, Mulatten, of andere lieden van kleur, en slechts enkelde Blanken. Zij klagen den reiziger hunnen nood, die echter slechts, bij den vruchtbaren grond, het gevolg van luiheid kan zijn. Te arm om slaven te koopen, en te traag, om zelve de hand aan 't werk te slaan, lijden zij liever honger. Van hier noordwaarts gaande, komt men in eene streek, waar niet meer *Kreolen* (*) en *Mulat-*

(*) Gelijk men weet de afstammelingen der naar *Amerika* getrokkene *Europeërs*. *Vert.*

laten, maar beschaafde *Indianen* wonen, wier eenzame woningen zich in digt belommerde priëlen van prachtige hoogstammen verschuilen; donkere paden slingeren van de eene hut naar de andere; in de kristallen beekjes spiegelen zich de schoone gewassen des wouds, en schertst de naakte donkerbruine jeugd met het pikzwarte hair. In dit bekoorlijk woud vonden wij schoone vogels: de groene *Jacamar* met den gouden weêrschijn (*Galbula magna*) loerde aan het water, aan lage takken gezeten, op insekten, en onbekende lokstemmen weergalmden door het eenzame bosch. Na een' weg van 4 mijlen kwamen wij uit het woud, en zagen voor ons op eene hoogte boven de zee de *Villa Nova de Almeida*.

Villa Nova is een groot dorp der beschaafde *Indianen*, alhier door de *Jezuiten* aangelegd: het heeft eene groote steenen Kerk, en telt in deszelfs omtrek van 9 uren omtrent 1200 zielen. In de *Villa* wonen meest *Indianen*, maar ook eenige *Portugeezen* en Negers. Velen bezitten hier huizen, waarin zij slechts op zon- en feestdagen komen. In het *Jezuiten* Klooster, thans de woonplaats van den Geestelijke, vindt men nog eenige oude schriften dezer orde, eene zeldzaamheid, daar men in de weinige Kloosters dier opgehevene orde de boekverzamelingen vernield of verwaarloosd heeft. De *Jezuiten* gaven hier eertijds onderwijs in de *algemeene Indiaansche*

taal,

taal, hunne Kapel der *drie Koningen* moet zeer schoon geweest zijn. Deze plaats is thans slecht bevolkt, doodsch en arm. De *Indianen* telen *mandiocca*, *mais*, voeren hout en aardewerk uit, en hebben daarbij wat vischvangst in het meir en de rivier *der drie Koningen* (*dos Reys Magos*) of *Sauanha*. De Heer SELLOW, die hier iets later kwam, zag de zonderlinge vischvangst met de takken van den *Tingi* boom, waarvan reeds la CONDAMINE gewaagt, als zijnde aan de *Amazonenrivier* in gebruik. (*) Men snijdt takken van den *Tingi* boom, klopt die murw, pakt ze in bossen te zamen, en werpt ze dan in het water, vooral daar, waar de rivier niet veel val heeft: somtijds vlecht men eene teenen heg midden in dezelve, om de visschen optehouden. Deze worden door het sap, dat zich met het water vermengd heeft, bedwelmd, komen aan de oppervlakte sterven, of kunnen ligt met de hand gegrepen worden. De planten, welke deze sterke werking doen, zijn eenige soorten van het geslacht *Paullinia*, de *Jacquinia obovata*, een struik met roode bessen, en bladeren in de gedaante

(*) LA CONDAMINE *Voyage* etc. *p.* 156. Ook VASCONCELLO, geeft hier omtrent berigten in de *Noticias curiosas* van de kust-*Indianen*, *p.* 79. Zie verder: BLUMENBACH, aanteekeningen op VAN BERKELS *Reizen naar Rio de Berbice*, (anno 1671) *p.* 180. KRUSENSTERN I. B. *p.* 180. [Ook ZIMMERMAN, de *Aarde en hare Bewoners*, VI. *D. p.* 74, 75.]

van omgekeerde eijeren, die aan de bosschen der kust groeit, en daarom den naam van *Tinguy* (*Tingi*) *da Praya* draagt.

Men sprak in *Villa Nova* nog van een, te voren nooit gezien zeedier, onlangs door eenige *Indianen* met snaphaanschoten gedood. Naar de vertelling was het groot, en had voeten als menschenhanden. Men had veel traan daaruit gekookt, en kop en handen aan den *Gouverneur* naar *Capitania* gezonden. Alle pogingen, om nadere berigten daarover optedoen, waren vruchteloos; het geraamte zelve was uitgekookt of vernield. Het schijnt een zeekalf (*phoca* of *manati*) geweest te zijn.

De bosschen, door welke de *Saüanha* (in de oude taal der *Indianen Apyaputang*) neerstroomt, zouden door *Coroados* en *Poeris* bewoond zijn, ook noemt men nog een' stam der *Xi* (*Chi*) *potos*, tusschen den *Rio Doce* en de *Saüanha* woonachtig, doch men kan zich op die namen weinig verlaten. Tusschen de *Saüanha* en *Mucuri* bewonen enkele huisgezinnen der *Indianen* de kust. Zij spreken *Portugeesch*, hebben boog en pijl met den snaphaan verruild; hunne woningen gelijken naar die der *Portugeezen*, en zij leven, gelijk de voorheen genoemde Negers, van den landbouw en de vischvangst. Ten Noorden der meergenoemde rivier is de kust een digt woud. Iets meer noord-

Q waarts

waarts bereikt men de *groote vischrivier* (*Pyrakäassoe*) met het gehucht *Aldea Velha*, en iets hooger een aanzienlijk dorp, door de *Jesuiten* ten tijde hunner heerschappij gesticht, waar zij eene menigte *Indianen* bijeenbragten en beschaafden, wier voedsel in visschen en schelpdieren bestond, waardoor men thans nog groote hoopen mosselschelpen aan de rivier ziet liggen, die ongetwijfeld weleer door de inboorlingen geledigd zijn. Toen naderhand vele *Portugeesche* planters zich aan de *vischrivier* nederlieten, moeten de *Jesuiten* hunne nieuwbekeerden met zich weggevoerd hebben naar *Villa Nova* (de Nieuwstad). Men keert zich hier om eene landpunt aan zee, en is eensklaps aan de schoone breede rivier, die uit hare digtbegroeide oevers in den Oceaan valt. Het geheele *Aldea Velha* (Ouddorp) bestaat uit zes of zeven stroohutten met een aanzienlijk huis, dat van eenen Luitenant der bezetting van *Espirito Santo* bewoond wordt. Deze man en zijn huisgezin verheugden zich, eens weder menschen te zien, waarmede zij konden spreken; zij beschouwen dit eenzame verblijf als eene soort van ballingschap. De Officier klaagde zeer, niet alleen over verveling, over ontbering van genoegen, maar zelfs over stellig gebrek aan vele dingen. Men heeft hier niets dan *mandiocca*-meel en visch; van deze laatste is de rivier

vier wel voorzien, dus zijn ook de bewoners van *Aldea Velha* allen visschers, doch arm.

Deze plaats kon ons niet lang boeijen, en wij namen dus den volgenden dag van onzen vriendelijken gastheer afscheid. De overtogt over den breeden en snellen stroom had ons bijna een muildier gekost, hetwelk in *deze* streek een onherstelbaar verlies zou geweest zijn. Een jong *Indiaan*, die behendig de schuit, een' speelbal der golven, bestuurde, deed ons hier zeer goede diensten. Wij zagen meeuwen, zeezwaluwen, en den (*Rynchops nigra* L.) (*), bekend wegens zijn' zonderlingen bek. In de bosschen der overzijde waren de woningen der *Indianen* verstrooid; zij telen hier vooral *mais*, *mandiocca* en *baga* (*ricinus*) waaruit zij olie persen. Dit woud was weder merkwaardig door de vele bloesems, op welke de schoonste kapellen fladderden, terwijl het bruisen der naburige zee ons oor trof. Den schuwen *Jacupemba* (*Penelope Marail* L.) een' vogel, die naar een faizant gelijkt, konden onze jagers niet bereiken. Weldra moesten wij weder het eentoonige, door vele bogten gekorvene strand over, vol wier (*fucus*), door de zee opgeworpen, maar me wei-

(*) *Zwarte watersnijder*, de bovenkaak is korter dan de onderste, en ligt daarin, op de wijze van een toegeslagen knipmes. BLUMENBACH *Handb. der Nat. Hist.* Ned. Vert. Leyden bij L. HERDINGH EN ZOON, *bl.* 302.

weinig schelpdieren. Op eenige rotsgroepen aan zee nestelt de zwaluw met een' staalblaauwen weerschijn (*Hirundo violacea*). Ook hier zijn de weinige *Indianen* visschers, die somtijds met hunne kano's alleen diep in zee steken. Een beekje, maar met zeer weeke en losse oevers, maakte ons hier veel moeite met den overtogt; evenwel bereikten wij, nog voor den avond, *Quartel de Riacho*, een' krijgspost, uit een' onderofficier met zes soldaten bestaande, die de bevelen, hen gezonden, verder naar *Rio Doce* moest brengen, en de gemeenschap met die plaats onderhouden. Hij was een verstandig man, die ons menig belangrijk berigt gaf, onder anderen van den oorlog met den vijandelijken stam der wilde *Botocoedos*. Hij zelf, nog op een' post aan den *Rio Doce* dienende, was door een' pijl in den schouder gevaarlijk gewond, doch volkomen genezen. De stam der *Botocoedos* (dus is de *Europische* naam) zwerft aan den *Rio Doce* rond, tot aan deszelfs oorsprong in het Kapiteinschap van *Minas Geraës*. Dit volk eet menschenvleesch, en is zeer krijgshaftig; het biedt nog hardnekkigen tegenstand aan de *Portugeezen*. Mogen zij al eens hier en daar vriendschappelijke gezindheden hebben getoond, elders waren zij des te gevaarlijker vijanden; zoo dat er nog nooit eene duurzame verstandhouding met dien stam heeft plaats gehad. Reeds voor vele jaren had men, 8 of 10 mijlen den *Rio Doce* op (waar thans

Lin-

Linhares staat) een' krijgspost (*destacamento*) van zeven man geplaatst, met een kanon, om den nieuwen weg door de bosschen naar het goud- en diamantrijke *Minas* te dekken. Eerst werden de Wilden inderdaad daardoor weerhouden; doch naauwelijks leerden zij de wapenen der *Europeërs* allengs beter kennen, of hunne vrees verdween van lieverlede: zij naderden zelfs den post (het *Quartel*), schoten een' soldaat dood, en dit zou ongetwijfeld ook het lot der anderen geworden zijn, zoo dezen niet spoedig in eene schuit, die juist gereed lag, gevlugt waren. De Wilden vervolgden hen vergeefs, verstopten daarop het kanon met steenen, en gingen in hunne bosschen terug. De onlangs overledene Staatsdienaar, Graaf DE LINHARES, verklaarde hun daarop in eene bekende *Proclamatie* stellig den oorlog, deed de posten aan den *Rio Doce* versterken en vermeerderen, om de *Europische* woonplaatsen en de gemeenschap met *Minas* te dekken. Sedert werden de *Botocoedos* nergens meer verschoond, maar zonder onderscheid van geslacht en ouderdom uitgeroeid, waar men hen vond, en slechts bij enkele gelegenheden jonge kinderen gespaard en opgevoed. De verbittering was te grooter, daar men vast overtuigd was, dat zij alle in hunne handen gevallen' vijanden doodden, en derzelver vleesch verslonden. En toen men nu vernam, dat zij hier en daar aan den *Rio Doce*, op hunne wijze

 door

door handgeklap schijnbaar vreedzame gezindheden aan den dag gelegd, en toch de *Portugeezen*, die daarop vertrouwden, verraderlijk door hunne pijlen hadden vermoord, toen was ook de laatste vonk van meêwarigheid uitgedoofd; men hield dit Volk voor geheel ontbloot van menschelijk gevoel. Dat men echter in dit voor de menschheid onteerende denkbeeld te ver ging, en dat de wijze van behandeling dezer menschen ten minste zoo veel deel aan die onverbeterlijkheid heeft, als hunne eigene ruwheid, dit blijkt uit de goede uitwerkselen van de menschlievende behandeling des Gouverneurs van *Bahia* op de *Botocoedos* bij *Rio Grande del Belmonte*. Waarlijk ten hoogste verrassend, en rijk aan gewigtige gevolgtrekkingen is het contrast tusschen het schouwtooneel des wreeden kleinen oorlogs aan den *Rio Doce*, en dat aan den *Rio Grande del Belmonte*, waarheen men na eenige weken reizens aankomt. Dáár heerscht eeuwige oorlog en bloedstorting; hier sedert drie of vier jaren volkomene rust, veiligheid en vriendschaps-betrekkingen.

Onze nieuwsgierigheid naar den *Rio Doce* was intusschen door deze verhalen meer opgewekt dan afgeschrikt. Reeds den anderen morgen vroeg verlieten wij, onder geleide van twee soldaten, het *Quartel* de *Riacho*, en moesten acht groote uren (*leguas*) in de gloeijende

het-

hette van December (*) door het diepe zand heen waden. De grond is hard, met *Quartz* (†) en kleine keisteenen gemengd, en dus voor de voeten van menschen en dieren bij uitstek vermoeijend. Aan de landzijde wordt het strand, door dwergkokospalmen, en ander kreupelhout gezoomd; hooger geboomte verrijst landwaarts in, waarop een andere post (*Quartel dos comboyos*,) de keten van gemeenschap onderhoudt. Wij vonden hier sporen der kolossale zeeschildpad, die uit zee op het land klimt, en hare eijeren in kuilen langs den oever maakt. Er vertoonden zich overal geraamten dezer dieren, en de schedel woog niet minder dan drie pond. De schilden waren vijf voet lang. De *Indianen* eten het vleesch dezer dieren, en halen er veel vet uit; ook de eijeren, waarvan men er soms 12 of 16 dozijn in eene kuil vindt, zoeken zij zorgvuldig op. Dezelve zijn wit, rond, met eene lederachtige taaije huid bekleed; het wit is zeer helder, en de dojer fraai geel, doch heeft eenigszins een' vischsmaak. Wij ontmoetten *Indiaansche* huisgezinnen met geheele manden vol eijeren. Toen de sterkste hette inviel, was onze troep reeds uitgeput door dorst en

(*) Namelijk aan de overzijde der linie. *Vert.*

(†) Een der bestanddeelen van den *granit* of rotssteen. *Vert.*

en vermoeidheid; wij hoopten in het kreupelhout bescherming te vinden, maar de grond was zoo brandend heet, dat zulks weinig baatte; slechts de voeten genoten eenige rust, en wij moesten de lastdieren door ontlading eenige verademing gunnen. Hier kwam ons het boven beschrevene water uit de *Bromelia*-struik uitmuntend te stade. Wij vonden hier op die struiken veel een' kleinen, nog onbeschreven' geelachtigen loof-kikvorsch, die zijne jongen boven den grond legt; dikwijls vond men zijne kleine zwarte *larven.* Men moet zich niet verwonderen, dat hier de kruipende of andere dieren, die elders aan den grond geboeid schijnen, hun kroost op boomen opkweeken, daar zelfs de mensch in dit wereld-deel, zoo rijk aan vreemde verschijnsels, menigmaal op de boomen leeft, zoo als de *Guaraunis*, van welke HUMBOLDT zulke belangrijke narigten geeft. Wij braken na het genot van eenige rust weder op, zetteden onze reis bij maneschijn voort, en kwamen eindelijk nabij den mond van den *Rio Doce* in eene zandvlakte zonder boomen, waar onze beide gidsen verdwaald geraakten, en wij hunne terugkomst moesten afwachten, om naar het *Quartel da Regencia* te komen, een *militaire* post tot hulp der reizigers aan den uitloop des strooms. Het wachthuis, waar wij dien nacht bleven, is vrij ruim, en heeft verscheidene kamers met houten

ten britsen en een' *tronk* (*). Deze lieden hebben het hier zeer armoedig; visch, *mandiocca*-meel, zwarte boonen, en somtijds een weinig pekelvleesch, maakt al hun voedsel uit. Zij waren alle lieden van de kleur, *Kreolen*, *Indianen*, *Mameloeken* of *Mulatten*. Naauwelijks was het morgenrood aangebroken, of de nieuwsgierigheid dreef ons om den *Rio Doce*, de grootste rivier tusschen *Bahia* en *Rio de Janeiro*, te zien. Trotsch en vol majesteit wentelde hij thans zijne vloeden naar zee, die de breede bedding geheel vervulden, welke ons nog eens zoo breed voorkwam als de *Rhijn*, zelfs op de breedste plaatsen in *Duitschland*. Na eenige dagen was de rivier echter weder een weinig gevallen. Slechts in de wintermaanden, vooral in December (*), bereikt hij die aanzienlijke hoogte; anders, vooral na aanhoudende droog-

(*) De *tronco*, een strafwerktuig voor de soldaten, bestaat in eene lange plank, loodregt op de kant gezet, waarin eene reeks van ronde gaten gemaakt zijn, om er het hoofd van den armen zondaar door te steken, die ondertusschen met den rug op den grond uitgestrekt ligt; de plank past om zijn' hals. Zie VON ESCHWEGE *Journal von Brasiliën*, *Heft.* I. *p.* 128.

(*) Onze Schrijver vergist zich hier ongetwijfeld. Alle de hier beschrevene plaatsen, ja geheel *Braziliё*, liggen in het *zuidelijk* halfrond, waar December tot de warmste zomermaanden behoort, als wanneer de zon er het hoogste staat. Nogtans kan door plaatselijke oorzaken de regentijd aldaar in die maand vallen. *Vert.*

droogte, ziet men in het midden overal zandbanken. Thans was daarvan geen spoor te ontdekken. Deze banken hinderen de invaart der rivier bij haren mond voor groote schepen volstrekt, en zelfs voor schuiten (*lanchas*) uitgezonderd bij het hoogste water. De *Rio Doce* ontspringt in het Kapiteinschap van *Minas Geraës* door de vereeniging van *Rio Piranga* en *Ribeirao do Carmo*, na welke de vereenigde rivier den naam van *Rio Doce* aanneemt (*). Hij doorstroomt eene aanzienlijke streek, en heeft verscheidene kleine watervallen of stroomingen (*Caxoeiras*), waarvan er drie kort op eenvolgende de *escadinhas* genaamd worden. De oevers dezer schoone rivier zijn met digte wouden van hoogstammen bezet, waarin allerlei gedierte vertoeft.

Hier vindt men veelal den *Anta* (*Tapirus Americanus*) twee soorten van wilde zwijnen (*Dicotyles*, CUVIER) de *Pecari* of *Caytetoe* en het *Porco a quechada branca*, twee soorten van reeën, en meer dan zeven soorten uit het kattengeslacht, waarvan de gevlekte once (*Yaguareté*) en de zwarte tijger de grootsten en gevaarlijksten zijn. Maar veel geduchter dan deze roofdieren is de hier levende mensch, de ruwe, wilde *Botocoedo*. Deze streek is nog zeer weinig bevolkt, zoodat tot nu toe nog slechts

(*) Zie VON ESCHWEGE, *H.* I. *p.* 52.

slechts op de rivier eene gemeenschap bestaat. Voor eenige weken had men wel langs den zuideroever eene *picade* of een boschpad geopend, doch hetzelve is nog in lang niet voltooid, en uit hoofde der Wilden slechts met gewapenden toegangbaar. De Staatsminister, Graaf DE LINHARES, had het oog vooral op deze schoone, vruchtbare streek geslagen; hij leide nieuwe *militaire* posten aan, bouwde, acht of tien mijlen de rivier opwaarts, den thans nog naar hem genoemden post *Linhares*, en zond gevlugte soldaten en andere misdadigers daarheen, om de volkplanting uittemaken, die zekerlijk in korten tijd bloeijend zou geworden zijn, wanneer niet de dood dien werkzamen Staatsdienaar te vroeg van zijn' post had geroepen. Sedert is deze streek geheel in vergetelheid geraakt, en zal zonder krachtige maatregelen eerlang geheel woest zijn.

Wij verlangden met ongeduld den schoonen *Rio Doce* optevaren, om van den oorlog in de wouden tegen de *Botocoedos* ooggetuigen te zijn. Maar een snelle wind hield ons den eersten kersdag tegen. De tweede was warm en stil; wij gingen dus met den dag in eene lange boot scheep, die door zes soldaten bestuurd werd. Wij waren te zamen negen wel gewapende personen. Om den *Rio Doce* thans, nu die zoo hoog is, optevaren, moeten ten minste vier man boomen. Daar de stroom overal ondiepten heeft, zoo vindt de boomstok altijd grond, en men

men komt, als alles medeloopt, in eenen dag, (hoewel des avonds laat) te *Linhares* aan. Het weder was zeer gunstig, en eenmaal aan het schommelen van de smalle boot (door het heen en wedergaan der soldaten) gewoon zijnde, vonden wij de vaart zeer aangenaam. Toen het volkomen dag werd, zagen wij den ruimen spiegel der snelle rivier in de morgenzon schitteren; de afgelegene oevers waren met digte bosschen zoo bedekt, dat er geen open plaatsje overschoot, waar een huis zou hebben kunnen staan. Talrijke eilanden van allerlei grootte en gedaante verrijzen uit dezen effen' spiegel, en spiegelen ook, gelijk de vaste wal, hun altijd welig groen in den troebelen stroom, die een geelachtig, en volgens de inwoners koortsverwekkend water heeft. Elk dier eilanden heeft een' naam; men wil, dat het aantal naar boven steeds toeneemt. De rivier heeft veel visch; zelfs klimt de zaagvisch (*Pristis Serra*) tot ver boven *Linhares* de rivier op, en tot in den *Lagao* van *Juparanan*, waar hij veel gevangen wordt. Deze wouden weergalmen van het geschreeuw eener menigte apen, vooral de gebaarde (*Barbados*, *mycetes ursinus*) de *Saüassoe* (*Callithrix personatus*, GEOFFROY) enz. Een der grootste sieraden der *Brazilische* wouden, de prachtige papegaai *Arara* (*Psittacus Macao* L.) was ons wild nog nooit voorgekomen; thans hoorden wij een geluid als van ra-

ven,

ven, en boven de trotsche kroonen der hooge *japucaya*-boomen zweefde die prachtige vogel, reeds van verre kenbaar aan zijn' langen staart, en wiens vuurroode pluimaadje heerlijk in den glans der zonne schitterde. Parkieten en eene menigte andere soorten van papegaaijen zwierden onder luid geschreeuw van oever tot oever, en de groote statige muskuseend (*Anas moschata* L.) streek aan den zoom des wouds op den tak eener *Cecropia* neder. Op de zandbanken zat de *zwarte watersnijder* (*Rynchops nigra*) onbewegelijk met ingetrokken' hals; *Toecans* en de *Çurucoea* (*Trogon viridis* L.) deden de oevers van hun luid geroep weêrgalmen. Deze dieren, en de woeste *Botocoedos*, zijn de eenige bewoners van deze vruchtbare oevers. Geene *Europeanen* hebben zich hier gevestigd, behalve op twee plaatsen, waar eenige weinige welgewapende lieden zich eene schuilplaats hebben gekozen; zij hebben altijd een geweer bij zich, wanneer zij naar hunne plantaadjen gaan, en die geen geweer bezit, heeft ten minsten een boog of *bodock*, om kogels of steenen voorttewerpen. De *Botocoedos* vertoonen zich echter in de lagere streeken der rivier slechts van tijd tot tijd op strooppartijen. Tegen den middag namen onze vermoeide schippers eenige rust bij het eilandje *Carapuça* (muts, aldus om deszelfs gedaante genoemd). Het was onmogelijk, heden *Linhares* te bereiken.

ken. De stroom ging zoo snel, dat wij, om ons daarvoor te beveiligen, in een smal kanaal tusschen het vaste land en een eiland heenvoeren, waar eene menigte fraaije vogels, vooral papegaaijen, (ook de voorheen genoemde *Araras*) het oog streelde. De oevers waren digt bezet met het hooge waaijerriet (*uba*) welks bloemstengel de *Botocoedos* voor hunne pijlen gebruiken. Onze soldaten durfden niet op het *lange eiland* (*Ilha comprida*) vernachten, als zijnde slechts door een ondiep kanaal van den vasten wal gescheiden, en staken dus over naar de *Ilha de Gambin*, voorheen het nachtverblijf der Gouverneurs, wanneer zij de Kolonie bezochten, en waar men veiliger was voor de Wilden. Thans zag men reeds sporen van verval en verloop; de tegenwoordige landvoogd bezocht de volkplanting niet meer; en het eiland was dus reeds zoo digt begroeid, dat men eerst een' open plek met het woudmes moest hakken, om aan land te kunnen komen. Spoedig brandde een aangenaam vuurtje. In weerwil der landplaag (de *moskieten*) sliepen wij gerust tot den volgenden morgen; onze veerlieden gingen heden weder aan den arbeid, die nog moeijelijker werd door de dorre omgevallen stammen en takken, die het water belemmerden, en uit den weg moesten worden geruimd. Gedurig hadden wij nieuwe stof tot bewondering der prachtige hoogstammen, die de ri-

ri-

rivier zoomen; onder anderen vele kokossoorten, gelijk de rijzige *Cocos de Palmetta* (elders *Jissara*) met den hoogen dunnen stam, en de kleine, helder groene, fraai gevlekte kruin, uit wier digt loof zonderlinge stemmen zich deden kennen. Vlak boven het water bloeide onder meer andere prachtige bloemen, ook een *Convolvulus*, (of eene daarmede verwante plant) met bijzonder grooten bloesem, en een gewas gelijk boonen uit de klasse *Didelphia* met eene groote lichtgele bloem, die in digtgedrongen bloemkransen (*guirlandes*) het bosch in elkander vlocht. Een Krokodil (*Jacaré*) die zich gerust in het slijk der rivier wentelde, ontvlood den slag onzer riemen. Thans bereikten wij eenige bewoonde eilanden, die tot de volkplanting behoorden; want ook de volkplanters waren slechts dáár voor de Wilden die geene kano's hebben, veilig.

Op het *Ossen-eiland* (*Ilha da Boi*) woont de *Guarda Mor* (opperwachter) en op het *Eiland van den goeden Jesus* (*Ilha do Bom Jesus*) de priester van *Linhares*, bij welke plaats wij tegen den middag aankwamen, niet zonder moeite door den snellen stroom.

Te *Linhares* vervoegden wij ons ten huize des Heeren *Alferes* CARDOSO DA ROSA, bevelvoerenden officier op dezen gevaarlijken post. Hij was thans aan de over- of zuidzijde der Rivier op de *Fazenda* van *Bomjardim*, waarheen wij terstond na onze komst ook werden uit-

ge-

genoodigd. In eene ligte kano, uitmuntend door de Negers der *Fazenda* bestuurd, zetteden wij zoo snel als een pijl over den driftigen vloed; en werden regt hartelijk onthaald ten huize van den Luitenant (*Tenente*) JOAO FELLIPE CALMON waar wij een vrolijk gezelschap vonden, alsmede den Heer *Alferes*. Op deze *Fazenda* was de eerste suikermolen aan den *Rio doce* aangelegd. De plantaadjen van suikerriet, rijst, *mais mandiocca* enz. stonden heerlijk; doch de *mandiocca* komt in deze streek het minste voort. De Heer CALMON heeft zich door zijne kunde en werkzaamheid omtrent dezen nieuwen aanleg zeer verdienstelijk gemaakt, en door zijn voorbeeld tot den landbouw aangemoedigd. Met slechts 17 slaven (zoo veel had hij er ten minste thans) heeft hij een aanzienlijk deel bosch uitgeroeid; en zigtbaar de groote vruchtbaarheid en geschiktheid van den grond voor allerlei voortbrengselen aangetoond. Bij de genoemde Heeren bragten wij eenen dag (28. Dec.) zeer aangenaam door.

Linhares is tot nu toe een zeer weinig beteekenende aanleg. Nogtans had deszelfs stichter en naamgever daarvoor geene moeite gespaard. Hij deed eene plaats aan den oever effenen, en met gebouwen in 't vierkant bezetten, omringd met eene steile muur van klei. De huizen zijn klein, laag, met kokos- of *Uricanna*- bladen gedekt, van klei en niet gewit. Eene kerk is er nog niet: men leest de mis in een klein huis. Op het

het midden van het genoemde vierkante plein; door de huizen omringd, staat een houten kruis, niets meer of minder dan een *Sapucaija*-boom, afgekapt en met een' dwarsbalk voorzien. De inwoners hebben hunne plantaadjen deels in het bosch rondom het dorp, deels op de eilanden in de rivier. Eene *Fazenda* nogtans in alle hare uitgebreidheid bezit alleen de Heer CALMON. Maar deze kostte hem strijd. Met 30 of 40 gewapende lieden moest hij op de *Botocoedos* losgaan, die in *massa* bij een geschoold waren, om hem de plaats te betwisten. Hoewel een dezer wilden gedood werd, zag men weldra de onmogelijkheid, om eene bende van 150 man door geweld te verdrijven; men nam dus de toevlugt tot list, door hen in den rug te bedreigen. Sedert is de Heer CALMON in drie jaren door hen niet meer verontrust. Zoo er slechts eenige handel was, zou deze Heer uitmuntend partij kunnen trekken van de verschillende houtsoorten, die deze bosschen in menigte opleveren. *Peroba* een voortreffelijk scheepstimmerhout, behoort wel tot de eigendommen der kroon (als een *regaal*); maar de Heer CALMON heeft verlof bekomen, eenige groote en schoone zeebooten daarvan te bouwen, die hij met de voortbrengselen zijner *Fazenda*, en vele voortreffelijke houtsoorten naar *Capitania* en elders zendt. Om dezen aanleg in 't algemeen tegen de aanvallen en wreedheden der *Botocoedos* te beschermen, zijn acht *Desta-*

camentos of *Quartellos* (Krijgsposten) aangelegd, in verscheidene rigtingen in de bosschen geplaatst; een van derzelver hoofdbedoelingen is het beschermen der handelverbintenissen, die men sedert eenigen tijd de Rivier opwaarts met *Minas Geräes* heeft zoeken aantekweeken. Er zijn wezenlijk reeds soldaten van daar hier aangekomen, doch niet dan in genoegzamen getale, wel gewapend, en met den wapenrok (*Gibao d'armas*) tegen de doodelijke pijlen der Wilden voorzien. Deze wapenrokken, uit katoenen stof, en vele lagen van katoenen watten bestaande, hebben eene hoog staande kraag, die den hals bedekt, korte mouwen, reiken tot aan de knieën, en zijn bij de hette zeer lastig.

Niet ligt dringt zelfs de sterkste pijl, ook van nabij afgeschoten, in zulk een' wapenrok door, en nooit blijft hem zoo veel kracht over, om het ligchaam aanmerkelijk te kwetsen. Doch men stelt al te veel vertrouwen in denzelven, en denkt dat zelfs een kogel daarop zou afstuiten. Om mij hiervan te overtuigen deed ik een' mijner jagers op 80 schreden afstand daarop vuur geven; de wapenrok werd tweemaal met kogels door en door geschoten; doch op 60 schreden afstands viel schiethagel geheel plat van den zelven ter aarde. In *Capitania* en elders maakt men zulke wapenrokken van zijde, die veel ligter, maar ook veel kostbaarder zijn. Bij het laatste gevecht te *Linhares* bekwam een soldaat van een'

zeer

zeer sterken pijl, die door den wapenrok heen drong, eene ligte wond in de zijde.

Van de *Fazenda* te *Bomjardim* is onlangs een' weg naar het *Quartel do Riacho* aangelegd, die voorbij het binnenmeir *Lagoa dos Indios* naar een' post gaat, *Quartel d'Aguiar* genaamd, alwaar eenige *Indiaansche* huisgezinnen leven, en acht soldaten van dien landaard den dienst waarnemen. De beschaafde inboorlingen zijn daartoe zeer goed, en ontzien hunne landgenooten geheel niet, die hen daarom het meest haten, en het eerst naar hen schieten, als op verraders van hun Volk. Van *Linhares* nog meer binnenwaarts is de tweede post van dien naam met 23 soldaten en acht geharnasten; het *Quartel d'Anadija* heeft er 12, met éénen, dat van *Porto de Souza* (het verst afgelegene) 20 man met vier wapenrokken; deze personen moeten bij den aanval het eerste spits afbijten. De bevelvoerende Officier te *Linhares* heeft een' bezwaarlijken dienst; want hij moet alle maanden eens, bij alle weêr en wind, de geheele keten der posten, 90 uren verre, bereizen. De *Alferes* CARDOSO DA ROSA, die reeds lang hier staat, laat tot veiligheid der bewooners de bosschen doorkruisen: vindt men Wilden, zoo zijn twee snel op elkandervolgende schoten het sein, waarop alles, wat schieten kan, naar buiten snelt. Maar dikwijls grijpen ook de Wilden de plantaadjen aan, en hebben

op die wijze reeds vele bewoners van *Linhares* gedood. Nog voorleden Augustus (1816) had zulks op den tweeden post van *Linhares* plaats, waar intusschen een zeer kloek Onderofficier stond en de Wilden terugdreef. De thans te *Linhares* wonende menschen zijn meestal soldaten met eenen vaandrig, eenen Heelmeester, eenen Geestelijken, en eenige weinige planters. De Geestelijke, naar men zegt een gunsteling van den Gouverneur RUBIM te *Capitania*, matigde zich een onbehoorlijk gezag in de Volkplanting aan, en mengde zich in alle zaken, al behoorden die geheel niet tot zijne ambtsbezigheden; men vreesde hem te meer, daar hij beurtelings, hier, en te *Villa de Victoria*, in de nabijheid des Gouverneurs, woonde. Deze Volkplanting, waar uit men ligt eene der aanzienlijkste plaatsen aan de Oostkust zou kunnen maken, werd ten dien tijde zeer ondoelmatig en hard behandeld. De inwoners, die vertrekken wilden moesten altijd eerst om verlof vragen; geen huisgezin mogt in drie maanden meer dan ééne flesch brandewijn gebruiken, en wat dies meer is. Wij zullen naderhand de latere lotgevallen van dezen aanleg zien, die thans (indien hij niet ondersteund is) wel nabij zijn' ondergang moet wezen.

Het verblijf aan den *Rio Doce* was zekerlijk een der belangrijkste punten van mijn verblijf in *Brazilië*, want aan deze heerlijke rivier, zoo rijk aan prachtige tooneelen en merkwaardighe-

heden der Natuur, vindt de onderzoeker voor langen tijd werk en genot. Beiden echter zouden hem nog meer opleveren, wanneer hij in veiligheid die prachtige wouden mogt kunnen doorkruisen. Zoo wil men, dat het groote binnenmeir van *Juparanan* (*), niet verre van *Linhares*, en met den stroom aan de noordzijde door eene naauwe sleuf verbonden, de allerheerlijkste gezigten oplevert. Reeds oude Schrijvers gewagen daarvan; hoogstwaarschijnlijk heeft SEBASTIAM FERNANDES TOURINHO, die in 1572 het eerst den *Rio Doce* opvoer, dit meir bedoeld met de *Lagoa*, waarvan hij gewaagt, schoon die beschrijving in eenige kleine omstandigheden van deszelfs werkelijken toestand verschilt (†).

Zie hier eenige berigten wegens deze *Lagoa* uit het reisberigt van den Heer FREYREISS, die eenige maanden daarna *Linhares* nog eenmaal bezocht heeft: « Het kanaal of de sleuf tusschen « den stroom en het meir is 60 voeten breed, « en 1½ uur lang. Aan dat kanaal wonen thans « de *Botocoedos* of voormalige *Aymores*; zij « hadden in het midden van hetzelve een' over- « togt

(*) Dit woord komt niet uit de taal der *Botocoedos* of der tegenwoordige bewoners, maar uit de *algemeene taal* der *Indianen*. *Parana* beduidt daarin *zee* of *groot water*. Men vindt dien waterplas niet op de kaart van ARROWSMITH.

(†) Zie SOUTHEY *Historie van Brazilië*, en SIMAM DE VASCONCELLOS.

« togt daarover uit slingerplanten (*Liänen*)
« gemaakt, en door de *Portugeezen* verkeerdelijk
« *brug* genaamd. Sedert verscheidene jaren is
« deze overtogt door de *Portugeezen* vernield,
« zonder dat de menschenëters eene poging tot
« herstel, of tot het maken eener nieuwe heb-
« ben gedaan. Reeds gaf men zich, hierdoor
« misleid, aan eene gevaarlijke gerustheid over,
« toen eensklaps de *Botocoedos* voor het nabij-
« gelegene tweede *Quartel* van *Linhares* ver-
« schenen, en een' soldaat met pijlen doorscho-
« ten. Dit gebeurde weinige dagen voor onze
« aankomst, doch het lijk des verslagenen was in
« veiligheid gebragt. Uit dien hoofde verkiezen
« de bewoners van dezen post gaarne den nacht
« tot de vischvangst, in het meir, 't welk rijk
« aan visschen is. Hetzelve is 7 uren lang van
« het Z. O. naar het N. W., een half uur breed,
« en 16 tot 18 uren in den omtrek, door heu-
« vels ingesloten, en ongelijk van diepte, die
« echter aan de meeste plaatsen 8 of 12 vademen
« bedraagt; het wordt gevoed door een riviertje
« en verscheidene beken, en heeft door de ge-
« melde sleuf eenen afloop in den *Rio Doce*;
« wordt deze afloop door Zuidenwinden belet,
« zoo groeit het meir sterk aan. De bedding
« en de oevers zijn fijn zand, hier en daar met
« zandsteenen. Omtrent 4 uren van den ingang
« is een klein bevallig eiland van graniet, het-
« welk door de Wilden wegens den afstand

« van

« van de oevers niet kan bezocht worden, en « dus een veilig verblijf aan de visschers ver- « schaft."

VASCONCELLOS noemt reeds in 1662 onder de stammen der *Tapuya's* aan den *Rio Doce* de *Aymores*, (*Botocoedos*) *Poeris* en *Patachos;* immers, ofschoon de eersten eigenlijk bewoners dezer streek zijn, komen echter ook somtijds eenige der beide andere stammen in hunne zwervende togten tot hier. Die zelfde reisbeschrijver merkt zeer juist aan, dat eenige *Botocoedos* bijkans zoo wit zijn als de Blanken. De treurige Oorlog in deze streeken tegen de *Botocoedos* maakt de nadere kennismaking met deze merkwaardige menschen ondoenlijk; ziet men er een', zoo moet men ook terstond een' pijl verwachten. Eerst aan den *Rio Grande del Belmonte*, waar men in vrede met hen leeft, zijn zij genaakbaar. Ik bespaar dus mijne berigten omtrent dezen inlandschen stam tot aan mijn bezoek in die streeken.

Voor den liefhebber der jagt is het verblijf te *Linhares* zeer aangenaam. Reeds in den vroegen morgen komen de apen zoo nabij de huizen, dat men niet verre naar dezelve behoeft te loopen. Papegaaijen komen er insgelijks in geheele scharen, en de prachtige soort derzelve, de *Araras*, worden in het koelere jaargetij door zekere soort van vruchten herwaarts gelokt. Deze groote schoone papegaaijen nestelen ge-

woonlijk jaarlijks in denzelfden boom, wanneer zij eens een regt sterken hollen tak of stam gevonden hebben. Zij worden veel geschoten; hun vleesch eet men, de slagpennen gebruikt men tot schrijven, en de Wilden voorzien de boveneinden hunner pijlen, of versieren zich zelve daarmede. In zulke zeldzaam bezochte wildernissen is het niet vreemd, eene geheele Kano vol buit des avonds van de jagt mede te brengen; men heeft alleen voor de Wilden te vreezen. Door herhaalde oefening zijn de soldaten te *Linhares* zeer bekend met de wijs, om de Wilden in het bosch te vervolgen: nogtans bekennen zij alle, dat de *Botocoedos* veel betere jagers zijn, en de wouden veel meer doorkropen hebben dan zij, en daarom is op elke jagt de grootste voorzigtigheid noodig. De *Mineiros* (bewoners van *Minas Geraës*) worden in 't algemeen voor de beste *wildenjagers* (*) gehouden, zij zijn er best mede bekend, en tevens sterke, moedige menschen. Een dier lieden, uit *Minas* verbannen, was voorleden Augustus onder den naam van *Guarda Mor* of wachtmeester, aan het hoofd der algemeene jagt op de *Botocoedos*. Men schonk ons hier wapenen en sieraden van dit Volk, en bood ons zelfs een klein

(*) Een treurig woord! Waarom moet men iets dergelijks bij onze landgenooten aan de *Kaap de Goede Hoop* tegen de *Boschjesmannen* wedervinden! *Vert.*

klein kind dier Natie aan, 't welk zijne Moeder bij een gevecht verloren had, en nu te *Bomjardim* werd opgevoed.

Toen wij het oogmerk van ons verblijf te *Linhares* bereikt hadden, zakten wij, in eene groote gemakkelijke Kano, ons door den *Tenente* CALMON geleend, die ons zelf daarmede verzelde, den *Rio Doce* af. Wij bezochten den wachtmeester op het eiland *Boi*, waar hij schoone *mais*- en *mandiocca* plantaadjen heeft aangelegd. In zijn huis zagen wij spoedig, dat de man uit *Minas Geraës* was, waar men meer van *mais*- dan van *mandiocca*-meel leeft, volgens de kenschetsende gewoonte van de inwoners dier Provincie. Zij bedienen zich tot het maken van *mais*-meel van eenen stamper, die den zonderlingen naam van *preguiza* (luijaard) (*) draagt. De *Engelschman* MAWE heeft die in zijne reisbeschrijving naar *Tejuco* afgebeeld. Ons veilig en gemakkelijk vaartuig, met een dek van linnen doeken voorzien, en met allerlei levensmiddelen uitgerust, bragt ons *in vier uren* naar de zandbank van den *Rio Doce* te *Regencia*, eene reis, waarop wij tegen stroom anderhalven dag hadden doorgebragt.

(*) Namelijk het dier van dien naam.

 ACHT-

ACHTSTE HOOFDSTUK.

REIS VAN DEN RIO DOCE NAAR CARAVELLAS, AAN DE RIVIER ALCOBAÇA, EN TERUG NAAR MORRO D'ARARA AAN DE RIVIER MUCURI. VERBLIJF TE PONTE DO GENTIO.

Den 30 December zetteden wij met veel moeite onze muildieren in de groote kano over de rivier. Spoedig volgden wij die, en reden des namiddags, verzeld van de beide Heeren uit *Linhares*, nog twee uren langs de dorre kust, naar het *Quartel de Monserra* of de *Juparanan da Praya*, waar een post van zeven soldaten is. Naar deze plaats wordt weder een smal en lang meir genoemd, veel kleiner dan dat bij *Linha-*

hares, en 't welk niet in de rivier, maar bij hoog water in de zee afloopt; deze uitloop was echter thans droog. Aan gene zijde des meirs is een somber woud, waarin wij eene menigte wilde kokospalmen onderscheidden. In de nabijheid hebben de soldaten eenige plantaadjen aangelegd, waar zij genoegzaam *mandiocca*, *mais*, en zelfs fraaije watermeloenen voor hun gebruik bouwen. Daarbij voegen zij jagt en vischvangst. Wij vonden hier een oud eerwaardig' man met name SIMAM (SIMON) die reeds vele jaren lang in volkomene eenzaamheid in een huisje nabij dit *Quartel* woont, en niet de minste vrees heeft voor de Wilden. Hoewel deze man reeds zeer oud is, bezit hij nogtans eene zeldzame mate van ligchaamskracht en opgeruimdheid, waarom alle naburen hem beminnen. Hij bouwt zijn stukje land zelf, is een bedreven jager en visscher, en kent de omstreeken naauwkeurig. Wij bezochten hem menigmaal in zijne kluis, en vonden hem bij zijne geringe behoeften niet slechts volkomen te vreden, maar ook zoo opgeruimd en vrolijk, dat elk die bij hem kwam in zijne blijgeestigheid moest deelen. Hij gaf ons de huid van een' grooten miereneter of mierenbeer (*Myrmecophaga jubata*, L.) hier *Tamandua Cavallo* genaamd, dien hij kort geleden geschoten had. Hier te *Monserra* bekwamen wij nog meer natuurlijke zeldzaamheden, onder anderen den *Scarabaeus Hercules*, de grootste tor van

Bra-

Brazilië, dien een soldaat levendig bragt, en naderhand vier of vijf koppen van dat zelfde insekt, maar deerlijk verminkt, doordien, zoo ik hoorde, de Dames deze koppen op vele plaatsen als sieraad om den hals hangen.

Wij hadden, om door eene geheel woeste streek, 18 uren verre te komen, onzen gids den Heer *Alferes*, om het geleide van twee soldaten verzocht, waarop onze papieren ons regt gaven. Doch de brief van den Gouverneur te *Capitania* gaf den *Alferes* te *Linhares* slechts in last, ons éénen soldaat medetegeven. Bij den verren onveiligen weg naar *St. Matthaeus* scheen dit echter dien ambtenaar, ook voor den alleen terugkeerenden man, te gevaarlijk, en ons dringend verzoek haalde hem geheel over, ons twee soldaten medetegeven. Later vernamen wij, zeer tot ons leedwezen, dat de brave man daarvoor met onregt zeer lang in hechtenis had gezeten.

Nog zes tot zeven uren moesten wij de eentoonige, woeste kust volgen. Onze beide soldaten, een Neger en een *Indiaan*, hielden ons zeer dikwijls op, doordien zij hunne ransel met schildpadeijeren vulden, die zij uit het zand te voorschijn haalden. Wij hadden echter des avonds reden, ons over deze vertraging onzer reis te verheugen. Het gebied van den *Rio Doce* tot *St. Matthaeus* is zulk eene treurige zandwoestijn, dat men er bijna geen drinkbaar water vindt; men moet de weinige plaatsen, waar zulks nog

is,

is, vooral niet misgaan, en kan dus den weg niet ondernemen zonder een' kundigen gids. Doch bij ongeluk was nog geen onzer twee leidslieden dezen weg uit geweest. De eerste drinkplaats, *Cacimba de St. Joao* genaamd, misten wij dus; de tweede, een meirtje in een dal ter zijde van den weg (*Piranga* genaamd) vonden wij des middags, toen wij ons naar alle zijden verdeeld hadden, om water te zoeken; het gaf ons en onze dieren eenige verkwikking. Maar op de plaats van ons nachtkwartier was al het zoeken vergeefs; wij hadden dus niet te drinken, en konden — 't geen niet minder erg was — ook niet eten, want onze harde kost moest slechts door water bruikbaar worden. Er bleef ons dus niets overig, dan onzen honger met een weinig droog *mais*-meel te stillen, en met de gevondene schildpadeijeren, die men gelukkig in zeewater kan afkooken. Terwijl wij dit haalden, en drijfhout op het strand bijeenzochten, vonden wij de zoo merkwaardige zeeschildpad (*Testudo Mydas* L.) die juist op het punt was hare eijeren te leggen. Niets kon voor ons hongerig gezelschap aangenamer zijn; het dier scheen met opzet hier gekomen, om voor onze maag te zorgen. Onze tegenwoordigheid stoorde haar geheel niet in hare bezigheid; men kan haar aanraken en zelfs opligten, waartoe echter vier man vereischt werden. Bij alle de luidruchtige bewijzen onzer verbazing, en bij de raadple-

plegingen, wat met haar te doen, deed zij niets dan blazen, zoo als de ganzen doen, wanneer men haar nest genaakt. Zij werkte met de naar vinnen zweemende achterpooten gedurig voort, makende een cilinderachtig hol, 8 of 12 duim breed in den zandgrond; de weggenomene aarde wierp zij zeer behendig en regelmatig, als 't ware op de maat, aan weerszijde naast zich neder, en begon alsdan terstond eijeren te leggen. Een onzer beide soldaten leide zich daarop zoo lang hij was naast de schildpad op den grond, en nam telkens de eijeren uit het hol, naar mate zij die leide; op deze wijze verzamelden wij in 10 minuten wel 100 eijeren. Men raadpleegde thans over de doelmatigheid, om dit schoone dier bij onze verzamelingen te voegen, maar de groote zwaarte, die alleen een' muilezel zou hebben vereischt, en boven dien de zwarigheid, van het opladen, deden ons haar het leven schenken, en ons met de schatting harer eijeren te vrede stellen. Deze reusachtige dieren, de *Midas*-schildpad en die met het weeke schild (*Testudo midas* en *coriacea*) alsmede de *Testudo caretta* of *caïanne* leggen, vooral in deze onbewoonde streeken der kust, in de warmste maanden hare eijeren in het zand, waartoe zij met de schemering aan land gaan: zij vullen de opening met zand, hetwelk zij vast stampen, en haasten zich dan, een of twee uren

na

na zonnen-ondergang, weder naar zee. Ook deze schildpad, die ons zoo rijkelijk verzorgd had, vonden wij een paar uren daarna niet meer: hare opening was toegestampt, en zij weder in hare hoofdstof. Een enkel dezer dieren kan een geheel gezelschap een' rijkelijken maaltijd verschaffen, want de *Midas*-schildpad moet gewoonlijk 10 of 12 dozijn, en die met de weeke schaal, welke den grootsten omtrek bereikt, 18 of 20 dozijn op eens leggen. Deze eijeren zijn zeer voedzaam, en worden dus aan deze onbewoonde kusten door de *Indianen*, en in de nabijheid der volkplanting zelve door de Blanken gretig gezocht.

Na den maaltijd maakten wij eenige kleine vuren van dwergpalmen, om de roofdieren van onze muilezels aftehouden, en in der daad vonden wij den volgenden morgen in het zand de versche sporen dier groote dieren uit het kattengeslacht, die dezen nacht hier rondom gedwaald hadden. De oude kluizenaar SIMAM verzekert, dat in deze streek de zwarte tijger of de zwarte once (*felis brasiliensis* of *Yaguarété noir* van AZARA) alles behalve zeldzaam is; bij de *Portugeezen* draagt dit vreesselijke roofdier den naam van *Tigre* of *Onçapreta*, *zwarte once*, en bij KOSTER dien van *Felis discolor*, eene ongepaste benaming, daar het dier slechts ééne kleur heeft. De beste naam van deze kattensoort zou naar haar vaderland *Brazilië* zijn, waar

zij

zij alleen wordt gevonden, zelfs volgens AZARA komt zij niet in *Paraguay* voor. Wij meenden ook hun geschreeuw te hooren, doch dit stoorde onzen slaap niet.

Den 1 januarij 1816 braken wij vroeg weder op. Deze dag, die in ons Vaderland doorgaans sneeuw of ijs aanbrengt, werd hier reeds ten 7 ure door eene warme zon, en te middag door ondragelijke hette gekenmerkt. Wij hadden des avonds te voren, toen ons de dorst zoo zeer plaagde, ons zonder het te weten niet verre van een drinkbaar water gelegerd, namelijk de *Barra seca*, den mond van een meir in de zee, welken men somtijds droogvoets langs de kust kan doorrijden: doch thans was het water zeer hoog, hetwelk ons lang ophield. Men moest alle lastdieren ontpakken; de *Indianen* en *Negers* die het water kenden, ontkleedden zich, en nadat zij de goederen hadden overgebragt, werden ook wij *Europeërs* door het water gedragen. Aan de overzijde was de bouwval van een voormalig *Quartel* of krijgspost met drinkbaar water in de nabijheid. Digt hierbij hadden eenige *Indianen* overnacht, waarschijnlijk om schildpadeijeren te zoeken en te visschen; men zag nog hunne hutten (*ranchos*) van palmbladen. Deze sleuf is zeer vischrijk, en heeft ook opene vakken in het woud, (hetwelk anders deze streek bedekt) die zeer goed zijn tot de veeteelt. Des middags deden wij eene voor ons onbetaalbare ontdekking

eener

eener bron van helder water, die uit een hol opborrelde! Anders was alles woest en akelig; wij moesten weder vernachten in eene woestijn, waar men slechts op enkele plekken wat gras, vele dwergpalmen, voetstappen van wilde dieren, en in het verschiet het donkere bosch zag. Hier begon ons weder water te ontbreken. In de hut van kokosbladeren, die wij te zamen opsloegen, lieten ons de steekvliegen of moskieten den geheelen nacht geen oogenblik rust. Buiten de hut konden wij ook geene schuilplaats zoeken, uit hoofde van een onweêr, met plasregen verzeld. Des morgens zag ik, dat onze lastdieren, van dorst gekweld, naar de bron teruggeloopen waren, aan welke wij des middags te voren onzen dorst gelescht hadden; dit kostte ons dus een' halven dag met heen en wederhalen. Des avonds bereikten wij de *Barra* der tamelijk groote *St. Mattheus*-rivier, met aangename oevers door *manga*-boomen (*Conocarpus* en *Avicennia*) en verder op door hoogstammen bezet. Er lagen een paar kleine zeeschepen (*lanchas*) voor anker; aan den noorderoever ligt het dorp (*povoaça*) *Barra de St. Mattheus* van 25 huizen. De rivier komt uit de bosschen der vrije *Tapuya's*, heeft watervallen, en is een eind wegs voor kleine schepen bevaarbaar; hare oevers zijn vruchtbaar, en men wil, dat de elders zoo schadelijke mieren hier weinig kwaad doen. Men vindt in deze bosschen ook vele nut-

tige houtsoorten. Onder de kleine rivieren, die in dezen stroom vallen, zijn de *Rio de St. Anna*, de *Rio Preto* of *Mariricù* en de *St. Domingos* de aanzienlijkste. De *St. Mattheus* was thans door den vloed niet doorwaadbaar, terwijl intusschen niemand ons met eene kano wilde afhalen, hoe wij ook riepen en schoten. Dus moesten wij lang in de bosschen en in diep zand omdolen, en hadden ons reeds bijna aan het treurige lot onderworpen, op deze eenzame plek den nacht zonder vuur en levensmiddelen doortebrengen; toen eindelijk eene kano met twee negerslaven ons kwam overzetten; maar onze troep kwam eerst laat in den nacht over; hij had intusschen zijnen dorst aan eene heldere bron nabij de kust gelescht.

In het gehucht zelve stapten wij aan eene herberg (*venda*) af, wier eigenaar den trotschen naam van *Capitam Regente* droeg. Onze papieren en de aanbevelingen van den Minister verschaften ons een zeer goed onthaal. De mond dezer rivier ligt op de kaart van ARROWSMITH op 18 gr. 15 min., volgens anderen, meer waarschijnlijk, op 18 gr. 50 min. Omtrent 8 uren de rivier op ligt de *St. Mattheus* met omtrent 100 huizen, welke benevens haar distrikt tegen de 3000 inwoners van allerlei kleur bevat. Zij moet wegens naburige moerassen niet zeer gezond zijn. Als een der nieuwste steden van het gebied van *Porto Seguro* begint deze stad zeer welvarend te worden. De inwoners bouwen veel *mandiocca*;

ca; men voert jaarlijks veel meel uit, benevens planken uit de naburige bosschen. Het bebouwde land strekt zich niet verder dan 8 uren achter deze stad uit, namelijk tot het *Quartel* van *Galveyas*, den laatsten post tegen de Wilden. Een half uur van de *Barra* (of den mond der rivier) is een *Indiaansch* dorp van 20 huisgezinnen, en bij de 70 menschen. Kort na ons vertrek van hier werd aldaar een *Botocoedo* gedood, een bejaard man, die in de ooren en benedenlip groote stukken hout droeg, en wiens hoofd door den Heer FREYREISS in een later bezoek aan deze oorden medegenomen en aan den Hoogleeraar SPARRMANN ter hand gesteld is.

In de bosschen aan de oevers der *St. Mattheus*-Rivier zijn nog vele onbeschaafde *Indianen* (*Tapuyas* of *Gentios*) allen in oorlog met de blanken, en die in het pas verloopene jaar 17 personen vermoord hadden. Op den noorderoever vindt men *Patachos*, *Cumanachos*, *Machacali's* of *Machacari's* (die de *r* niet goed kunnen uitspreken) en anderen tot aan *Porto Seguro*. Ook de *Botocoedos* trekken hier veel rond, en moeten vooral den zuideroever in bezit hebben; zij worden door de andere stammen gevreesd, die, wegens hun klein getal, zich allen tegen hen vereenigen. Op eene *fazenda*, hooger de rivier op, werden de plantaadjen door de wilden veelal beroofd. De bezitter verzon eene zonderlinge list, om zich van hen te ont-

slaan. Hij laadde een ijzeren kanon, dat hij op zijn landgoed had, met stukjes lood en ijzer; maakte er een geweerslot aan, zette dan het stuk op het smalle pad, hetwelk de wilden altijd een voor een volgen, en leide een hout daarover, met hetwelk het geweerslot door een' draad verbonden was. Hetgeen hij verwachtte geschiedde; de *Tapuyas* trapten op het hout; het geschut ging af, het kanon sprong, en bij de 30 *Indianen* lagen dood of verminkt op de plaats of in het bosch verspreid; men hoorde het gehuil der vlugtelingen wijd en zijd in het rond. Sedert deze geduchte nederlaag is de hoeve van dergelijke bezoeken vrij gebleven.

In de Rivier *St. Mattheus*, wier oorspronkelijk *Brazilische* naam *Cricaré* is, vindt men eene zeldzaamheid voor de natuurlijke gesteldheid, die men tegenwoordig in weinig Rivieren der oostkust meer vindt: de *Manati* (zeekoe) bij de *Portugeezen Peixe Boi*). Omtrent de natuurlijke geschiedenis van dit dier heerscht nog veel duisterheid, vooral omtrent deszelfs inwendig maaksel. Men vindt het in deze rivier vrij algemeen, doch het moet ook in zee gaan, en langs de kust somtijds in andere stroomen opklimmen, b. v. in de *Alcobaça.* Te *St. Mattheus* houdt het zich vooral op in binnenwater met riet en gras begroeid. De vangst is niet zonder moeijelijkheid. De jager vaart met eene schuit, voorzigtig en zonder gedruisch, tusschen het

het gras en riet rond; ziet hij het dier met den rug op het water, zoo als gewoonlijk wanneer het graast, zoo nadert hij voorzigtig, en werpt een harpoen met een touw daarnaar uit. De *Manati* geeft veel traan, en zijn vleesch wordt zelfs geacht. Een der beentjes aan het oor wordt door het onkundige volk als een werkdadig geneesmiddel beschouwd, en duur verkocht. In weerwil van de grootste beloften, gedurende een verblijf van drie of vier maanden in deze streeken, mislukten alle mijne pogingen, er een te vangen, en ik moest mij met het gezigt van een' opgezetten *Manati* in het Kabinet te *Lisbon* vergenoegen.

Behalve dit zonderlinge dier zijn er ook vele visschen in de rivier *St. Mattheus*, onder anderen de zoogenaamde *Piau*, en wel de (*Piau de Capim*) *Gras-Piau*, aldus genoemd, om dat zij bij hoog water op en van overstroomende grasplekken leeft. Hier varen de beschaafde *Indianen* met hunne kleine ligte kano's rond, en schieten deze visschen met pijlen, gelijk op meer plaatsen. De daarbij gebruikelijke boog is 2½ tot 3 voet lang, de pijl omtrent 3 voet, van riet, en met eene houte of ijzeren punt, die van alle zijden weêrhaken heeft.

Omtrent een half uur van *St. Mattheus* valt de kleine rivier *Guajintiba* in zee, en drie uren hooger is eene landhoeve van den Opperbestuurder (*Comarca*) van *Porte Seguro*, MARCELINO DE CUNHA. Ook deze kleine, maar thans

sterkstroomende rivier vloeit tusschen bosschen, vooral *mango*-bosschen, waarvan men de schors als run tot looijen gebruikt. Het water der rivier is donkerbruin, gelijk bij de meeste woudstroomen in *Brazilië*, en zeer vischrijk. Ook kostelijke ananassen (*bromelia*,) groot, saprijk en geurig, groeijen aan hare verlatene boorden. Eigenlijk groeit de eetbare ananas in *Brazilië* niet in het wild, maar zij wordt zeer veel op de plantaadjen gekweekt, en blijft dan ook veeltijds in 't wild voorttelen. Men maakt hier ook brandewijn van *anacardium*, even als van de vrucht van den *acajoe*-boom (*cajueiro*). Dezelve groeit in *Braziliën* overal aan de Oostkust in zandige streeken. Zijne grootte gelijkt naar die onzer appelboom: hij heeft sterke takken, de bladen staan enkeld, en hij geeft dus zeer weinig lommer; de bloesem is klein en helder roodachtig: de zwartachtige viervormige vrucht rust op een vleeschig onderstuk, van de gedaante en grootte eener peer. Dit gedeelte der vrucht wordt gegeten, doch is een weinig wrang; deszelfs sap werkt op de *urine*, en is dus een zeer werkzaam middel tegen Venuskwalen en waterzucht. De zwarte pit wordt geroost, en is (mits vooraf geschild zijnde) zeer smakelijk.

Tegen den avond was onze vaart des te aangenamer, daar wij door geene moskiten gekweld werden, die anders onze schoonste avonden verbitterden. Hooge boomen vormden *ro-*

ma-

maneske groepen op de oevers, en de heldere volle maan voltooide het bekoorlijke landschap. Uit de *Fazenda* van *As Itaünas*, klonk ons van verre de trommel der Negers tegen. Deze behouden gaarne hunne vaderlandsche gebruiken zoo veel zij slechts kunnen; dus ziet men onder hen alle de speeltuigen, die men door de reisbeschrijvers naar *Afrika* kent, waar onder de trommel eene hoofdrol speelt. Waar op eene hoeve vele Negers te zamen wonen, daar vieren zij, gelijk reeds gezegd is, hunne feesten, beschilderen, kleeden zich en dansen als in hun Vaderland. Dit ziet men, b. v. te *Rio de Janeiro* zeer aardig op eene opzettelijk daartoe bestemde plaats buiten de stad. Op de hoeve van *Itaünas* was ook een jonge *Poeri*, opgevoed door den magistraatspersoon, dien het landgoed toebehoorde; hij sprak reeds *Portugeesch*, en moet zeer goedaardig zijn. De weinige woorden, die wij van zijne moedertaal verstonden, verwierven ons weldra zijn vertrouwen. Het deed ons leed, dat wij onzen jongen *Poeri* van *St. Fidelis*, die aan de *Jucù* was teruggebleven, thans niet bij ons hadden. *Itaünas* is eigenlijk een hoeve voor de veeteelt, met eene slechte hut, waarin eenige Negers en *Indianen* het rundvee oppassen. De bezitter heeft hier eenige *Indiaansche* huisgezinnen verzameld, die met der tijd eene volkplanting moeten uitmaken: eertijds waren zij bestemd, de kust

tegen de *Tapuya's* te beschermen, en dus wordt *Itaünas* eigenlijk als een' krijgspost aangezien. Wij reden met een paar *Indianen*, die met ons dezelfde bestemming hadden, van geweren voorzien waren, en den weg kenden, een paar geringe beekjes door, die uit een heerlijk somber kokos-bosch te voorschijn kwamen. Eene plaats, *Os Lenzoes* of de *witte doeken* genaamd, omdat hier op eene landpunt plekken helder wit zand met gras afwisselen, en het dus, uit zee gezien, schijnt, als of hier witte doeken waren opgehangen, is berucht door de vijandelijkheden der *Tapuya's*. De *Patachos*, bewoners van dit oord, hadden langen tijd vrede gehouden, toen de moord van een' hunner landslieden hen op nieuws tot den oorlog aanspoorde. Wij vonden hieromtrent den reeds gemelden *Brazilischen* Krokodil *Jaçaré*, 5 voet lang, die uit het eene riviertje in het andere had willen zwemmen, doch onderweg door ons verrast was: het dier, hoe vlug en snel in de jeugd, schijnt in den ouderdom op het land echter zeer langzaam voort te kunnen; het is ook geenszins een gevaarlijke vijand, maar beet, na lang getergd te zijn, slechts een weinig in den stok; nogtans kan men het zonder gevaar aantasten. Wij rustten voor de middaghette in een gehucht van eenige huizen, die op eene steile hoogte gebouwd zijn, en bereikten dan met de schemering de fraaije, maar kleine rivier *Mucuri*, vol-

gens

gens gewoonte tot digt bij haar' mond met heerlijke bosschen, vooral van *manga*-bosschen omgeven.

Villa de S. José do Port Allegre, gewoonlijk *de Mucuri* genoemd, ligt aan den noorderoever der rivier niet verre van haren mond, en heeft slechts 30 of 40 huizen met eene kleine kapel; het maakt een' vierhoek uit, doch waarvan eene zijde open is, en door de rivier wordt gevormd. De huizen zijn klein, en bijna alle met stroo gedekt; schapen, varkens en geiten loopen op de binnenplaats rond. De inwoners, meest *Indianen*, zijn arm en drijven geen' handel; zij voeren wel eenig meel uit, maar suikermolens zijn er aan de rivier niet; slechts de Stadsschrijver of Secretaris (*Escrivam*) verkoopt brandewijn, en eenige levensmiddelen. Bovendien bevindt zich hier een Geestelijke, en twee der inwoners nemen beurtelings het ambt van Regter (*Juiz*) waar, gelijk in alle *Brazilische* vlekken of *Villa's*. De Geestelijke, Pater VIGARIO MENDEZ, is de eenige inwoner dezer streek, die een landgoed van eenig aanbelang heeft: hij bezit eenig rundvee, hetwelk hem met melk voorziet, eene groote zeldzaamheid aan deze kust!

De Heer MENDES, wien wij door den Minister, Grave van BARCA, bijzonder waren aanbevolen, ontving ons zeer minzaam. Die Staatsdienaar bezit hier aan de rivier *Mucuri* heerlijke

 lan-

landerijen, welke men thans voor de Wilden zocht te beveiligen. De bosschen zijn vol kostbare houtsoorten; om daarvan op de beste wijze gebruik te maken, wilde men hier eene houtzaagmolen aanleggen, en een molenmaker uit *Thuringen*, met name KRAMER, moest denzelven in orde brengen. Bijkans alle uitstekende boomsoorten der Oostkust zijn hier bijeen: *pao brazil*, (braziliehout) *cedro*, *ipé*, *jacarandá* enz. Daar intusschen die streek tot daartoe nog geheel in bezit der wilde menschen en dieren was, en bij gevolg de houtzaagmolen nog niet kon aangelegd worden, zoo gaf de Minister vooreerst den hoofdbaljuw (*Ouvidor*) van het distrikt van *Porto Seguro*, DA CUNHA, in last, zich herwaarts te begeven, en het vereischte getal menschen mede te brengen, tot aanlegging eener *Fazenda*, waarop al het noodige voor de bewoners en slaven zou kunnen gebouwd worden, en tevens tot bescherming derzelve tegen de *Tapuyas*. Toevallig had Kapitein BENTO LOURENZO VAS DE ABREU LIMA, een bewoner van *Minas Novas*, die met 22 gewapende mannen van de grenzen des Kapiteinschaps van *Minas Geraës* aan den *Mucuri* door de wildernissen was heengedrongen, juist op dat tijdstip gelukkig de zeekust bereikt. Zijne onverwachte verschijning in de *Villa da Port' Allegre* gaf den Staatsdienaar aanleiding, om den *Ouvidor* tot hulp van dien ondernemenden mijnwerker af-

te-

tevaardigen, ten einde een volkomen veilig pad door die bosschen te banen. Ik had het genoegen, den belangrijken DE LIMA hier te vinden, en vernam van hem de nadere omstandigheden van zijne ten uiterste stoute en gevaarlijke, doch tevens belangrijke onderneming. Bezig zijnde naar edelgesteenten te zoeken, moest hij zich dagelijks in het bosch ophouden, en vatte toen het besluit, door hetzelve heen te dringen, langs de rivier, die hij voor den *St. Mattheus* hield. Hij liet gedurende eenige jaren op eigene kosten eenen weg door het woud banen, en toen het werk tot op zekere hoogte gevorderd was, ondernam hij te voet de reis met 22 soldaten en gewapende vrijwilligers. Hij kwam aan het gehucht (de *Aldea*) van het beroemde *Indiaansche* Opperhoofd Kapt. TOMÉ, die vele zijner landslieden uit onderscheidene stammen aan den Boven-*Mucuri* had verzameld; reeds vroeger had hij aldaar velen hunner gedoopt. Thans bestaat dit dorpje niet meer: na den dood des aanvoerders zijn de ingezetenen verstrooid geraakt; doch de plaats wordt door de verwilderde banaanstammen gekenmerkt, en thans nog als rustplaats gebruikt door omzwervende Wilden. In eene reis van omtrent 50 dagen bereikte Kapitein DE LIMA de zeekust, en merkte nu, dat hij niet de *St. Mattheus* — maar de *Mucuri* rivier was gevolgd. Zeer groot waren de bezwaren dezer

rei-

reize. Dikwerf had de troep met gebrek te worstelen; te meer, omdat jagt en vischvangst meermalen weinig of niets opleverden. Zij moesten dan eenige vruchten en wortelen kaauwen, of zich met een weinig *palmiet* of wilden honig, dien zij in 't bosch vonden, vergenoegen, tot een gelukkig toeval weder een dier onder hun schot bragt. Gelukkig troffen zij geene *Botocoedos* aan, die anders de bovendeelen dezer bosschen zoo onveilig maken; doch zij zagen derzelver verlatene hutten, en meenden zelfs eenigemalen door die menschen bespeurd te zijn. De Kapitein had onder zijne soldaten ook verscheidene inboorlingen, zelfs eenen onder de *Portugeezen* opgevoeden *Botocoedo*, tot de jagt en ter bescherming tegen de Wilden medegenomen. Bij den waterval van den *Mucuri*, vier dagreizen opwaarts van haren mond, hadden zij bijna alle hunne bagaadje verloren. Zij hadden namelijk een vlot van boomstammen gemaakt, om hunne geweren, levensmiddelen, kleederen enz. daarop te laden; doch het vaartuig werd door den stroom medegesleept; de overhangende struiken aan den oever deden de geheele lading in 't water vallen, en slechts met de grootste moeite vischte men nog de wapenen op. In de laatste dagen der reis heerschte volkomene hongersnood; de manschap was daardoor reeds geheel uitgeput, toen zij, omtrent twee dagen van de *Villa de Mucuri*, aan de laatste

on-

onbewoonde plantaadjen bij de rivier, tot *Morro d'Arara* behoorende, kwamen. De uitgehongerde menschen vielen hier met gretigheid op de ruwe *mandiocca*-wortels aan, onder welken zich ook ongelukkiglijk eene schadelijke soort, de *mandiocca brava* (*), bevond. Eene lange braking, het gevolg van dat ongezonde voedsel, had de moedelooze gelukzoekers nog meer verzwakt, toen eenige hunner jagers het geluk hadden, eenen grooten *tapir* of *anta* te schieten, welks gezond en voedzaam vleesch alle hunne krachten herstelde. Den volgenden dag bereikten de zwaarbeproefde reizigers het doel van hunnen togt, en deden te *Villa de Mucuri* onder het gejuich en de vreugdevuren der bewoners hunnen intogt. Thans wilde men langs dezen weg een gebaand pad door die bosschen openen, waartoe nog slechts de komst van den *Ouvidor* werd verwacht. Allengs kwamen de daartoe bestelde arbeiders van *St. Mattheus*, *Viçoza*, *Porto Seguro*, *Trancozo*, en andere plaatsen der Oostkust, meest *Indianen*, aan.

Tusschen de gebergten van *Minas Geraës*, en de weinig bewoonde Oostkust trekken nog vele horden van de vrije wilde stammen der

oor-

(*) Zelfs het uitgeperste sap dezer soort is schadelijk, en voor de dieren doodelijk, b. v. voor schapen, waarvan KOSTER (*p.* 370) een voorbeeld verhaalt.

oorspronkelijke bewoners rond, in wildernissen, die waarschijnlijk nog lang van de *Portugeezen* zullen onafhankelijk blijven. Evenwel zoekt men thans die woestijnen van verscheidene punten af te doorsnijden, ten einde de voortbrengselen van *Minas* aan de arme, van menschen bijkans ledige kust toe te voeren, en aan die voortbrengselen eene betere gemeenschap met de hoofdsteden en de zee te verschaffen. Men wil deze wegen op en langs de rivieren aanleggen, als welke de spoedigste middelen tot gemeenschap opleveren, namelijk aan den *Mucuri*, aan den *Rio Grande de Belmonte*, aan den *Ilheos*, aan den *Espirito Santo*, en aan den *Itapemirim*.

De bosschen omstreeks den *Mucuri* worden door *Patachos* bewoond; *Botocoedos* stroopen slechts nu en dan door dezelve naar de kust heen. Voor 't overige zijn nog meer stammen der *Tapuyas* in die wildernissen; aan de grenzen wonen de *Maconi's*, *Malali's*, en andere, die het zwervende voor het gevestigde leven hebben verwisseld. De *Capucho's* daarentegen, de *Cumanachos*, *Machacalis*, en *Panhamis* (*Panjamis*) trekken nog in de bosschen rond. Laatstgemelde vier stammen moeten zich met de *Patachos* tegen de talrijke *Botocoedos* hebben vereenigd. Van de *Maconi's*, die op zich zelve wonen, werden er voor omtrent 20 ja-

jaren velen gedoopt, anderen op den togt van Kapitein BENTO LOURENZO; zij wonen ten deele aan den *Mucuri*, ten deele meer noordelijk aan den *Belmonte*. Deze stam heeft den naam van zeer wild te zijn; hoewel, volgens nadere berigten, met onregt. De *Malali's*, een thans nog zeer zwakke stam, wonen boven aan den *Rio Doce* onder de bescherming der *Portugeezen*, die zij tegen de *Botocoedos* behoeven. De talen dezer beide stammen wijken zeer van die der anderen af. De vijf vereenigde stammen daarentegen hebben in deze, gelijk in gedaante, en zeden, eene treffende overeenkomst, en zijn waarschijnlijk aan elkander verwant. Zij doorboren gewoonlijk hunne onderlip, en steken daarin een kort, dun rietstaafje, aan het eene einde met *Oeroecoe* rood geverwd. Het hair snijden zij van achter en over de oogen rond af, eenigen bijkans geheel; zij beschilderen, gelijk alle *Tapuyas*, hun ligchaam rood en zwart. Algemeen gelooven zij in den donder een magtig Wezen te hooren, *Toepan* genoemd, even als bij de *Poeris*, en de stammen der *Toepis* aan de kust. Zeer nabestaande bloedverwanten mogen elkander niet huwen; maar dit is ook de eenige regel ter beteugeling hunner zinnelijkheid. Jonge meisjes zien het als het hoogste teeken harer gunst jegens een' jongeling aan, wanneer zij denzelven beschilderen, tot welk einde zij dan gewoonlijk een weinig *Oeroecoe*

bij

bij zich dragen (*). De *Patacho's* hebben zich aan den *Mucuri* tot hiertoe altijd vijandig getoond; nog onlangs hebben zij op de *Fazenda* van den Heer ANTONIO een' *Indiaan* in de deur van zijn huis doodgeschoten.

Na tien dagen hier te hebben vertoefd, zetteden wij des nachts bij koel, aangenaam weêr onze reis voort. Wij verlieten den *Mucuri*; de heldere, volle maan spiegelde zich in de breede vlakte der doodstille zee, en stelde ons voor den eentoonigen weg op de vlakke zandkust schadeloos. Zacht door de maan beschenen zweefde over ons hoofd de groote nachtzwaluw (†), maar boven het bereik onzer geweren.

Van den *Mucuri* tot eene andere rivier, den *Peruipe*, zijn vijf uren. Wij raakten verdwaald en kwamen aan deszelfs mond, waar eenige visschershutten stonden; moesten terug, en bereikten niet voor den helderen dag de *Villa Viçoza* aan de rivier, tusschen kokospalmen door weilanden omringd. De plaats heeft omtrent

(*) Behalve deze stammen noemt de *Corografia Brasilica*. T. II. p. 74. nog eenige andere, wier namen ik echter aan de Oostkust nooit gehoord heb.

(†) Eene nog onbeschrevene soort van dit geslacht, door mij *Caprimulgus aethereus* genoemd, dáár hij zich tot op eene groote hoogte in de lucht verheft, en dáár, gelijk een valk, op éene plek blijft zweven. Hij wordt 22 duim lang, en is ros, donkerbruin en zwartachtig gevlekt. De slagpennen maken een' donkerbruinen vlek en op de borst is eene donkerbruine dwarsstreep.

trent 100 huizen verreweg, het grootste is de *Camara*, of het Koninklijke gebouw. Hier vonden wij den *Ouvidor* in gezelschap van twee zeekapiteinen, die de kust starrekundig moesten opnemen, en eene kaart daarvan opmaken. Deze Magistraatspersoon was, behalven van eenige *Portugeezen* en Negers, van 10 of 12 jonge *Botocoedos* van *Belmonte*, en eenen jongen *Machacade* verzeld. Nooit had ik zonderlinger en afzigtiger menschelijke wezens gezien, dan deze *Botocoedos*. Hunne zeer sprekende gezigten waren door groote stukken hout, die zij in de benedenlip en het oorlapje droegen, misvormd; de lip steekt daardoor verre vooruit, en de ooren hangen als groote vleugels tot de schouders neder; hun bruin ligchaam was met vuil bedekt. Zij waren reeds zeer gemeenzaam met den *Ouvidor*, die hen in de kamer gedurig om zich had, en hun vertrouwen trachtte te winnen. Hij had eenige lieden, die hunne taal spraken, en deed ons proeven van hunnen zang geven, die geen wild-*zang*, maar een wild-*gehuil* is. De meeste dier jonge *Indianen* hadden onlangs de kinderziekte gehad; zij waren nog geheel met lidteekens bedekt, en zeer mager, hetwelk hunne natuurlijke leelijkheid nog aanmerkelijk vermeerderde.

Deze ziekte, het eerst door de *Europeërs* hier aangebragt, is voor de *Indianen* ten hoogste gevaarlijk; vele hunner stammen zijn daar-

 door

door volkomen uitgeroeid. Maar ook de Europeërs lijden veel aan die kwaal; niet weinigen van het gevolg des *Ouvidors* waren te *Caravellas* gestorven, en de overigen hersteld, zoo men zeide door overvloedig gebruik van brandewijn. De Wilden hebben eene groote vrees voor deze ziekte, en niet zonder reden. Men verhaalt hier een gruwelijk stuk van eenen planter, die om zich aan de *Tapuyas* te wreeken, kleederen van aan de pokken gestorvenen in het bosch deed leggen, welke daarop, door de *Indianen* aangetrokken, aan velen hunner het leven kostten.

Toen de *Ouvidor* de reis naar den *Mucuri* aannam, gingen wij scheep, om vooreerst *Caravellas* en de rivier *Alcobaça* te bezoeken. De kano gleed den schoonen *Peruipe* met zijne groene boorden af, en sloeg aan deszelfs mond een' breeden zijtak in, die met den *Caravellas* gemeenschap heeft. Het landschap bij de *Villa* wordt door kokospalmen zeer verfraaid. Het vocht of de melk in de kokosnoot is in de oude noten, die men naar *Europa* brengt, zeer laf, en van een' slechten smaak; maar hier worden zij een weinig onrijp afgenomen, en dan heeft dit vocht iets zeer aangenaams, en is ongemeen verkoelend en verfrisschend. Men bereidt hier te lande uit dit weldadige geschenk der Natuur verscheidene zeer aangename geregten; zoo wordt b. v. de noot geschaafd en gekookt met

met zwarte boonen, aan welke zij een aangenamen smaak mededeelt, en men vervaardigt daaruit zeker goed banket met suiker en specerijen, hetwelk echter de reis naar *Europa* niet uithoudt. Een kokosboom kan bij de honderd vruchten tevens dragen, die omtrent op 5 of 6 daalders geschat worden; heeft men dus eene plantaadje van 3 of 400 dezer boomen, zoo bezit men reeds een aanmerkelijk inkomen. Zulk een gezonde boom kost 4000 *reis*, omtrent 11 of 12 guldens. Het hout van den boom is taai en hard, en dus zeer bruikbaar; de stam breekt ook bij sterken wind niet af, maar is buigzaam, en klettert gedurig. De wortels liggen waterpas op den grond, waar zij een digt weefsel maken. Van den *Peruipe* zuidelijk tot *Rio de Janeiro* zijn *echte* kokospalmen (*Cocos nucifera* L.) eene groote zeldzaamheid, maar noordelijk van *Viçoza*, vooral te *Belmonte*, *Porto Seguro*, *Caravellas*, *Ilheos*, *Bahia* enz., zijn dezelve zeer algemeen, en dragen aan de geheele Oostkust den naam van *Cocos de Bahia*. Op onzen togt naar *Caravellas* werd het oog menigvuldig door het gezigt van boschjes der hooge palmen gestreeld, welke de landelijke woningen zeer aangenaam overschaduwen. Deze boom schijnt het zeewater vooral te beminnen; want hij tiert het best in het zand, gedurig door zout water bespoeld. Eene dikte, die de kokosstam in de jeugd aan zijn bene-

 den

deneind heeft, doet hem kennen (*). De geheele oever der rivier wordt bedekt met digte *mangue*-boomen (*conocarpus* en *avicennia*) wier schors, ongemeen tot de looijerijen geschikt, naar *Rio de Janeiro* wordt opgezonden. De bezitter eener groote looijerij aldaar onderhoudt hier aan den *Caravellas* eene menigte slaven, alleen om geheele scheepsladingen *mangue*-schors afteschellen en te droogen. Er gaat een groot schip heen en weder, naar deze schors *Casqueiro* genaamd, en alleen met dezelve beladen. Onder de verschillende *mangue*-soorten wordt de roode (*M. vermelha*, *Conocarpus racemosa*) voor de beste gehouden, wier lage stam en dik eivormig blad merkelijk verschilt van de *M. branca* (*avicennia tomentosa*) die een smal, langwerpig blad, een eivormig, meer of min wolachtig vruchtomkleedsel draagt, rijziger en hooger is. Onze vaart was met den avond zeer aangenaam; wij voeren uit het eene kanaal in het andere, want tusschen *Viçoza* en *Caravellas* maakt de rivier een wezenlijk net tusschen eene menigte eilanden vol *mangue*-boomen, en vol

(*) Humboldt bevestigt deze opmerking in zijne reisbeschrijving. I. *B. p.* 454. *Schrijv.*

Eene blijkbare zorg der Voorzienigheid! Zij gaf aan de dorre *zandkust* en *eilanden* des heeten Aardgordels de kokospalm, gelijk aan de *binnenlandsche* zandvlakten van *Arabie*, *Perzie*, *Noord-Africa* enz., de dadelpalm; beide een overvloedig en genoegzaam voedsel voor de bewoners.

vol papegaaijen, alle van de soort der *Curi-ce* (*). Op de zonderlinge wortels der *man-gue*-boomen, die hoog aan den stam ontspringen, over 't water een gewelf vormen, in den grond wortel schieten, en daardoor volkomene boogsgewijze prieëlen maken, zag men witte reigers onbewegelijk zitten. De schors dezer boomen zit vol van eene kleine soort van oesters, en de bonte krabbe (*Aratoe*) reeds door MARCGRAF genoemd, leeft insgelijks in groot aantal op dezelve.

Een hevig onweder, van plasregen verzeld, overviel ons hier, en hield aan tot onze komst te *Caravellas*, waar wij in het donker aankwamen, en onzen intrek namen in de woning van den *Ouvidor*. *Caravellas* is de aanzienlijkste *Villa* (vlek) in het distrikt van *Porto Seguro*. Hare straten zijn lijnregt, en doorsnijden elkander in regte hoeken; er zijn 5 of 6 hoofd- en verscheidene zijstraten, doch alle ongeplaveid en met gras begroeid; de huizen zijn net gebouwd, doch meest van slechts ééne verdieping. De stad drijft veel handel met de voortbrengselen der omstreeken, vooral *man-diocca*-meel, een weinig katoen enz. Van het eerste wordt jaarlijks wel voor 272,500 guldens uitgevoerd, vooral naar *Pernambucco*, waar de *man-*

(*) *Psittacus ochrocephalus* L. of *Amazonicus* LATHAM. Zie LE VAILLANT *Hist. Natur. des Perroquets pl.* 110.

mandiocca - wortel slechts weinig gevonden wordt, het gebrek waarvan in drooge jaren hongersnood kan veroorzaken, gelijk reeds KOSTER heeft aangeteekend. Hierdoor ziet men hier vrij vele schepen uit *Pernambucco*, *Bahia*, *Rio de Janeiro*, *Capitania*, en de overige havens der Oostkust (somtijds wel 30 of 40 kleine vaartuigen), ook is er door den *Casqueiro* (het runschip) goede gelegenheid voor personen of brieven naar de Hoofdstad van *Brazilie*.

Daar ons oogmerk was, na de reis naar den *Mucuri*, waar wij eene poos dachten te blijven, nog eens herwaarts terug te keeren, zoo vertoefden wij slechts drie dagen, en bereikten de *Alcobaça*, die ten Noorden van den *Caravellas* door de bergen stroomt, en eene *Fazenda* van den Minister Graaf DE LA BARCA bezit, *Wildenbrug* (*Ponto do Gentio*) genoemd. Spoedig verwisselden wij de water- in eene landreis; en kwamen des avonds aan de kleine *Fazenda de Pindoba*, wier eigenaar, de Heer CARDOSO, ons voor dien nacht regt herbergzaam ontving. De streek hier is wild, en vol van nog ondoorzochte bosschen, met slechts zeer enkelde woningen. Onder het spreken over natuurlijke merkwaardigheden liet hij eenen steen halen, dien men onder den grond had gevonden: het was een grove zandsteen, geslepen als een bijl. Onze huisheer verklaarde dien voor een' dondersteen (*corisco*) die bij een onweder in den

den grond was gezakt, en was, even als de overige aanwezigen, zeer ontevreden met de verklaring, dat het zonder twijfel een werktuig was, door de Wilden gemaakt en verloren. Het wonderbare heeft voor den onbeschaafden mensch altijd de meeste bekoorlijkheid.

Voorbij *Pindoba* vonden wij weder onbewoonde wildernissen, met woud en rietgras bedekt, alsmede groote lootsen, van alle zijden open, en uit een enkel dak van riet of palmbladen bestaande, door sterke pijlaren ondersteund, en waaronder zich verscheidene groote gemetselde pannen bevinden tot droogen van het *mandiocca*-meel, het hoofdvoortbrengsel dezer streeken. In een woud van zwaar geboomte verraste ons het zonderlinge koorgezang van eene voor ons nog nieuwe vogelsoort. Het geheele bosch weêrgalmde van een hard gefluit, uit vijf of zes doordringende toonen zamengesteld. Deze boschbewoners waren hier in troepen bijeen, en zoodra de een zijne stem deed hooren, vielen terstond de anderen in. Onze jagers, door nieuwsgierigheid gedreven, vervolgden deze schreeuwers, maar het kostte hun vele moeite, eenige derzelven te schieten. Deze vogel heeft de groote eener merel en eene zeer onaanzienlijke aschgraauwe kleur. Aan de Oostkust noemen de *Portugeezen* dezen vogel *Sebastiam*, en in de Provincie *Minas Geraës lijster van het maagdelijke woud: Sabiah do*

mato virgem. Aan het einde van dit bosch bereikten wij de woning van *Senhora* ISABELLA, bezitster van aanzienlijke *manioc*-plantaadjen, eene zeer weldadige, en dus in de gansche streek beminde vrouw. Daar zij den naam heeft, van allerlei ziekten te kunnen genezen, zoo komen vele lijdenden en armen aan haar huis, die zij onthaalt, of toch met geld en levensmiddelen voorziet. Zij nam ons zeer gunstig op, en gaf ons op reis een klein varken, en eene groote eend mede, zeggende, dat wij in *Ponte do Gentio* honger zouden moeten lijden. Spoedig bereikten wij de hier zeer smalle rivier *Alcobaça*, en na een paar uren de *Fazenda* van den Minister op den Noorderoever. De kleur der rivier (waarin men veel visch, maar ook vele *Jacaré's*, of krokodillen vindt,) is donker, de oevers zijn digt begroeid, in het water wast de *Aninga* (*Arum Liniferum* ARRUDA.) *Ponte do Gentio* is eene *Fazenda*, die voorheen aan den *Kapitan Mor* JOAO DA SYLVA SANTOS behoorde, en toen in een' bloeijenden staat was. Deze *Portugees* was een ondernemend man, die in verscheidene togten tegen de Wilden getoond had, hen niet te vreezen, doch op zijn landgoed altijd met hun in vrede leefde. Hij was ook de eerste, die de rivier *Belmonte* tot *Minas Novas* bevoer. Maar na zijnen dood verviel de hoeve door gebrek aan toezigt. In plaats van den vrede met de Wilden te onder-

hou-

houden, tergde men hen; een *Neger* doorschoot een' inboorling uit den stam der *Patachos*; dezen, om zich te wreeken, overvielen de Negers in eene der plantaadjen, en doodden er drie met hunne lange pijlen. Dit vermeerderde de verwarring, en deed den prijs der *Fazenda* dalen; de Minister kocht dezelve vóor eene beuzeling. Thans zoekt men den vrede met de Wilden te herstellen, en het landgoed op nieuws bruikbaar te maken. Er bevinden zich hier thans eenige *Indiaansche* huisgezinnen, zes familien *Ilhores*, of *eilanders* (uit de *Azoren* herwaarts verplant), negen *Chinezen*, eenige Negerslaven, en een *Portugees* als *feitor* (opziener, bestuurder). De *Chinezen* waren door de Regering naar *Rio de Janeiro* ontboden, om thee te bouwen; later werden er eenigen naar *Caravellas* en anderen herwaarts gezonden, om op dagloon te werken; maar zij zijn bij uitstek traag, en doen niets dan zeer ligten arbeid. Te zamen wonen zij in een klein huis; een hunner is Christen geworden, en heeft eene jonge *Indiaansche* vrouw getrouwd. De gebruiken van hun Vaderland hebben zij ook hier behouden: zij vieren hunne feestdagen, eten gaarne allerlei gevogelte, en moeten in de keuze hunner levensmiddelen niet zeer kiesch zijn. In hunne rieten hutten hebben zij alles zeer net en zindelijk ingerigt. Hunne bedden b. v. zijn met fijne witte gordijnen voorzien, die

in zeer nette plooijen nederhangen, en met fraaije bronzen haken zijn vastgemaakt. Deze fraaije bedden maken een wonderlijk contrast met de ellendige rieten hut, waarin zij wonen. De *Chinezen* slapen voorts op eene zeer fijne rieten mat, en rusten met het hoofd op een klein rond kussen. Hun' maaltijd van rijst gebruiken zij op zijn echt *Chineesch* met twee kleine stokjes. Zij hadden het zeer gaarne, wanneer wij hen bezochten, en verhaalden alsdan in zeer gebroken *Portugeesch* van hun geliefd Vaderland, en hoe veel beter het daar was dan in *Brazilien.* Ook openden zij ons hunne kasten, in welke zij slecht *Chineesch* porcelein en eene groote menigte van allerlei waaijers zorgvuldig bewaarden. Zij hadden die tot verkoop medegenomen. Het gebouw der *Fazenda* met de *mandiocca*-fabriek ligt in eene kleine laagte aan de rivier tusschen twee hoogten. Beklimt men de hoogste derzelven, zoo vertoont zich niets aan het oog dan sombere bosschen, zonder eenige afwisseling, behalve zeer enkelde bebouwde plekken aan den regteroever.

Wij doorkruisten deze bosschen met onze jagers, en eenige hier wonende trage *Mameloeken.* Wij schoten allerlei dieren, onder anderen, voor het eerst den gewonen *luijaard* (*Braddypus tridactylus* L.); tot hiertoe hadden wij slechts dien met den zwarten halskraag (*Bradypus torquatus* L.) gezien. Hier hadden wij bij-

bijkans het ongeluk gehad, den Heer FREYREISS te verliezen. Hij was op een' morgen alleen met zijn geweer op de jagt gegaan, en kwam des middags op het gewone uur niet terug. Het werd namiddag, avond, nacht; nog kwam hij niet. Van minuut tot minuut groeide onze verlegenheid, ik deed dus mijn volk gedurig schieten, om hem seinen te geven; eindelijk hoorden wij in de verte een zwak schot. Thans zond ik terstond de *Indianen*, met brandende fakkels, of veeleer glimmend hout voorzien, naar de streek, van waar het schot gehoord was. Gelukkig vonden zij den verdwaalden, en keerden ter middernacht met hem terug; zeer afgemat verhaalde hij ons zijn wedervaren.

Hij was een aanzienlijk eind verre een weinig gangbaar voetpad gevolgd, hetwelk eensklaps ophield: hij ging al verder en verder, en, toen hij nu terugkeeren wilde, was hij geheel den koers kwijt. Dus bragt hij den ganschen dag door, om den weg te zoeken, en teekende de boomen, om te zien, waar hij reeds geweest was, doch alle pogingen mislukten. Eindelijk beklom hij eenen berg, en hoopte daar, dat het ruime uitzigt hem het vurig verlangde pad zou aanwijzen, doch ook dit was vergeefsch; men zag niets dan digte onafgebrokene wouden. Eindelijk vond hij eene beek, en waadde die af, in de hoop, aldus de rivier *Alcobaça* te bereiken, welke hem naar de *Fa-*

zen-

zenda kon brengen, dan ook deze hoop mislukte, want de beek verloor zich in een moeras. Thans werd zijn toestand in den hoogsten graad verontrustend. Door gebrek aan voedsel uitgeput, door den moeijelijken gang verhit, van het drabbig water der beek door en door nat, zeeg hij magteloos neder. Maar nu viel de schemering; hij verzamelde het overschot zijner krachten, en bouwde zich een hutje van palmbladen. Hier kwelden hem de moskiten op de schrikkelijkste wijze, en niet minder de vrees voor wilde roofdieren, te meer, daar hij geen gereedschap had, om vuur te maken, het veiligste middel althans tegen verscheurende dieren. Zoo was hij reeds gereed, den volgenden morgen aftewachten, die hem nogtans weinig troost beloofde, daar hij slechts door een gunstig toeval den weg kon hopen te vinden, en voor de jagt slechts zeer sober met kruid en lood was voorzien In dezen verschrikkelijken toestand hoorde hij eindelijk — en wie kan zijne vreugde beschrijven! — onze schoten te *Ponte do Gentio*. Op nieuws van hoop bezield sprong hij op, en deed een paar schoten tot antwoord, die bij de oplettendheid, waarmede wij in de stilte des nachts luisterden, ook gelukkig door ons gehoord werden. Ware hij iets verder, of toevallig achter eene hoogte geweest, zoo had hij evenmin onze schoten kunnen hooren, als wij de zijnen; het ware ons on-

onmogelijk geweest, hem te vinden, en zijn noodlot in deze geduchte wildernis zou akelig geweest zijn; want hij had ten oogmerk gehad, den volgenden morgen, in eene geheel van de *Fazenda* afgekeerde rigting, den terugweg te nemen. Dit voorval strekke ten bewijze der hooge noodzakelijkheid, om in deze onbewoonde streeken niet dan met de uiterste voorzigtigheid te jagen. De *Indianen* alleen weten daarin, op eene uitstekende en waarlijk zeldzame wijze, den weg te vinden. Zelfs de *feitor* van *Ponte do Gentio*, een *Portugees* die anders door de jagt deze streeken wel had moeten kennen, geraakte eens verdwaald, en doolde zeven dagen rond, eer hij aan zijne woning kwam; doch met vuurslag, kruid en lood wel voorzien, geneerde hij zich zoo lang (hoewel slechts zeer gebrekkig) van de jagt, tot dat hij eene plantaadje aan de *Alcobaça* bereikte; twee *Indianen*, gezonden om hem optesporen, kwamen kort daarna aan. Het zou vermetel zijn, met vertrouwen op schietgeweer en een' goeden voorraad kruid en lood zich in deze bosschen van 't spoor te wagen. Er zijn hier vele *soorten* van wilde dieren; nogtans verloopen er dikwijls verscheidene dagen, eer men *één* levend wezen te zien krijgt, en dit bevestigt op nieuw de waarheid, dat in de nabijheid van den mensch altijd meer dieren ver-

toe-

toeven, dan in het dikst der nooit ontgonnen bosschen.

Onze verzamelingen waren nu wel door sommige dieren en planten aanzienlijk vermeerderd: daarentegen hadden ook onze insekten, vooral de kapellen, veel door de roode mieren geleden; wij redden ze alleen door sterk bestrooijen met snuif. Den 25 Januarij verlieten wij *Ponte do Gentio*, en keerden naar de woning van *Senhora* ISABELLA terug waar de inwoners met bereiding van het *mandiocca*-meel bezig waren. Een tamme *Toecan* (*Ramphastos dicolorus* L.) wekte hier onze aandacht. Zijne grappige bewegingen, bij de lompe gedaante en den zonderlingen grooten bek vermaakten ons zeer. Met gulzigheid verslond hij alles wat slechts eetbaar was, zelfs vleesch. Men bood hem ons ten geschenke aan, maar daar deze vogel onze luchtstreek niet verdraagt, zoo maakten wij zwarigheid, hem aantenemen. Men maakt hier veel honig van gele bijen zonder angel. Ten dien einde hangt men stukken van uitgeholde boomtakken onder het dak op, die aan de einden met leem toegestreken zijn, en in wier midden een klein rond gaatje is, door 't welk de bijen dan in en uit vliegen, en den hollen tak als korf gebruiken; deze honig is geurig, maar niet wel zoo zoet als onze *Europische*. Uit honig met water bereidt men hier eene zeer smakelijke koele meede.

Na

Na den volgenden dag over *Pindoba* naar *Caravellas* terug gekeerd te zijn, vertrokken wij (daar onze zaken ook aldaar spoedig afgedaan waren) na twee dagen weder naar *Viçoza*. Een schoone nacht bij helderen maneschijn begunstigde deze vaart. Aan de bosschen langs den oever vlogen duizend lichtende vonkjes (*Lampyris*, *Elater*) en misschien nog andere lichtgevende insekten, rond. Te *Viçoza* vonden wij weder het onaangename gezelschap der *Botocoedos* bij den *Ouvidor*; en nog meer hinderde ons het gehuil van een' hond, die van eene vergiftige slang was gebeten. Men gaf hem het uitgeperste sap van den *Cardo santo* (*Argemone mexicana*) eene distelplant met gele bloemen, die hier overal gemeen is; maar het beest stierf. Men dwaalt echter, wanneer men het aantal der vergiftige slangensoorten in *Brazilië* voor bijzonder groot houdt; de inwoners zelve kennen verkeerdelijk aan de meeste soorten hunner slangen vergif toe; zij weten het tegendeel slechts van eenige weinige, zoo als de groote *Boa's*. Er zijn zekerlijk eenige vergiftige soorten, b v. de groene adder en de *Jararacca* (*Trigonocephalus*) maar verre weg de gevaarlijksten zijn de *ratelslang* (*Crotalus horridus*) die is de hooge en drooge streeken, b. v. is *Minas Geraes*, en het binnenste des Kapiteinschaps van *Bahia* vertoeft, en de *Çurucucu* (*Lachesis mutus*, DANDIN, of *Crotalus mutus* LINN.) welke 7 of

of 8 voet lang wordt, en overal in *Brazilië* te huis is.

Wij keerden nu weder naar de rivier *Mucuri*, waar de Heer FREYREISS zich van mij scheidde, om naar onze achtergelatene karavanen te *Capitania* terug te keeren, terwijl ik liever verkoos, den *Mucuri* verder op te varen, om in die bosschen eenige maanden doortebrengen. Wij vertoefden nog een paar dagen in de *Villa de Mucuri*, en bezagen onder anderen het begin van den nieuwen weg, door Kapitein BOUTO LOURENZO met zijne mijnwerkers reeds begonnen, en omtrent drie uren verre voortgezet. Deze weg begint terstond achter de huizen van *Port Alegre*, en doorkruist eerst moerassige weilanden en opene plekken (*Campo's*) met hard rietgras, waarin men van takken eene soort van bruggen gebouwd had; verder had men reeds een eind wegs door kreupelbosch en hoogstammen heengewerkt. De weg was nog ruw en niet zeer breed; ook lagen hier en daar nog geweldige stammen dwars over denzelven. De afstand der uren (*legoas*) was met eene lijn gemeten, en op de geschilde en effen geschaafde voorzijde der boomstammen opgeschreven. Hier en daar vonden wij nog hutten, waar de mijnwerkers vernacht hadden.

Bij de laatste plantaadje aan den *Mucuri* loopt de weg bijkans aan den oever van die rivier; wij kwamen er met den Pastoor en den Se-

Secretaris van het dorp *Mucuri*; en vonden er Kapt. LOURENZO, die op eene hoogte waar zijn woonhuis staat, met al zijn volk een vreugdevuur ter onzer eere ontstak, volgens de gewoonte hier te lande op die afgelegene krijgsposten bij het bezoek van Vreemden. Na eenige uren hier regt aangenaam te hebben doorgebragt, keerden wij op de rivier naar de *Villa* terug, en vertrokken, zoowel de Heer FREYREISS als ik, naar de plaatsen onzer bestemming. Terwijl hij zuidwaarts over den *Mucuri* zette, voer ik oostwaarts over met twee andere kano's. Wij namen met een geweer- en pistolenvuur van elkander afscheid.

De plaats, die voor den houtzaagmolen van den Minister, Graaf DE LA BARCA, was uitgezocht, ligt omtrent anderhalve dagreis hoog den *Mucuri* op, en heeft naar de vele aldaar gevondene *Araras* (*Psittacus Macao* L.) den naam van *Morro d'Arara* (*Araraberg*). Daarheen begaf ik mij thans in gezelschap van den Secretaris van *Belmonte*, Kapt. SIMPLICIO DA SILVEIRA, een' der bewerkers van het verdrag met de *Botocoedos* te *Belmonte*. Hij en een jonge *Menian-Indiaan* (*) die hem verzelde, spraken de taal der Wilden.

De

(*) De *Menians*, in *Belmonte* zijn een verbasterd overblijfsel der *Camacan-Indianen*. Beneden zullen wij meer van hen zeggen.

De gezigten aan den *Mucuri* worden schilderachtig, en zij blijven altijd boschrijk. Wij moesten onze kano stroom op schuiven, hetwelk bij de gloeijende middagzon, waardoor het hout der boot brandend heet werd, zeer bezwaarlijk viel. De groene ijsvogel met den roestbuik, en de schoone wit- en groenachtige zwaluw (*Hirundo leucoptera*) waren hier zeer veelvuldig; de laatste zit op boomtakken in het water, of althans in de nabijheid der oevers. Ook zagen wij eene menigte grijze vledermuizen zitten, die hier in de koelte den dag doorbrengen. Zij onderscheiden zich door hare vooruitstekende neus (*). Van een' boom aan den oever schoten wij de schoone duif, die bij de Natuuronderzoekers *Columba speciosa* (†) bij *Bahia Pomba verdadeira*, en elders aan de Oostkust *Pomba trocaës* heet. Des namiddags bereikten wij de voorheen gemelde laatste plantaadje, waar Kapt. LOURENZO ons met een vreugdevuur ontvangen had; hij was reeds dieper vooruit in de bosschen. Den nacht bragten wij met een vuur aan land door, dezelve was warm en schoon, maar voch-

(*) *Vespeatilio Naso*, eene nieuwe soort met eene verlengde, bijna spitsvormige neus; het dier is 2 duim 4 streek lang: de vlieghuid sterk met hairen bezet, het oor smal en spits, het hair aan het bovenlijf donker, aan de benedendeelen bleeker geelachtig grijs.

(†) TEMMINCK *Histoire naturelle des Pigeons et des Gallinecées*, *Vol.* I. *p.* 208.

vochtig, zoo als doorgaans in heete landen. Vele vogelen hoort men alleen in de schemering: zoo als de *Caburé* of *Choralua*, die zeer nabij ons zijne galmende stem deed hooren, en het vuur met nieuwsgierigheid scheen te beschouwen. Onze halfnaakte schuitevoerders, de *Indianen*, leiden zich zonder bedekking, en ten deele verre van het vuur, terstond op de vochtige aarde neder, en sliepen zeer zacht; wij daartegen hadden werk genoeg, ons onder dikke wollen dekens op een leger van takken en kokosbladen te verwarmen.

Terwijl des morgens het ontbijt werd gereed gemaakt, streek digt bij ons een zwerm papegaaijen (*Araras*) onder luidruchtig geschreeuw voorbij; onze jagers schoten een dier prachtige dieren. Des avonds op eene zandbank vuur aanmakende, zagen wij den *Engelschman* CHARLES FRAZER met zijn gezelschap; hij had eene bezitting te *Comechatibá* aan de kust bij *Porto Seguro*, en een dergelijk reisplan als wij. Na te zamen hier vernacht te hebben, vervolgden wij ook 's anderen daags de reis in elkanders gezelschap. Des middags troffen wij, op den Noorderoever van den *Mucuri*, den ingang van een naauw, digt belommerd kanaal, 10 of 12 schreden breed, alwaar het bosch weggehakt, en een toegang gebaand was tot een vrij aanzienlijk meir, de *Lagoa d'Arara*, midden tusschen boschrijke bergen gelegen. Een kwartier uurs

verre dit meir op, waren reeds eenige toebereidselen tot het *etablissement* van *Morro d'Arara* gemaakt. De *Ouvidor* ontving ons beleefd, en ik maakte terstond alle schikkingen, om een paar maanden in deze eenzame wildernis te vertoeven.

NE-

NEGENDE HOOFDSTUK.

VERBLIJF TE MORRO D'ARARA, TE MUCURI, VIÇOZA EN CARAVELLAS, TOT OP HET VERTREK NAAR BELMONTE (2 FEBRUARIJ TOT DEN 23. JULIJ 1816.)

Om zich van onze levenswijze te *Morro d'Arara* eenig denkbeeld te maken, verbeelde men zich eene wildernis, waarin een gezelschap van menschen eenen eenzamen voorpost uitmaakt, wel is waar door overvloed van wild, visch en drinkbaar water genoegzaam bewoonbaar, doch door de afgelegenheid van alle bewoonde streeken geheel en al op zich zelve staande, en gedurig aan de aanvallen der ruwe inboorlingen

 bloot-

blootgesteld. — Immers, dagelijks stroopten er *Patachos*, en misschien ook *Botocoedos* om ons heen; alles was dus bij ons gewapend, en wij telden niet minder dan 50 of 60 strijdbare mannen. Aan den oever des meirs was bereids het hout langs de rotsmuur gekapt, zoodat wij als 't ware door eene verhakking gedekt waren. Dagelijks trokken des morgens omtrent 24 *Indianen* uit, om dit werk voorttezetten. Zij zijn tot dit einde bijzonder bruikbaar, en ten deele met bijlen, ten deele met eene soort van sikkels (*fouçe*) aan eenen stok bevestigd, voorzien; de eersten hakken de hoogstammen, de tweeden het kreupelhout neder. De val van een' hoogstam sleepte altijd eene menigte lagere mede, daar alle deze bosschen door de sterkste huotachtige lianen (*cipos*) met elkander vereenigd zijn. Vele stammen werden door anderen afgebroken; hier bleven als dan kolossale pijlaren overeind staan. Overal lagen er dorenachtige planten, vooral *airi*-palmen in 't wilde op den grond; en maken deze verhakken volstrekt ondoordringbaar. Digt bij het meir had de *Ouvidor* vijf of zes hutten laten bouwen, wier daken met *uricanna*-bladen gedekt waren. Vier onzer *Indianen*, (goede jagers, gelijk alle hunne landslieden, en nog betere visschers en schuitevoerders) moesten er alle morgen voor den geheelen dag op uit, om ons van wild en visch te voorzien, en onze *mundeos* of beestenvallen na-

natezien; zij bragten ons des avonds altijd een' goeden voorraad te huis. Zoodra wij alsdan allen bij elkander waren, hadden wij voor geenen aanval der Wilden te vreezen; want hoewel des nachts de volle maan scheen, wanneer zij altijd veel liever op roof uitgaan, dan in duistere nachten, beschermde ons echter de waakzaamheid onzer honden, vooral van een' grooten hond des *Ouvidors*, die de menschen tot aan gene zijde van het meirtje, aan de andere bergmuur scheen te bespeuren: hij was alsdan als 't ware razend, en blafte onophoudelijk. Natuurlijk zullen ons de *Patachos* in hunne sombere schuilhoeken niet zonder groote verwondering en tegenzin beschouwd hebben, en onze jagers hadden groote voorzigtigheid noodig, om hen niet onverhoeds te na te komen. Meermalen hoorde men deze Wilden de stem der uilen en van andere nachtvogels en dieren nabootsen, doch ons Volk, dat even als hunne landgenooten in die kunst geoefend was, onderscheidde altijd zeer naauwkeurig de navolging van de Natuur. Onkundigen zouden misschien den schreeuwenden vogel hebben zoeken te betrappen, doch zouden door de pijlen der *Tapuyas* te laat hunne dwaling bespeurd hebben. Wanneer ons Volk des avonds in den maneschijn den *Portugeeschen* dans *Baducca* danste, en daarbij op de guitarre (*Viola*) speelde, waarbij men gedurig in de handen klapt, herhaalden de Wil-

den aan de overzijde des meirs dat geklap. De *Ouvidor*, die vele moeite deed, de *Indianen* te winnen, poogde hen dikwijls door het geroep van *Sjamanie* (kameraad) of *Capitam Ney* (Groot-Opperhoofd) enz. te lokken, doch vergeefs, hoewel onze bespieders dikwijls aan het spoor der Wilden merkten, dat zij bij nacht ons verblijf hadden opgenomen. Op zekeren avond meenden wij zekerlijk door het geweldig blaffen onzer honden, dat een aanval nabij was, en waren dus steeds op onze hoede. Tot het halen van water, brandhout enz. in het bosch werden altijd eenige geweren medegegeven.

Onze verzamelingen werden te *Morro d'Arara* door onze vallen zeer verrijkt, bijzonder in viervoetige dieren. De *Indianen* verstaan het maken dezer vallen zeer goed. Men maakt digt bij het water eene lange heining van groene takken, die regthoekig op de rivier staat, en omtrent 2½ of 3 voet hoog moet zijn. Om de 15 of 20 schreden maakt men eene smalle opening in deze omtuining, waar in drie lange en dikke stukken hout door verscheidene dwarshouten in eene schuinsche rigting geplaatst worden. Het kleine wild zoekt een' doortogt, vindt de opening en trapt op de val, (eene kleine laag van zamengevlochtene takken) waarop de zware houten rusten, die dan nedervallen, en het dier verpletteren. Men maakt dergelijke vallen wel eens 30, 40, en meer naast elkander, en vangt daar-

daarin dagelijks wild; dikwijls, vooral na duistere nachten wel eens 5, 6, en meer stuks in eens. Men dient die echter dagelijks na te zien, want het gebeurt dikwijls, dat bij groote hette vliegen en verrotting het gevangene wild bederven. De *Ouvidor* had bij *Morro d'Arara* op twee plaatsen dergelijke vallen doen aanleggen: zij waren ons voornaamste middel van onderhoud, want hoewel visschen eigenlijk ons hoofdvoedsel moesten uitmaken, gaven wij *Europeërs* toch altijd de voorkeur aan versch vleesch. De (*Caelogenys*) *Paca*, de *Dasyprocta Aguti*, (*) de *Macuca* (*Tinamus Brasiliënsis*) en de zwarte of gemeene *Tatoe* (†) wiens vleesch wit, malsch en smakelijk was, waren voor onze keuken zeer gewenscht. Eens uitgevaren zijnde, om de vallen natezien, waren wij op de *lagoa*, toen een *Indiaan*, die mijne schuit bestuurde mij op eenen *anta* of *tapir* (§) deed letten, die den oever zocht

(*) Het *Indiaansche* konijn, eenigermate naar eene bigge gelijkende; van dit dier leefden grootendeels de *Karaiben* in de *West-Indiën*. BLUMENBACH.

(†) *Dasypus*, *schildvarken* of *armadil*. Zij graven holen onder den grond, en zijn zeer ligt te temmen. BLUMENBACH.

(§) De *Tapir* of *anta*, het grootste landdier van *Zuid-Amerika*, zoo groot als een kleine os, wordt alleen in dat werelddeel gevonden, en maakt door zijnen vooruitstekenden snuit den overgang tusschen het zwijn en den olifant. Het zoekt waterachtige en moerassige streeken, en is geheel niet

zocht te bereiken; lang stuitten onze schoten op de dikke huid van het lompe dier af, en het werd eindelijk slechts ligt gewond. Wij klommen aan land, en gingen het bloedige spoor na, doch vergaten het weldra, door het groote gevaar waarin hier mijn *Indiaan* geraakte. Hij kwam eene vergiftige slang, *Jararacça*, (*) die in het dorre loof verborgen lag, te nabij; deze rigtte zich op, toonde hem hare geduchte tanden, en was op het punt hem te bijten, toen een gelukkig schot van mij haar nedervelde. De *Indianen* en zelfs de *Portugeezen* gaan altijd met bloote voeten op de jagt, want schoenen en kousen zijn voor den landman eene zeldzame, dure dragt, en slechts op feestdagen in gebruik. Daardoor zijn de landlieden aan den beet der meest in het dorre loof verscholene slangen veel meer blootgesteld, dan bij onze schoeijing het geval zou zijn; en nog zijn die gevallen zeldzamer, dan men zou denken. Maar de vrees voor slangen is hier te lande overdreven, en heeft tot kinderachtige sprookjes aanleiding gegeven, b. v. van slangen met

niet gevaarlijk. Uit de vroegere wereld heeft men reusachtige versteeningen eener soort van *tapirs* gevonden.

Vert.

(*) In de *Systema's Vipera atrox*, doch het dier onderscheidt zich van de adder, door de opening aan de wangen, een kenmerk der *Zuid-Amerikaansche* vergiftige slangen.

met twee koppen; anderen, die door licht of vuur zouden worden aangetrokken, dat zij het gif uitspuwen, wanneer zij gaan drinken enz. Eenige dagen later bekwam ik eene onschadelijke, maar zeer schoone slang (*), (*Coluber formosus*) met oranjekleurden kop, roode *iris* van het oog, wier voorste helft des ligchaams met zwarte en ligt geelachtig groene, gelijk de achterste met zwarte en karmozijnroode dwarsstreepen afwisselt, eenigermate in de teekening met de koraalslang (*Cobra Coraes*) overeenkomende, maar toch in den grond van dezelve zeer verschillende.

Wonderlijk was het concert, hetgeen deze bosschen ons deden hooren. Naauwelijks traden wij des morgens onze hutten uit, of men hoorde de luide trommelende stem van den gebaarden aap (*Mycetes*) en het rogchelend geluid van den nog onbeschrevenen *Gigo* (†). Hierbij vielen dan de *araras*, die over onze hutten vlogen, en andere papegaaijen, met luidruchtig geschreeuw in.

On-

(*) Ruim 32 duim lang, (de staart alleen 7 duim), 202 of 203 schilden op den buik, en 65 of 66 paar schubben op den staart, 76 tanden in den mond. Men kan zich geen denkbeeld van de schoonheid dezes diers maken.

(†) *Callithrix malenochir*, 35 duim lang (de staart alleen 21), lang, digt en zacht hair, gezigt en vier handen zwart, voorts aschgraauw, op den rug kastanjebruin, op den staart witachtig.

Onze lieden waren intusschen ook nog bezig met het opmaken der daken van de hutten. De beide grootere gebouwen, waar in ik benevens den *Ouvidor*, de beide Zeekapiteins, en den *Duitschen* molenmaker KRAMER woonde bekwamen leemen wanden. De daken worden gedekt met de bladen der palmsoort *uricanna*, die een' dunnen en buigzamen stam heeft. Aan de dunne bladstelen (*petioli*) groeijen de schoone groote, gewiekte bladen, van welke verscheidene in eenen bundel vereenigd worden, waarop men de lange bladstelen om eene lat van kokoshout heenbuigt, en onder dezelve met eene slingerplant (*Cipos Bauhinia*) zamenbindt. De latten met de daaraan bevestigde bladen worden zoodanig over elkander vast gemaakt, dat zij elkander op twee derden der breedte dekken. De vorst van het dak wordt met andere bladen, vooral de lange kokoswaaijers, bedekt, en daardoor volkomen waterdigt. Zulk een dak is ligt en veilig: doch men moet zorgen dat er somtijds rook doorheen trekke, anders zouden de insekten reeds in het eerste jaar de drooge bladen wegknagen. Men bouwde thans ook eene hut voor den smid, daar aan de gereedschappen wegens het harde hout gedurig iets te herstellen viel. Deze smit was een bewoner der streeken aan den *Alcobaça*, en hier tot straf voor een misdrijf. Terwijl ons de *Ouvidor* verliet, om eens naar *Caravellas* te gaan, kwam daarvoor

Kapt.

Kapt. BENTO LOURENZO in de plaats, die op den nieuwen weg met zijne mijnwerkers bereids tot hiertoe gevorderd was. De kwartiermakers of liever wegwijzers (*picadores*) kwamen een' dag vooraf, en kondigden ons de aankomst van den troep met 80 of 90 man aan, die ook wezenlijk den volgenden avond bij ons in 't kwartier kwam. De vereeniging van zoo vele menschen op deze eenzame plek verwekte algemeene vrolijkheid; tot laat in den nacht weêrgalmde de guitar en de *baduca*, door gezang verzeld; het bosch werd ver in 't rond door het schijnsel der groote vuren verlicht. Het gezigt der menschenrassen, die onze Kapitein hier vereenigde, leverde ons een zonderling, schilderachtig gezigt op. Hier waren, behalve ons *Duitschers* en *Portugeezen*, Negers, Kreolen, Mulatten, Mameloeken, Kust-*Indianen*, een *Botocoedo*, een *Malali*, eenige *Maconis*, *Capuchos* of *Caposch-Indianen*, alle soldaten uit *Minas Geraes*.

De Kapitein vertoefde met zijn Volk nog een' tijd lang te *Morro d'Arara*, om ook zijne geweren door den smid te laten schoonmaken, doch de manschappen moesten dagelijks arbeiden. Den 22. Februarij ging de togt des Kapiteins verder; sommigen van ons Volk verzelden hem een eind wegs; bij de plaats, tot scheiding bestemd, plaatsten wij ons allen in een' kring, en werden door den Kapitein en zijne mijnwerkers op een' afscheidsteug onthaald van den drank *Jacuba* ge-

genaamd, dien men uit eene kalabas drinkt. Kapt. BENTO LOURENZO ging nog eens met ons naar onze woningen, en voegde zich 's anderen daags bij zijn Volk. Wij wenschten hem geluk op zijnen moeijelijken togt, die thans, uit hoofde van den naderenden ongezonden regentijd, en den moeijelijken arbeid, die toch in de opene lucht moest plaats hebben, gansch niet zonder gevaar is. Wij telden thans, des avonds allen bij een zijnde, niet meer dan 29 personen. Onze jagt leed echter daarbij niet, want men had nog nieuwe vallen aangelegd, die veel opleverden. In vijf weken had men 181 viervoetige dieren, waaronder 30 *Armadilla's*, 46 *Aguti's* en 11 wilde zwijnen, benevens 30 groote eetbare vogels, deels geschoten, deels in de vallen gevangen. Met de gedoode apen vielen ons ook vele jongen in handen; het gelukte ons intusschen niet, deze teere diertjes lang in leven te houden, waarschijnlijk bij gebrek aan geschikt voeder voor dezelven. Voorts was de jagt hier niet alleen eene vervulling onzer behoeften, maar ook een vermaak, daar zij ons zoo vele merkwaardige dieren deed kennen, waardoor ons de tijd spoedig omging. Onder de nog niet beschrevene vogelen noem ik slechts den purperkleurden zijdestaart (*) de pa-

(*) *Ampelis atropurpurea*, bijna 8 duim lang, jong aschgraauw met witte slagpennen, oud donker purperkleur, schedel roodachtig, de kleur der slagpennen blijft.

papegaai met eene bijzonder afwisselende stem (*), de *Moutaca* met den rooden kop (†), nog onder de Insekten vonden wij veelal den *cerambix lo ngimanus* (§); onder de kruipende dieren de woudschildpad *Jabuti* (*Testudo tabulata*), enz.

Na drie weken afwezigheid keerde de *Ouvidor* met zijne schuiten en vele menschen terug. Hij bragt het treurig berigt van een' moord, door de Wilden op den nieuwen weg van Kapt. BENTO LOURENZO aan vijf menschen, vrouwen en kinderen gepleegd; eenige andere personen hadden zich op het zien van den grooten kring, door de *Tapuyas* gevormd, snel in het digte bosch verscholen, en waren gelukkig ontsnapt. Een man uit *Mucuri* daaromstreeks, in zijne plantaadje werkende, had het jammergeroep der ongelukkigen gehoord; hij en zijn volwassen zoon hadden ten eerste het geweer opgevat, en waren de ongelukkigen ter hulpe gesneld; maar eer zij

(*) *Psittacus cyanogaster*, van boven fraai donkergroen, aan den buik een' hemelsblaauwe vlek, witte bek en lange staart. Men houdt hen om het geluid in kooijen in 't vertrek.

(†) *Ps. Mitratus* helder groen, donkerblaauwe slagpennen scharlaken bovenkop.

(§) De *Boktor*, zeer taai van leven, waarvan sommigen nog leefden, na 4 weken met eene speld doorstoken te zijn. Door eene wrijving van het borst- tegen de dekschilden maken zij een knagend geluid.

BLUMENBACH.

zij het jammertooneel bereikten, had de Vader zijn geweer afgeschoten, waardoor de Wilden op de vlucht gedreven waren. Bij de vermoorden, (waar in men pijl-*schoten* van verre, en pijl-*steken* van digt bij onderscheidde) was geen teeken van leven meer te bespeuren. Slechts een kind, dat zich achter een' struik verborgen had, was onopgemerkt gebleven, en verhaalde de bijzonderheden van het feit. Daar de *Indianen* hierop niet terugweken, maar op den duur de plantaadjen aan den *Mucuri* verontrustten, zoo werden deze door de bezitters verlaten, die alle naar de *Villa* van dien naam weken. De *Ouvidor* had terstond volk uit *St. Mattheus*, *Villa Verde* en *Porto Seguro* ontboden, om eene algemeene jagt op deze wilden te maken, waarop hij naar *Morro d'Arara* terugkeerde. Vervolgens ging hij met 12 of 15 man naar den nieuw gebaanden weg; de beide met hem gekomene Zeeofficieren voeren de rivier (waarvan zij den loop moesten opnemen) twee dagreizen ver op tot den waterval, waar zich ook de Kapitein reeds met zijn werk bevond. De algemeene jagt bewerkte niets; de schrandere *Tapuyas* hadden er de lucht van bekomen, en zich in hunne schuilhoeken buiten schoots gehouden. Daar de *Ouvidor* ons de noodigste lieden en wapenen had afgehaald, om die (op de verongelukte jagt) tegen de Wilden te gebruiken,

ken, was ik thans met den Opziener der *Fazendas*, mijne beide *Duitschers*, vijf *Negers* en zes of zeven *Indianen*, weder alleen. Daarenboven werd het nu des nachts maanlicht, zoo dat het wild niet meer zoo veel in de val liep; wij maakten dus 30 nieuwe slagvallen en drie kuilen boven op den berg aan gene zijde van den nieuwen weg. Ook deze werden echter gedeeltelijk door de Wilden geplunderd of vernield, terwijl eenige houthakkers het wild uit den omtrek deden wijken.

Thans begon de maand Maart, en daarmede het koude jaargetij, hetwelk zich door veel regen aankondigt. Des morgens was het dikwijls brandend heet, en alsdan had men tegen den middag zware onweders, die alsdan dikwijls een' geheelen dag, ja twee dagen duurden, en den grond met plasregens overstroomden. Nu werd ons verblijf in dit kleine sombere boschdal zeer treurig; uit de vochtige, nooit gekapte bosschen rezen dampen als digte wolken omhoog, en omringden ons zoodanig, dat men naauwelijks het tegenoverstaande geboomte kon herkennen. Het was natuurlijk, dat dit veranderlijke weder vele ziekten veroorzaakte. Hoofdpijn en koortsen begonnen onder ons te heerschen, zelfs bij de inboorlingen, waarvan men sommigen naar de *Villa* moest terugzenden. Wij Buitenlanders leden echter het meest, ook door gebrek aan kinabast, een voor vreemde reizigers in deze

 stree-

streeken (*) onmisbaar geneesmiddel; ik behielp mij dus met de kinabast, die hier aan den *Mucuri* groeit, bestaande uit stukken, 4 tot 6 duim lang, 1½ tot 2 duim breed, en omtrent ½ duim dik; van buiten donkerrood-bruin met heldere vlekken, van binnen veel lichter van kleur; de smaak is bitterder dan van roode kina. De stukken waren versch afgeschild, en dus nog niet geschikt, om fijn gestampt te worden. Wij sneden die in kleine stukjes, kookten ze, en dronken het afgietsel. De *Portugeezen*, aan de luchtstreek gewoon, vonden er baat bij: wij *Duitschers* slechts een oogenblikkelijk uitstel der koorts, die spoedig met verdubbeld geweld terug kwam. Ook bij den troep des Kapiteins heerschte de koorts, en hij zelf was zeer ziek en zwak. Bij de ligging op den natten grond der bosschen, het gemis van allen sterken drank, terwijl men niets had dan water, bij den mangel aan doelmatige geneesmiddelen, werden ook velen van zijn Volk zoo krachteloos, dat hij die naar de *Villa* moest terugzenden. Na eenig vertoeven bij ons scheen hij iets beter, en keerde tot de zijnen terug.

Daar in dezen beklagenswaardigen toestand het

(*) Hetwelk daarom ook door de Voorzienigheid bij uitsluiting aan het bij tijden zeer ongezonde en koortsige *Zuid-America* geschonken is. *Vert.*

het gemis van voedsel ons hoe langs zoo zwaarder viel, en ik wel begreep, dat ik bij de zwarte boonen, en het vette of pekelvleesch, 't welk wij thans gebruiken moesten, niet weder op mijn verhaal zou komen, besloot ik ook, naar de *Villa* terug te reizen, en deed zulks den 10 Maart. De hevige winden, die in dit jaargetijde aan de Kust waaijen, zijn voor de gezondheid veel heilzamer, dan de vochtige, dikke, warme lucht in de dalen. Onze reis, den *Mucuri* af, was zeer aangenaam; wij hadden geen' regen. Maar in de armoedige *Villa* heerschte ook gebrek aan levensmiddelen; men had niets dan *mandiocca*-meel, boonen, en somtijds wat visch; wij zieken hadden intusschen het geluk nog eenige hoenders te vinden. Hier ontbood ik uit *Villa de St. Mattheus* echte *Peruviaansche* kinabast, die ons wel spoedig wat herstelde, doch er verliepen nog vele weken, eer wij onze krachten terug hadden.

In de eerste dagen van Mei verscheen de Heer FREYREISS met het overschot van onzen troep aan den *Mucuri.* Te *Linhares* aan den *Rio Doce* had hij zich een' korten tijd opgehouden; de nieuwe aanplantingen waren reeds in verval, uit vrees voor de Wilden. Na ons gemeenschappelijk verblijf aldaar, hadden de *Botocoedos* zich weder in geheele hoopen vertoond, aan den Zuideroever der rivier, bij de *Lagoa dos Indios*, drie soldaten vermoord, en,

 zoo

zoo als beweerd werd, opgegeten. Van *Linhares* had men daarop alle lieden, waarover men beschikken kon, ter jagt tegen de *Indianen* gezonden; doch er waren slechts 38 *Europeanen* tegen eene zoo groote menigte Wilden, dat men den terugtogt voor raadzaam hield. Op een' der *Tocayas* (*) alleen vond men bij de 40 vaardige boogschutters. Deze uitslag had te *Linhares* grooten schrik veroorzaakt, en, volgens verzekering van den Heer FREYREISS, ontliepen de inwoners bij vier en acht personen te gelijk, om niet door die Barbaren te worden verslonden. De *Fazenda* van Lt. CALMON was in een' zeer verontrustenden en gevaarlijken toestand. De bevelhebber zelfs van den post van *Souza* was met zes man ontvlugt, enz. zoo dat deze volkplanting, in eene van de vruchtbaarste streeken der Aarde, wel eerlang te niet zal gaan, indien de Regering geene doelmatige middelen bij de hand neemt.

Na met den Heer FREYREISS nog eenige weken te *Mucuri* de herstelling der zieken te hebben afgewacht, reisden wij naar *Villa Viçoza*, van waar wij de ommestreeken doorkruisten.

Villa Viçoza is een klein vlek, zeer aangenaam tusschen kokospalmen gelegen, en met *man-*

(*) *Tocayas* zijn plaatsen in het digte bosch, waar de inboorlingen vijanden in eene hinderlaag opwachten; zij leggen er gewoonlijk verscheidenen aan: hiervan beneden meer.

mandiocca-meel handel drijvende, hetwelk langs de kust wordt verzonden. De uitvoer in het laatstverloopen jaar moet omtrent 9000 *cruzados* aan waarde bedragen hebben. Verscheidene inwoners bezitten vaartuigen, waarin de voortbrengselen der plantaadjen langs de kust verzonden worden. Hier woont een *Duitsch* scheepstimmerman, die door de schipbreuk van een *Engelsch* vaartuig hier kwam, en zijne moedertaal nog slechts zeer gebrekkig spreekt: hij leeft van zijn vorig bedrijf, en gaat voor een' *Engelschman* door. Ons kwam hij terstond bezoeken. De reeders der genoemde kustvaartuigen (*lanchas*) zijn hier de rijkste en aanzienlijkste burgers; onder dezen munt de Heer BERNARDO DA MOLTA door weldadige gezindheden en braafheid van gedrag uit. Hij dient bij zijne kennis der landsziekten, en lange ondervinding zijne landgenooten met raad en daad. In de heete luchtstreek toch van *Brazilië* zijn de menschen aan vele kwalen, vooral aan menigvuldige huidziekten en hardnekkige koortsen blootgesteld, die bij eene doelmatige behandeling door deskundigen wel zelden gevaarlijk worden, maar waaraan toch, door verkeerde behandeling, vele menschen sterven. De Heer DE MOLTA is wel geen grondig Geneeskundige, maar door hulp der ondervinding heeft hij toch menige voortreffelijke genezing bewerkt, en is daarbij bescheiden genoeg, om altijd nog te

willen leeren. De grootste weldaad, die de Koning aan zijne Onderdanen in *Brazilië* kan betoonen, zou het aanstellen van bekwame genees- en heelmeesters zijn in de onderscheidene deelen des lands, en het opritgen van goede scholen ten platten lande, om de diepe onwetendheid en het blinde bijgeloof, dat zoo veel ellende en bederf sticht en verspreidt, allengskens uitteroeijen. Zulke scholen toch ontbreken geheel. Verwaande Geestelijken, zonder kracht noch wil om op het onderwijs en de beschaving des Volks te werken, helpen veeleer gezond verstand en eigene denkkracht verstikken, en voeren den Oorlog tegen de verlichting. De gemeene man is daarbij niet slechts ruw, maar ook trotsch, ingebeeld, en volstrekt onkundig van den toestand der wereld buiten *Braziliё*, zekerlijk het gevolg der geheele afsluiting van dat schoone land voor Buitenlanders, hetwelk eertijds *Portugals* stelsel uitmaakte. De Vreemdeling wordt hier als een wonder, of als een wezen beneden de menschheid beschouwd. Doch in dezen nacht hoopt men, dat de thans meer verlichte Regering een' dageraad van kunde zal doen aanbreken.

De tamelijk breede rivier *Peruipe* loopt met twee monden in de zee; zij is niet verre naar boven bewoond. Vóór haren uitloop liggen zandbanken, die de scheepvaart onveilig maken. Gedurende ons verblijf leed eene schuit met meel schip-

schipbreuk, waarbij vier menschen verongelukten. Tusschen *Caravellas* en *Viçoza* liggen, niet verre van de kust, de rotsige *Abrolhos*-eilanden, een schrik der zeevaarders, waar visschers van de kust zich dagen en weken ophouden, om visschen en zeeschildpadden te vangen. In de lage struiken nestelen ook vele zeevogels, vooral de *Grapiras* (*Haliëus forficatus*).

Ook de streek rondom *Viçoza* heeft aaneengeschakelde heerlijke bosschen, die echter thans (in den regentijd) meestal onder water stonden. Onder de vele boomsoorten munten de volgende Kokospalmen uit, die ten minsten de uitwendige kenteekenen van het geslacht des *Kokos* dragen, doch wier bloesem wij niet bij allen konden onderzoeken, en dus ook niet verzekeren, dat zij wezenlijk tot dat geslacht behooren; iets, hetwelk wij voor latere kruidkenners overlaten:

A. Palmen zonder stekels.

---

1. *Coços da Bahia* (*nucifera* L. de echte Kokospalm) niet in het wild, maar geplant ten N. van den *Mucuri*, dus van den 18 Gr. N. B. tot *Bahia* en *Pernambucco*, Zuidwaarts zeer zelden. In de jeugd is de stam aan den grond zeer dik.

2. *Cocos de Imburi*; de blaadjes smal, be-

beneden zilvergrijs, boven schitterend groen, de noten zijn klein, en worden slechts van de Wilden gegeten.

3. *Cocos de Pindoba* (*), drijft geen' stam, maar slechts schoone lange bladen uit den grond; digt aan denzelven ontstaat alsdan een tros eetbare noten.

4. *Cocos de' Pati*, met een' hoogen stam, maakt eene prachtige vertooning; er zitten vele kleine harde noten bijeen.

5. *Cocos Naià - assu*, ook een sterke stam, fraaije gepluimde bladen: de vruchttros kan door één' mensch niet gedragen worden. Deze boom schiet heerlijk op, en is de schoonste dezer streek. De bladeren rijzen eerst omhoog, breiden zich dan wijd en zijd uit, en hangen neder ter aarde.

6. *Cocos de Palmitto* aan den *Rio Doce*, met een' hoogen rijzigen stam, eene kleine bladerkroon, maar wier bladen zich als struisveders welven, de sierlijkste en bevalligste soort. Onder de bladerkroon heeft de zilvergrijze stam een helder groen uitstek, 3 of 4 voet lang, waarin de jonge bladen en bloesems als merg bij-

(*) Deze namen zijn de echte *Indiaansche*. Zoo heette b. v. een beroemde legerhoofd onder hen *Pindobusü*, of de groote *Pindoba* - palmboom. Zie SOUTHEY *History of Brazil. T.* I. *p.* 289.

bijeenzitten; dit is eetbaar en heet *palmitto*. Tusschen dit merg en het hout van den stam hangt de geelachtige bloemstruik naar beneden. De vruchttros is klein, met zwarte nootjes als hazelnoten.

7. *Cocos de Guriri* (bij de *Indianen pissandò*). Eene dwergpalm in het zand, met gepluimde, opgerolde, dubbelde bladen; de air of vruchttros ligt op de aarde; de kleine noten zijn geelachtig rood, zoet, en eetbaar.

8. *Cocos de Piassaba* of *Piaçaba*, eene der nuttigste, merkwaardigste, en tevens schoonste soorten; beginnende omstreeks *Porto Seguro*, en wordt van daar Noordelijk veelvuldig gevonden, meest in het gebied van *Ilheos*. Het loof hangt niet neder, gelijk bij de andere soorten, maar staat overeinde, zoo dat deze zonderlinge palmboom zich als een *Turkschen* vederbos vertoont. Uit de draden van het verwelkte omkleedsel der bladen maakt men scheepstouw, uit het hout der harde noot rozekransen (paternosters).

9. *Cocos de Aricuri* of *Aracui*, omstreeks *Alcobaça* en *Belmonte*, aan de kust in het zand, 15 tot 18 voet hoog, met 3 of 4 bladen, met stompe uitwassen omzet. De vruchttros draagt oranje-kleurde steenvruchten, zoo groot als pruimen; uit de bladen maakt men stroohoeden.

B. Palmen met stekels.

10. *Cocos de Airi assu*, de groote *Airi*-palm; de stam is 20 of 30 voet hoog, met donkerbruine stekels van 4 of 5 duim lang bezet, die in ringen den boom omgeven De noten zijn eivormig donkerbruin, en zoo groot als eene pruim. Deze palmsoort maakt ondoordringbare bosschen, en groeit in drooge wouden. Men vindt haar niet verder Noordelijk, dan ten Zuiden van *Porto Seguro*; de *Poeris* en andere Zuidelijke kustbewoners maken hunne boogen uit het donkerbruine hout van dezen boom, waartoe de *Botocoedos* aan den *Rio Grande del Belmonte* zich van het booghout (*Bignonia*) bedienen.

11. *Cocos de Airi mirim*: (spreek uit *miri*) dunne stam, waaraan de bladeren zitten, zoo wel als op den grond: kleine vruchten, die de kinderen eten.

12. *Cocos de Tucum.* Gelijk de *Airi*-soorten meer drooge streeken beminnen, zoo groeit de *Tucum*, wiens stam 15 vademen hoog is, liefst in moerassen. De zwarte noten bevatten eene eetbare kern. De bladen worden gebroken, en leveren alsdan sterke draden op, die men tot fraaije groene netten, en op andere manieren gebruikt.

Hoe

Hoe verschillend ook, hebben toch alle deze soorten éene hoofdvorm, die van het *kokos*-geslacht, een rijzige stam, bij de meeste soorten met uitstekende, schuinsche ringen. De bladeren gelijken naar struisvederen, zijn fraai gewelfd, en hebben zijblaadjes, die of gekruld en opgerold, of eenigzins stijf zijn.

De door mij bereisde streek is, gelijk uit het gezegde blijkt, veel armer aan palmsoorten, dan de streeken van het vaste land van *Zuid-Amerika*, die nader bij de middellijn liggen, alwaar de Heer VON HUMBOLDT een grooten rijkdom van deze verhevene gewassen vond, en uitmuntend beschreven heeft. Naast de palmen rangschikken zich in de hooge streeken der *Andes* van *Peru*, de boomachtige varenkruiden (*filix*), die men echter aan de Oostkust van *Brazilië* mist, in weerwil der opgave van sommige nieuwere schrijvers. Daarentegen zijn de lagere soorten van varenkruiden op den grond zoowel als op boomen zeer talrijk en veelsoortig; de *Mertensia dichotoma* onderscheidt zich, aan den *Mucuri* en bij *Caravellas*, door dien zij vrij hoog in de boomen opklimt, en zich in tweeën verdeelt. Haar gladde schitterend bruine steel wordt door de Negers uitgehold, en alsdan tot een roer voor pijpen gebruikt.

Niet slechts aan planten zijn de bosschen rondom *Viçoza* belangrijk, maar ook aan dieren. Het koude jaargetij, hetwelk eene menigte boschvo-

gels

gels uit de binnenlanden naar de kust drijft, verschafte hier aan onze jagers eene menigte papegaaijen, *toucans* enz., waarvan wij leven moesten. Het vleesch der papegaaijen geeft krachtige soepen, maar dat het als geneesmiddel dienen zou, zoo als SOUTHEY beweert, heb ik niet gevonden. In deze bosschen vond men ook veel den fraaijen, zwart purperkleurden zijdestaart (*ampelist atro-purpurea*) zeldzamer vindt men aan den *Mucuri* den fraaijen schitterend blaauwen *Kiruà* of *Crejoá* (*Ampelis Cotinga* L.) een' der schoonste vogels van *Brazilië*, wiens heerlijke vederen de nonnen te *Bahia* tot kunstbloemen van vogelveêren gebruiken; eene nieuwe soort van papegaaijen (*), de kleine *Nectarinia* (of *Certhia*) *cyanea* enz. Wij bekwamen ook verscheidene fraaije slangen, onder anderen verscheidene *Jararaccas*, en eene huid der *Jiboya*, (*Boa constrictor* van DAUDIN,) die geenszins, zoo als die Schrijver beweert, in *Afrika* leeft, maar de gemeenste soort van dit geslacht in *Brazilië* is.

Den 12 Junij verliet ik *Viçoza*, en reisde naar *Caravellas*, om er de paketboot van *Rio de Janeiro* aftewachten.

(*) Bijna 6 duim lang, groen maar blaauwachtig op buik en borst, en donker koffijbruin op den rug: de staartveeren zijn groen of rood met eene zwarte punt; de soort onderscheidt zich door eene naakte roode huid aan het oog.

TIENDE HOOFDSTUK.

REIS VAN CARAVELLAS NAAR DEN RIO GRANDE DE BELMONTE, OVER ALCOBAÇA, PRADO, PORTO SEGURO EN SANTA CRUZ.

Nadat wij vier weken in *Caravellas* vertoefd hadden, zagen wij eindelijk het langgewenschte vaartuig opdagen, hetwelk ons verscheidene onmisbare behoeften uit de hoofdstad bragt, en onze verzamelingen aan boord nam, om die aan onze vrienden in de Koningsstad te overhandigen. Kapt. BENTO LOURENZO had, na grootendeels zijnen weg, te hebben voltooid, ook *Caravellas* bereikt. Hij reisde thans terug naar *Rio*, waar hij, zoo als ik later vernam,

tot

tot belooning zijner volharding eene Ridderorde, en den titel van *Kolonel* en *Inspecteur* van den straatweg aan den *Mucuri* ontving. Toen alle onze zaken afgedaan waren, reisde ik verder noordwaarts op; de Heer FREYREISS met de zijnen bleef aan den *Mucuri* achter.

Wij verlieten *Caravellas* den 23. Julij; hoewel midden in het koelste jaargetij van dit wereldoord, was nogtans op den middag de hette drukkend. Met dat alles leden de inwoners dezer streeken zeer aan zinkingen, hoest en hoofdpijn, want het zoogenaamde koude jaargetijde heeft op hunne gestellen, die aan hette gewoon zijn, denzelfden invloed, als op ons de eerste winterkoude in November of December. Verscheidene personen te *Caravellas* waren aan ziekten door die veranderde luchtgesteldheid gestorven, waarvan wij vreemdelingen minder leden. De opene grasvlakte, waarop *Caravellas* gebouwd is, wordt in het rond door moerassige bosschen omringd, waarin de plantaadjen der inwoners verstrooid liggen. Dit woud is in het warme jaargetij veel aangenamer dan wij het thans vonden; het vertoonde zich ons ten minste bij ons tweede bezoek in het begin der lente, in November, veel bekoorlijker. Het gezang van den *Sabiah* (*Turdus rufiventris*) weergalmde vrolijk in de sombere schaduw der kokosstammen, waarvan ik er hier toevallig een' vond, die in de holte van een' reusachtigen boom des wouds ontkiemd, en

reeds vrij hoog opgeschoten was. Den mond der rivier *Caravellas* bereikt hebbende, was de weg weder zoo als wij dien te voren dikwerf gehad hadden; effen zand op den oever, en, meer landwaarts in, bosschen die door den wind in hunnen groei belet worden, bestaande uit geboomte en heesters met donkergroene lauriervormige bladen, ten deele stijf, sappig en melkgevend, gelijk de beide soorten *Clusia* met groote, fraaije, wit en rozenroode bloemen, die zeer in menigte langs het geheele strand groeijen. Hier en op de geheele Oostkust vindt men veel de struik *almeciga* (*icica*, *amyris*, *Aublet*) die uit alle hare deelen zeer veel geur verspreidt; uit dezelve zweet een sterk riekend harst, hetwelk tot verschillende einden gebruikt wordt, vooral als pek of teer voor schepen, en als balsem voor wonden. Aan zee groeijen de *Cocos de Guriri* en *de Aricuri* (zie het slot des vorigen hoofdstuks). De vrucht der laatste smaakt zoetachtig, maar is, zegt men, niet gezond. Op het vlakke vaste zand kroop eene schoone purperroode klokbloem (*ipomaea litoralis*) met lange zwartbruine takken in de gedaante van touwen, en dikke ronde bladen met melkachtig sap; zij dient op deze kust om het zand vastheid te geven D t zelfde einde vervullen twee heesters met gele bloesems uit de klasse der *didelphia*, de eene op den grond kruipend, eene nieuwe soort van *sophora*; de an-

andere, *Guilandina Bonduc*, LINN. dikwerf 3 of 4 voet hoog, met eene breede, korte, zeer ruwe stekelige peulschil. Tusschen dergelijke gewassen vindt men overal het harde en stekelige strandgras, *Remirea litoralis*, in menigte.

Tegen den avond bereikten wij de beek *Barra Velha*, den ouden mond der rivier *Alcobaça* bij welke wij ook spoedig kwamen. Deze watertjes aan de kust houden den landreiziger dikwerf 6 of 8 uren op, te meer ons, daar de beek zeer driftig en gezwollen was. Wij moesten dus besluiten, aan hare oevers ons nachtverblijf te nemen. Wij wisten niet, dat er dieper in 't bosch menschen woonden; dit hoorden wij eerst later. Achter een' ouden omgevallen' boomstam, die ons voor den doordringenden zeewind en het fijne zand der kust, hetwelk deze ons toebragt, beschutte, rees welhaast de vlam van een vuurtje omhoog, en alles leide zich in 't rond op dekens en mantels te slapen. Wij zagen hier den schoonen fregatvogel (*Pelecanus aquilus*, L. *Halieus*, ILLIG.), die aan de *Brazilische* kust bij vieren, vijven en meer, op eene aanzienlijke hoogte rondvliegt. Na een zeer sober avondmaal bragten wij den nacht, door onze mantels slechts zeer gebrekkig tegen den snijdenden wind bedekt, in het woeste oord door. Hoe verheugde ons dus het morgenlicht, dat de voortzetting onzer reize mogelijk maakte doch de ebbe was eerst ten tien ure zoo

ver-

verre, dat onze lastdieren konden overzwemmen: de bagaadje moest op het hoofd worden gedragen.

Van hier bereikten wij in korten tijd den mond der tamelijke rivier *Alcobaça*, met digte *mangue*-boomen of heesters bedekt, die echter spoedig weder voor hoogstammen wijken. Niet verre van dezen mond ligt op den noorderoever de *Villa de Alcobaça* op eene witte zandvlakte, die met kort gras, laagkruipende *Mimosa's*, de witte bloesems der *plumbago*, en de rozenroode der *vinca rosea* bedekt is. Het getal der inwoners te *Alcobaça* bedraagt 900, dat der hutten 200; de meesten zijn met leijen gedekt, en de kerk is van steen. Men drijft hier, en op de gansche kust, een weinig handel met *mandiocca*-meel, dat naar de grootere steden, met name naar *Bahia*, wordt afgescheept. Een der uitstekendste planters van *Alcobaça*, zoowel wat eer en aanzien, als echte innerlijke waarde betreft, is de Heer MUNIS CORDEIRO.

De rivier *Alcobaça*, in de taal der inboorlingen *Tanian* of *Itanian*, is vischrijk; men spreekt zelfs van robben (*manatis*) daarin gevangen: over de zandbank of baar aan den mond kunnen groote beladene smakken heen. De *sertoës* of maagdelijke bosschen aan hare oevers worden door de *Patachos* en *Machacaris*, twee wilde reeds meermalen genoemde stammen bewoond, die van hier af meer noord-

waarts de woonplaatsen der Blanken vreedzaam bezoeken, en tegen was of eetbaar wild andere behoeften zoeken interuilen. Wij ontmoetten er geenen, daar zij thans dieper in de wouden waren terug getrokken. De bosschen bevatten vele nuttige houtsoorten en gewassen, onder anderen braziliehout (*Paò Brazil*) *Jacaranda* en *Vinhatico*; gewonnen door de beschaafde *Indianen*, de oorspronkelijke bewoners de *Villa*, thans grootendeels door Blanken en Negers vervangen. Door de zeewinden is de lucht gezond, doch zijn stormwinden een groot gedeelte des jaars ongemeen lastig. Vijf uren noordwaarts valt de *Rio do Prado* in zee, eertijds door de landzaten *Soecoeroecoè* (*Su*- of *Jucurucu*) genoemd. In de reeds bovengenoemde kokospalmen, die ook hier het vaste zand der kust bedekken, vindt men veel eene soort van *Penelope*, met de *Parraque* van TEMMINCK naauw verwant, doch veel kleiner; misschien de *Phasianus garrulus* van HUMBOLDT, altans in grootte en smaak gelijk aan onze faizanten; de *Portugeezen* noemen hen *Aracuan*. Deze vogels vlogen altijd paar aan paar op: het was niet ligt hen te schieten, daar de struiken digt ineengevlochten, en vol steekplanten waren.

Wij bereikten thans de *Rio Prado*, en aan de overzijde de *Villa* van dien naam. Dezelve is van minder belang dan *Alcobaça*, heeft slechts 50 of 60 schoorsteenen en 600 inwoners, de

hui-

huizen staan niet alle bijeen, maar ten deele verstrooid op de witte zandvlakte. De *vinca rosea* bedekt weder dezen heeten zandgrond, die aan onze lastdieren een zeer slecht en spaarzaam voedsel gaf. Deze *Villa* heeft nog meer gebrek aan allerlei benoodigdheden dan *Alcobaça.* Handel en scheepvaart, vischvangst en diepte der rivier zijn genoegzaam als te *Alcobaça;* doch men voert er vijfmaal minder *mandiocca*-meel en een weinig suiker uit. Op bevel der Regering baande onze landsman, de Ingenieur-Majoor FELDNER, een' weg Noordwestwaarts in de bosschen van *Villa do Prado,* naar *Minas Geraës.* Doch FELDNER met den *Ouvidor* MARCELINO DA CUNHA in twist geraakt zijnde, van wien de zaak geheel afhing, viel zij in duigen. De Majoor moest een' tijd lang op een eiland doorbrengen, alwaar hij zeer ziek werd, en met de zijnen zulk een gebrek leed, dat zij eenen hond moesten slagten, om in leven te blijven. Een aan den wilden staat ontrukte *Botocoedo,* met name SIMAM, herstelde den zieke uit eene zware koorts door eene schaal wilde honig, die hem aan 't zweeten bragt.

In de bosschen aan de *Soecoeroecoe* liggen de landhoeven der bewoners van *Prado* verspreid, benevens veel wild, en fraaije houtsoorten. Het *Braziliehout* is hier overvloedig, en wordt door de schoenmakers tot zwart verwen van het leder gebruikt; voegt men asch hierbij,

zoo wordt het roodachtig. Onder de vogels ontmoet men vele *Toucans*, en papegaaijen, die men als lekkere beetjes op feestdagen gebruikt, want de dagelijksche kost in *Brazilië* is *mandiocca*-meel, zwarte boonen, pekelvleesch, en somtijds een weinig visch; een Reiziger moet zich daaraan leeren gewennen. Tot de landplagen behoort de zandvloo (*pulex penetrans*), die niet alleen in het zand, maar zelfs in de huizen dringt, en meermalen noodzaakt, naauwkeurig de voeten te bezien.

Eene zware regenbui, en het wegloopen van een onzer muildieren noodzaakte ons een paar dagen in deze treurige zandstreek te vertoeven, waarvoor ik echter op den laatsten dag door het bezoek van een' troep Wilden, behoorende tot den nog onbekenden stam der *Patachos*, rijkelijk werd schadeloos gesteld. Zij traden naakt, met de wapenen in de hand, in de *Villa*, waar terstond vele menschen zich rondom hen schaarden. Zij bragten groote kogels zwart was te koop, en tegen messen en roode doeken ruilden wij eene menigte boogen en pijlen van hun in. Zij hadden juist niets bijzonder treffends in het voorkomen, waren noch beschilderd noch misvormd; eenigen waren klein, de meesten van middelbare grootte, eenigszins rijzig, met een groot aangezigt, vooruitstekende beenderen, en lompe trekken. Slechts weinigen onder hun hadden doeken om het hoofd,

zijn-

zijnde geschenken van vroegeren tijd; hun juist niet uitstekend Opperhoofd (*Capitam* bij de *Portugeezen*) had eene roode wollen muts en blaauwe broek, die men hem ook vroeger gegeven had. Eten was terstond de groote zaak: men gaf hun een weinig meel en eenige kokosnoten, die zij met eene kleine bijl zeer wel wisten te openen, en dan met de gezonde ivoorwitte tanden de witte kern uit de harde schaal beten, en gulzig verslonden. In den ruilhandel waren eenigen zeer bedreven. Zij eischten vooral messen en bijlen, doch liet zich een hunner ook terstond een' rooden doek om den hals binden. Op 40 schreden afstands deed men hen naar eene kokosnoot schieten, die op een' staak was gehecht; niemand hunner miste het doel. Doch daar niemand hunne taal verstond, gingen zij spoedig heen. Om dit Volk nog nader te leeren kennen, scheepte ik mij den 30 Julij op den *Prado* in, doch vond hunne hutten verlaten; zij waren reeds dieper landwaarts ingetogen. De *Machacaris*, een ander Volk dezer oorden, die altijd met de Blanken meer in vreedzame betrekkingen stonden, waren voor drie jaren de bemiddelaars van het verdrag met de *Patachos*, die nog kort te voren eenige bewoners van *Prado* overvallen, den Stadsschrijver gekwetst, en vele menschen doodgeschoten hadden. De *Patachos* verschillen van de *Poeris* en *Machacaris* slechts daarin, dat zij grooter zijn dan

de eersten: voor 't overige misvormen zij evenmin hun gelaat, en dragen op dezelfde wijze hunne hairen loshangende rondom het hoofd, slechts in den nek en boven de oogen afgesneden. Sommigen nogtans scheren al het hair af, en laten slechts voor en achter een bosje staan. Eenigen doorboren de benedenlip en het oor, en dragen in die openingen rieten staakjes. Gelijk bij alle andere stammen droegen de mannen het mes aan een' draad, waaraan zij ook de paternosters hingen, die men hun schonk. Hun ligchaam had de natuurlijke donker- of roodbruine kleur, en was nergens beschilderd. Zeer zonderling is het gebruik, aan zeker deel des ligchaams de voorhuid met eene slingerplant toe te binden, waardoor dezelve eene allerzonderlingste gedaante verkreeg. Hunne wapenen zijn in de hoofdzaak dezelfde als die van andere Wilden; doch hunne boogen zijn grooter dan bij eenigen stam der *Tapuyas*. Ik mat een' derzelven, en vond dien 8 voet 9½ duim *Engelsche* maat lang. Zij zijn van *Airi*- of *Bignonia*-hout. De pijlen, die zij ten gewonen gebruike voor de jagt met zich voeren, zijn vrij kort; maar de oorlogspijlen maken zij, gelijk de andere stammen, waarschijnlijk langer. Deze pijlen zijn van onder met *Arara*- *mutum*- of roofvogelsveêren voorzien, gelijk de punt met riet; maar nergens vond ik onder de stammen der *Tapuyas* de boogpees uit peezen van dieren, of darmsnaren gemaakt, ge-

gelijk LINDLEY (*) verkeerdelijk meldt. Op den rug draagt ieder man eene beurs of zak van boombast, om den hals vastgemaakt, voor allerlei kleinigheden. De hutten van dezen stam verschillen van die der *Poeris.* Jonge stammen en daar tusschen gestokene lange houten worden boven omgebogen, zamengebonden, en met *pattioba* en kokosbladen gedekt. Deze hutjes zijn zeer plat en laag; naast elke derzelven bespeurt men een rooster, uit vier in den grond gestokene palen bestaande, waarop vier stokken gelegd, en digt naast elkander dwarsstaven gestoken worden, om de geschotene dieren terstond te braden. De *Patachos* gelijken in vele opzigten de *Machacaris* of *Machacalis;* ook zijn hunne talen eenigermate verwant, hoewel in andere opzigten weder zeer verschillend.

Beide Volken moeten zich tegen de *Botocoedos* vereenigd hebben, en schijnen hunne Gevangenen als Slaven te behandelen, want nog onlangs boden zij een meisje uit die Natie te *Villa da Prado* te koop aan. Nooit heeft men de *Patachos* met reden van het eten van menschenvleesch kunnen verdenken. In de hoofdtrekken gelijkt wel het zedelijk karakter dier Volken zeer naar elkander, nogtans heeft elk derzelven weder bijzondere trekken. Dus zijn de *Pa-*

(*) *Narrative* etc. *p.* 22.

Patachos onder allen het wantrouwigst en meest achterhoudend; hunne gelaatstrekken zijn altijd koel en somber; en zij geven slechts zeer zelden hunne kinderen aan de Blanken ter opvoeding, hetgeen de andere stammen niet ongaarne doen. Deze Wilden maken eenen zwervenden stam uit, die zich beurtelings te *Prado*, aan den *Alcobaça*, te *Comechatibà*, *Trancozo* enz. laat zien. Men geeft hun bij die bezoeken dan iets te eten, ruilt eenige hunner kleinigheden tegen was en andere voortbrengselen der bosschen in, en zij trekken dadelijk naar hunne wildernissen terug.

Ik haalde mijnen vooruit gereisden troep na dit bezoek weder in. De Kust neemt ten Noorden van *Prado* eene andere gedaante aan, dan te voren. Aan de zee verrijzen hooge muren van roode, of anders gekleurde klei, rustende op bonten zandsteen met ijzerdeelen. De hoogte dezer kust is boschrijk, en naar den kant der zee zijn insnijdingen of openingen in de rotsmuur, zijnde zoo vele kleine digtbegroeide dalen, door de *Patachos* bewoond, en door beekjes besproeid, die onmiddellijk in zee vallen, en, hoe klein ook, den Reiziger menigmaal zeer lastig zijn. Een ander ongemak vindt hij in de vooruitstekende rotsgroepen, die men, wel is waar, in de eb droogvoets kan voorbij rijden, doch niet bij vloed, wanneer de golven daartegen breken, en met een woest geluid en bergen van

schuim

schuim daarvan terug spatten. Wil nu het ongeluk, dat men bij opkomenden vloed onder eene dezer rotsen voortreist, zoo kan men zelfs in groot gevaar komen, daar men als dan het snel toenemend getij niet meer omgaan kan. Dus is het noodzakelijk, dat de Reiziger bij de bewoners des lands naauwkeurige berigten inwinne, welken tijd hij moet kiezen. Dikwijls moet men zes uren stil liggen, om eene nieuwe eb aftewachten, wanneer men eens het gunstige tijdstip heeft laten voorbij gaan; daar en boven kan men niet anders, want er is op de gansche kust geen andere landweg. Tusschen *Prado* en *Comechatibà* zijn op drie onderscheidene plaatsen zulke rotsen; ik zelfs heb in eene dier engten de golven der zee doorgereden, zoodat ik tot den zadel toe nat werd. Tien minuten later zou ik niet alleen zes uren hebben moeten wachten, maar zelfs tot eene ruimere plek terug keeren. Thans reeds gaf de branding tegen de klippen een vreesselijk gezigt. Wij, onbedreyene Reizigers, durfden zelfs onze paarden niet meer tegen de kokende baren indrijven; maar een paar Negers van eene naburige *Fazenda* reden vooraf, en toonden ons den weg. Men kan begrijpen hoe snel wij reden, om uit dezen gevaarlijken pas (*Praya*) te ontsnappen. Aan deze rotsen vindt men iets verder in zee verscheidene soorten *mollusken*, onder anderen twee van zeeëgels (*echinus*), die door de arm-

ste klassen der inwoners gegeten worden. De oneetbare is witachtig, met violetkleurde stekels digt bezet, de eetbare zwart met lange stekels. Ook zijn aan alle deze rotsen slakken, die een purpersap geven, vooral omstreeks *Mucuri*, *Viçoza*, *Comechatibà*, enz. MAWE had reeds daarvan gesproken, en de Heer SELLOW heeft op eene zijner reizen opmerkingen daarover gedaan.

In eenige dalen aan zee vindt men de woonplaatsen van onderscheidene planters, zoo als van den Heer CALLISTO, die mij reeds in *Villa do Prado* vriendschap bewezen had. Bij de landspits *Comechatibà* (of in de oude taal der inboorlingen eigenlijk *Currubichatibà*) zijn eenige *Indiaansche* hutten, en digt daarbij de *Fazenda* van *Caledonia*, welke de *Engelschman* CHARLES FRAZER, die een groot gedeelte der Aarde bereisd heeft, voor omtrent zeven jaren hier aanleide, en daartoe 30 sterke Negers medebragt. De *Indianen* der omstreeken werkten reeds verscheidene jaren in zijnen dienst, reinigden de schoone hoogten langs de kust van het digte bosch, en maakten dezelve tot bouwland. Aan de kust deed hij eene groote menigte kokosboomen planten; het woonhuis werd van leem opgerigt, met stroo gedekt, en naast hetzelve een aantal hutten voor de Negers, eene groote *mandiocca*-fabriek, en een voorraadshuis gesticht. Doch het fabriekgebouw was zeer ver-

val-

vallen. Acht of tien groote aarden pannen, om meel te droogen, waren er nog, maar gedeeltelijk gebroken. De grond en ligging zijn voortreffelijk; langs de zee verrijzen groene heuvels, en het bosch was reeds ten deele gerooid; doch men scheen hier niet te verstaan, de Negers in orde te houden. Zij waren volmaakt in opstand, gebruikten de voortbrengselen der plantaadjen voor zichzelve, en weigerden de hun opgedragene taak, om in plaats daarvan in de wouden te jagen, of wild in vallen te lokken. De Heer FRAZER, die thans juist in *Bahia* was, had het opzigt over zijne plantaadjen eenen *Portugees* uit *Villa do Prado* overgelaten, die ons ook tot zich nam. De Negers, die bij hunne trommel dansten, liepen toe, om de Vreemdelingen te beschouwen, en weldra was de gansche kamer vol van deze slaven, die jong, fraai gevormd, en ten deele van eene kloeke gestalte waren. De Opziener had geen gezag genoeg, om ons van dit lastige gezelschap te bevrijden. Ik bleef hier eenige dagen, en vond gelegenheid de pas door hunne bewoners verlatene hutten der *Patachos* in het bosch te bezoeken.

De zee maakt hier eene goede haven, die wel niet zeer tegen de winden, maar toch door een rif klippen tegen het geweld der zee is beschut, ook goeden ankergrond, en het voordeel heeft, dat een duidelijk kenmerk deszelfs in-

invaart aanwijst. De branding werpt eene groote menigte wier en plantdieren op het strand, maar slechts weinig schelpdieren. Onze lastdieren werden door de groote, bij de avondschemering rondzwervende vleêrmuizen (*Wampir*, *Phylostomus Spectrum*, *Guandirá*) gekwetst, en bloedden sterk. Men zou dezelve ligt voor eene kleine uil gehouden hebben. Deze eigenschap der grootere soorten van vledermuizen, aan dieren het bloed uittezuigen, wil men in *Braziliё* zelfs in kleinere soorten opgemerkt hebben; maar dat zij ook den mensch zelven op die wijs zouden lastig vallen, is mij niet gebleken. De hier wonende *Indianen* leven van de plantaadjen, de jagt, doch vooral van de vischvangst op zee bij stil weder. Hunne huizen zijn omringd van de schilden, beenderen en schedels der reuzenschildpad (*Tartarugas*).

Ten Noorden van *Comechatibà* naderen de rotsmuren de zee weder zoo, dat men genoodzaakt is, eenen omweg over de bergen te nemen; boven op dezelven is eene vlakte, *Imbassueba* genoemd, zijnde eene open plek in het woud, met fraaije grassoorten, en alle (ook voor ons) nieuwe gewassen bedekt; op den grond zag men hier in de schaduw der boomen onder anderen het rendiermos, (*Lichen rangiferinus* L.) in menigte. Dit gewas, in het hooge Noorden zoo onmisbaar voor een der nuttigste diersoorten, het rendier, breidt zich zeer verre

uit.

uit. Wij kwamen van hier aan het riviertje *Cahy*, hetwelk alleen bij ebbe doorwaadbaar is; het was reeds bijna te laat, doch onze Negers en *Indianen*, den weg volkomen kundig, bragten op het hoofd onze bagaadje volkomen droog over. Hoe niets beduidend ook bij laag tij, is de *Cahy* bij vloed eene zeer wilde en onstuimige rivier. Eer wij drie of vier uren verder noordelijk aan eene andere, de *Corumbao*, kwamen, hinderde de vloed ons reeds, en eene drukkende hette maakte dien weg nog bezwaarlijker. De kust was beurtelings hoog en laag, met laurierachtig geboomte, de *Aricuri*-palmen enz. begroeid. In de kleine dalen aan het strand ziet men somtijds schilderachtige meiren, met rietgewassen vervuld, en die zich, waar de grond zulks toelaat, door kleine sleuven of kuilen een' afloop naar zee banen. Wij moesten zoo ook den *Corumbao* (17 G. Z. B.) door, wiens mond verscheidene kleine zandige eilanden vormt, tusschen welke de vloed golven sloeg. De zandige, moerassige oevers zijn met *mangue*-bosschen begroeid, en worden thans slechts door reigers en meeuwen bewoond, sedert de *Botocoedos* door hunne wreede invallen de menschelijke bewoners verdreven hebben. Slechts één huisgezin uit *Prado* moest hier toen zijn verblijf houden, om de Reizigers overtezetten, en leefde van de vischvangst. Daar er echter niemand was, om het op-

zigt

zigt te houden, hebben zij zich naderhand van daar verwijderd. Om van dit treurig verblijf toch eenigermate partij te trekken, vroeg de man ons de driedubbelde waarde voor eenigen pas gevangen' visch; hij zag onze dringende behoefte.

Het meer vlakke strand blijft verder Noordwaarts met rietgewassen, kokospalmen, scherpe *cactussen*, (zeer nadeelig voor de hoeven der muildieren) enz., bezet; links heeft men een ruim en schoon gezigt op de bergen van *Minas Geraës*, nader bij is de berg (*Morro*) *de Pascoal*, eene baak in zee voor de Schippers, behoorende tot het gebergte (*Serra*) van *Aymores*. Deze vlakte levert rijken voorraad aan den kruidkenner op. In de schemering kwamen wij aan het *Indiaansche* dorpje *Cramemoan*, of *Quartel da Cunha*, een' krijgspost tot bescherming van dit oord tegen de Wilden, op bevel van den *Ouvidor* aangelegd. De inwoners stonden niet weinig versteld, in dit eenzame oord nog zoo laat een' troep Reizigers te zien; doch zij waren geheel niet schuw, maar omringden ons en begonnen een gesprek, terwijl ons Volk in eene verlatene hut vuur aanleide. Deze *Indianen*, die den ruwen natuurstaat hebben afgelegd, leven van hunne plantaadjen, de vischvangst in de rivier en de zee, en maken in het bosch boomschors (*Estoppa* en *Embira*), ten verkoop naar *Porto Seguro*, gereed. Daar kruid

en

en lood hier zoo schaarsch zijn, jagen zij ten deele met boogen en pijlen, welke zij van hunne naburen in het bosch, de *Patachos*, tegen messen inruilen. Zij willen aan het oogmerk, waartoe de *Ouvidor* hen hier geplaatst heeft, om namelijk als veerlieden te dienen, niet voldoen, maar leven meest op hunne velden in den omtrek. Dit volk ziet er krachtig en gespierd uit, maar is nogtans zoo traag, dat het bij slecht weder liever in de hutten blijft liggen en honger lijdt, dan met eenige inspanning te werken. Zij verzorgden ons met visch, en koekjes *mandiocca*-meel, wier toebereiding zij van hunne voorvaderen, de *Tupinambas*, hadden geërfd. Het riviertje *Cramemoän*, naar 't welk het dorp den naam heeft, is ook met *mangue*-bosschen gezoomd, in welke vele papegaaijen van de soort *Curica*, of *Psittacus amazonicus* tieren.

Nu werd de weg weder veel moeijelijker; ja de klei en zandrotsen staken zoo verre in zee vooruit, dat er volstrekt geen pad overbleef, en men ze dus moest beklimmen; aan haren voet spookt altijd eene geweldige branding. Op die hoogte vindt men eene vlakte (*Campo*) met name *Jaüassema* of *Juassema*, alwaar, volgens de overlevering der inwoners, in de eerste tijden na de komst der *Portugeezen* eene groote, volkrijke stad moet gelegen hebben, die echter, gelijk *S. Amaro*, *Porto Seguro*, en

an-

andere *Europische* plaatsen door de krijgshaftige Natie van menscheneters, de *Abaquirà* of *Abatyrá*, moet vernield zijn. Ongetwijfeld ziet dit verhaal op de verwoesting, door de tegenwoordige *Botocoedos* in het Kapiteinschap van *Porto Seguro* te weeg gebragt, bij gelegenheid van hunnen inval ten jare 1560, waarvan wij in SOUTHEY's *History of Brazil* en in de *Corografia Brazilica* berigten vinden. Zij vernielden toen ook de plantaadjen aan de rivier *Ilheos* of *St. George*, tot de Gouverneur MENDO DE sà hen terug dreef. Men wil, dat te *Jaüassemà* thans nog stukken baksteen, metaal enz. gevonden worden; men moet zulks als de oudste gedenkstukken der Geschiedenis van *Brazilië* aanzien; want vroeger dan den tijd der *Europeërs* vindt men geene blijken van bevolking aan deze kust. Hare ruwe bewoners lieten geene gestichten of slechts blijken van hun bestaan achter, die de nakomelingschap nog vele Eeuwen later bezig houden, gelijk de *Tulteken* of *Azteken* in *Mexico*, en de nijvere *Peruanen;* neen: met het naakte ligchaam van den ruwen *Tapuyas*, wien zijne broederen ter aarde bestellen, verdwijnt zijne herinnering van den Aardbol, en het is voor volgende geslachten hetzelfde, of een *Botocoedo*, of een dier der woestijn hier geleefd heeft. Ik vond te *Jaüassema* eene bijzondere, mij nog onbekende, soort van palmboom, de *Piassaba*, met hooge bladen

even

even als een vederbos; deze streek was voor 't overige thans arm aan bloeijende planten; bij mijne terugkomst in November vond ik er meer, onder anderen een heerlijke *Epidendron* met scharlakene bloemscheden.

Het uitzigt van deze verhevene vlakte op de kust en de zee is grootsch, en geschikt, den eenzaam hier voorbijtrekkenden Reiziger tot ernstige bespiegelingen optewekken. Uit- en inspringende hoeken der kust vertoonen zich aan het oog tot op een' verren afstand; de roode kleimuren aan zee wisselen af met sombere dalen, die, even als de hoogte, waarop men staat, met donker groene, in het zwarte vallende, bosschen gevuld zijn; dof bruisend rolt de branding des hollen Oceaans, wiens spattend schuim aan de klippen tot op een' verren afstand gezien wordt; en majestueus verheven galmt, reeds sedert onheugelijke Eeuwen, langs dit eenzaam tooneel het donderend gedruisch des Oceaans tegen de rotsen, door geen geluid van eenig wezen afgebroken!

Doch tegen den middag vernieuwden zich onze moeijelijkheden. Wij kwamen weder aan de zee, maar het was vloed, en de golven, tegen de rotsen aanslaande, sloten den weg geheel; die hoogten te beklimmen was het eenige middel, maar met beladene lastdieren onmogelijk; wij moesten ons dus getroosten, dezelve te ontladen. Wij leiden vuur aan, kookten ons sober middagmaal, en beschermden ons door dekens en ossenhuiden zooveel mogelijk tegen

den doordringenden zeewind. Onze muilezels graasden intusschen op een klein weiland tusschen sombere wouden; op hunnen rug liet zich de vogel *Caracara* (*Falco crotophagus*) neder, om denzelven van insekten te reinigen. De muildieren schijnen het bezoek van dezen zonderlingen roofvogel te beminnen; zij staan stil terwijl hij verschijnt, en op hen rondwandelt. Ook AZARA gewaagt van dien vogel bij die van *Paraguay* onder den naam van *Chimachima*. Ook de vogeltjes *Certhia flaveola* (eene soort van boomkruipertje) en de groene zanger (*Sylvira trichas*) zwierden en sjilpten in de bosschen. Wij bleven hier tot de volle maan opging; thans waren de rotsen in zoo verre ontbloot, dat er een smal pad voor ons overschoot. Nog onlangs werd deze kust, van *Prado* tot *Rio do Frade*, als zeer gevaarlijk wegens de Wilden beschouwd, en niemand zou gewaagd hebben, hier alleen te reizen. LINDLEY (*) zegt hetzelfde, maar tegenwoordig staat men in vreedzame betrekkingen met de *Patachos*, en vreest hen geenszins; daar men hen echter nog niet geheel durft betrouwen, zoo is het best, in een vrij groot gezelschap te reizen.

Toen ik in November dezes jaars nog eens denzelfden weg ging, vond ik bij sterke eb groote banken van zand- en kalkrotsen, die diep

(*) *Narrative of a voyage to Brazil, p. 228.*

diep in zee uitsteken, en wel grootelijks door koraaldieren gevormd zijn. De oppervlakte is in regelmatige gelijkloopende rijen verdeeld; in de goten, die het water heeft uitgehold, leven krabben en andere zeedieren; de oppervlakte wordt ten deele bedekt door eene weeke donsachtige groene stof. De weg was thans door de eb meer ruim en gemakkelijk.

In het midden des nachts waren wij aan den *Rio do Frade* (broeders- of monnikenrivier), dus genaamd, om dat eenmaal een Franciscaner Zendeling daarin verdronk. De mond is bevaarbaar voor groote kano's; men kan hem twee dagen opwaarts bevaren, en de oevers zijn vruchtbaar; ook hier vindt men *Indianen*, herwaarts geprest tot het overzetten der reizenden, (men noemt dit een' krijgspost, doch er is geen enkelde soldaat). Dezelve hebben eenige streeken in 't bosch tot den landbouw en hunne eigenlijke woningen geschikt gemaakt, terwijl zij hun gedwongen verblijf voor het overvaren hier in eenige armzalige hutten moeten houden, blootgesteld aan den zeewind, die ons, na zulk een' vermoeijenden rit, het slapen onmogelijk maakte, en geen nut deed, dan onze bij 't overzetten doornat gewordene kleederen te droogen. Terwijl wij dan lagen te klappertanden, sliepen de halfnaakte *Indianen* gerust in hunne slaapnetten, waar het vuur, 't welk men gedurig onderhield, hen nogtans onmogelijk kon verwarmen. Deze zorg voor het

vuur was aan de vrouwen opgedragen, en de reeds volwassen zoon des huizes riep van tijd tot tijd zijne moeder op, om haar werk niet te verzuimen. De morgen was koel en winderig, wij pakten onze natte kleederen bijeen, en reden naar *Trancozo*. Hier zochten verscheidene *Indianen Mollusken*, vooral zeeëgels, tot spijze. Een beekje, 't welk wij na drie uren gaans bereikten, heet thans doorgaans *Rio de Trancozo*, doch in de oude taal der *Indianen Itapitanga* (zoon der steenen), waarschijnlijk om deszelfs afkomst uit steenachtige bergen. Het vloeit in eene vrij diepe valei; aan de Zuidzijde ontdekt men reeds de toppen van hooge kokospalmen, en het dak en kruis der *Jesuiten*-kloosters te *Trancozo*. Op het stadhuis (*casa da camara*) van het *Indiaansche* vlek *Trancozo* vonden wij eene rustplaats.

Dit stadhuis staat te midden der *Villa*, die een langwerpig vierkant uitmaakt. Aan het einde naar de zee toe staat de kerk, voormaals een *Jesuiten*-klooster. Sedert de vernietiging der orde is het klooster opgeheven, en de boekerij verwaarloosd en weggeraakt. De *Villa* telde in 1813 omtrent 50 haardsteden, en 500 zielen, alle *Indianen*, ten deele zeer donkerbruin, en in wier midden slechts enkele *Portugeezen* leven, namelijk de Geestelijke, de Stadsschrijver en een winkelier. De meeste huizen stonden thans ledig, daar de bewoners op hunne plantaad-

taadjen leven, en slechts op feestdagen te kerk komen. Men voert van hier *mandiocca*-meel, katoen, planken, houten schotels, schuiten, en andere voortbrengsels der bosschen uit, zoo als *Embira* en *Estoppa* (schors van twee boomen). In het jaar 1813 ontving men voor deze voortbrengselen 539,520 *reis*, omtrent 4400 Rijksguldens (*f* 4800 Hollandsch). De plantaadjen der *Indianen* zijn vrij wel bebouwd met allerlei eetbare wortels, als *batatas*, (zoete aardappelen) *Mangaranitos* (*arum esculentum*) *Carà*, *Aypi*, of zoete *mandiocca* enz. De vischvangst is ook eene hoofdbezigheid der inwoners; bij stil weder visschen zij tot diep in zee. Op den bergrug van *Trancozo* houdt men eenig rundvee, vooral heeft de Stadsschrijver eene aanzienlijke kudde; maar deze dieren vereischen hier eene zeer zorgvuldige oppassing. Op het *campo* of de vlakte is een goed en voedzaam weiland, waarop het rundvee in korten tijd vet wordt; geeft men hetzelve alsdan niet terstond eene koele natte weide, zoo vergaat het geheel. Deze verwisseling van weiland moet men meermalen in 't jaar herhalen, en dit is wel de reden, dat het rundvee hier zoo weinig melk geeft (*).
Toen

(*) Van dit gevoelen verschilt de kundige *Engelsche* Reiziger MAWE, die beweert, dat het alleen aan de slechte en onkundige behandeling van het rundvee ligt, dat hetzelve zoo weinig melk geeft, terwijl dezelve even goed is als in *Europa*, en even zoo veel room geeft. Maar men laat somtijds

Toen ik in November de terugreis deed, werden de runderen door een' grooten *Amerikaanschen* luipaard of *Once*, (*Felis Onca* L.) dagelijks weggeroofd. Men was zoo gelukkig, het jonge roofdier in eene beestenval te betrappen; doch het oude hield niet op, hier rond te waren, en vervulde het oord met deszelfs schorre klaagtoonen. Eindelijk gelukte het den *Indianen*, hunnen vijand door geweren, waarop hij trappen moest, te dooden; ik kocht te *Trancozo* de huid, en bevond, dat de *Once* tot die verscheidenheid behoorde, welke men daar te lande *Cangussoè* noemt, en die zich door vele kleine vlekjes onderscheidt.

De ligging van *Trancozo* is zeer aangenaam; van den rand der steile hoogte bij de kerk hadden wij een groot en heerlijk uitzigt op den wijden Oceaan, vooral daardoor merkwaardig, dat men de vereeniging van het groene zeewater met het zwartachtige der rivieren hier duidelijk bespeurde. Boven de lage hutten der *Indianen* zagen wij de trotsche kokospalmen wapperen, en alles was groen in het rond. Deze hooge heiden of vlakten zijn doorsneden met diepe dalen, waarvan sommigen vrij breed zijn. Ziet men

tijds de koeijen 14 uren achtereen zonder voedsel op de melkplaats wachten; en bij die verkeerde maatregelen geeft toch eene koe wel eens 4 of 6 pinten melk. MAWE *Reis in de binnendeelen van Brazilië* II. *D. p.* 351, 352. Doch misschien is de grond bij *Rio de Janeiro* verschillend van dien te *Trançozo*. *Vert.*

men over den bergrug heen, zoo schijnt het geheel eene aaneengeschakelde vlakte; slechts aan den rand der hoogte bespeurt men de ingekorvene dalen. Het dal bij *Trancozo* is fraai grasland, met afwisseling van heestergewas, waarin zich de fraaije duif *Poecaçoe* of *Caçaroba* (*Columba rufina*) veel ophoudt. De bosschen in den achtergrond worden door *Patachos* bewoond. Pater IGNACIO, de brave oude dorpspastoor, verhaalde mij, dat deze Wilden menigmaal in de *Villa* verschenen. Zij gaan altijd moedernaakt, en wanneer hij de vrouwen een' doek om de heupen bond, zoo rukten zij denzelven terstond af.

De weg van *Trancozo* naar *Porto Seguro* heeft weinig afwisseling. Hooge muren van blaauwachtig, rood of violet kleiachtig gesteente dragen op haren effen' rug *Fazenda's*, kenbaar aan de kokospalmen, die dezelve overschaduwen. Men moet uit hoofde van het naauwe, meermaals verdwijnende strand, die hooge muren meermalen op en af klauteren. Eens moesten wij bij 't afdalen onze muilezels van de kisten ontlasten, en deze zelf een voor een achter ons slepen. Op het zand onder aan zee was fraai wier, en eenige schelpdieren; men vischte er zeeëgels.

Weder op den afstand van drie uren bevonden wij ons eensklaps aan de rivier, en tegen over de stad *Porto Seguro*, wier benedendeel

netjes met pannen gedekt is; het hoogere deel ligt meer achterwaarts op een' heuvel; men ontdekt daarvan niets dan de spits van het *Jesuiten*-klooster.

Porto Seguro, in rang de eerste stad van het distrikt van dien naam, maar wezenlijk van minder belang dan *Caravellas*, telt slechts 420 haardsteden, en is nog in verscheidene afzonderlijke gedeelten gesmaldeeld. Het voornaamste, of de bovenstad, is klein, en heeft meest huizen van ééne verdieping, slechts enkele van twee. Het gras groeit op de straten. Hier is de kerk, het voormalig *Jesuiten*-klooster, waar thans de Hoogleeraar in de *Latijnsche* taal zijn verblijf houdt, en het stadhuis (waarop wij onzen intrek namen) met de gevangenissen. De meeste inwoners zijn intusschen van de hoogte meer nederwaarts verhuisd; dit gedeelte (*Os Marcos*) is het aanzienlijkste, ligt op de helling des heuvels, en telt de rijkste inwoners en reeders der schepen, die den handel van *Porto Seguro* drijven. Doch het is verstrooid, onregelmatig gebouwd, en heeft veelal lage woningen, tusschen banaan- en oranjeboschjes. Het derde gedeelte ligt onmiddellijk aan de rivier, wordt *Pontinha* of *Ponta d'Area* genaamd, en heeft, behalve enkele *venda's* (winkels), meestal slechts gemeene huizen voor visschers of zeelieden, die door kokospalmen worden overschaduwd. De

bo-

bovenstad is bijna onbewoond; vele huizen zijn gesloten en in verval, men komt hier slechts op zon- en feestdagen bijeen, en dan ziet men hier vele welgekleede menschen. De *Portugeezen* zullen niet ligt de mis verzuimen, en ieder verschijnt daarbij gaarn in zijnen besten tooi. Zij dan, die in de week naauwelijks hunne naaktheid kunnen bedekken, verschijnen des zondags zeer net gekleed (over 't algemeen moet men alle klassen van *Braziliërs* het regt doen wedervaren, dat zindelijkheid in de kleeding algemeen bij hun gevonden wordt). Boven de tamelijk steile afhelling ligt het *Jesuiten*-klooster, een hecht en aanzienlijk gebouw. Hier nam de Hoogleeraar ANTONIO JOAQUIM MORREIRA DE PINHA ons herbergzaam op; uit zijne vensters genoten wij het heerlijk uitzigt op de zee; onze gedachten snelden onze blikken en de voorbijsnellende schepen vooruit naar 't lieve Vaderland. Hier in de zalen van het oude gebouw, eenmaal de woonplaats der *Jesuiten*, voelt men levendig de vergankelijkheid aller dingen. Thans huilt de wind, en zwerven vledermuizen door die zalen, waar eens de leden eener werkzame orde, na in hunne cellen over belangrijke zaken te hebben nagedacht, zich vereenigden. Van de gewezene boekverzameling is geen spoor meer te vinden.

De rivier *Porto Seguro*, *Rio da Caxoeira*, of in de oude taal der *Indianen Buranhem*

 (*Boe-*

(*Boeranjem*) heeft een' zeer goeden, door een rif van klippen beschermden mond (*barra*) met een' steenen, diepen ankergrond, die voor den vrij aanmerkelijken handel van het vlek zeer gunstig is. Er zijn hier omtrent 40 kleine tweemastschepen of hoekers (*lancha's*), die op de vangst der *garupa* en *mero*, twee soorten van zeevisch, uitgaan, en altijd vier tot zes weken uitblijven; alsdan keert elk derzelven met eene lading van 1500 a 2000 gezouten visschen terug, waarvan de *Villa* jaarlijks omtrent 90 of 100,000 stuks uitvoert. Zij worden deels op de plaats zelve gebruikt, deels naar *Bahia* en elders heen verzonden. Elke visch geldt volgens gemiddelden prijs 160 tot 200 *reis*, 1 gulden, hetwelk dus aan de *Villa* eene aanzienlijke winst verschaft. Nogtans vindt men onder de 2600 inwoners, welke dit vlek moet bevatten, weinig welgestelde lieden, daar de minsten genoegzame nijverheid tot verbetering van hunnen toestand bezitten. Zij zetten hunne visschen gewoonlijk in *Bahia* en elders tegen andere voortbrengselen om, en eten zelven veel visch, die zij vangen, gezouten, als welke hun voornaamste voedsel uitmaakt. Er lijden hier daarom zoovele menschen aan scheurbuik, en de Reiziger wordt bij zijne komst in de *Villa* terstond door een' geheelen troep van arme zieken omringd. Landbouw is er zeer weinig, en slechts weinige inwoners bezitten

plan-

plantaadjen; het noodige *mandiocca*-meel wordt meerendeels uit *Santa-Cruz* ontboden. Het klooster *St. Bento* te *Rio de Janeiro* heeft hier omstreeks eene aanzienlijke *Fazenda*, onder het opzigt van een' Geestelijke. De bewoners van *Porto Seguro* hebben den naam van zeer goede zeelieden te zijn, en daar de handel met *Bahia* sterk is, vindt men aan deze geheele kust nergens zoo vele gelegenheid dan hier, om naar die Hoofdstad te komen. De derwaarts vertrekkende schepen zijn niet dan kleine, maar ook bij tegenwind snelzeilende *lancha's*; van de twee masten is de achterste de kortste met een klein driehoekig, en de voorste de hoofdmast met een breed vierhoekig zeil.

De vroegere Geschiedenis van *Porto Seguro* is niet zonder belang. Gedurende den oorlog tusschen de *Hollanders* en *Portugeezen* in *Brazilië* had de plaats niet meer dan 50 inwoners; in de nabijheid lagen drie *Indiaansche* dorpen. Aan de rivier *Caravellas* waren als toen slechts 40 *Portugeezen*. In de laatste helft der zeventiende Eeuw (*) vereenigden zich eenige overblijfsels der *Tupinambas* en *Pamayos* met hunne vijanden, de *Aymores* of *Botocoedos*, tegen de *Por-*

(*) Dit zal *zestiende* moeten zijn, immers is hoogstwaarschijnlijk deze verwoesting, die van den jare 1560, waarvan boven gesproken is.

Portugeezen, wier Bondgenooten daar en tegen de *Tupiniquins*, een andere stam der *Indianen*, waren. Doch deze schoten verreweg bij de vereenigde inboorlingen te kort; de plaatsen *Porto Seguro*, *St. Amaro*, en *St. Cruz* werden vernield; te *Porto Seguro*, (toen aanzienlijker, dan thans) werden de inwoners, volgens SOUTHEY (*), in de Mis vermoord. De *Villa* werd van volslagen ondergang gered door eenen TATENO, een legerhoofd der *Tapuyas* van den *Rio St. Antonio*, die de *Europeërs* tegen zijne landslieden beschermde (†). Van de genoemde *Indiaansche* dorpen dezer streek bestaat thans niet meer dan *Villa Verde*, dat eene kleine dagreis de rivier hooger op ligt. In hetzelve vindt men geene *Portugeezen* dan den Geestelijke of *Vikaris*, en den Secretaris of *Escrivam*. De meeste der 500 *Indianen* leven verstrooid op hunne landhoeven, en komen slechts op zon- en feestdagen in het vlek naar de kerk, die tot een voormalig, thans vernield *Jesuiten*-klooster behoort. De uitvoer is ook hier *mandiocca*-meel en planken.

Verscheidene riviertjes vallen in de *Porto Seguro*, onder anderen de *Patatiba*; drie uren van daar tot den mond der vereenigde rivier

(*) *Hist. of Brazil Vol.* II. *p.* 665.
(†) *Corografia Brazilica* etc. *T.* II. *p.* 84.

vier voert dezelve den naam van *Ambas as Agoas.* Na eene poos alhier te hebben stil gehouden, om de plaats en den omtrek te leeren kennen, gingen wij verder noordwaarts op, weder langs de kust; daar er binnenlands geen weg is. Wij hadden twee riviertjes te doorwaden, die bij ebbe volstrekt niets beduidend, doch bij den vloed niet te doorwaden zijn. Landwaarts in zag men digtbegroeide kokosbosschen.

In deze streek gewagen de inwoners nog meermalen van eene overrompeling door een paar *Fransche* fregatten, nu 22 jaren geleden. De manschap ging aan land om te plunderen, doch werd door de inwoners van *St. Cruz*, die uit de struiken langs de kust een goed vuur maakten, met verlies teruggedreven. Zij scheepten zich dus ijlings weder in, doch vermoordden eerst nog uit wraak eenen vreedzamen reiziger, die alleen zijn' weg vervolgde.

Aan den ondiepen mond van den *Mutari* vonden wij eenen zwerm der schoone vogelen (*Anas viduata* L.) eene eendsoort, die wij sedert lang niet meer gezien hadden. De vogel was zoo schuw, dat het vangen onmogelijk was. Eenige maanden later, bij mijne terugkomst, vond ik hier eene menigte overblijfselen van groote walvisschen, die eene aanzienlijke vangst deden vermoeden. Deze overblijfselen waren toen met zwarte gieren (*oeroboe*) langs eene ruime uitge-

gestrektheid gronds bedekt, en verpestten de lucht.

De rivier *St. Cruz* valt omtrent 5 uren verre van den *Porto Seguro* in zee, is een weinig smaller dan deze, maar heeft insgelijks een goeden veiligen mond, door een rif tegen de zee beschermd. De *Villa* van *St. Cruz*, is de oudste bezitting der *Portugeezen* in *Brazilië*. PEDRO ALVAREZ CABRAL landde aldaar den 2 Mei 1500, en werd door de inwoners vreedzaam ontvangen. CABRAL deed er, ter viering dezer ontdekking, de Mis lezen, gaf aan het land den naam van *Santa Cruz* of *Heilig Kruis*, en aan de naaste rivier ten Zuiden dien van *Porto Seguro* of veilige haven. *St. Cruz* ligt aan den mond der rivier op den zuideroever; de kerk en een gedeelte der plaats staat op eene hoogte, en is kennelijk aan een paar kokospalmen; aan den voet dier hoogte ligt het benedenvlek, uit lage huizen bestaande, tusschen oranje- en banaanbosschen verscholen. Er is hier meer landbouw dan te *Porto Seguro*, hetwelk van hier met meel verzorgd wordt; nogtans hebben de inwoners den naam van zeer traag te zijn. De plaats moet eertijds veel meer gebloeid hebben, maar de rijke inwoners zijn uitgestorven; thans is dezelve veel geringer dan *Porto Seguro*; er waren slechts vier hoekers met de vischvangst bezig.

De rivier van *Santa Cruz* komt slechts eenige

ge dagreizen ver, uit twee hoofdbronnen, welke zoo digt bij den *Rio del Belmonte* liggen, dat men een schot, van daar afgevuurd, aan die rivier kan hooren. Aan de bovenrivier van *S. Cruz* stroopen de *Botocoedos*, die de hooger opliggende landhoeven nog onlangs vernield hebben; maar aan de kust maakt deze rivier de grensscheiding tusschen den genoemden stam en de *Patachos* en *Machacalis.* Voor een paar jaren heeft de *Ouvidor* een' nieuwen krijgspost, de *Aveiros*, aangelegd, waar reeds weder eenige landerijen bebouwd zijn. De streek van *S. Cruz* is zeer geschikt voor het kweeken van allerlei voortbrengsels; doch het Braziliehout is hier schaarscher dan te *Porto Seguro.*

Ik liet alhier mijnen troep terstond overzetten, en nam toen mijn verblijf in de zoogenoemde *Povoçao* van *St. André*, op den noorderoever, waar wij een gastvrij onthaal vonden. Daar men hier alle reizende Vreemden voor Geneesheeren houdt, kwamen er terstond eene menigte zieken om hulp naar ons toe. De meesten hadden de koorts (die hier niet zelden voorkomt) zoodat ik hen gelukkig met een weinig echte kina kon helpen. De ligging van ons nachtverblijf was zeer aangenaam; de weinige woningen van *St. André* lagen in schilderachtige groepen verstrooid, en kokosboschjes verrezen boven de grasvlakten van een aangenaam en helder groen, hetwelk aan onze muildieren,

na

na de reis door het heete zand, eene aangename verkwikking bezorgde. Onder de boomen rondom de woning onderscheidde zich eene kolossale *Gamelera* of *Ficus*, die zijne reuzentakken naar alle zijden uitbreidde, en op den korten, geweldig dikken stam, eene prachtige bladerkroon droeg; de stijve, eivormige bladen zijn breed en donkergroen, en in de takken zit een melkachtig sap. Op en aan dezen boom zat een geheele oogst voor de kruidkunde; want allerlei soorten van *bromelia's*, een schoone *Cactus*, slingerplanten, moschsoorten en vlechten (*lichens*) benevens eene menigte van andere sap- en loofrijke gewassen waren op de merkwaardigste wijze in het sombere lommer van dezen vijgenboom vereenigd. Meer zuidwaarts wordt de naam van *Gamelera* aan eene geheel andere boomsoort gegeven; ondertusschen schijnt de door KOSTER genoemde *Gamelera preta* en *branca* hier t' huis te behooren. Het hout der *Gamelera* dient den Wilden hier en daar tot ontsteken van vuur op hunne bekende manier, door het om te draaijen in een ander hout. Zeer veelvuldig was hier verder het *Anacardium* (*occidentale* L.) of, de *Acajoé*-boom, wiens zuurachtige vrucht, die de gedaante eener peer heeft, veel gegeten wordt, en thans juist in vollen bloei stond. Te *St. André* vond ik eenige inwoners bezig met het maken van dunne touwen, die men, voltooid zijnde, met de versche sap-

sappige schors van den *Arueira*-struik (*Schinus molle*) inwreef, en daardoor schitterend donkerbruin en waterdigt maakte. Het sap dier struik (namelijk van de jonge takken) wordt door de *Indianen* ook in oogziekten gebezigd. Touwen van katoen worden met *mangue*-bladen ingewreven.

Daar het onaangename winderige weêr eenigermate verbeterd was, nam ik afscheid van onzen gastheer te *St. André*, om nog den eigen dag de rivier *Mogiquiçaba*, of *Misquiçaba* te bereiken. De kust was daarheen bij de ebbe zeer schoon, en zoo gelijk als een dorschvloer; op het harde zand lagen schelpdieren, een doode stormvogel (*procellaria*) en zeer veelvuldig de krabbe, *ciri* genaamd. Dit zonderlinge dier heeft een grijs, blaauwachtig ligchaam, en bleeke, geelachtige pooten en benedenlijf. Het delft gaten in het door de branding natte zand, om zich daarin bij opkomend gevaar te verbergen. Nadert men hetzelve, zoo rijst het terstond op, zet de scharen overeind, en vliegt pijlsnel zijwaarts naar de zee. Gebraden of gekookt zijn deze krabben regt smakelijk, en tevens is haar sap (naar men wil) dienstig tegen aambeijen, wanneer zij fijn gestampt zijn.

Bij het riviertje *St. Antonio*, ('t welk met verscheidene armen in zee stroomt, die bij den vloed vrij hol gaan) was onlangs nog door de *Botocoedos* een geheel huis uitgemoord. Een

jongeling uit die Natie, in dat huisgezin opgevoed, had hetzelve voor de nadering zijner landslieden gewaarschuwd; doch vergeefs: men had zulks niet geacht.

Aan gene zijde der rivier vond ik op het zand eene groote menigte geraamten van eene soort van zeeëgel (*Echinus pentaporus*) met vijf *elliptische* openingen, die zeer bros, en onder vele gemeene schelpdieren gemengd zijn. De bosschen zijn hier omgeven met riethagen in de gedaante van waaijers, boven welke de lange bloemsteel omhoog rijst. Hier weidden paarden en rundvee. Aan de rivier *Mogiquiçaba*, (van minder belang dan de *St. Cruz*) heeft de *Ouvidor* eene *Fazenda* met rundvee en eenige slechte hutten, waarin 18 Negerslaven scheepstouw vervaardigen uit de draden der *Cocos de Piassaba*, (eene palmsoort, die men hier en meer noordelijk veel aantreft) en wel uit de schede der palmbladen; zij zijn 4 of 5 voet lang, hard, droog, en sterk, vallen van zelve af, en worden dan opgelezen. De touwen, daaruit gemaakt, zijn hecht en bestand tegen 't water, maar ruw, en in 't behandelen een weinig scherp; men gebruikt ze nogtans te *Bahia* veel op de schepen. De vrucht van dezen boom is eene langwerpige, puntige, donkerbruine, zeer harde noot, van 3 of 4 duim lang: ik meen dezelve onder den naam van *Cocos lapidea* in de kabinetten te hebben ge-

gezien. Verder ten zuiden dan *St. Cruz* komt deze boom niet voor. Voor 't overige is deze streek niet bijzonder merkwaardig; men vindt er hetzelfde digte en welige boomgewas, en eene nog grootere armoede aan bewoners dan in de reeds beschrevene oorden. Hooger aan de rivier vindt men in de bosschen *Tapuyas*, doch niet aan den mond; zij moeten alle tot de *Botocoedos* behooren. Hier ter plaatse is de ingang tot den weg van *Belmonte* naar *Minas Geraës*, die echter op verre na niet voltooid is.

Wij vonden te *Mogiquiçaba* een' aangenamen vaderlandschen drank, die wij lang hadden moeten missen, namelijk melk. De koeijen zijn hier schoon en vet, nogtans geven zij minder melk, dan onze *Europische* runderen, waarschijnlijk door den droogen zandgrond. Elken avond drijft men de kudde in vierkante omheiningen, *Coral* genoemd, en scheidt hier terstond het kalf van de koe, wanneer men 's anderen daags wil melken. In ons nachtverblijf vonden wij eene zeer oude Negerslavin van den *Ouvidor*; dergelijke oude vrouwen houdt de gemeene man in *Braziliё* doorgaans voor tooverheksen. Zij had haar slaapvertrek gegrendeld, en wilde dit heiligdom niet dan met geweld laten openen. Bij allen eerbied voor hetzelve was het ons onmogelijk, een' doordringenden zeewind den geheelen nacht door zonder vuur uit te houden, wij

liepen dus de deur met geweld open, en verschaften ons brandstof.

Verder op gingen wij door een' verdroogden arm der rivier, en een weiland met palmboomen, hetwelk nader toeloopt dan het strand. Hier verdwaalde onze troep, en wij kwamen te midden van moerassen, putten en slooten, waar onze bagaadje bijna was ingezakt. Wij bereikten nogtans gelukkig de zeekust, waar de felle branding eenen hoeker van *Belmonte* had verbrijzeld; het volk was nogtans geborgen. Tot onze groote blijdschap zagen wij, na eenen brandend heeten dag, des avonds de wapperende toppen van het palmbosch, waaronder zich *Villa de Belmonte* verschuilt. Het is eene kleine, onaanzienlijke plaats, voor omtrent 50 of 60 jaren door *Indianen* gebouwd, waarvan er echter nog slechts weinigen hier zijn. Het stadhuis, van leem en hout, dreigde in te storten; er ontbrak reeds eene geheele muur, zoodat men van buiten in het gebouw kon zien. Ook de woonhuizen zijn ellendige leemen hutten, met stroo gedekt; het eenige huis, dat nog iets beteekende, was van den *Capitam Mor;* dat van den *Ouvidor*, waarin mij een verblijf werd aangewezen, was niet beter dan de anderen. De *Villa* maakt eenen vierhoek van omtrent 60 huizen en 600 inwoners; aan de eene zijde is de kerk. Op de straten, die zeer onregelmatig en niet

niet geplaveid zijn, groeit het gras, zoodat *Belmonte* naar een onzer slechtste dorpen gelijkt. Haar eenig sieraad is de menigte der kokospalmen, die overal de hutten omringen, en zich aan den top tot een groen tapijt vereenigen. Deze boomen zijn hier bijzonder vruchtbaar, hetwelk men daardoor meent te bevorderen, dat men onder aan de boomen, bij den grond, eene opening in den stam hakt. Vlak bij de *Villa* stort zich de aanzienlijke stroom *Rio Grande de Belmonte* in zee; de mond wordt opgegeven op 15° 40 Z. B. Hij ontspringt op den hoogen bergrug van *Minas Geraës*, doch bekomt zijnen tegenwoordigen naam eerst in *Minas Novas*, door de vereeniging van den *Araçuahy* met de *Jiquitihonha*, van wiens goud- en diamantwasschingen de *Engelschman* MAWE reeds verslag heeft gegeven (*). Bij hoog water is deze vloed driftig en overstroomend; doch de mond blijft altijd slecht en gevaarlijk, en heeft hier en daar zandbanken, die zelfs bij hoog water menige *lancha* hebben doen verongelukken. Van deze *lancha's* heeft *Belmonte* er slechts drie of vier, die flaauwen handel met *Bahia* in *mandiocca*-meel, katoen, rijst en houtsoorten drijven; ook voert men een weinig brandewijn uit. De oevers der rivier, die

(*) MAWE, *Reizen in de Binnenlanden van Braziliö*, *N. V.* II. *D. bl.* 87-120.

die nu en dan overstroomd worden, zijn vruchtbaar. Er was hier thans een *Schot*, die vrij wat in de katoen deed; maar hij had juist door de ontrouw van een' schipper genoegzaam eene geheele scheepslading verloren. Het arme, kleine stadje had thans door de gemeenschap langs de rivier met *Minas Novas* in het Kapiteinschap van *Minas Geraës* (*), eenig voordeel bekomen; doch men had tot nu toe naauwelijks levensmiddelen genoeg; zelfs voor geld konden wij het noodigste niet erlangen, zonder de zorg van eenigen onzer bekenden. Van tijd tot tijd brengen ondertusschen de bewoners van *Minas* in hunne kano's levensmiddelen, zoo als *mais*-meel, spek, pekelvleesch, en andere benoodigdheden, gelijk buskruid, katoen enz., naar deze arme kust, deels ten behoeve van *Villa del Belmonte*, deels voor *Porto Seguro* en *Bahia.*

De bosschen aan deze rivier zijn de hoofdzetel van den meergenoemden volksstam der *Botocoedos*, die de vaart op de rivier zeer onveilig maakten. In vroeger tijd hebben wel eenige gelukzoekers in kano's van *barrigudo*-hout de rivier durven opvaren; maar de *Capitam Mor*, JOAO DA SYLVA SANTOS, was in 1804 de eerste, die waagde dezelve tot *Villa de Janado* in *Minas Novas* te scheep te bezoeken; op deze

ze

(*) Zie de beschrijving van *Minas Novas* bij MAWE, II. *D.* bl. 121. *en verv.* *Vert.*

ze vaart werd hij door den Secretaris van *Belmonte*, Kapt. SIMPLICIO JOSÉ DA SYLVEIRA, verzeld. Sedert drie jaren heeft de *Ouvidor* MARCELINO DE CUNHA, op bevel des Graven DOS ARCOS, Gouverneur van *Bahia*, na eene voorafgaande redelijke en doelmatige behandeling der Wilden, een vredeverdrag met hun tot stand gebragt. Slechts een hunner Opperhoofden, genaamd JONUÉ, om zijnen korzelen, nijdigen aard door zijne landgenooten *Iakiiam* (de krijgshaftige) genaamd, heeft zich hieraan nog niet willen onderwerpen, maar zwerft met zijn Volk boven aan den *Belmonte*, waar hij op de voorbijvarende kano's schiet; ja zelfs met zijne bevredigde landslieden leeft hij in twist. Ter bereiking van het gewenschte doel dezes verdrags, had men geene geschenken van messen, bijlen, andere ijzeren gereedschappen, mutsen, doeken, enz. gespaard. Ook de reeds genoemde Kapt. SIMPLICIO had zich hierbij zeer werkzaam betoond. Een bewijs der goede verstandhouding is, dat vele *Portugeezen* thans reeds iets van de taal der Wilden verstaan. Na dat men dus de hinderpaal van den kant der Wilden was te boven gekomen, heeft men begonnen op den zuideroever der rivier eenen weg naar *Minas Geraës* door de groote bosschen te banen. Dezelve is thans voltooid, en zou zeer bruikbaar zijn, wanneer alles, wat men daarvan geroemd heeft, inderdaad had plaats gehad. Over de diepe klo-

ven of goten, door den loop der kleine beken gevormd, heeft men geene bruggen geslagen, zoodat zwaar beladene dieren hier niet kunnen overkomen; ook moeten op enkele plaatsen dezer lange reis schadelijke, ja voor het vee doodelijke voederkruiden groeijen. In vertrouwen op de voortreffelijkheid van dezen weg beproefde een inwoner van *Minas*, met een' aanzienlijken troep muildieren, die met katoen beladen waren, langs denzelven naar de kust te gaan, doch verloor daarbij de meesten zijner dieren. Men zegt wel, dat dit grootendeels de schuld zijner eigene onvoorzigtigheid was; maar zijne mislukte proef schrikte toch anderen af, zoodat het benedengedeelte van den weg niet meer gebruikt wordt (nog wel het bovenste). Ik heb zelf bij ondervinding, dat er op dezen weg nog niet veel te roemen valt, doch is men sedert begonnen, denzelven te verbeteren. De gemeenschap door kano's langs de rivier wordt beter in stand gehouden. Jaarlijks komen velen derzelven met de voortbrengselen van *Minas* nederwaarts, en nemen zout en andere artikelen terug. Met deze vaart brengen zij tot de eerste bewoonbare streeken van *Minas* omtrent 20 dagen door, eene moeijelijke reis, die MAWE zich wel te ligt heeft voorgesteld (*). Om de-

(*) Reize, II. *D. bl.* 126. *Ned. Vert.*

deze gemeenschap tegen de nog niet bevredigde Wilden te beschermen, heeft men tot *Minas* zes krijgsposten of *Quartels* aangelegd, namelijk *Quartel dos Arcos*, *do Salto*, *do Estreito*, *do Vigia*, *de S. Miguel*, en *Tucaihos de Lorena*. De eerste draagt gewoonlijk den naam van *Caxoeirinha*, van de kleine watervallen, in de nabijheid door rotsen gevormd. De scheepvaart op de rivier geeft aan de *Villa* eenig middel van bestaan; de inwoners, allen visschers zijnde, weten ook met de kano zeer goed om te gaan.

In *Belmonte* is nog eene bijzondere soort van Christelijke beschaafde *Indianen*, die men *Meniens* noemt, en die zich zelve *Camacan* heeten. Van hunnen oorsprong, die hun zelve wel bekend is, getuigen nog de reeds zeer verminkte overblijfselen hunner taal. Oudtijds woonden zij hooger de rivier op, tot de *Paulistas* (bewoners van het Kapiteinschap van *S. Paulo*) (*) hen van daar verdreven, en velen van hen uitroeiden. Wat nog overbleef, vlood naar

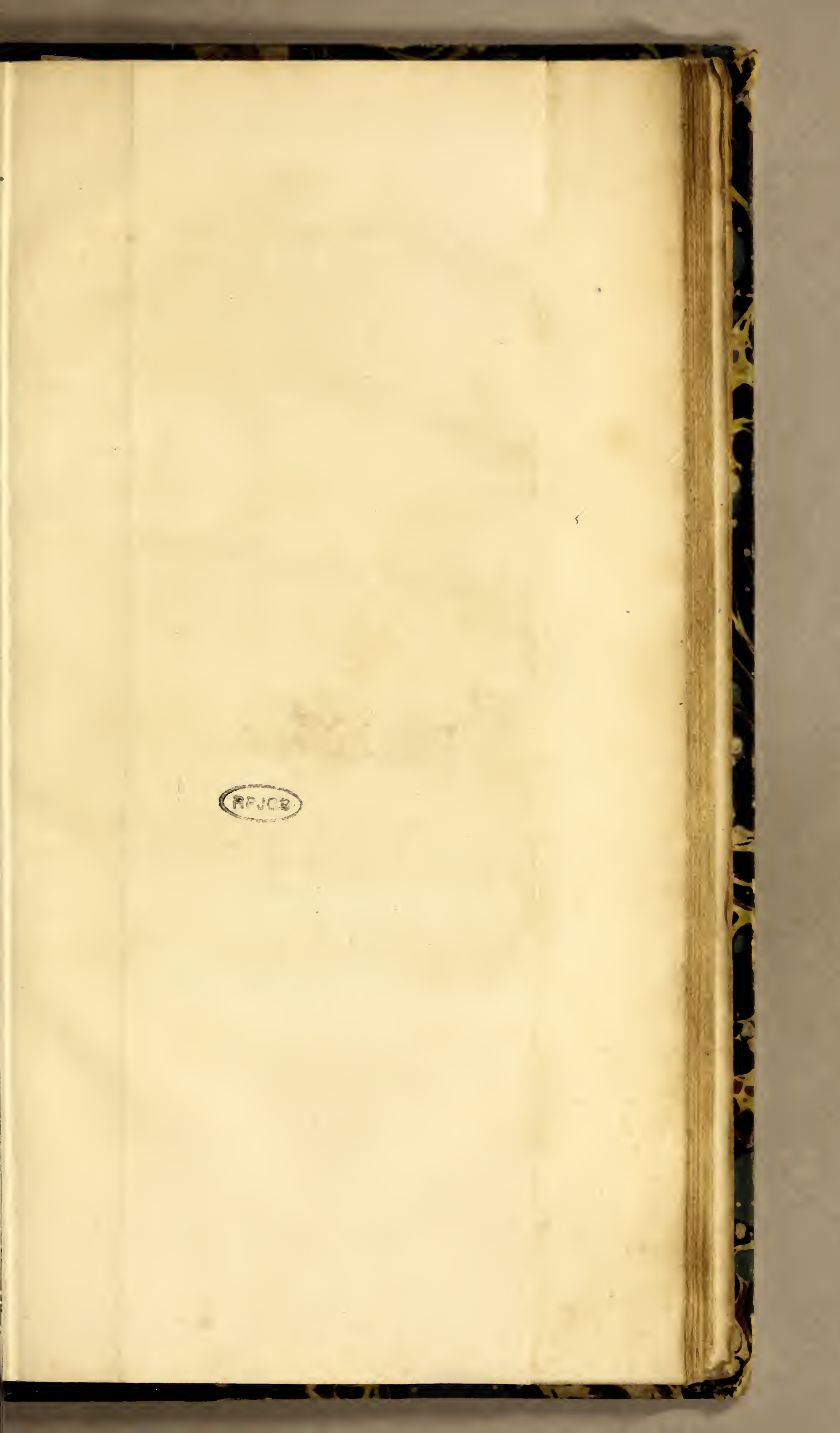
(*) Zie over dezen almede MAWE I. *D. bl.* 176-178. Hij spreekt veel gunstiger over de *Paulisten*, dan in vroeger tijd CORREAL, die zich van 1684 tot 1690 in *Brazilië* ophield, en de *Paulista's*, voor een' hoop wettelooze zwervers uitgeeft, uit allerlei slag van volk bijeengeschoold. Maar ook hij erkent, gelijk MAWE, hunne stoute togten van 500 uren door het hart van Zuid-*America* tusschen de *Amazone* en *Plata*-rivieren. Zie onder anderen LA HARPE *Abregé de l'Hist. des Voyages T.* XIII. *p.* 335-337. *Vert.*

naar de *Villa.* Daar zijn zij allengs geheel van hunne vroegere levenswijs afgeweken, en leven nu, met Negers vermengd, deels als soldaten, deels als visschers en planters in den gevestigden staat. Slechts een paar oude lieden onder hen verstaan nog enkele woorden hunner oude taal. Zij zijn geschikt tot handwerken, en vervaardigen nette rieten matten (*Esteiras*), stroohoeden, mandjes, vischnetten, ook kleinere netten voor zeekreeften (*) enz. Daarbij zijn zij handige jagers (gelijk alle *Indianen*) doch hebben sedert lang boog en pijl met den snaphaan verruild.

In *Belmonte* vertoefde ik nog eenigen tijd, om aan mijn Volk en mijne dieren door deze rust verademing te schenken, hoewel de streek niet van de gezondste moet zijn; er heerschen dikwerf koortsen en zinkingen, en men klaagde bijzonder over de besmettelijkheid van dit jaar (1816). Eene groote plaag zijn alhier de *moskieten*, vooral de soort die men *Vincudo* noemt. Dezelve moeten, vooral bij het hecte jaargetijde, in de huizen zoo ondragelijk worden, dat de inwoners alsdan met hunne slaapmatten naar het strand vlugten, om in de versche zeelucht eenige rust van dit lastige ongedierte te hebben.

(*) Dit net, (*puça*) is een sterke toegeknoopte zak, en wordt door twee menschen over den bodem van het water getrokken.

ELF-

RPJCB

Het Opperhoofd der Botocoedos Kerengnatnuck!
en zyn gezin.

Blz. 379.

ELFDE HOOFDSTUK.

Verblijf aan den Rio Grande de Belmonte en onder de Botocoedos. De Machacalis aan den Rio do Prado.

Om de schoone belangrijke wildernissen aan de rivier *Belmonte* te leeren kennen, besloot ik eenige maanden in de wouden door te brengen, en misschien zelfs tot *Minas* de rivier op te varen. Ik huurde in de *Villa* twee kano's, bemande die met vijf personen, en laadde mijn volk en bagaadje daarop. Den 17 Augustus voeren wij dus door eene kleinen zijtak in de rivier, die hier 5 of 600 schreden breed,

ten

ten deele met zandbanken vervuld is, en veel naar den *Rio Doce* gelijkt, die echter veel aanzienlijker is. Bosch, rietgewas (*Ubà* of *Canna brava*) met bloesems, in de gedaante van vaandels, en bladeren als waaijers; *Fazenda's* en plantaadjen wisselen elkander af op de oevers. Aan den rand der zandbanken zagen wij de *Rynchops nigra* (L.) onbewegelijk zitten, en de groote *Carao* (*Numenicus Carauna* LATH.), een fraaije moerasvogel, stapte, met schuwe blikken rondziende, daarheen; met moeite gelukte het mij, eenen dezer voorzigtige vogelen te schieten. Op de *Fazenda* van *Ipibura* deden wij nog eenigen voorraad op, vooral brandewijn, die hier tegen de koorts onmisbaar is. Hier is namelijk de eenige suikermolen aan de rivier *Belmonte*, die na een' langen stilstand toch nu weder aan den gang zou komen; men maakte daarop ook gemeene rum (*Agoa ardente de canna*). De oever der rivier was een weefsel van allerlei planten, grassoorten, vooral *Cyperus*, ineengestrengeld door slingerplanten met ligt blaauw- en helder violette bloesems; daar boven sloot het *Ubà*-riet zich digt in een; dan volgden, als een tweede terras, rijzige *Cecropia*-boomen, met zilverwitte stammen en ringen; eindelijk verrees in den achtergrond het hooge geboomte, en vormde eene geslotene massa van loof.

Bij

Bij zonnenondergang landden wij op eene zandbank, niet verre van *Ipibura*, waar eenige lieden, vooral *Meniens*, verspreid wonen. Hier had ik gelegenheid, de bijzonder schoone huid van eene kortelijk geschotene *once* (*Amerikaansche* luipaard) te koopen. Gaarne had ik ook het geraamte van het dier bezeten, of ten minste gezien, dan de man had zulks in het bosch laten liggen. Eenige visschers te *Ipibura* vereerden ons eenige rivierschildpad - eijeren, die geheel rond, zoo dik als groote kersen, en met eene harde schitterend witte schaal overtrokken waren. Zij hebben niet den onaangenamen vischsmaak der zeeschildpad - eijeren, maar zijn integendeel zeer aangenaam. De tijd, waarop men deze eijeren versch vindt, begon thans. Zij liggen op alle zandbanken in menigte, en worden door de visschers vlijtig opgezocht. Een slagregen in den nacht deed ons in verlatene visschershutten van palmbladen, te midden van zandvlooijen en moskiten doorbrengen, waarvoor ons alleen de verstikkende rook onzer vuren kon beveiligen; het ergste was, dat dit alles ons weinig hielp; want wij moesten onze kano's met de bagaadje in 't oog houden, ons dus tusschen beide doornat laten regenen, en den ganschen nacht in de natte kleederen doorbrengen. Des morgens vonden wij de groote kano half vol water, en alle onze bagaadje door en door nat; naauwelijks hadden wij onze geweren en

ons

ons kruid in de hutten droog kunnen houden. Terwijl men de vaartuigen droogschepte, brak tot onze groote vreugde de zon door, verwarmde en droogde weldra onze verstijfde leden, zoodat wij met vrolijken moed onze reis weder voortzetteden.

Gelijk men aan den *Rio Doce* het geschreeuw der apen, vooral der *Guaribas* en *Saüassoes* vernam, zoo weêrgalmden hier de bosschen van het luide, doordringende geschreeuw der fraaije *Araras*, *Anacans* (*Psittacus severus* L.) en van vele andere papegaaijen; op de effene vlakte der zandbanken, die de rivier, met schoone eilanden versierd, thans in haren lagen waterstand vertoonde, zag men twee aan twee de zeezwaluw met gelen bek (*Sterna flavirostris*); zij zweeft in de lucht, en schiet loodregt op de visschen in het water neder, ook op de menschen, die haar verblijf naderen, met zoo veel geweld als of zij hun den schedel wilde doorboren, welk oogmerk de bewoners haar wezenlijk toeschrijven. Een gehucht van 12 of 14 huizen aan het riviertje *Oboè* heeft veel *mandiocca*- mais- en rijstplantaadjen, men bouwt er ook eenig suikerriet, en brengt het te koop aan de *Villa*; doch suikermolens zijn er niet; de bewoners persèn het sap slechts tusschen twee dunne rollen uit, en bekomen daardoor zoo veel siroop, als zij noodig hebben. Wij deden aan den mond van dit riviertje eenig meel

op,

op, van eene uit het gehucht komende kano. Aan eene breede plaats der rivier zagen wij eenen troep eenden van eene nieuwe soort, bruingeel van veêren, de binnenvleugel was zwart, de slagpennen gedeeltelijk wit; op de zijden had de vogel in de lengte eene witgele streep; de lengte was bijna 18 duim. Wanneer wij dezelve naderden, zoo vlogen zij op, maakten een' kring in de lucht, daalden dan weder neder, en vlugtten eindelijk achter eene hoogte aan den oever. Wij zetteden toen eenen jager aan land, die twee dezer vogelen met één schot ten behoeve onzer tafel nederleide.

Op eene andere zandbank, waar wij den nacht doorbragten, zagen wij in alle rigtingen de sporen der *anta's* (of *tapiren*) en *oncen*, die bij nacht hier rondzwerven; van andere levende wezens waren er niet dan zeezwaluwen. Den nacht bragten wij in hutten van kokosbladen door, van ons eigen maaksel. Den volgenden morgen voeren wij bij heerlijk schoon weder verder. Nog nooit hadden wij de oevers met zulke fraaije en ineengevlochtene gewassen bedekt gezien. Vooral zagen wij een prachtige struik, die veel naar de trompetbloem of *Bignonia* geleek, met groote vuurroode bloemen, die bij de sombere schaduw heerlijk afstaken. Overal groeiden, en vlochten en slingerden zich de weligste plantgewassen op en tusschen de boomen, zoo oud als de wereld; zacht roze-

rood

rood kwam het jonge loof der *Sapucaya*-boomen uit; vlak aan den oever stonden de takken der *Cecropia's* als kroonkandelaars met bladen, als handen gevormd, tusschen de waaijende hooge rietbosschen. Wij bereikten verder den mond van een riviertje, *Rio do Salza* of *Peruaçu*, die den *Rio Grande* met den *Rio Pardo* vereenigt. Men heeft thans, daar de *Belmonte* voor de scheepvaart min gunstig is, het plan ontworpen, dit kanaal door wegruiming der omvergevallene stammen bevaarbaar te maken. In het drooge jaargetij moet dit kanaal zeer ondiep, bij hoog water daar en tegen genoegzaam diep zijn.

In deze bosschen misten onze jagers eenen troep aapjes *Sahuis* (*Jacchus penicillatus* GEOFF.) die als eenhorentjes door de toppen der boomen sprongen en hen dus ontsnapten. Er zijn van deze diertjes eene groote menigte in de *Brazilische* bosschen; eene der meest bekende soorten is de *Simia Jacchus* van LINN., dien men omstreeks *Bahia* vindt. Maar vooral maken de heerlijke papegaaijen, de *Araras* in 't bijzonder, het sieraad dezer eeuwige wouden uit; een zwerm van twintigen, zoo als wij ze hier zagen, door den helderen straal der zonne verlicht, op een' schitterend groenen boom, geeft inderdaad een prachtig gezigt, hetwelk men zelf moet hebben gezien, om zich daarvan een denkbeeld te maken. Zij klauteren behendig aan de ranken

ken der lianen (slingerplanten) omhoog, en wenden, als of zij er trotsch op waren, hun ligchaam met den langen staart naar alle kanten der zonne toe. Zij vertoefden thans veel beneden en midden op eene stekelachtige slingerplant, hier *spinha* genaamd (*smilax*), waarvan zij de rijpende vrucht zeer beminnen; men kan ze uit dien hoofde thans gemakkelijk schieten, terwijl zij op andere tijden des jaars hun voedsel op de toppen der hoogste stammen zoeken. Dus hadden onze jagers nu het geluk, twee dier schoone vogels te treffen, hetwelk ons nog niet had mogen gebeuren. Aan ons volgende nachtverblijf (de *Corroa* of zandbank *de Timicui*) was de plaats, waar de once (*yaguareté*) geschoten was, wier huid ik te *Ipibura* gekocht had. Een paar jagers, die met eenige honden het bosch doorkruisten om reeën te schieten, troffen het ondier bij de rivier aan; de honden gingen daarop los, en dreven het (zoo als gewoonlijk het geval is) naar eenen boomstam, waar het een doodelijk schot bekwam; nog greep het met de klaauw een' hond aan, toen een tweede schot in den nek het dood ter neder velde. Den schedel vond ik op de zandbank bij onze hutten, maar reeds zeer beschadigd. De hoektanden waren er uit geslagen; het bijgeloof houdt dezelve voor krachtige behoedmiddelen tegen allerlei ziekten. De huid was bijzonder fraai; zonder den staart was zij

 over

over de 5 voet lang, en nog was dit dier niet van de grootsten. Deze en de andere soorten van het kattengeslacht, zoo als de zwarte tijger en de *Çuçuaranna* (*Soesoearanna*) of roode once (*Felis concolor* L. *leeuwkat*) zijn in alle bosschen aan den *Belmonte* niet zeldzaam, doch worden weinig verontrust, daar men hier geene honden heeft, die tot deze jagt geschikt zijn. Op alle zandige oevers der rivier zijn deze roofdieren in menigte; men hoort in de stilte des nachts te meermalen hunne heesche, ruwe, afgebrokene stem. Deze rijkdom aan gedierte deed mij besluiten, den volgenden dag nog te *Timicui* te blijven jagen. Het weder was ons zeer gunstig; nogtans bekwamen wij geene viervoetige dieren, maar slechts eetbare vogels, onder anderen eene muskuseend (*Anas moschata* L) eene *Penelope marail* L. eene *Arara* en vijf boschpatrijzen (*Capueira*) *Perdix guianensis* L. of *Perdix dentata* (TEMMINCK), die ons een goed avondeten verschaften. Tot de jagt der laatste soort kon ik mijn' geoefenden hoenderhond zeer goed gebruiken, die ook een buideldier (*gambà*) hetwelk bij een' boomstam opliep, daarvan afrukte, doch wegens den onaangenamen reuk slechts met de punten der tanden aanvatte, en zoo dood *schudde*. Van de papegaaijen, *Araras* en *Penelope*, maakten wij eene krachtige soep; het vleesch der eerstgenoemde soort is grof, maar voedzaam, en heeft

wel

wel iets van het rundvleesch. Bij onze terugkomst van de jagt ontwaarden wij eene menigte vledermuizen, die over het water fladderden; eenigen, die wij schoten, bleken van de soort der *noctilio* te zijn, eenvormig roestkleurd; terwijl andere eene geelachtig witte streep over de geheele lengte van den rug dragen. Onze beide lieden, die op de zandbank waren achtergebleven om te koken, waren zeer verheugd over onzen gemaakten buit. Zij hadden intusschen ook niet weinig belangrijks in de nabijheid gevonden; aan een vuurtje verhaalden wij nu elkander onze lotgevallen, terwijl de sombere wildernis om ons heen van het schelle geluid der vele vogelen weêrgalmde.

Den 21 verlieten wij *Timicui*, en bereikten het onbewoonde eiland (voorheen de zetel eener plantaadje) *Ilha Grande*. Onder een onweder, met plasregen verzeld, liep ons een troep wilde zwijnen voorbij. Eenige onzer schuitevoerders lieten zich door de hevige bui niet weêrhouden, aan land te springen, vervolgden den troep, en keerden een half uur daarna met een zwijn (*dicotyles labiatus* CUVIER) door hun geschoten, terug. Juist, toen zij met hunnen buit in 't vaartuig wilden stappen, toonde zich in het hooge gras aan den oever eene groote slang van de soort *Jararacca*, die terstond gedood en aan de kano gehangen werd. Het was zeer gelukkig, dat onze jagers op deze in het

gras verborgene slang niet getrapt hadden, anders had zij onfeilbaar hunne bloote voeten zwaar gekwetst.

Na het onweêr voeren wij verder. Op de zandbanken der rivier vindt men hier en daar verlatene hutten van kokosbladeren, ten behoeve der bewoners van *Belmonte*, wanneer zij in deze streeken gaan jagen en visschen. De omtrek, *As Barreiras* genaamd, is bijna de eenige plaats aan den Neder- *Belmonte*, waar men de lichtvale grijsachtige aapsoort *Miriqui* (*Miriki*, of *Ateles*) vindt.

Voor het aanbreken van den dag verlieten wij den 22 de zandbank, en waren reeds een eind wegs gevorderd, toen de zon zeer helder opging. De slag onzer riemen en het geroep onzer roeijers, die met elkander om den prijs wedijverden, welken ik den naarstigste hunner beloofd had, deden alle misschien nooit gestoorde dierlijke bewoners dezer oorden ontwaken. Reeds den vorigen dag hadden wij in de verte voor ons een gebergte ontdekt, hetwelk zich thans duidelijker opdeed, en den naam van *Serra das Guaribas* draagt. Dit gebergte doorsnijdt de groote bosschen van het Zuiden naar het Noorden. Het scheen niet bijzonder hoog te zijn, hoewel niet verre van ons verwijderd. Ook de oevers der rivier beginnen hier langzaam te rijzen; bergen met donkere wouden ziet men op de zijde des strooms; brokken steen

en

en rots verkondigen de nabijheid van oorspronkelijke bergen, en de *Corroas* of zandbanken worden zeldzamer, naar mate de bedding naauwer en het water dieper wordt. Dikwijls is de donkere waterspiegel tusschen steile bergen bekneld, doch blijft nog altijd breed. Wij bespeurden voor het eerst een' merkwaardigen vogel, de *Aniuma* (*Anhuma*, *Palamedea cornuta* L.), die op deze hoogte der rivier niet zeldzaam is. Dit schoone dier, zoo groot als eene vette gans, doch hooger van pooten en langer van hals, heeft op het voorhoofd een dun horenachtig uitwas, 4 of 5 duim lang, en aan het voorste gewricht van ieder' vleugel twee sterke puntige sporen. Het dier is schuw, doch verraadt zich weldra door zijne schelle stem, die wel veel sterker is, doch eenigermate gelijkt naar het geroep onzer wilde houtduif (*Columba Oenas*), en daarbij van eenige zonderlinge keelklanken verzeld gaat; in de vlugt gelijkt de vogel naar den *Oeroeboe* (*Vultur aura* L.).

Na een geducht onweder met plasregen en storm, 't welk echter spoedig voorbij trok, bereikten wij het *Quartel dos Arcos*, op het eiland *Cachoeirinha*, voor derdehalf jaar op bevel van den Graaf van ARCOS door den *Ouvidor* MARCELINO DA CUNHA opgerigt. Eerst lag de post (60 soldaten sterk) drie dagreizen hooger op, aan de plaats *Salto* genaamd; doch

 daar

daar de *Indiaansche* manschappen aldaar zeer misnoegd waren, werden deze achterwaarts op het reeds genoemde eiland geplaatst. Aan den voorpost *Salto* bleven slechts 10 of 12 man over. Er liggen voor op het eiland eenige leemen hutten met stroo gedekt, omringd door *mammao*-stammen, (*carica*,) *bananen* en *mandiocca*-plantaadjen, waarvan de vruchten echter meest aan de *Botocoedos* ter spijze dienen. Men ziet dit door de vingers, om dit Volk niet te verbitteren. Het achtergedeelte des eilands is nog met zwaar hout begroeid. Op den zuideroever zijn door *Pater* FARRA, een' Geestelijke, nog onlangs vrij aanzienlijke plantaadjen van allerlei graansoorten dezer gewesten, ook van katoen aangelegd; hij woont *geheel alleen*. Bij zijn huis loopt de weg naar *Minas* voorbij. De te *Arcos* gelegerde soldaten, 21 in getal, zijn meest alle ontloopen; er waren nog slechts tien personen, meerendeels lieden van de kleur, (*Indianen* of *Mulatten*) overgebleven. De levenswijze der soldaten is ellendig; hunne soldij is gering, en zij moeten hun eigen voedsel (*mandiocca*-meel, boonen en pekelvleesch) zelve kweeken. De voorraad van kruid en lood bedraagt zelden een paar pond, en van de oude geweren zijn slechts weinige bruikbaar, zoo dat men zich in geval van een' aanval zeer verlegen zou vinden. Deze soldaten moeten de Reizigers niet alleen beschermen, maar ook met hunne

goe-

goederen de rivier op- en nederbrengen; van daar zijn zij meest zoo bedreven in de scheepvaart op den stroom. Er had hier onlangs een verschil met de *Botocoedos* plaats gehad. De bevelhebber van den post had, gedurende eene korte afwezigheid, een' onderofficier het bevel overgegeven; deze had eenen *Botocoedo*, die iets misdreven had, eene straf opgelegd, waarop alle deszelfs stamgenooten (doorgaans hier ter plaatse zeer talrijk) gezamenlijk misnoegd in de bosschen terugkeerden. Toen de Bevelhebber bij zijne terugkomst alle de *Indianen* vertrokken vond, en de reden vernam, zond hij een' jongeling uit hunnen stam, met name FRANCISCO, die zich in zijn gezelschap bevond, naar hen toe, om hen tot terugkeering over te halen. De *Botocoedos*, die zich gewoonlijk bij dezen krijgspost ophouden, bestaan uit vier scharen, van welke ieder haren bijzonderen aanvoerder heeft, welken de *Portugeezen Capitaes* noemen. Zij waren alle dieper in de bosschen gegaan, doch slechts van een' derzelven, Kapt. JUNE, door zijne landgenooten KERENGNATNUCK genoemd, wist men, dat hij drie dagreizen hooger op gelegerd was; het verblijf der drie anderen was nog niet bekend. De zending van FRANCISCO deed niet terstond de bedoelde uitwerking; ik haalde dus den bevelhebber over, om nog meer jonge *Botocoedos*, die juist van eene

eene zending naar *Rio de Janeiro* waren teruggekomen, met hetzelfde doel aftevaardigen.

Daar ik den Commandant was aanbevolen, bevond ik mij hier zeer wel. Het ontbreekt in deze eenzame wildernis wel aan het noodigste, en men heeft ook hier niet meer dan de drie meergemelde, telkens wederkeerende geregten; maar daarentegen vindt de Natuuronderzoeker, aan moeijelijkheden gewoon, rijkelijk bezigheid en het aangenaamste onderhoud in deze oorden. Dagelijks gingen wij hier op de jagt, en keerden des avonds zoo vermoeid terug, dat ons naauwelijks tijd en kracht overschoot, om de gemaakte opmerkingen ten papiere te brengen.

Ik maakte van de afwezigheid der *Botocoedos* gebruik, om hunne voor korten tijd verlatene hutten, die vrij verre van de rivier in eene digte wildernis lagen, te gaan bezien. Zij bestonden slechts uit bladen van kokospalmen, in langwerpig ronde gedaante zoodanig in den grond gestoken, dat de voorovergebogene toppen een gewelf maakten. In die hutten vond ik geen gereedschap, dan groote dikke steenen, waarmede zij zekere dikke kokosnoten, *ororó* genaamd, openslaan. Niet verre van daar was het graf van een' man, hetwelk ik besloot te onderzoeken. Het lag op eene kleine vrije plaats onder oude hoogstammen, en was van boven met korte, maar dikke stukjes hout bedekt. Na de-

deze te hebben weggeruimd, vonden wij den kuil met aarde gevuld, waaruit de gebeenten een voor een te voorschijn kwamen. Dit zag een daarbij tegenwoordige *Botocoëdo*, met name BURNETTA, die ons het graf getoond had, met zeer veel ongenoegen, waarvan hij duidelijk blijken gaf, zoodat men besloot het verder opdelven te staken, en naar het *Quartel* terug te keeren; nogtans gaf ik mijn plan — het onderzoek van dat graf namelijk — nog niet op. Na verscheidene dagen keerde ik terug, in de hoop, om nog vóór de komst der Wilden mijn doel te bereiken Wij hadden ons tot dat einde, behalve van onze jagtgeweren, ook met eene spade voorzien, en meenden ons onderzoek met den grootsten spoed ten einde te brengen, maar op het naauwe paadje tusschen de hoogstammen waren zoo vele belangrijke vogels, dat ik de verzoeking niet weêrstaan kon, eenigen te schieten; juist wilde ik er een' opnemen, toen ik eensklaps door den korten, maar onzachten toon eener ruwe stem werd aangeroepen; ik keerde mij om, en zie daar, achter mij stonden verscheidene *Botocoedos*, naakt en bruin, als de dieren des wouds, met groote stukken hout in de ooren en in de benedenlip, met boog en pijl in de hand. De verrassing, ik beken het, was niet gering; hadden zij echter kwaad in den zin gehad, zoo was ik verloren, en door hunne pijlen doorboord, eer ik hunne nabijheid had

kunnen vermoeden. Thans naderde ik hen stout weg, en sprak de woorden, die ik van hunne taal kende. Zij drukten mij op zijn *Portugeesch* aan hunne borst, klopten mij op den schouder, en gilden mij raauwe klanken toe; vooral riepen zij op het zien van het dubbelde roer van mijn geweer vol verwondering uit: *Pun Oeroehoe* (*verscheidene geweren*)! Eenige met zware zakken beladene Vrouwen kwamen nu ook de eene na de andere toeloopen, beschouwden mij met nieuwsgierigheid, en deelden elkander hare opmerkingen mede. Mannen en Vrouwen waren beide moedernaakt; de eerste, van middelbare grootte, sterk gespierd en wel gevormd, vrij rijzig, doch zeer door de groote stukken hout in de ooren en lippen misvormd; zij droegen bundels van boogen en pijlen onder de armen, en eenigen ook watervaten. Het hair was afgesneden, met uitzondering van een' ronden bos op de kruin, ook van de kleine kinderen, waarvan de Moeders er een vrij groot aantal op de schouders droegen, en bij de hand geleidden. Een mijner lieden, GEORGE, die een weinig van de taal dezer Wilden verstond, was intusschen bij ons gekomen, en had een gesprek met hen, waardoor zij zeer vertrouwelijk werden. Zij vroegen naar hunne landslieden, die te *Rio de Janeiro* geweest waren, en verheugden zich zeer, hunne terugkomst op het *Quartel* te vernemen. Nu was hun

hun ongeduld zoo groot, dat zij terstond wegliepen. Doch ik verheugde mij nu zeer over ons dralen. Hadden de Wilden, die bij het graf voorbij moesten, ons aan het delven gevonden, zoo had ons het grootste ongeluk kunnen treffen (*). Ik stelde dus mijn voornemen tot een gunstiger tijdstip uit, en naauwelijks was ik een paar treden verder, toen het Opperhoofd van dien troep, de Kapitein JUNE, een oud man van een ruw voorkomen, maar een goed hart, mij eensklaps te gemoet kwam. Hij begroette ons op dezelfde wijze als zijne landgenooten, maar het uitzigt van dien boschmensch was nog veel treffender dan van genen, want hij droeg houten van 4 duim 4 streek (*Engelsche* maat) middellijn, in ooren en mond. Ook was hij sterk en gespierd, doch reeds gerimpeld door ouderdom. Daar hij zijne Vrouw had achtergelaten, zoo droeg hij zelf twee zware zakken op den rug, en eenen grooten bundel pijlen en pijlriet; hijgend en gekromd onder dezen last liep hij nogtans snel voort. Zijne eerste vraag aan ons was insgelijks, of zijne landslieden van *Rio* teruggekeerd waren, en op ons

(*) Dus dacht ik toen, maar, volgens latere berigten uit *Brazilië* van den Heer FREYREISS, was mijne vrees ongegrond; hij had sedert verscheidene graven geopend, waarbij de *Botocoedos* zelve vlijtig medehielpen.

ons bevestigend antwoord klaarde zijn gelaat op van vreugde.

Kort daarop aan het *Quartel* teruggekomen, vond ik reeds in alle vertrekken van het huis eene groote menigte *Botocoedos* op hun gemak gelegerd. Eenigen zaten bij 't vuur, en braadden onrijpe *Mammaö*- vruchten, anderen aten meel, 't welk zij van den bevelhebber hadden ontvangen, en velen staarden mijne bedienden, om hun blank vel, blonde hairen en blaauwe oogen aan. Zij doorzochten alle hoeken van het huis om levensmiddelen, en hun eetlust was onverzadelijk. Zij beklommen alle *Mammaö*-stammen, en waar slechts ergens eene vrucht, door een meer geelachtig groen, het beginsel van rijpheid aankondigde, namen zij die af, ja verslonden er zeer vele, geheel onrijp. Zij roostten die dan op de heete kolen, of kookten dezelve. Ik begon met deze Wilden terstond eenen ruilhandel, en gaf hun messen, roode zakdoeken, glaskoralen en dergelijke kleinigheden, tegen wapenen, zakken, en andere gereedschappen. Voornamelijk hielden zij veel van ijzergereedschap, en maakten, gelijk alle *Tapuyas* der Oostkust, de gekochte messen terstond aan een' draad vast, dien zij om den hals droegen. Een zeer belangrijk gezigt was de verwelkoming der jonge, uit de Hoofdstad teruggekomene *Botocoedos*, door hunne bloedver-

wan-

wanten en landslieden; dezen ontvingen hen regt hartelijk; de oude Kapt. JUNE zong een' vreugdezang, en eenigen willen hem zelfs van blijdschap hebben zien weenen. Volgens sommigen, met name den Heer SELLOW, zouden de *Botocoedos* elkander verwelkomen, door aan het gewricht van elkanders hand te ruiken; doch hoewel ik lang, en herhaalde malen onder deze Wilden verkeerd heb, en hen dikwijls aankomelingen zag verwelkomen, is mij toch zoo iets nooit voorgekomen. De oude Kapitein had zich met zijne naaste vrienden in eene van alle kanten opene loots, ter bereiding van het *mandiocca*-meel bedekt, ingekwartierd, en een groot vuur aangelegd; zij lagen rondom hetzelve in een' dikken rook in de asch. Dikwijls stond het Opperhoofd zelf op, eischte op een' ruwen toon een bijl, en ging brandhout halen; ook waagde hij van tijd tot tijd eene poging op ons en de *Portugeezen*, om meel te bekomen, of schudde de vruchten van de meloenboomen. Deze, aan den *Rio Doce*, zoo onverzoenlijke *Botocoedos* worden hier zoo weinig gevreesd, dat men wel eens geheele dagen met hun in de groote bosschen op de jagt is gegaan, en in hunne hutten geslapen heeft. Intusschen zijn dergelijke pogingen nog zeldzaam, daar het wantrouwen tegen hen niet ligt geheel verdwijnt. Doch het is ook niet enkel wantrouwen, hetgeen de *Europeërs* van deelgenootschap

schap aan dergelijke togten terughoudt, maar ook hunne groote spierkracht en volharding; want ons Volk keerde altijd, na iedere jagt met de *Botocoedos*, doodvermoeid terug. Zij kunnen met ongemeene behendigheid in de grootste hette berg op en afgaan, de digtst in een gegroeide bosschen doordringen, en elke rivier doorwaden of doorzwemmen, wanneer dezelve niet al te driftig is. Geheel niet door kleederen belemmerd, nooit in 't zweet gerakend, slechts boog en pijl in handen dragende, kunnen zij zich met gemak bukken, met hunne vereelde huid, die noch doornen noch andere stekels vreest, door de kleinste openingen in de struiken heensluipen, en zoo in éénen dag groote einden wegs afleggen. Deze ligchamelijke meerderheid der Wilden ondervonden mijne reisgenooten onder anderen bij den jongen *Botocoedo*, JUKERECKE genaamd. Hij had zeer goed met het geweer leeren omgaan, en was daarbij een voortreffelijk boogschutter. Ik zond hem met nog anderen van zijn Volk somtijds in het bosch, om te jagen, hetgeen zij gaarn een' geheelen dag voor een weinig meel en brandewijn deden. JUKERECKE muntte daarin uit, door behendigheid en lust. Eerst verzelden onze jagers de inboorlingen, maar konden hen weldra niet meer bijhouden, en lieten hun dus de jagt alleen over.

Deze was voor de *Araras*, die van de korte

te afwezigheid der *Botocoedos* gebruik gemaakt hadden, om zich weder in het bosch te vertoonen, allernoodlottigst. Die schoone vogels waren ons te meer welkom, daar wij hier bijna geen ander wildbraad voor onze keuken hadden, en ook de overige levensmiddelen op het *Quartel* ons zoo spaarzaam werden toegemeten, dat wij bijkans honger leden. Behalve de jagt namen wij ook de vischvangst ter hand, en vingen verscheidene zaagvisschen (*Pristis Serra*, *Portugeesch Espadarta*), die ons zeer smakelijk voorkwamen. Met netten vangt men hier slechts ééne soort van visschen, de weeke *Crumatan*, dien de *Indianen* met boog en pijlen schieten, maar met den hengel velen (*).

Ook de *Botocoedos*, die zich voordeelshalve gaarne in de nabijheid der *Europeërs* vertoonen, hebben het gebrek van levensmiddelen aan het *Quartel* ondervonden, en uit dien hoofde zelve plantaadjen aangelegd, onder anderen aan den

(*) De voornaamste vischgereedschappen aan deze rivier zijn een groot rond net, door een' persoon uitgeworpen, en verscheidene vischkorven, in wier openingen puntige staafjes kegelvormig naar binnen geplaatst worden, zoodat de visch wel in, maar niet weder uit den korf kan. Men vangt op deze laatste manier vooral de groote donker oranjekleurde, zwartgestreepte kreeft (*Camacao*) die ook wel in beken gevonden wordt. Men heeft nog een paar andere soorten van netten voor het vangen van krabben en kreeften, een van welken zelfs kinderen gebruiken; bij het andere gaat de visscher ten halve lijve in het water.

den Noorderoever der rivier, tegen over de *Europische* vestiging. Men zag daar hutten met banaanboomen omgeven; doch de hutten waren reeds weder verlaten, nadat zij eenige hunner dooden daarin begraven hadden. Zelfs verbrandden zij die woningen thans bij de terugkomst, doch de banaanboomen hielden zij wegens de vrucht in eere. Ook verder opwaarts aan den *Belmonte*, onder het gebied van *Minas Novas*, is eene streek, waarin de Wilden eenige beplantingen hadden aangelegd, maar ook van daar zijn zij spoedig weder in hunne bosschen gezogen, en door een dorp der *Machacaris* vervangen. Men ziet hieruit, dat de *Botocoedos* eenigermate de beschaving beginnen te naderen, maar tevens, dat het hun ten uiterste moeijelijk valt, hun voorouderlijk zwervend jagersleven vaarwel te zeggen (*). Slechts de toene-men-

(*) Het vrije zwervende leven moet voor den mensch eene bijzondere aantrekkelijkheid hebben. Men heeft voorbeelden gezien, dat Wilden, door *Europeanen* zelfs in de jeugd aan hunne bosschen of grasvlakten onttrokken, te midden der beschaving overgebragt, in kunsten en wetenschappen onderwezen, met alle de voordeelen en genoegens der Maatschappij overladen, — de eerste beste gelegenheid hebben waargenomen, om naar hunne wildernissen terug te keeren, kleederen, beschaving, en kundigheden van zich te werpen, om weder het armhartig leven hunner Broederen te leiden. Aan den anderen kant zijn verscheidene *Europische* Matroozen van de schepen ontsnapt, om onder de Wilden, op de wijze van dezen, te leven. — Wij mogen hieruit, dunkt mij,

mende bevolking der *Europeanen*, en de beperking van het gebied, waarop de Wilden jagen kunnen, zullen hen allengs tot verandering van levenswijze kunnen bewegen.

De thans met ons onder een dak levende *Botocoedos* gaven ons vrij wat stof tot onderhoud. Zoo kwam de oude *Kapitein*, wien ik zijn' boog en pijlen had afgekocht, mij die eens ter leen verzoeken, daar hij zonder dezelve niet jagen kon; ik vertrouwde ze hem, doch hij kwam op den bepaalden tijd niet terug, en ik zag ze hem ook nimmer gebruiken. Mijn vriendelijk verzoek, ze terug te hebben, was vergeefsch. Eindelijk vernam ik, dat hij die in 't bosch verborgen had, en het duurde lang, eer mijn nu wat ernstiger aanzoek, ondersteund door den Commandant van het *Quartel*, den *Indiaan* kon bewegen, die uit hunnen schuilhoek te voorschijn te halen. Bijlen (in hunne taal *Carapò*) en messen hebben in hunne oogen de grootste waarde. Van de eersten bedienen zij zich, om het taaije *Bignonia*- of booghout (*pao d'arco*) waaruit zij hunne bogen maken, te kloven; beide ruilen zij voor boog en pijlen in; doch eetlust gaat boven alles, men laat hun geen

mij, opmaken, dat, zoo de mensch *oorspronkelijk* niet anders dan een half dierlijke, wilde jager geweest was, hij zulks, door de kracht van traagheid, die hem nog tot dat leven doet overhellen, wel altijd zou gebleven zijn.

geen maal zien, of zij geven terstond het duurgekochte mes over.

Behalve den weg naar *Minas* op den zuideroever vindt men overal in het digte woud slechts smalle paadjes, door de *Botocoedos* of de wilde dieren gebaand. Wij deden dus onze meeste togtjes, ook voor de jagt, in kano's; men voer een eind wegs, stapte dan aan land, en verdiepte zich in de bosschen. Bijzonder aangenaam is de plaats aan de rivier, *Cachoeirinha* genoemd, die aan het gansche oord den naam geeft, liggende een half of drievierde uurs naar boven van het *Quartel*, (men vaart dit echter in een kwartier uurs naar beneden). De bedding is hier bekneld tusschen aanzienlijke bergen, geheel met hout bedekt, hetwelk thans in de volle pracht der lente prijkte, deels met jong loof, aschgraauw, donker, licht of geelachtig groen, bruinrood of rozenrood, deels met bloesems, wit, donkergeel, violet of rozekleur. Aan den voet dier gebergten, onmiddellijk aan de rivier, maken rotsbrokken, ten deele zeer groot en van een zonderling maaksel, de voorboden uit der gebergten van *Minas*, die hier beginnen. Een eilandje aan de rivier, geheel uit stukken rots zamengesteld, is merkwaardig wegens de menigte vogelnesten, waarmede eenige korte kromme boomen letterlijk overladen waren. De vogel, die deze beursvormige nesten uit de draden der *Tillandsia* vlecht, is de zwart en geel ge-

gepluimde *Japoei* (*Cassicus* of *Oriolus persicus*), dien ik ten zuiden van *Belmonte* nergens gevonden heb. Deze vogel is gezellig, hangt zijn nest aan eenen dunnen tak, en legt daarin twee eijeren. Thans waren deze nesten ledig, want de broeitijd is in November, December en Januarij. De visschers gebruiken de jonge vogels als lokäas aan de hengels. De fraaije bloedroode *Tije Piranga* (*Tanagra Brasiliensis* L.) was ook hier, gelijk aan alle rivieroevers in donkere bosschen, zeer menigvuldig. Wij kwamen vervolgens aan eenen hoek, waar de geheele bedding zoo vol stukken rots is, dat slechts eene smalle bedding voor de kano's overig blijft; de stroom schiet pijlsnel daartusschen neer, en maakt een' waterval; waarom deze plaats ook *Cachoeirinha*, of de *kleine waterval* heet. Het geweld des strooms heeft in de rotsbrokken op de zonderlingste wijze ronde, deels bij uitstek regelmatige openingen in de gedaante van ketels uitgehold. Gaarne had ik die strooming zeer van nabij gezien; maar de drie schuitevoerders, (waaronder toch twee *Botocoedos*, ja mijn behendige JUKERECKE waren) bevonden zich niet in staat, de boot daartegen op te werken. Over dergelijke plaatsen worden, naar boven, de kano's heen getrokken; naar beneden brengen de soldaten van het *Quartel*, die der streek kundig zijn, den Reiziger over; bij hoog water glijdt men er

er bijna zonder gevaar en zeer snel over heen; doch bij een' lagen stand des waters worden deze plaatsen wel eens voor geoefende schuitevoerders gevaarlijk. Alsdan, wanneer de rotsen boven het water uitsteken, heeft dit oord wel iets van schilderachtige *Zwitsersche* streeken. Er groeit hier eene heester (waarschijnlijk een *Croton;* men noemt hem hier *Ciriba*) met zeer taaije en buigzame takken, waaraan zich de schippers, bij middelmatigen stroom, in 't voorbijvaren vasthouden. Deze plant schijnt de eenigste te zijn, die hier de plaats der wilgeboomen bekleedt, welke ik in geheel *Brazilië* nergens heb aangetroffen. Nog wast hier eene heester met witte bloemtrossen, die een' zeer aangenamen geur als anjelieren van zich geeft, en eene bevallige plant, met rozeroode bloemen, die, gelijk de *scabiosa*, de naakte grijze rotsen bedekt. Verscheidene *bignonias* - stammen lieten hunne kruinen over de rivier wapperen; zij stonden nog niet in 't blad, maar droegen reeds fraaije groote violetkleurde, pas ontlokene bloemen. Dieren ziet men hier niet, behalve verscheidene soorten van vogelen, zoo als zwaluwen, die in de waterkolken de Insecten navliegen. Maar hier, tusschen de rotsstukken in het zand, bespeurde ik voetstappen van de Heeren dezer eenzame wildernis, de *Botocoedos*, zuiver door den naakten voet afgedrukt. Er zijn hier eenige verlatene hutten van reizende bewoners van *Minas;* wij bezochten die, en keerden naar de sterk-

te

te terug. Op deze reis hadden wij nog het vermaak een' schoonen *Myuà* (*Plotus anhinga* L.) te bekomen (*); die vogel is namelijk zeer schuw; men moet de manier om hem te jagen kennen, en zeer voorzigtig daarbij te werk gaan. Men laat te dien einde de kano langs den oever afdrijven, zonder zich te bewegen; de jager heeft het schot gereed, en verliest den vogel niet uit het oog; zoodra deze de wieken rept moet men toeschieten, anders bekomt men hem niet. Mijne *Botocoedos* waren zeer stil; ik had mij vooraan in het vaartuig plat neêrgelegd, en toen het tijd was, schoot ik: dan nog dook de reeds in 't water gevallene vogel onder de kano heen naar den anderen kant, doch hier wist JUKERECKE hem behendig te grijpen.

Op het *Quartel* terug gekomen, vonden wij aldaar gebrek aan levensmiddelen, door eene mislukte vischvangst; maar onze jagers waren daar en tegen nu bijzonder gelukkig, zij bragten na anderhalven dag 21 wilde zwijnen terug van de soort *Queixada branca* (*Dicotyles labiatus*, CUVIER); zij hadden op de jagt 14 troepen van dit wild aangetroffen. Men kan hieruit tot de vele wilde zwijnen besluiten, die de bosschen van *Brazilië* bewonen; ook houden de

(*) Deze watervogel, die zijn voedsel in visschen zoekt, onderscheidt zich door een' langen hals (3 voeten), dien hij uit- en intrekken kan. Dezelve bepaalt zich tot de Oostkust van *Zuid-America*. *Vert.*

de Wilden van niets meer, dan van deze dieren en van apen. De aankomst onzer jagers, met de twee zoo kostbaar beladene kano's, was niet alleen voor ons hongerige *Europeërs* zeer welkom; maar vooral voor de bijeengeschoolde *Botocoedos*, die reeds met gretige blikken den buit verslonden. Zij waren bij uitstek dienstvaardig, en boden aan, die dieren te zengen en klaar te maken, wanneer wij hun daarvoor iets van het gebraad gaven. De Wilden bezitten wezenlijk in dit werk eene ongemeene behendigheid; jong en oud leide terstond hand aan 't werk; men stak terstond eene menigte vuren aan, wierp de zwijnen in de vlam, zengde hun dadelijk de borstels af, maakte die vervolgens schoon, en wiesch ze in de rivier, waarvoor zij kop en ingewanden bekwamen. Het snijden (in dunne reepjes) en inzouten deden onze soldaten. Behalve deze bevrediging onzer behoefte had deze jagt ook nog andere merkwaardigheden opgeleverd, onder anderen eenen *Anhuma* of *Anjoema*, (*Palamedea cornuta* L., *Camichi* BUFFON), een' vogel die niet ligt te schieten is. Dezelve draagt een' horen op het voorhoofd, welke slechts een uitwas der huid, en dus beweegbaar is. De *Botocoedos*, door onzen voorspoed aangemoedigd, begonnen ook te jagen, en kregen eenige reeën, *Aguti's* enz., die zij grootendeels dadelijk verteerden. Zij braden het vleesch (dit noemt men *boucanéren* of *muquiar*), en droogen hetgeen

zij

zij niet terstond opeten, aan het vuur, om het te bewaren. Mijn jager AHÓ, die bijzonder gelukkig geweest was, deelde nu terstond goedhartig hetgeen hij gevangen had met zijne landgenooten, de inboorlingen.

Verscheidene *Botocoedos* waren met geleende bijlen in het bosch gegaan, om voor de aan ons verruilde bogen en pijlen nieuwe te vervaardigen. Het booghout is een hooge boom met hard en taai hout, die in Augustus en September fraaije bruin roode bladen bekomt, en groote schoone gele bloemen draagt. Zijn hout is witachtig, maar heeft inwendig een' zwavelgelen kern, waaruit de Wilden hunne bogen vervaardigen, niet zonder groote moeite, waarom zij liever hunne verkochte bogen van ons leenden; ja sommigen trachtten ons die te ontvreemden.

Thans ruim tijd hebbende, de rivier *Belmonte* hooger op te varen, om de dierlijke wereld aan deszelfs oevers te leeren kennen, begaf ik mij naar het *Quartel do Salto*, 12 uren te lande, maar drie dagreizen te water van *Quartel dos Arcos* verwijderd. Ik verliet het eerste niet voor den middag, wij kwamen dus dien dag niet verder dan den bovengemelden kleinen waterval of strooming (*Cachoeirinha*), welke niet geheel zonder gevaar is, en waar men de kano's met lange stokken (*varas*) en touwen van drie of vier houtachtige slingerplanten in elkander gedraaid, al schuivende en trekkende moet overbrengen. Twee schippers, nu eens tot

de heupen in 't water, dan van rots tot rots springende, somtijds ook wel tusschen de steenblokken tot den hals toe in 't water vallende, trokken het ledige vaartuig; de overigen schoven het van achter voort. Intusschen klauterde ik met mijn jagtgeweer op de rotsen aan den oever, en schoot eene nieuwe soort van zwaluw, met een' vorkstaart en een zwarten dwarsstreep onder de keel (*Hirundo melanoleuca*); andere soorten, de witte en groene (*Leucoptera*) en die met de roestkleurde keel (*Jugularis*) zwieren overal in menigte rond. In deze rotsblokken nestelt ook eene nieuwe soort van vliegevanger (*muscicapa*), van boven donkergrijs en bruin, en aan den staart roestkleur, in het district van *Bahia gibao de couro* of *het leeren jak* genoemd, die zich ook in *Minas* en op de Oostkust, hoewel zeldzamer, en overal in de gesteenten en op de daken der huizen bevindt. Hier ziet men ze dikwijls op de punt van een' steenblok zitten, naar insecten lijnregt omhoog vliegen, en ook weder terug vallen. Alle gewassen stonden hier thans volkomen in bloei, en wij zagen nog verscheidene rozenroode of violetkleurde trompetbloemen (*Bignonia's*).

Met onzen arbeid was de avond gevallen; wij besloten dus op eene zandbank te vernachten. Hier wierp de zon juist hare laatste stralen nog, toen het in het naburige eeuwige woud reeds volkomen nacht was; de *Arara's* krasten haar wanluidend avondgezang, en gaven de uilen

en

en nachtzwaluwen het sein om te voorschijn te komen. Het heldere weêr deed ons zonder hutten bij een goed vuur vernachten, wij onder eene digte wollen deken, de schuitevoerders onder eene stroomat, beiden op eene ossenhuid gelegerd. Daags daaraan vervolgden wij onze reis. Van hier op heeft de rivier een weinig minder val; doch blijft in den grond eveneens, door groote stukken graniet afgebroken, die naar den oever toe het grootste waren. Verscheidene bevatteden *glimmer* of *mica;* ook vindt men hier in alle rivieren, vooral in de kleine beken, die van ter zijde invallen, een weinig goud en zelfs edelgesteente. Het water van den *Belmonte*, bij eene hooge rivier geel en troebel, was thans zeer helder, waardoor wij de rotsstukken onder water beter konden ontwijken. Deze rotsen beginnen zich, hoe hooger men komt, des te dieper in het woud te verspreiden, hetwelk nog gedurig de oevers blijft zoomen. Daar vele boomsoorten omtrent dezen tijd haar loof verliezen, de meesten daar en tegen altijd groen blijven, zoo verscheen hier het bosch half groen en half grijs; naar *Minas* heen is dit verschijnsel nog treffender, ja in vele soorten moeten de bladeren geheel afvallen. De vele soorten jong loof begonnen intusschen juist thans nieuw leven aan het landschap te geven; de *bignonia*-stam was geheel en al met zijne fraaije, donkerroode bladeren bedekt; de toppen der *Sapucaya*-boomen

(*Lecytis*) vertoonden zich in 't schoonste rozerood; de *buginvillea Brasiliensis* wond zich om de toppen van het ten deele nog bladerlooze geboomte, en overdekte die met donker rozeroode bloesems. Het zou den besten landschapsschilder naauwelijks mogelijk zijn, in dit jaargetij de veelsoortige kleurmengeling der reuzentoppen van deze nooit besnoeide, nooit gedunde bosschen te schetsen, en zoo hij 't vermogt, zou elk, die deze oorden niet zelf gezien heeft, zijn tafereel voor eene bloote vinding, een werk der verbeeldingskracht houden. Doch deze schoonheid der Natuur bleef aanhoudend verzeld met eene moeijelijke vaart op de met klippen bezette rivier.

De hette was thans reeds sterk, en wij werden door talrijke scharen van moskieten gekweld; doch deze moeten bij hoog water nog veel talrijker zijn. Op den avond van den tweeden dag hadden wij weder ons vuur op eene zandvlakte aan den oever ontstoken; de heldere maan beloofde het heerlijkste weêr, doch des morgens was het gansche dal in digten nevel gehuld, die echter spoedig opklaarde. Wij ontdekten daarop een' zwerm van groote zwaluwen, tot de soort *Cypselus* behoorende, en van eene ons nog onbekende soort, wier uiterlijk echter niets bijzonders beloofde; door hare snelle vaart konden wij er geene van schieten.

Na nog eene strooming door behulp van het

touw

touw (zonder lossen) te boven gekomen te zijn, kwamen wij aan eene plaats, waar de rivier tamelijk effen voortloopt, met weinig stroom. Aan den noorderoever is in eene hooge rots eene soort van hol, *lapa dos Mineiros* (of hol der bewoners van *Minas* genaamd). Deze holte bestaat echter in niets meer dan eene soort van afdak, door de vooruitspringende rots gevormd, als 't ware tot eene natuurlijke schuilplaats voor Reizigers, die hier volkomen tegen wind en regen beschut zijn. Mijn Volk ging hier aan land, om, zoo als zij zeiden, slijpsteenen te zoeken, aan de oevers eener beek, die alle soorten van oorspronkelijk gesteente, die men in *Minas* vindt, ook goud, zoo men wil, met zich voert. In de ruwe bedding dezer door louter wildernissen stroomende beek vonden wij sporen van *antas* of *tapirs*, en *Capybacas*, geruste bewoners dezer oorden, die hier klaar water, en in de omringende rotskloven en hoeken gereede schuilplaatsen vinden. Des avonds kwamen wij, na nog eenige kleine watervallen overgevaren te zijn, aan eene zandvlakte, waar ons het spoor van twee roode oncen of zoogenaamde leeuwkatten (*Felis concolor* L.) zeer duidelijk in 't oog viel; onze aandacht werd hier van afgetrokken, door een' zwerm vischotters (*loutras*), die al visschende de rivier afzakten, dikwijls met de koppen boven water kwamen, en dan hevig snoven; voor het schot waren zij te verre

van

van ons. Deze otters (*lutra Brasiliënsis*) vangen in de rivieren eene menigte visschen, waarvan men het overschot op de rotsen vindt, b. v. den kop en het beenen halsharnas ('t welk de otters schijnen te laten liggen) van eene soort van *silurus*, lichtbruin met ronde zwarte vlakken. *Araras*, en vledermuizen bleven ons des avonds, uilen en nachtzwaluwen des nachts gezelschap houden. Nu kwamen wij aan den aanzienlijksten waterval, die ons nog was voorgekomen, en hier kon de kano niet zonder ontladen voorbij. Elk moest de handen aan 't werk slaan, om ons ledige vaartuig over eene 3 voet hooge klip te tillen, 't welk nog moeijelijker werd door het neerstroomende water. Dit kostte veel moeite en tijd. Terwijl mijn Volk dus bezig was, zag ik aan den overkant een' *Botoçoedo* gerust zitten. Zijn naam was JUKAKEMET, hij was aan mijne lieden wel bekend, doch door hun thans niet opgemerkt; hij had ons werk aangezien, zonder eenig teeken van leven te geven, en daar zijne kleur van die der rotsen naauwelijks verschilde, was het naakte wezen bezwaarlijk te zien. Uit dien hoofde zijn die Wilden zoo gevaarlijk; zij kunnen naderen zonder opgemerkt te worden, en dus in andere streeken, waar zij met de *Portugeezen* in oorlog leven, dezen gereedelijk verrassen, zoo zij niet elk oogenblik op hunne hoede zijn. Wij riepen hem tot ons, maar hij antwoordde, dat de

stroom

stroom te driftig was, om er over te zwemmen; hij wilde naar het naburige *Quartel do Salto* terugkeeren, en ons dáár afwachten. Ook eenige andere *Botocoedos* op den noorderoever, die met een' soldaat op de jagt gingen, weigerden bij ons te komen. Wij voeren thans om eene hooge rotsmuur met gele aderen van *quartz* heen, en kwamen aan de landingsplaats van het *Quartel do Salto*, waar de rivier door een' aanmerkelijken val volstrekt onbevaarbaar is. Wij losten dus onze pakkaadje, klommen een' steilen bergmuur op, (waar eene loots of soort van pakhuis voor de naar *Minas* bestemde goederen is) en betraden het digte bosch, 't welk door kruipende *Bromelia's* bijna niet te begaan was, waar de 6 voet hooge *Begonia*-struik met hare groote bladen in menigte groeide (*), en waar de kolossale *Barrigudo* (*Bombax ventricosa*, ARRUDA) dun aan den grond en aan de bladerkroon, zich in het midden met een' dikken buik uitbreidde. Ook hiervan zijn verscheidene soorten; de eene heeft eene vrij gladde schors, de andere korte, dikke, maar stompe prikkels op den stam; de bladen, die, in de dunne kroon enkel staan, hebben de gedaante eener hand, en bij de eene soort twee, bij de andere drie lappen, bij nog anderen zijn zij on-

(*) Het geslacht *Begonia* heeft in *Brazilië* zeer vele soorten, waarvan eenigen zeer hoog en sterk opgroeijen.

onverdeeld. De dikke stam is vol van een week en saprijk merg; men vindt daarin verscheidene groote *larven*, of rupsen van insecten, die de *Botocoedos* opzoeken, aan een houten spit braden, en met veel smaak eten. Kwetst men den boom, zoo vloeit daaruit rijkelijk een kleverig sap of harst. In deze wildernis geleidde een paadje naar de woonplaats eener horde *Botocoedos*, waarvan velen het *Quartel* dikwijls bezoeken, en voor levensmiddelen een' tijd lang arbeiden.

Van de landingsplaats tot den krijgspost is omtrent een half uur gaans; de weg geleidt berg op en neêr door het bosch, en het is zeer moeijelijk, de goederen daarover heen te brengen. Het *Quartel do Salto* ligt aan de rivier, waar het dal zich eenigermate verbreedt, doch vol is van gruis en steenbrokken. De gebouwen zijn van leem, met groote lange stukken schors van het booghout bedekt. De bevelhebber, een onderofficier (*Gabo*) een man van de kleur, nam mij wel op, en wees mij een vertrek aan in een der gebouwen. Hij had slechts een paar soldaten hier, de overigen waren met eenige kano's naar *Minas* opgevaren; de geheele ruimte was daarentegen met *Botocoedos* vervuld, aan welken men dit verblijf toestaat, om vrede met hun te houden. Ik vond hier de oude, geheel naakte en ongemeen leelijke Vrouw van het Opperhoofd JUNE, die achter

ge-

gebleven was, toen het overige gezelschap de rivier was afgezakt; doch ook eenige andere, zeer welgevormde *Botocoedos*, die ten deele (op hunne manier) zeer fraai beschilderd waren. Eenigen droegen het ligchaam onbeschilderd, en slechts het gelaat tot den mond toe met *oeroecoe* gloeijend rood, anderen het geheele ligchaam zwart geverwd, slechts handen, voeten en gelaat natuurlijk van kleur. (In het tweede Deel zal men over 't *beschilderen* dezer Volken naauwkeuriger berigten mededeelen.) JUKAKEMET verscheen insgelijks. Hij was een der grootste *Botocoedos*, die ik gezien heb, en droeg in de ooren en onderlip groote houten borden. Men verhaalde, dat hij onlangs met den *Kapitein* GIPAKEIÒE, hoofd van een' anderen troep, twist bekomen, en daarin met een' pijl aan den hals ligt gekwetst was, waarvan men nog het lidteeken zag. Daarom vermijdde hij thans zorgvuldig het oord, waarin zijn vijand rondzwierf; terwijl deze aan den noorderoever omstreeks *Quartel dos Arcos* wilde zwijnen jaagde, vertoefde hij aan de zuidzijde te *Salto*. Vlak bij de gebouwen dezer laatste vestiging loopt de weg naar *Minas* voorbij, en is van hier naar boven zeer bruikbaar; doch naar *Belmonte* nederwaarts, zoo als reeds gezegd is, nog niet in goeden staat. Eerst voor eenigen tijd was een troep muildieren van *Minas Novas* herwaarts gekomen, om katoen tegen het al-

daar

daar zeer benoodigde zout om te zetten. Inwoners van dat oord, die zich om handelzaken hier bevonden, klaagden insgelijks zeer over het verwaarloozenvan dien zoogenoemden weg aan de benedenste deelen der rivier. Zij geven hunnen muildieren dagelijks een mengsel van olij en buskruid in, hetwelk (naar hun zeggen) een beproefd middel is tegen de ongezonde weiden, die men hier en daar op dien weg vindt; ook geeft men die beesten dan dikwijls wat zout. Indien deze weg inderdaad zoo goed was, als men hem wil doen voorkomen, zou er spoedig een veel sterkere handel met *Minas* plaats hebben, daar het *transport* te water van *Salto* af zeer moeijelijk is, vooral om het uit en inladen, en overbrengen aan het *Quartel.* Men zou ten minste zeer gemakkelijk een' bruikbaren rijweg van dáár naar de landingsplaats kunnen maken, om de goederen met karren en ossen daarheen te vervoeren; doch zoo ver brengt het in deze schaars bevolkte oorden de menschelijke nijverheid nog niet. Het is te hopen, dat de dringende behoefte aan een' beteren weg, en de luide klagten, die elk daarover aanheft, eens eindelijk de gewenschte uitwerking zullen doen.

Den volgenden dag bleef ik te *Salto*, en ondernam des morgens vroeg eene wandeling naar den waterval, dien men reeds van verre kan hooren. Men moet groote, wild door elkan-

kander gerolde rotsbrokken overklimmen, om dien val te zien. De zeer vernaauwde rivier rolt schuimend en bruisend over klippen in eene diepte neder, en verspreidt damp en een' fijnen stofregen; een weinig lager heeft hij een tweeden nog sterkeren val over eene aanzienlijke hoogte. Ik vernieuwde hier met vermaak de herinnering aan de *Zwitsersche* watervallen, die ik voor acht jaren gezien had, en die trouwens ongelijk veel grooter zijn. Menige dier watervallen in de rivier *Belmonte*, vooral de *Cachoeira do Inferno*, zullen echter, op een' kleineren maatstaf, vrij veel overeenkomst hebben met den *Raudal* te *Atoeres* en *Maypoeres*, door HUMBOLDT zoo heerlijk beschreven; slechts zijn zij niet zoo ineengedrongen en zamenhangend, als in den *Orivoco*-stroom. In de stukken rots, die de stofregen aan het *Salto* besproeit, groeijen eenige fraaije struiken, onder anderen een *Myrthus* met smalle bladen, die thans zeer aangenaam bloeide.

Het tweede, 't welk mij nog te *Salto* boeide, was de hoop, om den schedel van een' *Botocoedo* magtig te worden. Te *Arcos* was ik daarin gestoord geworden; hier was ik gelukkiger. Niet verre van de gebouwen had men in het digte woud onder ranken van fraaije bloemgewassen een' jongen *Botocoedo* van 20 of 30 jaren begraven, die een der woeligste krijgslieden van dezen stam was geweest. Wij gingen met spaden

naar het graf, delfden den schedel op, en vonden daarin reeds terstond eene merkwaardigheid; het groote hout der onderlip had de benedenste voortanden niet slechts weggeschoven, maar zelfs aan dezen nog jongen schedel de kassen der tanden ineengedrukt en gelijk gemaakt, hetwelk anders slechts bij zeer oude lieden het geval is. AZARA zegt in zijne Reizen door *Zuid-Amerika* (*), dat de hoofden der *Americanen* spoediger verweêren, dan die der *Europeërs*. Dit komt niet overeen met het gezegde van OVIEDO bij SOUTHEY, dat de *Spaansche* klingen op de harde *Amerikaansche* schedels afstuiten. Misschien zijn beide uitdrukkingen te sterk. Hoezeer ik mijn uiterste best had gedaan, om deze opdelving geheim te houden, verspreidde zich daarvan toch het gerucht spoedig op het *Quartel*, en baarde bij die onbeschaafde lieden veel opzien. Door nieuwsgierigheid gedreven, en toch door een heimelijk afgrijzen weêrhouden, kwamen velen aan de deur mijner woning, en verlangden het hoofd te zien, hetwelk ik echter terstond in mijn koffer gepakt had, en met den meesten spoed naar *Villa de Belmonte* zocht af te zenden. Nogtans hadden, zoo als ik thans bespeurde, de *Botocoedos* zich minder over mijne daad geërgerd, dan de soldaten van het *Quartel*, van welken ook velen

(*) *Voyages* etc. *V.* II. *p.* 59.

len mij hunne hulp bij het opdelven hadden geweigerd.

Na dus hier mijn oogmerk bereikt te hebben, keerde ik naar de landingsplaats terug, en ging den volgenden dag 's morgens vroeg weder scheep de rivier af, hetwelk zoo snel voortging dat wij in éénen dag weder aan de groote *Cachoeirinha* waren, en dien waterval zonder eenige belemmering overvoeren; nogtans schepte onze kano veel water; wij werden alle nat, en een kleine *Botocoedo*, dien ik medegenomen had, weende bitter van angst. Even gelukkig gleed de kano over de kleinere stroomingen heen. Omstreeks *Lapa dos Mineiros* zagen wij aan den zuideroever *Botocoedos* bezig aan den vischvangst met pijlen. Een van hun, die het naast bij ons was, wenkte dat wij hem zouden afhalen, en iets te eten geven. Om hem nader te bezien, en zijne wapenen te ruilen, deed ik naar den oever sturen, maar zijne eetlust was zoo groot, dat hij onze komst niet afwachtte, maar tot aan den hals in 't water sprong, en deels met zwemmen, deels met waden, de wapenen boven 't hoofd houdende, een stuk rots in de rivier bereikte, aldaar bleef, en teekenen van woest ongeduld gaf. Nader komende zagen wij een' forschen grooten knaap, die in alle zijne gebaarden de schroomelijkste woestheid teekende. Hij brulde met een' wijd geopenden mond niets dan *nuncut!* (eten!) waarop men

 hem

hem eenige handen vol meel in dien open' mond wierp; terwijl hij hetzelve nu gretig verslond, sprong een van mijn volk aan land, greep de wapenen des wildemans, en bragt die in de kano in veiligheid, zeggende, dat dit mensch zoo woest was, dat men zich tegen hem in veiligheid stellen moest; tevens sloeg hij een mes in de punt van zijn' riem, en stak het den inboorling toe, die met dezen ruil niet ontevreden scheen, maar intusschen de hoop niet opgâf, ons nog ter stilling van zijn' razenden honger in te halen. Hij liep al brullend langs den oever, terwijl de kano afzakte, sprong van het eene op het andere stuk rots, zwom en waadde door het water, tot hij eindelijk bespeurde, dat de kano te ver vooruit was, om hem in te halen; daarop ging hij misnoegd in 't bosch terug. Iets verder maakten twee andere Wilden gelijke aanspraak op onzen voorraad; doch wij hadden tijd noch lust, ons met hen in te laten. Tegen den avond stiet ons vaartuig bij het voorbijvaren eens watervals tegen eene rots, en zat eensklaps vast; al ons volk in de kano viel door elkander. (Ik bleef hiervan beveiligd, daar ik, in 't zwemmen onkundig, mij aan geen gevaar wilde blootstellen, en dus den oever liever langs klauterde). Evenwel bereikten wij gelukkig voor zonnenondergang het *Quartel dos Arcos*.

De ziekte van een' mijner lieden noodzaakte

mij,

mij, hier eenige dagen te vertoeven; door goede kina was hij nogtans spoedig hersteld. Wij begaven ons intusschen naar het eiland *do Chaves*, om te jagen. Onder weg zagen wij onder anderen de *Petraea volubilius* met hare lange hemelsblaauwe bloemen. Onder een' hevigen regen kwamen wij des avonds laat aan het *Zandeiland.* Wij konden echter door den plasregen aan geen droog en gerust nachtleger denken, en kropen dus in eenige oude vervallene visschershutten, waarvan onlangs de bladeren waren afgevallen. Maar hier liep alles door; het vuur zelf kon niet branden, en wij verwachtten met smart het einde van den langen nacht. Dadelijk den volgenden morgen zond ik het volk om gereedschappen uit, om eene betere nieuwe hut van lange staken, palmbladen en lianen te maken. Het weêr werd wel iets gunstiger, maar nog verliepen met het voltooijen onzer woning anderhalven dag. Ik was hier met vier mijner lieden, en den *Botocoedo* AHÒ, die mij verzeld had; twee waren altijd te huis, om ons eiland te bewaken, en de keuken te voorzien; de anderen voeren naar het bosch, om te jagen. Eens was de kano naauwelijks afgevaren, of ik hoorde de jagers schieten, en zag ze toen dadelijk terugkeeren. Zij hadden vier pooten van een dier uit het water zien uitsteken, 't welk zij voor een dood zwijn hielden; doch nader komende, ontdekten zij eene groote *Capybara*;

tusschen de kronkels door eene reusachtige slang verstikt, die hare prooi niet los liet voor dat zij twee snaphaanschoten, en eenen pijl van onzen *Botocoedo* in 't lijf had, en toen ontsnapte zij nog met grooten spoed, als of er niets gebeurd ware. Het was voor mij van veel belang, deze merkwaardige slang te bekomen; doch hoewel ik terstond daarop uitging, was alle moeite vruchteloos; de hagel schijnt in het water de kracht verloren te hebben, en den pijl vond men gebroken aan den oever, waar de slang hem uitgetrokken had; slechts ligt gekwetst was zij spoedig voortgesneld, tot op een' onbereikbaren afstand. Dit kruipende dier, de *Soecoerioeboe* van de rivier *Belmonte*, (in *Minas Geraës* noemt men het *Soecoerioe*) is de grootste slang van *Braziliё*, ten minste in de genoemde landstreken. Terwijl het Volk vele fabelen van haar verhaalt, hebben de natuuronderzoekers in hare beschrijving vele misslagen begaan, en haar vaak met andere soorten verwisseld. DAUDIN geeft haar den naam van *Boa Anacondo*, zij is over geheel *Zuid-Amerika* verspreid, en bewoont van alle *Amerikaansche* slangensoorten alléén het water, in en aan het welke zij leeft, en is dus in den eigenlijken zin des woords een tweeslachtig dier. Fraai is zij niet; haar rug is donker zwartachtig olijfkleur, over welken in de lengte twee rijen ronde zwarte vlakken, (paar aan paar)

heen-

heenloopen, doorgaans zeer regelmatig. In oorden waar de mensch haar niet verontrust, bereikt deze slang de grootte van 20, 30, en meer voeten. DAUDIN houdt in zijne natuurlijke Geschiedenis der kruipende dieren de slang, die hij als de echte *Boa constrictor* beschouwt, voor *Afrikaansch;* maar al is het, dat men dezelve ook in *Afrika* vindt, zij komt mede overal in *Brazilië* voor, is aldaar de gemeenste Land-*Boa*, en overal bekend onder den naam van *Jiboya.* De *Belmonte* is de zuidelijkste rivier der Oostkust, waarin men *Soecoerioeboe's* vindt; meer noordwaarts komen zij overal voor. De verhalen wegens haren winterslaap zijn te onbepaald. Het moet wel waar zijn, dat zij in de moerassen der grasvelden (*Lianos*) in het drooge jaargetijde verstijven (*), maar in de steeds waterrijke woudvalleijen van *Brazilië*, waar zij niet in eigenlijke poelen leven, maar in ruime meiren of altijd natte broeklanden, rivieren en beken, wier oevers door het lommer der oude boomen verkoeld worden, daar heeft die verstijving geene plaats.

Op den dag der mislukte slangenjagt had mijn volk verscheidene belangrijke vogels geschoten, onder anderen een' zwartachtig bruinen, tot nu toe nog onbeschreven' kleinen Adelaar met een' ve-

(*) HUMBOLDT *Ansichten der Natur*, p. 30. 34.

vederbosch op het achterhoofd (*), die juist op het punt stond een *jupati* (buideldier) te vangen, toen men hem schoot; zijn geheel uiterlijk getuigde van stoutheid en moed, zijn oog was levendig en vurig, en de verlengde veêren van het achterhoofd gaven hem een schoon voorkomen.

De regen belemmerde nogtans zeer ons jagtvermaak, zoodat ik besloot weder het *Quartel dos Arcos* te bezoeken, waar gedurende mijne afwezigheid een nieuwe troep *Botocoedos* was aangekomen, wiens Bevelhebber MAKIËNGIËNG bij de *Portugeezen* den naam van *Capitam* GIPAKEIOE (*de groote Kapitein*) voerde. Het was reeds tegen den avond, en ik was digt bij het *Quartel*, toen mij toevallig op eene zandbank een paar groote *Tapirs* tegenkwamen. In het vooruitzigt eener gelukkige jagt had ik reeds in stilte mijn' *Botocoedo* AHÒ naar het bosch gezonden, om de dieren van hunnen schuilhoek aftesnijden. Dit gelukte; zij sprongen in 't water, om den overkant der rivier te bereiken, doch hier kwam onze kano hen voor; evenwel ontsnapten bei-

(*) *Falco Tyrannus*, eene nieuwe soort, de vederen van het achterhoofd staan overeinde; op hals en rug zijn de veêren wit, doch door bruine punten bedekt; het overige ligchaam donkerbruin, de slagpennen en staart met donker gemarmerde dwarsstrepen, benedenrug en pooten met smalle witte dwarsstrepen; voeten tot op de teenen met veêren voorzien.

beide de *Tapirs*, de een den pijl van den *Botocoedo*, waarvan de boogstreng brak, de andere eene menigte van snaphaanschoten, die hij onder water ontdook, hoewel met veel bloedverlies. Kogels hadden wij niet; onze hagel was te ligt, en het vaartuig te zwaar om snel te roeijen; ook kan men deze dieren niet schieten, voor dat men hun hoofd nabij het vaartuig boven water ziet; alsdan moet men vooral op het oor mikken. Deze dieren zwemmen ongemeen vlug, hetwelk hun bij de jagtpartijen der *Portugeezen* en inboorlingen zeer te stade komt. Hoewel de *tapir* of *anta*, dit groote zware beest van 6 of 7 voet lang, door eene zeer dikke huid beschermd is, zoo schieten de *Portugeezen* hem toch altijd enkel met hagel, nimmer met kogels. Maar hiertoe behooren lange geweren, die op een hair treffen, en eene zeer sterke lading van grof lood. Deze jagers zouden liever 12 of 16 schoten met schroot op een dier doen, dan eens met kogels te laden; ook schieten zij naar de grootste zoowel als kleinste dieren altijd met hagel; zoowel de *Jacutinga* (*Penelope*) als een wild zwijn of een *tapir*. Deze laatste, wiens vleesch eetbaar is, wordt ook wel door honden vervolgd. Men vindt hem gewoonlijk 's morgens en 's avonds in de rivieren, waar hij zich gaarne met baden verkoelt. Wanneer hij gekwetst en een weinig vermoeid is, wordt hij door de *Brazilianen* dikwijls met het mes in

de hand aangevallen; zij maken daarbij gebruik van de gewoonte hunner Natie, gedurig een' dolk of mes in den gordel te dragen, waarvan zelfs de Geestelijken geene uitzondering maken: — een gebruik, dat tot vele moorden aanleiding geeft.

Eerst des nachts in het *Quartel* gekomen, werd ik vroeg in den morgen door de *Botocoedos* gewekt, die verlangden den vreemdeling te leeren kennen. Zij klopten driftig op de deur, tot ik die opende, en overlaadden mij toen met vriendschapsbetuigingen. Kapt. GIPAKEIOE was zeer voor mij ingenomen, omdat men hem beduid had, dat ik een groot vereerder der *Botocoedos* was, en van begeerte brandde, om hem, *het groote Opperhoofd*, te leeren kennen. Hij was slechts middelbaar van gestalte, maar zag er gespierd uit. In ooren en onderlip droeg hij ook houten borden; tot den mond toe was zijn gelaat gloeijend rood beschilderd (*), daarbij had hij een' zwarten streep van het eene oor tot het andere onder den neus heen. Het ligchaam was voorts onbeschilderd. Omtrent de *Portugeezen* gedroeg hij zich opregt en welgezind, en men had nog nooit over hem te klagen gehad. Hoewel in het uiterlijke door niets van zijne landgenooten onderscheiden, ge-

(*) Wie zou zeggen, dat eene *Parijsche schoone*, het toppunt der beschaving, (zoo zij waant,) en een half dierlijke *Botocoedo* het blanketten met elkander gemeen hebben! *Vert.*

genoot hij bij hen toch groot aanzien, waardoor hij zelfs voor de *Europeërs* somtijds nuttig werd. Toen b. v. de laatsten voor het eerst vreedzaam met de *Botocoedos* bijeenkwamen, verscheen een ander Opperhoofd derzelven op het *Quartel*, en eischte met onstuimigheid eene partij ijzergereedschap. Daar de post toen nog zwak bezet, en van vele wilden omgeven was, zag men zich genoodzaakt, hem zijn' zin te geven. Kort daarop verscheen Kapt. GIPAKEIOE; men beklaagde zich bij hem over dit geval, hij ging dadelijk in het bosch, en noodzaakte den bezitter, een gedeelte der werktuigen terug te geven. Hij drukte mij meermalen, op de wijze der *Portugeezen*, aan zijne borst; doch ons gesprek was al heel zonderling, daar hij mij zoo min als ik hem kon verstaan. Weldra echter deed mij de Heer *Kapitein* door zeer duidelijke teekenen begrijpen, dat hij geweldigen honger had, (dit is altijd het eerste, waarmede deze *Indianen* een gesprek of eene onderhandeling beginnen.) Na dat ik hem met *mandiocca*-meel bevredigd en nog meer aan mij verpligt had, ontbood hij uit zijne hut in het bosch eenige voorwerpen tot ruilhandel, b. v. een korte spreektrompet, *Cuntsjun Cocann* (*), uit de staarthuid van het groote gordeldier

(*) In plaats van den *Tatoe*-staart bedienen zich tot dat einde de reeds meer beschaafde *Coroados* in *Minas Geraës* van een' ossenhoren. Zie VON ESCHWEGE *Journal* of *Brasilien*, *Heft.* I.

dier (*Dasypus maximus*, *Grand Tatou*, *Tatou premier*, AZARA) gemaakt; zij dient dezen wilden, om elkander in het bosch te beroepen. Tegenover het *Quartel* aan den noorderoever was eene reeds vroeger vermelde banaanplantaadje, door eenige *Botocoedos* aangelegd: aldaar waren eenige verlatene hutten, in welke zij een paar vrouwelijke lijken begraven hadden; thans, bij de komst van hunnen bevelhebber, werden deze hutten verbrand; want zij gebruiken nooit meer de woningen, waar in dooden begraven liggen. In plaats daarvan werden eene menigte nieuwe hutten gebouwd; overal in het lommerrijke bosch heerschte drukke werkzaamheid; want niet slechts aan den oever, maar tot diep in het woud hadden zich de nieuwe aankomelingen nedergeslagen. Overal zag men de talrijke bruine jeugd bezig, hier zich in de rivier te baden, daar boog en pijlen te vervaardigen, elders vruchten van de boomen te plukken, of visschen te schieten enz. Aan een' anderen kant was de manschap in het digte geboomte aan het werk, om hout in te zamelen en andere benoodigdheden te verrigten, ten welken einde zij elkander gestadig toeriepen. Men zag hier dus een levendig beeld van een nieuw Gemeenebest van Wilden, en beschouwde met vermaak deze woelige drukte. Toen Kapt. GIPAKEJOE met zijn volk hier aankwam, droeg ieder man een paar lange staken, als uitdaging voor den troep van JUCKAKEMET, dien hij hier ver-

verwachtte, maar die zich wijsselijk naar het *Quartel do Salto* op den zuideroever begeven had. Na een verblijf van eenige dagen trok ook GIPAKEIOE met de zijnen diep in de bosschen, om de onderscheidene thans rijpe vruchten optezoeken. Deze gewoonte hebben alle de wilden; zij kennen den tijd der rijpheid van elke vrucht naauwkeurig, en zijn niet meer te houden, wanneer deze nadert. Thans lag de *Cipò* of slingerplant (door hun *Atsja* genoemd (*), aan de beurt. Zij rollen de groene stelen van dit gewas in bossen te zamen, nemen ze met zich naar huis, en roosten en kaauwen ze daar; die stelen bevatten een sterk voedzaam merg, hetwelk volkomen smaakt als onze aardappelen.

Mijn doel was hier dus bereikt: en ik keerde naar *Ilha do Chaves* terug, waar mijne lieden mij wachtten. Zij hadden op een naburig eilandje reeën ontdekt, en eene daarvan geschoten. Deze ree is de gewone van *Braziliё*, door AZARA onder den naam van *Guazupita* beschreven (*). Het vleesch verschilde aanmerkelijk van dat onzer *Europische* soort; het is niets minder dan smakelijk, zeer mager, droog, en dradiger dan het vleesch eener oude koe. Doch wij hadden hier niet

(*) Deze plant is waarschijnlijk eene *begonia;* zij klimt bij de stammen omhoog.

(*) Essai sur l'Hist. natur. des quadrup. du Paraguay, *Vol.* I, *p.* 82.

niet veel keus van levensmiddelen; wat slechts eetbaar kon heeten, was ons wellekom. De regen bleef aanhouden, en maakte het verblijf hier nog onaangenamer: echter werd mijne verzameling door menige belangrijke aanwinst verrijkt. Wij bemagtigden eene groote uil, die geregeld 's morgens en 's avonds in de schemering haar kloppend geluid deed hooren. Zij schijnt tot eene nog onbekende soort te behooren (*), voorts de groote lichtbonte nachtzwaluw (*caprimulgus grandis* L.) wier schel gefluit verre door de eenzaamheid dier bosschen weêrgalmt, en nog eenige andere fraaije vogels, onder anderen den zwarten *kolibri* met witten staart (†), die in de Natuurlijke Historie nog niet beschreven is; en schoone groote *anhumas*, die hier hun voornaamste verblijf houden, en

(*) *Strix Pulsatrix*, dus genoemd naar hare stem, welke naar een geklop zweemt; zonder ooren, het mannetje 17 duim lang, en bijna 45 breed; de meeste vederen fraai licht grijs in 't bruinroode spelende, aan de keel eene witte vlek: vlerken en staart donker gemarmerd, slagpennen met dwarsstrepen, alle overige ligchaamsdeelen licht geel, aan de borst en den buik meer roestkleur.

(†) *Trochilus ater*, vederen niet veel bijzonders: het mannetje 5 duim lang; de bek slechts zeer weinig gebogen; ligchaam bijna zwart, uitgezonderd op enkele plaatsen, waar hij blaauw is als staal met een' gloed van kopergroen; onder de vleugels, stuit en staart wit; aan den laatsten een blaauw violetten zoom; middelste veeren donker staalgroen met een' blaauwen gloed.

en wier schelklinkende stem eene oproeping voor mijne jagers was, om ze te gaan schieten.

Den 25. September verliet ik het eiland op den terugweg naar het *Quartel*, en vond op dien weg weder een' troep *Botocoedos* om hun vuur gelegerd; behoorende tot den troep van GIPAKEIOÈ; zij hadden hier de rivier doorwaad naar den zuideroever. Verscheidene hunner jonge knapen sprongen in onze kano, om mede naar de sterkte te varen. Wij waren daar naauwelijks, of er kwam eene horde van den zuideroever, namelijk die onder *Kapitein* JEPARACK, die ik nog niet gezien had. Het was een wonderlijk gezigt hoe alle deze bruine menschen, met boog en pijl in de hand, de geheele breedte doorwaadden; men kon het gedruisch van hunnen doortogt door het water van verre reeds hooren. Allen hadden bossen van 6 tot 8 voet lange stokken op de schouders, om met JUNE, GIPAKEIOE en derzelver horden te vechten; maar laatstgemelde was thans dieper in 't bosch getrokken, en zelfs JUNE met zijn' troep was niet op het *Quartel*. De Wilden liepen driftig alle vertrekken door, om hunne partijen te zoeken, doch, niemand vindende, lieten zij hunne stokken, ten bewijze der uitdaging, achter, en trokken des avonds weder weg. Zij hielden echter in de volgende dagen, zoo als gewoonlijk bij eene lage rivier, eene bestendige gemeenschap tusschen de beide oevers. Den

28.

28. herhaalde JEPARACK zijn bezoek en zijne uitdaging, dan nog te vergeefs, daar GIPAKEIOE niet was aangekomen; doch zij bleven in de nabijheid, en vonden spoedig gelegenheid, zich met JUNE te meten, die benevens zijne drie volwassene zonen en overige manschappen de partij van GIPAKEIOE volgde, en de uitdaging aannam. Op eenen verrukkelijk schoonen zondag morgen zag men alle *Botocoedos* van het *Quartel*, in 't gelaat deels zwart, deels rood beschilderd, eensklaps opbreken, en door de rivier heen naar den noorderoever waden; alle met bossen lange stokken voorzien. Kort daarna trad uit het woud, waar de vrouwen en kinderen zich in de hutten verscholen hadden, *Kapitein* JUNE te voorschijn. Naauwelijks was de tijding van den kampstrijd onder de *Europeërs* verspreid, of eenige menigte toeschouwers, onder anderen de soldaten, een Geestelijke uit *Minas*, verscheidene vreemdelingen, en ook wij, snelden naar het strijdperk heen. Elk wapende zich uit voorzorg (men kon niet weten hoe de zaak mogt afloopen) met een pistool en mes onder den rok. Aan den overkant der rivier stonden alle wilden gedrongen op een; wij sloten een halven kring rondom hen. Het gevecht begon op dit oogenblik. Eerst hoorde men raauwe kreeten ter uitdaging: dan gingen zij als grommende honden rondom elkander heen, en maakten intusschen de stokken gereed. Toen trad *Kapt.* JEPARACK

op,

op, ging tusschen de mannen rond, sparde de oogen wijd open, zag regt voor zich uit, en zong toen met eene trillende stem een lang lied, waarschijnlijk over de beleediging, die hem was aangedaan. De partijen kwamen door dit tergen hoe langs zoo meer in vuur; eindelijk raakten er twee handgemeen, stieten elkander met den arm op de borst, dat zij achteruit deinsden, en grepen toen de wapenen. De een sloeg maar onbesuisd toe, zonder te letten, waar hij den ander raakte: deze vertrok geen gezigt, maar brak toen ook los, en zoo ging het om 't hardst aan het slaan, waarvan zich de sporen nog lang daarna in de builen op het naakte ligchaam vertoonden. Daar zich aan deze klopstokken dikwerf nog puntige overblijfsels van de afgesnedene takken vertoonden, bleef het niet enkel bij builen, maar vloeide ook dikwijls het bloed bij 't hoofd neder. Wanneer twee kampvechters elkander duchtig hadden afgerost, zoo gingen zij weder een' tijd lang mijmerend en elkander uitdagend rond, tot weder heldhaftige geestdrift hen aangreep, en hunne stokken in beweging bragt. De Vrouwen bleven intusschen noch onzijdig noch ledig: onder gehuil en gejammer grepen zij elkander bij 't hair, gaven elkander vuistslagen, krabbelden elkanders gezigt open, en rukten de houten uit elkanders lippen en ooren, die dan als zegeteekenen op het slagveld in 't rond lagen. Wierp de

eene de andere op den grond, zoo stond eene derde daar achter, die haar den voet ligtte, zoo dat zij ook neêr viel, dan sleepten zij elkander op de aarde heen en weder. De mannen vernederden zich niet zoo zeer, dat zij de vrouwen der tegenpartij mishandelden, maar wanneer deze hun te na kwamen, zoo stieten zij haar slechts met de stokken, of schopten ze weg, zoo dat zij op den grond buitelden. Ook uit de naburige hutten weergalmden de klaagtoonen en het gehuil van vrouwen en kinderen, en verhoogden den indruk van dat zonderlinge schouwspel.

Op die wijze duurde de strijd omtrent een uur lang; wanneer allen vermoeid schenen, zoo toonden eenigen hunnen moed en volharding, door gedurig in den toon der uitdaging tusschen de anderen rond te gaan. *Kapt.* JEPARACK bleef, als hoofdpersoon der beleedigde partij, tot op het laatst in het strijdperk; allen schenen vermoeid en afgemat, toen hij nog niet de minste vredelievende gezindheid toonde, zijn trillende zangwijs voortneuriede, en zijn volk aanmoedigde; tot wij eindelijk als bemiddelaars optraden, en hem op den schouder kloppende zeiden, dat hij wel een knap oorlogsman was, maar toch nu zou dienen vrede te maken; waarop hij dan ook eensklaps het slagveld verliet, en naar het *Quartel* terugkeerde. *Kapt.* JUNE had zoo veel moed en kracht niet getoond, maar was steeds

bij de achterhoede gebleven; trouwens hij was een oud man. Wij keerden nu gezamenlijk naar het *Quartel* terug, daar vonden wij onze oude kennissen JEPARACK, MEDKANU, AHÖ, en anderen met builen overladen. Zij bewezen, hoezeer de mensch zich verharden kan; want niemand van hun had de minste gedachten aan zijne gezwollen ledematen; maar zij zetteden of leiden zich terstond op hunne deels nog opene wonden, en vonden het meel regt smakelijk, dat de bevelhebber hun reikte. Gedurende dezen kampstrijd bleven bogen en pijlen aan de naburige boomen geleund; niemand greep naar dezelve; nogtans moet het bij dergelijke gelegenheden wel eens tot zulke wapenen zijn gekomen, weshalve de *Portugeezen* op deze vechtpartijen in hunne nabuurschap niet zeer gesteld zijn. Eerst later vernam ik de oorzaak van den twist. *Kapt.* JUNE en zijn volk hadden op den zuideroever in de *privative* jagt van JEPARACK eenige wilde zwijnen geschoten; dit zag de laatste als eene zware beleediging aan, (want de *Botocoedos* kennen ook het regt van de jagt). Dergelijke beleedigingen geven dikwijls aanleidingen tot hunne oorlogen. In de nabijheid van het *Quartel dos Arcos* was echter nog slechts éene kloppartij van dien aard voorgevallen. Het gebeurt reizigers slechts zelden getuigen te zijn van een tooneel, hetwelk nogtans zoo belangrijk is voor de kennis dezer wil-

den en van hun karakter. Niet lang na mijn vertrek van het *Quartel* moet een nieuw gevecht van nog meer belang hebben plaats gehad, veroorzaakt door de terugkomst van *Kapitein* GIPAKEIOE, bondgenoot van JUNE.

Daar onderscheidene redenen mij tot de terugkeering naar den *Mucuri* noopten, zoo verliet ik met het einde van September het eiland, en voer naar de *Villa de Belmonte*. De vaart ging wegens het lage water wel een weinig langzaam, maar de jagt, en menige opmerking van natuurlijke merkwaardigheden maakte die toch aangenaam en onderhoudend. Aan de thans ontbloote oevers der rivier bespeurden wij de oevergaten, van den zonderlingen visch, hier *Cachimbo* of *Cachimbao*, in de noordelijke streken aan de rivier *Ilheos Acari*, en door MARCGRAF, die hem te *Pernambucco* beschouwde, *Guacani* genoemd. (*Loricania plecostomus* L.) Deze visch graaft namelijk gaten van weinig diepte in den wal, om bij hoog water, wanneer hij rusten wil, zich daarin tegen de drift van den stroom te beveiligen; somtijds klopt hij, zoo als de visschers beweren, onder aan de kano's, wanneer hij namelijk het slijk en kroos verteert, hetwelk zich aan de vaartuigen heeft aangezet. De lente was reeds verre gevorderd, en wij hoorden thans in de bosschen de brommende stem van den *Matum* (*Crax Alector* L.) die door de wildernis heen klinkt, en de

jagt

jagt dezer vogelen zeer bevordert; vooral vertoonen zij zich bij eene wassende rivier. Wij vonden op en bij de zandbanken ook eenige papegaaijen en vele apen, (*Macacos* of *Micos*) waaronder eene soort met dikken kop, gele borst, donkerbruine leden en een' rolstaart, 32. duim lang, waarvan de staart meer dan de helft bedraagt; hier *Macaco di bando*, genaamd.

Den 28. September bereikte ik de *Villa de Belmonte.* Mijne terugreis naar den *Mucuri* was zeer bezwaarlijk. Wij moesten de sterk aangewassene kustrivieren *Corumbao* en *Cahy* doorrijden, en dan die reis langs het strand onder een' gedurigen plasregen voortzetten. Reizigers die ons ontmoetten, hadden de *Patachos* aan de overzijde gezien, wij bespeurden ze niet, hetwelk ons in deze eenzame streken zeer aangenaam was. Na verscheidene doorgeworstelde onaangenaamheden, doch zonder eenig bijzonder ongeluk, bereikten wij *Caravellas* en *Mucuri*, waar ik met mijne vroegere reisgenooten, de Heeren FREYREISS en SELLOW, drie weken doorbragt, en daarop naar *Belmonte* terugkeerde. Onder weg maakte ik aan den *Rio de Prado* of *Soecoeroecoe* kennis met de reeds meer genoemde *Machacaris.* Ik wenschte zeer een gehucht dezer wilden, hetwelk men zeide, dat hooger op aan den *Prado* was aangelegd, te bezoeken, en voer dus van de *Fazenda*, waar ik in Julij de *Patachos* vergeefs had opgezocht,

 den

den stroom verder op. Aan deszelfs oevers onderscheidde men duidelijk vele boven elkander liggende zandlagen, waaruit ik bespeurde, dat omtrent tien voet diep beneden de oppervlakte, gedurig eene menigte waters naar de rivier vloeide. Uit deze groote watermagazijnen onder den grond kan men den snellen aanwas der rivieren gedurende den regentijd in deze warme landen ligtelijk verklaren; wij waren thans juist in den sterksten regentijd, in November, wanneer alle meiren vol geloopen zijn. Hooger op de rivier vindt men zeer schilderachtige gezigten: vooral een aan den zuideroever, 't welk men *oiteiro* (de hoogte) noemt; op afwisselende hoogten, en in het lommer van Kokospalmen ziet men verscheidene *Fazenda's*, in de bekoorlijkste ligging. Met de lente bloeiden thans vele fraaije boomen en heesters, de *Visnea* met hare van onder roestbruine bladeren, zoo zacht en glanzig als zijde, *Rhexia*, met groote violette bloemen, *Melastoma's* met het van onder fraai zilverwitte blad; trompetbloemen, uit welke de *Genipaha* (*Genipa americana*) met hare aanzienlijke witte bloemen uitstak. De van natuur donkergroene kleur der *Brazilische* bosschen was thans door de jonge geelachtig groene, of roode uitspruitsels der takken versierd, nogtans heerschte eene donkere schaduw in het bosch, die bij de groote hette zeer wellekom was, maar door de moskieten, die daardoor gelokt

lokt werden, den wandelaar ook weder zeer lastig werd. Aan den oever prijkte eene schoone bloem: de witte *Amaryllis* met purperkleurde helmstijltjes. De oppervlakte des waters had door het opnemen der beken uit bosschen, moerassen en bergen thans eene donkerbruine kleur, en maakte eene volkomene *Camera obscura*, waarin zich de groene bosschen met hare bloemen heerlijk spiegelden. Op die vlakte zwommen eilanden der *Pontederia*; daar rees de bevallige *Jassana* (*Jaçana*) *Parra Jacana* L.) omhoog, wiens luide stem, eene soort van gelach, men reeds van verre vernam Op eene plaats, waar men juist eene *lancha* bouwde, vernam ik, dat de bosschen aan den *Prado* eigenlijk niet veel scheepstimmerhout meer opleverden, men vond wel sterke stammen, goed tot het bouwen van kano's, maar daartoe kan men ook zachtere houtsoorten gebruiken. Aan dezen oever waren ook kleine streken vol biezen, gras en water, die men met eene heining van riet had gesloten, om visschen daarin te vangen. Men opent dezelve bij het begin van den vloed, wanneer de visschen binnen komen: is nu de kreek, die geen afloop heeft, vol water en visschen, zoo sluit men de opening; het water loopt af, maar de visschen kunnen niet weg, en worden gevangen — Tegen den avond werd de vaart zeer aangenaam. De vele soorten der krekels, die deze ruime wildernis vervul-

den, werden door het zonderlinge geluid van den loofkikvorsch, door het droefgeestige gefluit der *Mandalua* (*Caprimulgus grandis*) en door de klagende toonen der uilen vervangen. Vrij laat in den nacht bereikte ik *Vimieyao*, een oorlogspost, waar de woning en plantingen van den Regter van *Villa do Prado*, BALANÇUEIRA, lagen. De huisheer was afwezig; doch hij had mij een zeer vriendelijk onthaal en een goed nachtverblijf beschikt. Muzijk en dans weêrgalmden uit de woningen der tien *Indiaansche* huisgezinnen, die zich hier bevinden.

De volgende dag toonde mij een heerlijk woest landschap. Zoo ver het oog rustte, bespeurde men niets dan een ondoordringbaar geboomte, dat, sedert Eeuwen in elkander gegroeid, eene *massa* vormde, over welke de ruwe *Patacho* en *Machacari* met oncen en zwarte tijgers de heerschappij deelt. Eene hoogte verrijst tusschen twee lagere streken, in wier diepte de beide armen van den *Socoeroecoe* uit het Noorden en Zuiden afkomen, (zij worden van daar *Rio do Norte* en *do Sul* genaamd) en zich alsdan vereenigen. Van verre ziet men de *Serra de Joäo de Leäo* en de *St. André*, tot de *Serra dos Aymores* behoorende, eene bergketen die omtrent vier dagreizen van de kust ligt, niet verre van den waterval der Rivier, welke voor jagt en vischvangst goede buit moet opleveren. De *Prado*

of

of *Socoeroecoe* wordt spoedig aanmerkelijk kleiner, wanneer men dien opvaart, een bewijs dat hij geen' aanmerkelijken loop heeft Boven den zamenloop des noorder- en zuiderarms houden de *Europische* woningen op: aan den noorderarm zijn er geheel geene meer, aan den zuiderarm slechts eene enkelde, en wel vlak boven de vereeniging.

Na lang dit schoone uitzigt te hebben genoten, daalde ik de rivier af naar de woningen der *Indianen.* Er was onder deze lieden eene Vrouw van den stam der *Machacani's*, die volkomen de taal der *Patachos* verstond, hetwelk men zeer zelden vindt: daar deze laatsten onder alle stammen der *Indianen* vooral wantrouwig en stug zijn, bekommert zich iemand, die niet tot hunnen stam behoort, zelden om hunne taal. Niet verre van hier, iets dieper in het digte geboomte, ligt het dorp of gehucht der *Machacaris*, die men mij dikwerf geroemd had, maar waar slechts vier huisgezinnen van dit volk in ééne woning bij elkander leven. Zeer verlangende ook dezen stam te leeren kennen; begaf ik mij met eenige *Indianen* daarheen. De weg was zeer ongemakkelijk: men moest een half uur verre door moeras en water waden, en over omgevallen boomstammen klauteren. Ik vond de Wilden in een vrij ruim huis allen bij elkander; zij leven hier reeds sedert tien jaren, en zijn tamelijk beschaafd. Eenige waren regt

vriendelijk en gezellig; anderen daarentegen bleven schuw en op zich zelve. Enkelen spreken een weinig *Portugeesch*, maar onder elkander bedienen zij zich altijd van hunne moedertaal. Voor hunne nooddruft bouwen zij *mandiocca*, een weinig *mais* en katoen; de *Ouvidor* heeft hun een wiel gegeven, om de *mandiocca*-wortels te malen of te slijpen. Maar hoewel de landbouw dus bij hun ingevoerd zij, blijven zij nog uit neiging en vooronderlijke zucht een jagersvolk; boog en pijlen zijn nog hunne gewone wapenen, echter weten ook sommigen het geweer goed te hantéren. (*) De boogen der *Machacari's* onderscheiden zich eenigermate van die der andere stammen, doordien aan de voorzijde eene sleuf voor in de lengte is ingekorven, waarin, terwijl de schutter afschiet, een andere pijl kan liggen; zoodat de tweede pijl, dien andere *Indianen* eerst van den grond moeten opnemen, terstond gereed is. Ik vond hier een' uitstekend schoonen boog van booghout, aan wiens bovendeel een haak is, zeer dienstig om de boog-snoer

snoer

(*) Hoog boven aan de rivier *Belmonte*, in *Minas Novas*, is een Eiland, *Ilha do Pao* of *Brood-Eiland* genoemd, waar de *Machacaris*, *Panhamis* en andere ſtammen vreedzaam naast elkander wonen, en den landbouw drijven. De wapenen der *Machacaris*, die ik van daar bekwam, zijn volkomen als die van denzelfden ſtam aan de *Soecoeroecoe*. Ook onder de *Botocoedos* heb ik deze ſoort van boogen en pijlen gevonden.

snoer vast te maken. Ook de pijlen zijn bij dit volk bijzonder goed bewerkt, men gebruikt, gelijk bij alle stammen der Oostkust dezelfde drie soorten van pijlen, welke reeds bij de *Poeris* beschreven zijn; met de *Patachos* hebben zij de geknoopte zakken, en vele andere dingen gemeen. Hunne ligchaamsgestalte is volkomen dezelfde, slechts iets lomper dan van de *Botocoedos.* Zij zijn groot, sterk en hebben breede schouders. Over 't algemeen misvormen zij hun ligchaam weinig, slechts hunne schaamdeelen binden zij, gelijk de *Patachos*, met eene slingerplant toe, en de meesten doorboren de onderlip, en dragen er somtijds een rietstaafje in. Het hair snijden zij achter bij den hals rond af, of scheren ook wel het hoofd, gelijk de *Patachos.* Hunne manier van hutten bouwen is, zoo men wil, ook dezelfde. Ondertusschen is het onderscheid der talen van die twee Volken aanmerkelijk groot. Tegen de sterkere *Botocoedos* maken zij gemeene zaak, doch hebben ook dikwijls onder elkander twist en oorlog gehad. Onze ruilhandel bestond uit wapenen tegen messen; zij onthaalden mij op *Caüi* of gegiste *mandiocca*-sap, den lievelingsdrank aller *Indianen*, die, gelijk ruwe Volken in 't algemeen; zeer op bedwelmende kruiden en dranken gesteld zijn. Hetgeen den *Braziliaan* de wortel der *Jatropha Manihot* oplevert, vergoedt de *Guarani* door

het

het sap van den palmboom *Mauritia* (*); de *Australiër* door zijne *Awa*, de *Kalmock* door zijne verzuurde paardenmelk enz. (†)

Het huis der *Machacaris* ligt in eene volslagene wildernis, waar men van zeer digt bij, het geschreeuw der apen en andere wilde dieren verneemt. Men heeft aldaar het bosch uitgehakt, afgebrand, en beplant. Na een kort verblijf voer ik den *Socoeroecoe* weder af.

Bij de drukkende middaghette verheugde ik mij over de belommerde paadjes, die onder hooge stammen, door de welige takken heen (als onder een dak) naar de woningen der *Indianen* geleiden, die hier verstrooid aan de rivier liggen. Vele dezer kust-*Indianen* werken bij de *Portugeesche* planters om loon, en bouwen daarbij ook hunne eigene stukjes land, anderen, vooral jonge lieden, dienen als matrozen op de schepen of *lanchas* der *Villa*.

Op nieuws kwamen ons hier verrukkelijke gezigten voor, het penseel van den uitstekendsten

(*) HUMBOLDT *Ansichten der Natur p.* 22.

(†) Deze zucht, om zich te bedwelmen, bepaalt zich waarlijk niet tot onbeschaafde Volken. Om niet eens van den wijn te spreken; zou de *Rus*, de *Pool*, de *Zweed* en de *Noordlander* in 't gemeen wel zijnen Brandewijn, de *Engelschman* zijnen *Porter*, de *Ier* zijnen *Whiskey*, de *Hollander* zijnen Jenever, de *Turk*, *Indiaan* en *Chinees* zijn *Opium*, en de *Europeaan* in 't gemeen zijnen Tabak, die ook, hoewel in geringeren graad, bedwelmt, kunnen missen? Wij spreken hier natuurlijk van de *massa* der Volken.

sten landschapsschilder waardig. Onder anderen bood een over het water neêrhangende tak, eene geheele wereld van planten; aan zijne beste einden hingen de *Cactus pendulus* en *Phyllanthus* als touwen neder; in het midden moest het mos van meer dan eene soort, aan de *St. Caladium* en *Tillnadsia* tot voedsel dienen, en om den wortel slingerden zich varenkruiden (*filix*) en andere gewassen heen. De takken waren beladen met nesten, als zoo vele beursjes, als van den *Guasch* (*Ortolus haemorrhous* L) die, gelijk alle vogels van het geslacht *Cassice*, altijd in gezelschap nestelt. Op vele plaatsen groeit aan de rivier de *Aninga* (*Arum linife- rum* ARRUDA) haar kegelvormige, van onderen dikke, boven meer puntige stam, bereikt de hoogte van 6 tot 8 voet. Zoo leeft in deze wereld der keerkringen alles, en onder de meest verschillende vormen. Op sommige *Fazenda's* houdt men eenig rundvee, rondom de gebouwen plant men vele oranjeboomen.

Ik vervolgde mijne reis naar *Comechatibà*. Hier had de zee onlangs eene groote boot op strand geworpen, waarin zes menschen waren verongelukt; een nieuw bewijs voor de ondervinding, dat deze kusten voor de scheepvaart zeer gevaarlijk zijn; men heeft van dezelve geene kaarten, en bedient zich slechts van kustvaartuigen. De Koning bewijst aan zijn land eene groote weldaad, door de kusten naauwkeurig te laten opnemen.

Op

Op de *Fazenda Caledonia* werd ik door den Heer FRAZER gastvrij opgenomen, en vond aldaar tot mijne groote vreugde nieuwspapieren uit *Europa*. Aan de rivier *Corumbaö* moest ik, daar de eb reeds voorbij was, onder gedurigen regen eenen langen treurigen nacht doorbrengen; aan eene hut kon men niet denken; wij hadden noch takken noch bladen; naauwelijks kon men een klein vuur aanhouden. Den volgenden morgen zochten wij krabben, die in deze rivier en het naburige meir niet weinig talrijk zijn; er leven hier twee soorten, de eene in de zee, de andere in de rivieren. Wij vischten eene groote *Medusa* (*M. palagica* BOSC.), die de zee opgaf, en bevrijdden uit haren buik eene nog volkomen levende witachtige krabbe. Er waren hier verbazend vele gieren (*Oeroeboé*), dikwijls alle op denzelfden boom bijeengeschoold; meeuwen, die schreeuwend rondom den mond der rivier vlogen, en de visch-arend (*Falco haliaetos* L.), die over 't water zwevend, gretig zijne prooi, de visschen, bespiedde. Ik had dezen schoonen roofvogel meermalen gezien; altijd echter was hij mijne jagers te voorzigtig geweest, maar bij mijne terugkomst te *Belmonte* vond ik hem in de verzameling, door ons volk in mijne afwezigheid bijeengebragt. Hij gelijkt in alles naar onzen *Duitschen* visch-arend, en schijnt, gelijk meer andere vogels, de stelling te weer-

leg-

leggen, dat de levende schepping in *Amerika* weinig of niets gemeen heeft met die der andere Werelddeelen.

Den 28 December kwam ik weder in *Villa de Belmonte* aan, en maakte nu de noodige toebereidselen, om verder de kust op naar 't Noorden te reizen. Gedurende een verblijf van vierdehalve maand aan de rivier *Belmonte* waren onze verzamelingen voor de Natuurlijke Geschiedenis zeer aanmerkelijk vermeerderd, deels in den *Sertam* (het digte woud) de rivier hooger op, deels in de nabijheid der *Villa* aan een groot meir, hetwelk den naam van *Braço* (*arm*) draagt, en verscheidene uren lang, maar vrij smal is. Hier leven vele watervogels, vooral eenden, duikers, meeuwen, reigers, ooijevaars (*Toeyoeyoé*, of *Jabiroé* genaamd) en andere strandloopers. Dus was de vogeljagt voor mijn Volk van belang; ook de vischvangst in het meir, die dan ook vele inwoners bezig houdt. En ondertusschen — leed men in de *Villa* honger! Het meir is omringd van een heideland (*Campo*) van vijf uren breed, waarop men veel rundvee houdt; in het eerst moeten hier eenige duizend stuks geweest zijn; doch het getal is zeer verminderd. Eene groote *once* of *yaguarété* zwierf thans hier omstreeks, en was eene groote plaag voor het vee. Zij zoog den runderen gewoonlijk slechts het bloed uit, zonder het vleesch aan te raken; dit maakte de jagt zeer

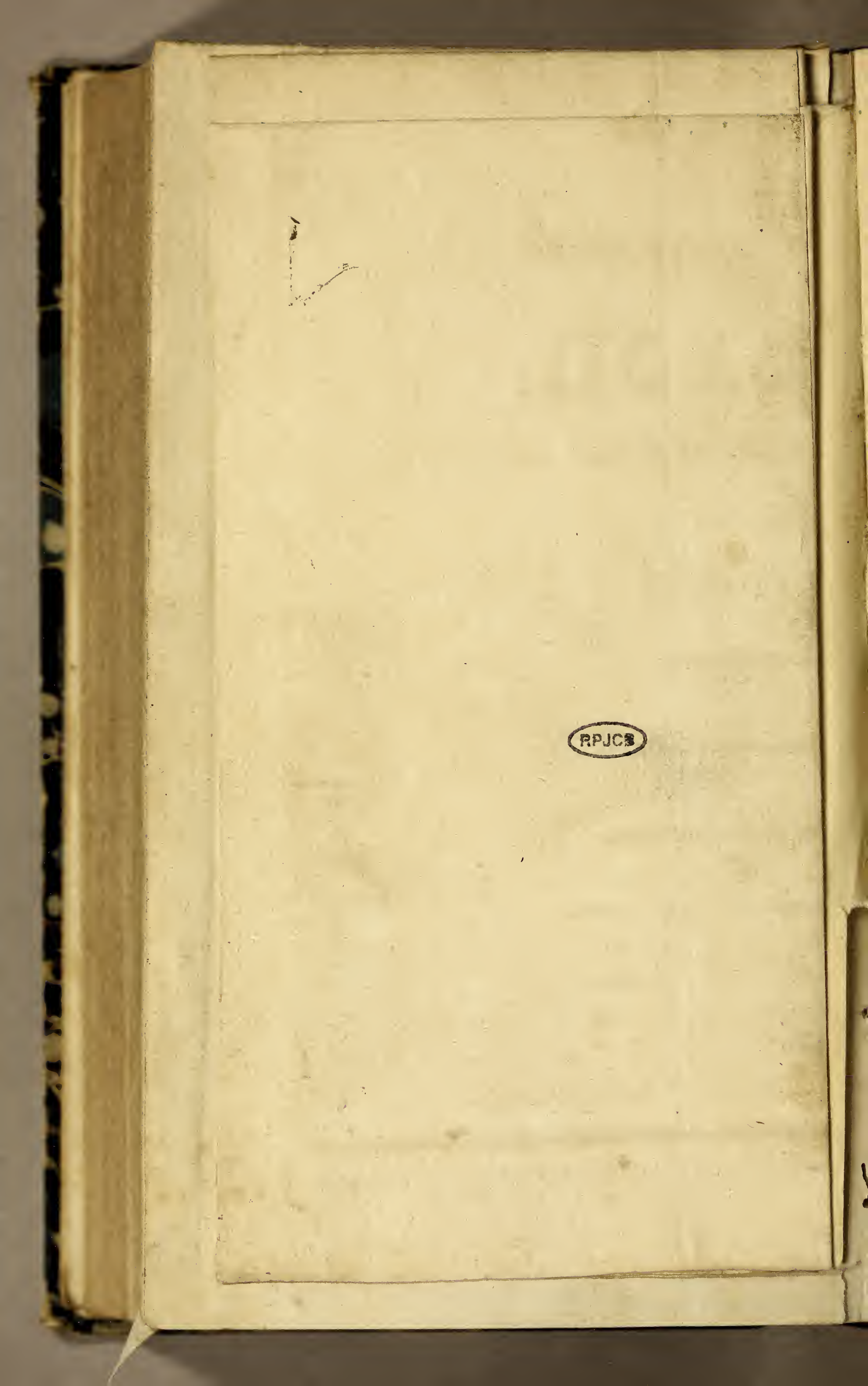
moei-

moeijelijk, te meer, daar men geene goede honden had, om den schuilhoek van het roofdier optesporen; men zag dus bedaard aan, dat elken nacht een of twee stuks vee gedood werden.

Einde des Eersten Deels.

CARTE
de la Côte Orientale
DU BRESIL
entre le 15me et le 23me dégré de latitude australe
d'après
Arrowsmith
avec quelques rectifications.
Explication des abréviations
Pataxos
Machacalis
A Aldea.
B Barra
C Cidade
Cabo
F Fazenda.
L Lagoa.
Povoação.
Ponta
Q Quartel
R Rio
Riacho.
V Villa.
V. de Porto Seguro
V. Trancoso
V. de Belmonte
V. et R. do Prado
V. e. R. de Alcobaça
V. et R. de Caravellas
Abrolhos
S. Matthaeus
V. Nova de Almeida
V. de Victoria
V. et R. Guaraparim
Nova de Benevente
V. de S. Joao da B.
P. de S. Thome
V. et R. de Macahé
C. FRIO
R. Doce
V. DO BOM SU
V. DO PRINCIPE
SABARA

RPJCB

